ERGİN TANER

Tanzimat'tan Kurtuluş'a Osmanlı Ordusu

BELGE VE FOTOĞRAFLARLA

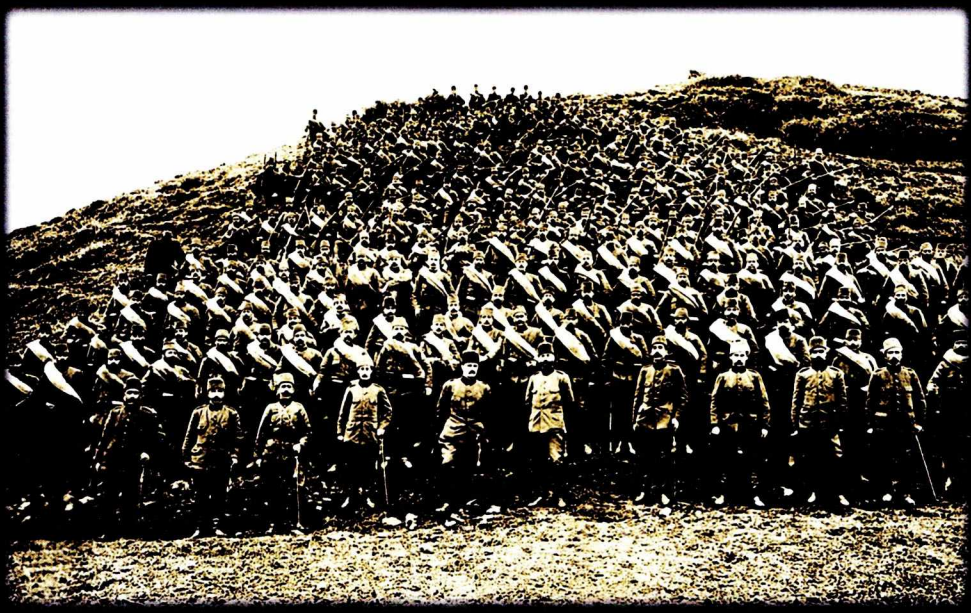

ERGİN TANER

Tanzimat'tan Kurtuluş'a Osmanlı Ordusu

BELGE VE FOTOĞRAFLARLA

ANKARA

YAZAR
Ergin TANER

FOTOĞRAF, BELGE ve MADALYALAR
Ergin Taner Arşivi

DİZGİ
Ahu Küçükay

GRAFİK TASARIM, BASKI

Grafiker Ltd. Şti.
Oğuzlar Mahallesi 1. Cadde 33. Sokak No: 6
06520 Balgat-ANKARA
Tel: 0 312. 284 16 39 (pbx)
Faks: 0 312. 284 37 27
web:www.grafiker.com.tr
e-mail:grafiker@grafikerltd.com

KAPAK TASARIMI
A. Aras Çiftçi

İÇ KAPAK RESMİ
(Ertuğrul Süvari Alayı Tablosu)
Milli Saraylar Koleksiyonundan Alınmıştır.

ISBN 975 - 6355 - 24 - 7

BİRİNCİ BASKI
1.000 Adet

BASIM YERİ, TARİHİ
ANKARA - 2006

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Yazarın izni olmadan kitabın herhangi bir bölümü yeniden basılamayacağı gibi, elektronik ya da mekanik herhangi bir yöntemle yeniden çoğaltılıp dağıtılamaz.

VATANLARI İÇİN CANLARINI
FEDA EDEN AZİZ ŞEHİTLERİMİZ VE
KAHRAMAN GAZİLERİMİZİN ANISINA.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
TANZİMAT ÖNCESİ ORDUDA ISLAHAT HAREKETLERİ 1-10
- DÖNEMİ 1
  - Nizamı Cedit
  - Kabakçı Mustafa İsyanı
  - Sekbanı Cedit
  - Vaka-i Hayriye
  - Asakir-i Mansure-i Muhammediye
  - Redif Teşkilatı

BÖLÜM 2
SULTAN ABDÜLMECİT 11-24
- DÖNEMİ 11
- TANZİMAT FERMANI 12
  - Vatan Yabancıların Eline Geçiyor
  - Askerlik Alanında Tanzimat
  - Askerlik
  - Gülhane Hatt-ı'ndan sonra Askerlik için Kabul Edilen Usul ve Kaideler
- KIRIM SAVAŞI 22
- ISLAHAT FERMANI 23
- KULELİ VAKASI 24

BÖLÜM 3
SULTAN ABDÜLAZİZ 25-36
- DÖNEMİ 25
  - Muhalefet Başlıyor
  - Sadarette Sona Doğru
- Abdülaziz Döneminde Ordu 32
  - Abdülaziz Döneminde Osmanlı Donanması

BÖLÜM 4
SULTAN V. MURAT 37-42
- DÖNEMİ 37
  - Hattı Hümayun
  - Çerkez Hasan Olayı

BÖLÜM 5
II. ABDÜLHAMİT 43-118
- DÖNEMİ 43
- I. MEŞRUTİYET'İN İLANI (TERSANE KONFERANSI) 45
  - Mithat Paşa'nın Sınırdışı Edilmesi

- 93 HARBİ (1877 - 1878) 50
  - Anadolu'daki Savaşlar
  - Ayestefanos Antlaşması
  - Berlin Antlaşması
- ALİ SUAVİ VE ÇIRAĞAN BASKINI 56
  - Diğer Kaçırma Girişimleri
  - Birinci ve İkinci Çırağan Olayları Arasındaki İlişki
- İNGİLTERE'NİN KIBRIS'I İŞGALİ 60
- FRANSA'NIN TUNUS'U İŞGALİ 61
- İNGİLİZLERİN MISIR'I İŞGALİ 61
- MİTHAT PAŞA'NIN YARGILANMASI 62
- YILDIZ İSTİHBARAT TEŞKİLATI 62
- DUYUN-U UMUMİYE İDARESİNİN KURULMASI 62
- TÜRK – YUNAN SAVAŞI 63
- OSMANLI – ALMANYA İLİŞKİLERİNİN GELİŞMESİ VE BAĞDAT DEMİRYOLLARI MESELESİ 65
- ERMENİLERİN SULTAN II. ABDÜLHAMİT'E BOMBALI SUİKAST TEŞEBBÜSÜ 67
- II. MEŞRUTİYET'E DOĞRU 68
  - Ermenilerin Adana'da hadise çıkarmaları.
  - Resneli Niyazi Beyin Dağa Çıkması
- II. MEŞRUTİYET 71
  - Sait Paşa Kabinesi
  - Kamil Paşa Kabinesi
  - Hüseyin Hilmi Paşa Kabinesi
- GENÇ TÜRKLER 81
- İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ'NİN KURULUŞU 84
- TEŞEBBÜSÜ ŞAHSİ VE ADEMİ MERKEZİYET CEMİYETİ 85
  - II. Abdülhamit ve Genç Türkler (Jön Türkler)
  - Cemiyetler Birleşiyor
  - Osmanlı Hürriyet Cemiyeti
  - İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Birleşme
- OSMANLI HÜRRİYET CEMİYETİ (İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ) ÖRGÜTLENMESİ 90
  - Jön Türk Devrimine Tesir Eden Etkenler
- 31 MART İSYANINA GÖTÜREN OLAYLAR 94
  - 31 Mart İsyanı
- II. ABDÜLHAMİT'İN TAHTTAN İNDİRİLMESİ 105
  - II. Abdülhamit'in Selanik ve İstanbul'daki Yaşamı ve Ölümü
- II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ ASKERİ TEŞKİLAT VE ORDU 109
  - Askerlik Mecburiyeti
  - Hamidiye Süvari Alayları'nın Kurulması
  - Ordunun İslahı Luzumu
  - Ordunun Çöküşü
- KİŞİLİĞİ VE İZLEDİĞİ POLİTİKA 116
  - II. Abdülhamit ve İngiliz – Alman İlişkileri

- BİR DEVRİN MUHASEBESİ 118
- ENVER PAŞA 119
- CEMAL PAŞA 127
- TALAT PAŞA 131
- MAHMUT ŞEVKET PAŞA 136
- ZİYA GÖKALP 138
  - Ziya Gökalp'in İntiharı
  - Ziya Gökalp ve İstibdatla Mücadele
  - Ziya Bey'in İzi Kayboluyor
  - Hamidiye Olayları
  - İttihat ve Terakki Fırkası'nın Kuruluşu ve Ziya Gökalp
  - Ziya Gökalp Selanik'te
  - Ziya Gökalp ve Meşrutiyet İnkılabı
  - Ziya Gökalp'in İstanbul'daki Fikri Hayatı
  - Ziya Gökalp İstanbul Darülfünunun'da
  - Ziya Gökalp Diyarbakır'da
  - Ziya Gökalp'in Ölümü
- TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN YÜKSELİŞİ 148

BÖLÜM 6

SULTAN MEHMET REŞAT 149-244

- DÖNEMİ 149
- ARNAVUT İSYANI 151
- TRABLUSGARP SAVAŞI 153
- I. BALKAN SAVAŞI 155
  - Savaşa Komuta Edecek Paşalar
  - Savaş Hareketleri
  - Deniz Savaşları
  - Yenilginin Nedenleri
  - I. Balkan Savaşı ve Etkileri
- BABIALİ BASKINI 169
- İTTİHAT VE TERAKKİ İKTİDARI 174
  - Muhalefetin Çöküşü
  - Mahmut Şevket Paşanın Öldürülmesi
  - Sait Halim Paşa Hükümeti
  - I. Balkan Savaşı'nın Sonucu
  - II. Balkan Savaş'ına Doğru
- LONDRA BARIŞI 183
- II. BALKAN SAVAŞI 183
  - İstanbul Antlaşması
  - Atina Antlaşması
- I. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ SENTEZİ 188
  - I. Dünya Savaşı Öncesi Türk Genel Kurmayı ve Ordusu
  - Ordunun Yeniden Yapılandırılması ve Almanlar
  - Savaşa Doğru

- SAVAŞ BAŞLIYOR 201
  - Sarıkamış Muharebeleri
  - Güney Doğuda Durum
  - Süveyş Kanalı
  - Çanakkale Savaşları Öncesi ve Savaşın Başlaması
  - Ermeni İsyanı
  - Kafkasyada Taarruzlar Tekrar Başlıyor
  - I. Kut Muharebesi
  - Selmanpak ve Kut-ül Amara
  - Kutül Amere ve Kut
  - Yine Kafkasya
  - Çoruh Seferi
  - Galiçya ve Romanya
  - Makedonya
  - 1916 Yalındaki Son Savaşlar
  - 1917 Yalındaki Savaşlar
  - 1918 Yılı ve Savaşların Sonu

BÖLÜM 7
SULTAN MEHMET VAHDETTİN 247-258

- DÖNEMİ 247
  - Vahdettin Hain mi

BÖLÜM 8
OSMANLI DONANMASI 259-294

- YAKIN TARİHİMİZDE DENİZCİLİK 259
- İKİNCİ MEŞRUTİYET'TE DONANMA 260
- TÜRK – İTALYAN SAVAŞI'NDA DONANMA 261
- SAVAŞ İLANINDAN SONRAKİ HAZIRLIKLAR 262
- ADRİYATİK VE YUNAN DENİZİ OPERASYONLARI 263
- BALKAN SAVAŞI'NIN DENİZ CEPHELERİ 272
  - Yunan Donanması'nın Uyguladığı Saldırı Operasyonları
- SAVAŞ İLANINDAN SONRA İLK OPERASYONLAR 274
- YUNAN DONANMASININ UYGULADIĞI SALDIRI OPERASYONLARI 274
- OSMANLI DONANMASI'NIN BALKAN SAVAŞI OPERASYONLARI 276
  - Balkan Savaşı'nda Hamidiye Kruvazörü'nün Modern Korsan Harekatı
- OSMANLI BAHRİYESİ ve I. DÜNYA SAVAŞI 290

9. BÖLÜM
OSMANLI'DA HAVACILIK 295-307

- HAVACILIĞIN DOĞUŞU 295
  - Tayyare Komisyonu
- BALKAN SAVAŞI'NDA HAVA GÜCÜ 297
- İSTANBUL KAHİRE SEFERİ 298
- I. DÜNYA SAVAŞI'NDA HAVACILIK 301
- ÇANAKKALE HAVA SAVAŞLARI 303

ÖNSÖZ

Tanzimat'tan Kurtuluşa başlıklı bu kitap "Tanzimat'a Doğru" başlığı altında; yani III. Selim ve II. Mahmut döneminde Osmanlı Ordusu'nda yapılmak istenen ıslahat hareketlerinin bir özeti ile başlayan ve sırayla Abdülmecit, Abdülaziz, V. Murat, II. Abdülhamit, V. Mehmet Reşat ve VI. Mehmet (Vahdettin) dönemlerini kapsayan Osmanlı Ordusu'nun gelişim sürecini ele almakta ve dönemler içinde yer alan önemli olaylara kısaca yer vermektedir.

Takdir edilecektir ki son altı padişah dönemindeki önemli siyasi ve askeri olaylara çok derinlemesine yer vermek bu kadar sayfada mümkün değildir. Yazılanlardan amaç, olaylara kısaca yer verilirken okuyucu gözünde görsel anlamda bazı sahnelerin canlanmasıdır.

Özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın yurdumuzu emanet ettiği genç nesillerin bu tablodan gerekli kıvılcımı almaları ve Yakınçağ Osmanlı İmparatorluğu'ndan Kurtuluş Savaşı'na kadar olan yılların neler alıp götürdüğünü ve neler kazandırdığını değerlendirirken kitabımıza koyduğumuz yüzlerce resim, kartpostal, fotoğraf ve belgelerin somut olarak gösterdiği gerçekleri hissetmeleridir. Ayrıca görsel anlatımın zihinler de daha çok yer edeceği gerçeği ile bu yol izlenmiştir.

Değerli okuyucuların, Türkiye Cumhuriyeti'ne hangi durum ve şartlarda gelindiğini ve bu toprakların her şeyin üstünde bir kıymet ifade ettiğini düşünürlerken onlara bir nebze olsada katkıda bulunabildiysem ne mutlu bana.

Bu kitabın hazırlanmasında ayırdığım zamana hoşgörü ile katlanan, manevi olarak büyük desteğini gördüğüm eşim Leyla Taner'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca arşivlerinden yararlanma imkanını sağlayan Genelkurmay ATASE Başkanlığı yetkililerine başta Sn. Alb. Ahmet Tetik ve Sn. Yrb. Süleyman Özmen'e, yine çalışmalarımda desteğini gördüğüm ve özellikle arşivinden yararlandığım araştırmacı yazar arkadaşım Sn. Bülent Yılmazer ile Osmanlı Tarihi konusunda kıymetli fikirlerinden istifade ettiğim dostum araştırmacı yazar Sn. Tunca Örses'e, Sn. Süleyman İskender'e, Sn. Vedat Özcan'a ve bana rahat bir çalışma ortamını hazırlayan Sn. Fatih Serdaroğlu'na özellikle şükranlarımı sunuyorum.

Ergin Taner
Mayıs 2006 Ankara

TANZİMAT ÖNCESİ ORDUDA ISLAHAT HAREKETLERİ

17 Nisan 1881 tarihinde son şeklini alan Osmanlı Devlet armasında 30'u aşkın obje bulunuyor. Bu objeler Osmanlı Devleti'nin değişik bölümlerini simgeliyor. Armada bulunan çapa donanmayı, teber Osmanlı'nın kullandığı silahı, güneş padişahı ya da padişahın bütün devlet üzerindeki hakimiyetini simgeliyor. Armada kırmızı ve yeşil olmak üzere iki tane sancak yer alıyor ki, kırmızı olan Osmanlı İmparatorluğu'nun sancağını, yeşil olan İslâmiyet'i anlatıyor. Arma'daki terazinin altında iki kitap bulunuyor. Terazi adaleti, üsteki kitabın biri Kuran-ı Kerim'i, alttaki ise kanunnameleri temsil ediyor. Yani bu bütün kanun ve yasaların Kuran-ı Kerim üzerine kurulu olduğu anlamına geliyor. Arma, Osmanlı İmparatorluğu'nun özelliklerini çok iyi ifade ediyor. Zaman içinde armalar pek çok eşyada da kullanılmış.

Osmanlı Ordusu'nda Tanzimat'tan önce de ıslahat girişimleri olmuşsa da modernleşme çalışmaları son dönem için ciddi olarak III. Selim döneminde başlamıştır.

III. Selim, Yeniçeri Ocağı'nı ıslah etmek istediyse de (1709) muvaffak olamaması üzerine Osmanlı ordusunu, Avrupa usulü tanzime kalktı ve işe daha önce kurulan Bahriye ve Mühendishane gibi okulların ıslahı ile başladı.

Nizam-ı Cedit Askerleri III. Selim'in Huzurunda Bir Tören Geçişinde.

Bu dönemde, Osmanlı Devleti'nin karşısında bulunan sorunlardan biri, ayanlaşma sürecinin doruk noktada olması idi. Büyük ayanlar başlarına buyruktu, asker ve vergi toplama işi onların aracılığı ile yapılıyordu. Dönemin en önemli iki ayanı; Yanya Ayanı Tepedelenli Ali Paşa ve Mısır Ayanı Mehmet Ali Paşa idi. Her ikisi de, ordularını Avrupa'dan getirttikleri subaylarla eğitmekteydiler.

NİZAM-I CEDİD

Diğer büyük sorun ise, Yeniçeri Ordusu'nun işe yaramaz bir hale gelmiş olmasıydı. Ulufeleri ile geçinemeyen Yeniçeriler, esnaflık yaptıkları için gerekli talim ve eğitimle uğraşamıyorlardı. Oysa, harp sanatı çok değişmiş ateşli silahlar ön plana çıkmıştı.

Padişah, başta Sadrazam Koca Yusuf Paşa olmak üzere 22 önemli Ayan yöneticiden yapacağı ıslahat ile ilgili olarak lahiya (rapor) istedi. Bu lahiyalar, ocağın ıslahı ve yeni kurulacak teşkilat olmak üzere iki kısma ayrıldı.

III. Selim

Avusturya ve Rusya ile sulh yapıldıktan sonra Orduyu Hümayun ile İstanbul'a dönen Sadrazam Koca Yusuf Paşa beraberinde modern eğitimden anlayan bazı uzmanlar getirmişti. Bu askeri öğretmenler ve Fransız elçisinin getirttiği subayların oluşturduğu eğitmenler, Levent Çiftliğin'de toplanan askerlere eğitim vermek üzere organize oldular. Nizam-ı Cedit adı verilecek olan bu teşkilata yeniçerilerin de katılması III. Selim tarafından istendiyse de, yeniçerilerin ayrı bir ocak olarak kurulmasına karar verdi. Ancak yeniçerilerin yeni bir isyanına sebep vermemek için Bostancı Ocağı'na bağlı Bostancı Tüfenkçisi Ocağı adı altında kurulmasına mecbur kalındı. (1796)

Bu teşkilat 12.000 kişi olacak, bunun 1600'ü (12 bölük) İstanbul'da diğerleri de Anadolu ve Rumeli'nin muhtelif yerlerinde 800 ve 1600 kişilik gruplar halinde görevlendirileceklerdi. Bu yeni teşkilatın ilk olarak İstanbul'da kurulacak ve binbaşı rütbesinde bir komutanı olacak (orta komutanı), ayrıca ortada sağ kolağası ve sol kolağası ile bunlara bağlı Mülazim Ağaları denilen subayları olacaktı. Ayrıca, her bölüğün bir yüzbaşısı ile daha küçük rütbeli subayları bulunacaktı. Başarı gösteren erlerde subay olabileceklerdi.

Kılık kıyafet, iaşe ve silah (erlere süngülü tüfenk, subaylara kılıç) için yapılacak harcamalar Nizam-ı Cedit hazinesinden verilecekti. Subaylar evlenebilecek, erler ise bekar olacaktı.

Teşkilatın kurulması görevi, Sekbanbaşı denilen bir görevliye verildi ve Levent Çiftliği'nde açılan Nizam-ı Cedit Ocağı'na bostancı erleri yerleştirildi ve askerlerin eğitim işi ile ilgili olarak Talimli Askerler Nezareti Kuruldu.

Kuruluşunu İstanbul – Rumeli ve Anadolu'da süratle tamamlayan bu teşkilat, bazı savaşlardan alınan dersler neticesinde, eğri kılıç, şişhane, tüfenk, pistov ve bıçak gibi silahları kaldırdı. Nizam-ı Cedit ortalarına kurmay görevi görecek olan ikişer mühendis ilave edildi.

İkinci Edirne Vakası

III. Selim'in ordudaki reform hareketleri, Ayan ve Voyvodalarının (Yüksek İdari Hükümet Memurları) menfaatlerine dokunuyordu. Ayrıca, Müslüman olmayan, birçok kere mağlup edilen Avrupalılar'ın askerlere eğitim vermesi gurur kırıcı olarak nitelendiriliyordu.

II. Mahmut Dönemi Çırağan Sarayı Gravürü

1806 yılı ortalarına doğru, Rumeli'nin ıslahı için belli başlı kimselerinden lahiya isteyen III. Selim'e karşı, bu fikrine katılmayan, padişah tarafından lahiyası kabul gören İbrahim Nesimi Efendiyi kıskanan Sadrazam Hafız İsmail Paşa davranışını ihanete kadar götürerek, Şehzade Mustafa ve yeniçerilerle de işbirliği içinde bir isyan başlattı. Edirne'de toplanan muhalifler, on kişinin idamını padişahtan istediler. Olayların gelişimi artık Rumeli'nde, Nizam-ı Cedit askerlerinin kurulmasına imkan bırakmadı. (1806) Bu hadiselere, "İkinci Edirne Vakası" denilmiştir.

Kabakçı Mustafa İsyanı

İkinci Edirne Vakası neticesinde, III. Selim'in nüfuzu çok azaldı. Sadrazam Hafız İsmail Paşa azledildi; Fakat katline cesaret edilemedi. Sadrazamlığa Yeniçeri Ağası İbrahim Hilmi Paşa, Şeyhülislamlığa da Topal Mehmet Ata Efendi getirildi.

Bu sıralarda, Karaman Valisi olan Ragıp Paşa'nın padişaha yaranmak için kavaslara Nizam-ı Cedit elbisesi giydirmek istemesi ile başlayan dedikodu ve olaylar neticesinde, Köse Musa Paşa'nın teşvikiyle, "Kabakçı İsyanı" başladı. Olaylardan ürken

IV. Mustafa

Eski Döneme Ait Topkapı Sarayı'nın Panoromik Görünüşü

III. Selim'in şiddetli tedbirler almak yerine yatıştırıcı bir davranış sergilemesi üzerine, Büyükdere'de toplanan kıyımcılar, Kabakçı Mustafa Çavuş'un liderliğinde Babıali'den istekleri kabul edilmedikçe, dağılmayacakları kararını aldılar. Büyükdere'den başladıkları yürüyüşte 2000 kişiye kadar çıktılar ve Rumelihisarı'na geldiklerinde Nizam-ı Cedit'in kaldırılması için bağırmaya başladılar. Tophane'ye geldiklerinde, yeniçeri ve cebeciler de onlara katıldı.

II. Mahmut

İşlerin bu derecede büyümesi, (Nizam-ı Cedit askerleri hariç) bütün askeri kuvvetlerin ayaklanması üzerine, III. Selim Babıali'ye bir hattıhümayun göndererek, Nizam-ı Cedit'in kaldırıldığını ve isyancıların isteklerinin kabul edileceğini bildirdi. İdamı istenen İbrahim Kahya ve 15 kişi öldürüldü. İsyancılar, bütün isteklerinin yerine getirilmesini sağlamış oldular. Sıra artık intikam almasından endişe edilen III. Selim'in halledilmesine gelmişti. Şeyhülislam, III. Selim'e çok hürmetkar bir şekilde, ayet ve hadisleri okuyarak, çekilmesinin gerekli olduğunu anlattı. Sultan IV. Mustafa, haremden çıkarılarak, kendisine biat edildi, böylece III. Selim halledilmiş oldu.

Sonuç olarak, III. Selim'in büyük ümitle kurduğu Nizam-ı Cedit lağvedildi ve bu kıyafetle görülen birçok kimse öldürüldü. (1808)

III. Selim'in yerine tahta çıkan IV. Mustafa, saltanatının ilk sıralarında, yenilik hareketlerine karşı olanları memnun edecek uygulamalarda bulundu. Tahta geçişinden yaklaşık bir ay sonra, III. Selim ve yakınlarının yaptıklarını kötüleyen bir belge yayımladı.

Sultan IV. Mustafa, padişah olunca asilerin ileri gelenlerine çeşitli görevler ve memuriyetler verildi. İsyana katılanların aylıkları artırıldı.

Kara Harp Okulu (İstanbul Nişantaşı Yolu)

Nizam-ı Cedit taraftarı olanlar, görevlerinden uzaklaştırıldı. Kaçmayı başaranlar, Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa'ya sığındılar. Bunlar, III. Selim'i yeniden tahta çıkarmak amacıyla faaliyete geçtiler. Alemdar Mustafa Paşa cahil; fakat akıllı ve cesur bir insandı. Babası eski bir yeniçeri idi. Kendisi de yeniçeri yamaklığından yetişmişti. Nizam-ı Cedid taraftarıydı. Yanındaki ıslahatçılarla birlikte, 10. 000 kişilik bir kuvvetle, Rusçuk'tan İstanbul'a geldi. Köse Mustafa Paşa'nın ekibini öldürerek, Topkapı Sarayı'nda tutuklu olan III. Selim'i kurtarmak istedi. Ancak, IV. Mustafa acele davranarak, hanedanın kendisinden başka son iki erkek olan III. Selim ve II. Mahmut'u idam ettirmek istedi. III. Selim boğularak öldürüldü, II. Mahmut kaçarak kurtuldu. Alemdar Mustafa Paşa ilk iş olarak, Kabakçı Mustafa üzerine giderek katilleri kılıçtan geçirdi ve IV. Mustafa haremdeki dairesine kapatılarak tahtan indirildi ve yerine II. Mahmud tahta çıkarıldı. Sadrazam, Alemdar Mustafa Paşa'nın çabalarından memnundu ama gittikçe artan nüfuzundan rahatsız oluyordu ve İstanbul'u terk etmesini bildirdi. Alemdar Mustafa Paşa'da, Çelebi Mustafa Paşa'dan mührü zorla aldı ve yerine Sadrazam oldu(1808).

SEKBAN-I CEDİD

II. Mahmut, yenilik taraftarı olan bir padişahtı. Alemdar Mustafa Paşa kendisini tahta çıkarmış ve kendine bağlı askerleri olan güçlü bir Sadrazamdı. Bu ikili ilk olarak, Nizam-ı Cedit benzeri, Sekban-ı Cedit adı ile yeni bir askeri teşkilat kurdular ve ayan sorununu çözmek üzere belli başlı ayanları İstanbul'a çağırdılar. Kendilerine bazı hal ve görevler vererek devleti güçlü kılmak istediler. Yapılan görüşmeler neticesinde, "Sened-i İttifak" adı ile bir belge düzenlendi. Buna göre; 1- Ayanlar padişaha sadık olacaklar; ancak kanunsuzluğa karşı direnme hakları olacaktı. 2- Asker toplamaya yardımcı olacaklardı ve yeni bir ordu kurulacaktı. 3- Vergiler ağır olmayacaktı. Devletin vergisine karışılmayacaktı. Yeni vergiler için ayanlarla görüşme yapılacaktı. 4- Suçu sabit olmayan ayan ve devlet adamlarına ceza verilmeyecekti.

Alemdar Mustafa Paşa'nın sadrazam olmasından 3,5 ay sonra, Sekban-ı Cedit'in kurulmasından hoşnut olmayan yeniçeriler tekrar ayaklandılar (1809). Kendilerine karşı sert bir tutum izleyen Alemdar Mustafa Paşa'nın konağını bir ramazan gecesi kuşatan yeniçerilere karşı, çok az bir askerle direnen Paşa konağın barut mahzenine sığınarak ateşe verdi ve

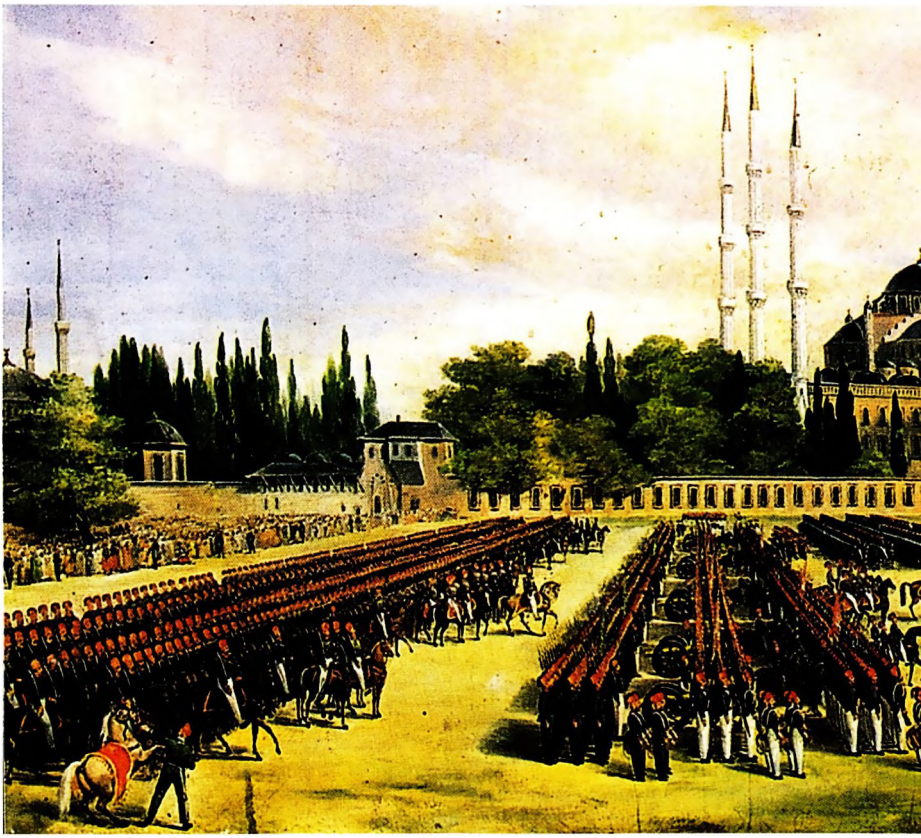

Asakir-i Mansure-i Muhammediye Askerleri Bir Tören Geçişinde (Milli Saraylar Koleksiyonu).

kendisi ile birlikte yüzlerce yeniçeriyi havaya uçurarak kahramanca öldü.

Bu baskın sırasında, II. Mahmut'un Sekban-ı Cedit askerlerini harekete geçirmemesi düşündürücüdür. II. Mahmut'un, Alemdar'ın gücünden ve Sened-i ittifaktan rahatsız olduğu düşünülebilir.

Yeniçeriler, Alemdar'dan sonra II. Mahmut'u öldürmek üzere sarayı kuşattılar, ancak II. Mahmut, IV. Mustafa'yı idam ettirerek hanedanın tek erkeği olarak yeniçerileri alternatifsiz bıraktı ve yeniçerilere karşı mukavemet ederek, Donanmaya Ağakapısı'nı topa tutturdu. Neticede, halkın aleyhine dönmesinden korkan yeniçeriler isyanı sona erdirerek II. Mahmut'u kabullendiler. II. Mahmut da Sekban-ı Cedit'i lağvetmek zorunda kaldı. Böylece askeri ıslahat 1826'ya kadar gündemden çıktı.

VAKA-İ HAYRİYE

Bundan sonraki yıllarda, II. Mahmut ayanların gücünü kırmak için uğraş verdi. 1820'de, Yanya ayanı Tepedelenli Ali Paşa'yı, 17 aylık bir kuşatmadan sonra, dize getirdi ve paşayı öldürttü. Bu dönemde, Fransız İhtilali'nin öncülük ettiği milliyetçilik akımlarının tesiri ile Mora'da ve Atina'da isyanlar çıktı. Yeniçeriler, 3 yıl boyunca isyanı bastırmadılar. 1824'te

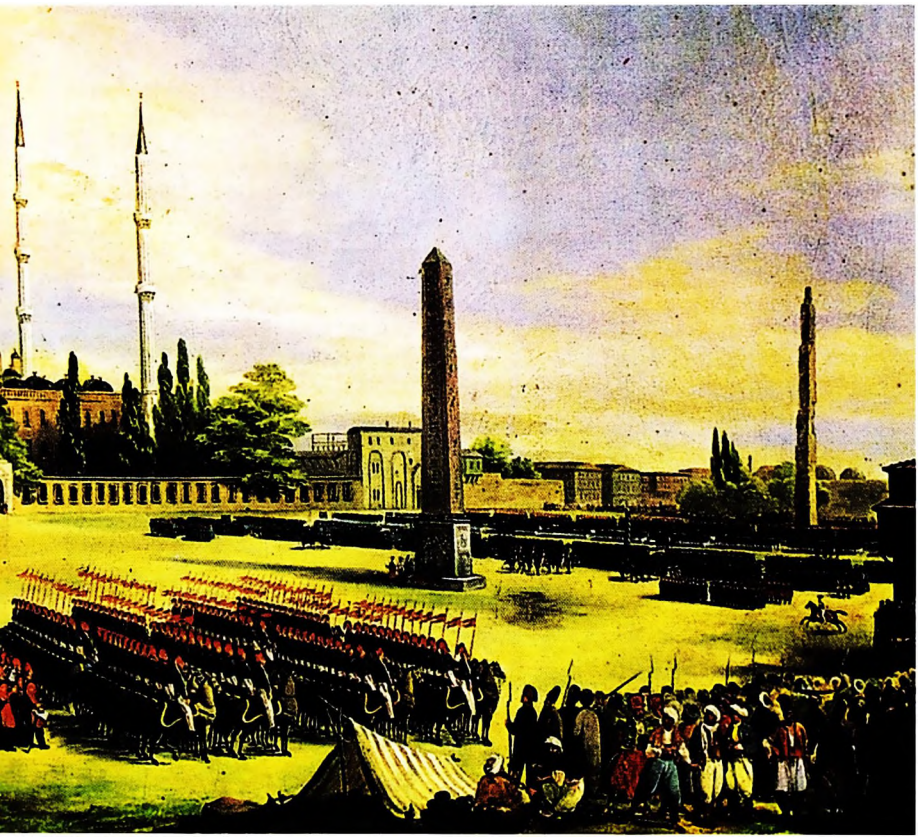

II. Mahmut, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan aldığı yardım sayesinde isyanı bastırdıysa da; başlangıçta Osmanlı yanında yer alan İngilizler bu politikadan vazgeçtiler. Fransa ve Rusya ile bir anlaşma imzalayarak, Osmanlı – Mısır donanmasını Navarin'de yaktıkları için (20 Ekim 1827), isyanın bastırılması bir işe yaramadı. Ruslar'ın olayları, Müslüman – Hıristiyan meselesi olarak görmesiyle, Nisan 1828'de Osmanlı – Rus savaşı başladı. Rusya'ya karşı, İslamiyet'in şerefini kurtarmak için cihat ilan edildi. Ruslar, 1829'da Edirne'ye, doğuda da Erzurum'a kadar geldiler. Savaş sonunda, Osmanlı; Rusya, İngiltere ve Fransa arasında imzalanan protokolü kabul etmek zorunda kaldı ve Edirne Antlaşması'yla, Yunanistan, Sırbistan, Romanya'nın özerkliği korundu. 1830'da Yunanistan bağımsız hale getirildi. Osmanlı – Rus savaşında, önce II. Mahmut devletin bekasının talimli ve disiplinli bir ordu ile olacağını biliyor ve kendine ocak için yardımcı arıyor ve bunun için sık sık ağa ve sadrazam değişiklikleri oluyordu. Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'daki başarıları ve oğlu İbrahim'in Osmanlı ordularını bozguna uğratarak Kütahya önlerine kadar gelişi Sultan II. Mahmut'a ciddi bir ıslahat yapma fikrini vermişti. Mahmut'un, Rusçuk'lu Hüseyin Ağa'yı ağalığa getirmesiyle, ocağın iç yüzünü iyi bilen Yeniçeri Ağası Hüseyin, ocağın içine ayrılık

sokarak başlıca fesatçı ve zorbaları ortadan kaldırdı. Hüseyin Ağa'dan sonra yerine getirilen diğer ağalar da her hadisede ocaktaki elebaşı ve zorbaları temizlediler. Bu hazırlıklardan sonra yapılan birçok toplantıda, verilen fetva ve fermanlar neticesinde, yeniçerilere eşkinci askeri olarak talim görmeleri kabul ettirilerek, silah olarak; kundaklı filinta, kundaklı kaval ve harbisiz tüfek ile birer kılıç verildi. Kıyafetlerde; bacaklara sıkı potur başlara da laz kalpağı giydirilmesi kararlaştırıldı. (1826) Devletin yeniçerileri güçlendirmemek için tedbirli hareket etmesine rağmen, bu yeniliği baltalama amaçlı gizli toplantılar yapılıyordu. Toplantılar neticesinde, 9 Haziran 1926'da Yeniçeri İsyanı başladı. Hazırlıklı olan hükümet ve diğer askerler ile halkın katılmasıyla, kanlı çarpışmalardan sonra isyan bastırıldı. (Vaka-i Hayriye) ıslahat yolu açıldı, Yeniçeri Ocağı ortadan kaldırıldı. İstanbul'daki çatışmalarda ve daha sonra yakalanarak öldürülen yeniçerilerin sayısı, yabancı tarihçilere biraz mübalağlı görünmekle birlikte, 10. 000 – 20. 000 arasındadır. Bu dönemde, padişah, yaz aylarında kaldığı Beşiktaş Sarayı'na gitmeyerek, Topkapı Sarayı'nda kalmış, hükümet de Babıali'ye gitmeyip, saray avlusunda (Bab-ı Humayun ile orta kapı arasında) kurulan çadırlarda çalışmıştır. Sancağı Şerif'in Babüssaade'deki yerinden alınıp, eski yerine konmak üzere, Babıali'ye taşımaya kaldırılırken, Hocapaşa, Salkımsöğüt, Babıali, Cağaloğlu, Çiftesaray, Okçularbaşı Simkeşhane, Kumkapı, Yenikapı'yı içine alan büyük yangın çıktıysa da, Topkapı'da olan hükümetin birçok evrak ve vesaiki yangından kurtarıldı.

ASAKİR-İ MANSURE-İ MUHAMMEDİYE

Yeniçeri Ocağı'nın lağvedilmesiyle, Asakir-i Mansure-i Muhammediye adlı yeni bir askeri teşkilat kuruldu. (1826)

Bu yeni teşkilat, ilk olarak önce İstanbul'da "Tertip" adı altında sekiz kıta teşkil etmiş, her tertip'e bir binbaşı tayin olunmuş, hepsinin başına Serasker unvanında bir kumandan getirilmişti. Her tertip, 1526 mevcutlu ve 15 kısımdı. Bu kısımlara saf deniyordu ve başlarında bir yüzbaşı bulunuyordu. Yüzbaşıların maiyetinde de, iki yüzbaşı mülazımı bulunuyordu. Ayrıca her tertip sağ ve sol olarak ikiye ayrılmış olup, başlarında da kolağası rütbesinde komutanlar bulunuyordu. 1828'de Tertip ismi Alay'a; Saf ismi Bölük'e çevrilmiştir. Alay, 8 bölük'lü, 3 taburdan meydana getirilmiş, alay komutanlığı içinde miralay rütbesi ihdas olunmuş, ayrıca iki alayın birleştirilmesiyle "Liva" Kumandanlığı kurulmuş ve başına miralay rütbesinde bir komutan verilmiştir. Alaylara kaymakam rütbesinde, komutan muavini ve taburlara da birer katip ile sancaktar verilerek, kadrolar genişletildi.

1832'de merkezi İstanbul olan alay ve livalara (Hassa), bunların kumandanlarına da (Hassa Ferikliği), merkezi Üsküdar olanlara (Mansure) ve kumandanlarına da (Mansure Ferikliği) ismi ve rütbeleri verildi.

Bu tarihte orduda rütbeler;

Nefer(er)
Onbaşı
Bölük emiri
Çavuş
Başçavuş
Mülazım
Yüzbaşı
Kolağası (sağ sol)
Binbaşı
Kaymakam (Yarbay)
Miralay (Albay)
Mirliva (Tuğgeneral)
Ferik (Tümgeneral)
Müşir (Mareşal)

olarak belirlenmiş ve ilk defa olarak subaylara ve erlere maaş veya bedelen tayin istihkakı olarak verilmesi kabul edilmiştir. Bu yenilikler arasında

her Alay'a bir sancak verildi. Bu yeni teşkilatta dini düşünceler hakim olduğundan, yeni kabul edilen alay sancakları "Rayat" denilen "Peygamber Sancağı" gibi kara ipekli kumaş üzerine sırma ile Kelime-i Şahadet veya Fetih suresinden ayetler yazıldı. Bu devirden itibaren de sancak gönderi üzerine beyaz prinçten hilal kullanılmaya başlandı. Milli Bayrak olarak, III. Selim'den beri kullanılmakta olan kırmızı veya al zemin üzerinde, beyaz, sekiz köşeli yıldız ve hilal kullanılmaya devam edildi.

Ordunun eğitimi için, ilk olarak Fransızca'dan talimnameler tercüme ettirilmiş ve eğitmen olarak da Prusya'dan Feld Mareşal Von Moltke başkanlığında bir heyet ile Avusturya'dan da öğretmen subaylar getirilmiştir.

1834 yılında, ordunun subay ihtiyacını karşılamak üzere, Selimiye Kışlası'nda "Sübyan Bölükleri" adı ile bir okul açıldı. IV. Alayın II. Taburunun erleri içinden genç ve kabiliyetli olanlar seçilerek, bu okula öğrenci olarak kabul edildi. İşte bu suretle, ilk olarak Harp Okulu'nun temeli Selimiye Kışlası'nda atıldı. Aynı yıl, okul Maçka Kışlası'na naklolundu ve Mektebi Harbiye adı verildi.

Osmanlı-Türk çağdaşlaşmasının önderliğini yapacak olan Harb Okulu'ndan mezun olan bu genç subaylar, II. Meşrutiyet'in siyasal örgütü olan İttihat ve Terakki'yi kuracaklardı. Ancak bu güzide okulda okuyabilecek yeterlilikte gençler bulunmakta zorlanıldığı için kendi orta okullarını oluşturmak zorunda kalınıldı. Böylece, 1834'te kurulan Harb Okulu ilk mezunlarını ancak 14 yıl sonra 1848'de verecekti.

REDİF TEŞKİLATI

Ordunun merkeze bağlı olarak genişletilme ihtiyacının duyulması ile Moltke'nin (o dönemde yüzbaşı idi) bir lahiya ile teklif ettiği "Redif Teşkilatı" kabul olundu. Edirne, Aydın, Bursa, Ankara, Konya ve Erzurum da (Redif-i Mansure Müşirliği) unvanında teşkilat kuruldu ve vilayetlerde 6'şar Redif-i Mansure Alayı teşkil edildi. (1836)

Redif Teşkilatı'nda, her ordu bir (Redif- Dairesi) idi. Her dairede de 4 taburlu piyade alayı, 3 bölük süvari ve topçu bulunuyordu. Redif askerleri, her yıl bir ay eğitim görmek üzere toplanır sonra terhis edilirlerdi. Redif Tabur merkezlerinde de silah – teçhizat deposu bulunurdu.

II. Mahmut

1836 yılı itibariyle, Osmanlı ordusunun daimi mevcudu;

2 Fırka Hassa ve Mansure Alayları	24.000
36 Redif-i Mansure Alayı	72.000
15 Mansure Süvari Alayı	15.000
4 Topçu Alayı	4.000
4 Humbaracı Alayı	4.800
4 Lağımcı Alayı	4.800
1 Baltacı Alayı	3.000

şeklindeydi.

Osmanlı Ordusu'nda ıslahata önem veren ve çetin bir kişiliği olan II. Mahmut'u, Mısır ile olan ilişkiler rahatsız etmekteydi. Mısır ordusu, Osmanlı ile yaptığı 3 meydan muharebesini de kazanmıştı. 1833'den beri, Kütahya Anlaşması gereği Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim, Cidde Valiliğinin yanında Şam, Halep valilikleri ile Adana Muhassıllığı'nı elde etmişti. II. Mahmut, Avrupa'nın desteğini elde etmek amacıyla İngilizlerle 1838'de Baltalimanı Antlaşması'nı imzaladı.

1839'da Osmanlı ve Mısır orduları dördüncü kez Nizip'te savaştılar ve Osmanlı ordusu tekrar yenildi, donanma Mısır'a kaçtı. Bu savaştan sonra, Osmanlı

ordusunun askeri bir ağırlığı olmadığı ortaya çıktı. Buna bağlı olarak, uzun zaman ordunun iç siyasette de etkisi kalmadı. Artık yönetim kademelerinde olan paşalar genellikle askerlikten habersiz fakat Fransızcası olan diplomatik kişiliklere sahip idarecilerdi. Devleti askerlikten ziyade, diplomasi ile ayakta tutmaya çalışıyorlardı. Bu dönemde, Divan Teşkilatı lağvedildi. Memurlar, hariciye ve dahiliye diye iki kısma ayrıldılar. Askere alma ve vergi toplama esasları yeniden belirlendi. Kılık - kıyafette ıslahata gidildi, ceket, fes ve pantolon giyilmeye başlandı. II. Mahmut da, sakallarını kısalttı ve yeni kıyafetiyle halk karşısına çıktı. Padişahın yaptığı yenilikler arasında, ordunun doktor ihtiyacını karşılamak üzere, Tıbbiye-i Şahane'yi açması ve Mızıka-i Hümayun'u kurdurması önemlidir.

II. Mahmut, Nizip Savaşı devam ederken, 30 Haziran 1839'da, 54 yaşında öldü. Cenazesi önce Topkapı'ya getirildi, daha sonra Divanyolundaki türbesine konuldu.

Hünkar İskelesi Antlaşması'yla Ruslar'ın Boğazlara sarkması, Akdeniz'de önemli çıkarları bulunan İngilizleri endişelendirdiğinden, Londra elçiliği zamanında Mustafa Reşit Paşa'yı yakından tanımış olan İngiliz Dışişleri Bakanı Palmerston'un ıslahat fikirlerini Reşit Paşa'ya telkin etmeye başladığından ve reform programının sultana sunulmasından bahsedilir. Hatta Reşit Paşa'nın Tanzimat'ın hazırlıklarını Ermeni katiplerle birlikte yaptığı, ayrıca paşanın hizmetinde bulunan Blawue, Grachin ve Cor adlı Fransızlar da Tanzimat'ın hazırlanmasında çaba harcamışlardır.

Bütün bu iddialara göre Paşanın yabancı dostlarının fena halde tesiri altında kaldığı ve hatta ecnebilerin desteği sayesinde iktidar koltuğunu muhafaza ettiği de yanlış değildir.

II. Mahmut yeniçeri ocağını ortadan kaldırmakla devşirmelerin istinat ettiği silahlı çetesini bertaraf etmişti ama, Türk devletine Türk'ü egemen kılmayı da sağlayamamıştır. hatta bunu belki de hiç düşünmemişti. Artık Osmanlı devletinin egemen sınıfı, devşirme çocukları, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ve Levantenler idi! Üstelik bu egemen güç, artık Yeniçeriler gibi basit ve bayağı istekleri olan başıbozuk bir örgüt değil, ne istediğini bilen ve isteklerinin her seviyede takipçisi olan Avrupa emperyalizmine dayanmaktaydı.

Mustafa Reşit Paşa II. Mahmut'un ölümünden sonra hazırlıklarını yaptığı Tanzimat'ı Abdülmecit döneminde kabul ettirecekti.

Eski Döneme Ait Topkapı Sarayı'nın Ana Giriş Kapısı

Sultan Abdülmecit

Doğum tarihi	:	25.04.1823
Babası	:	II. Mahmut
Annesi	:	Bezmialem Valide Sultan
Tahta çıkış	:	01.07.1839
Tahttan iniş	:	25.06.1861
Saltanat süresi	:	22 yıl
Ölüm tarihi	:	25.06.1861
Ölüm sebebi	:	Verem
Gömülü olduğu yer	:	İstanbul, Sultan Selim Camii haziresindeki türbesinde.

Sadrazamlar

Koca Hüsrev Mehmet Paşa(azil), Mehmet Emin Rauf Paşa (azil), İzzet Mehmet Paşa (azil), Mehmet Emin Rauf Paşa, Mustafa Reşit Paşa İbrahim Paşa (azil), Mustafa Reşit Paşa (azil), Mehmet Emin Rauf Paşa, Mustafa Reşit Paşa (azil), Mehmet Emin Ali Paşa (azil), Damat Mehmet Ali Paşa (azil), Mustafa Naili Paşa (azil), Mustafa Naili Paşa (azil), Kıbrıslı Mehmet Emin Paşa (azil), Mustafa Reşit Paşa (istifa), Mehmet Emin Ali Paşa (azil), Mustafa Reşit Paşa (azil), Mustafa Naili Paşa (azil), Mustafa Reşit Paşa (ölüm), Mehmet Emin Ali Paşa (azil), Kıbrıslı Mehmet Emin Paşa (azil), Mütercim Mehmet Rüştü Paşa (azil), Kıbrıslı Mehmet Emin Paşa

Abdülmecit Dönemi Askeri Kıyafetleri (Soldan Sağa) Süvari Askeri, Piyade Askeri, Topçu Askeri, Topçu Zabiti, Bahriye Topçu Zabiti, Bahriye Askeri

Şehzade Abdülmecit, veliahtlık dönemini kafes arkasında geçirmemiş, sultan babası çok yönlü bir eğitim verilmesini istemişti. On yıldan fazla süren bir eğitim sürecinden geçti. Rum, Frenk öğretmenlerden yabancı dil ve müzik dersleri aldı. Piyano çalması, Osmanlı tarihi açısından başlı başına bir yeniliktir. 16 yaşında tahta çıktı. Babası II. Mahmut'un cenaze töreni sırasında, Hüsrev Paşa'nın bir oldu bittiye getirerek Mehmet Emin Rauf Paşa'dan mühürü alarak "tarzı cebbarane ile" sadrazam olmasına bir tepki gösteremeyen padişah, genç, tecrübesiz olmasına rağmen babasının başlattığı ıslahat hareketlerini devam ettirmek düşüncesindeydi.

Abdülmecit, tahta çıkarken önündeki büyük sorunlar; Nizip Savaşı'ndan yenilgiyle çıkan ordu, Kaptan-ı Derya Ahmet Fevzi Paşa tarafından Mısır'a kaçırılan bir donanma, Eflak, Boğdan, Hicaz, Suriye bölgelerindeki ayaklanmalar ve idaredeki sürtüşmelerdi. Padişah, o sıralarda İstanbul'a gelen Londra sefiri Mustafa Reşit Paşa'ya çok güveniyordu. Paşanın hazırladığı esasları, II. Mahmut zamanında tespit edilen bir reform taslağını kabul ederek, kendisine geniş yetkiler verdi. Ancak Sadrazam Hüsrev Paşa, Mustafa Reşit Paşa'ya düşmandı, kendisine bir komplo hazırlamasına rağmen, Abdülmecit sayesinde bu planını gerçekleştiremedi.

Sultan Abdülmecit'e Ait Tablo ve Gravürler (Üstte ve Karşı Sayfada)

TANZİMAT FERMANI

Mustafa Reşit Paşa, devletin saygınlık kazanması amacıyla, bir dizi program hazırladı. Tanzimat-ı Hayriye veya Gülhane Hattı Hümayunu adı verilen bu program, paşa tarafından yabancı misyonun da katıldığı topluluğa, 3 Kasım 1839 tarihinde okundu.

Tanzimat Fermanı'nın ilanı genellikle dış tesir ve telkinlerle izah edilmeye çalışılır.

1839 askeri iflasından sonra, Osmanlı Devleti tam bağımsız bir devlet olmaktan çıkmış, yarı bağımlı bir ülke konumuna düşmüştü. Bu durumun ilginç yanı; belirli bir ülkenin değil, büyük Avrupa devletlerinin yarı sömürgesi olmasıydı. Böylesi, tek devletin sömürgesi olmasından daha iyiydi, çünkü büyük devletler arasında rekabetten yararlanmak, Osmanlı'nın nispeten serbest manevra alanları bulabilmesine imkan sağlıyordu.

Tanzimat'ın (Osmanlı'nın yarı sömürge durumuna düşmesiyle birlikte), gelmesini bazı yazarlar hoş

görmese de birçok yeniliğin başlangıcı olması bakımından önemlidir.

1856 Islahat Fermanı yabancı uyruklara da toprak satılmasına imkan tanımış, ilgili kanun ise 18 Haziran 1867'de çıkmıştır.

Ancak unutulmamalıdır ki Tanzimat'ı hazırlayan sebepler ile asıl amaç farklıydı. Nitekim ;

17. yüzyılın ortalarından itibaren halkın can ve mal güvenliği kalmamıştı. Irz ve namus masuniyeti yoktu. Asayiş bozulmuştu. Hayat hakkı, yalnız padişahların değil, vezirlerin, valilerin hatta voyvodaların bile keyfine terkedilmişti. Ailenin malına zorla el koyma, yalnız yüksek kademedeki devlet görevlilerini değil, halkı da tehdit eden bir afet haline gelmişti.

Sultan İbrahim, dürüstlüğü ile tanınan Ali Paşa'dan otuz bin kuruş rüşvet istemekle kalmayarak, Anadolu Beylerbeyi İbşir Paşa'nın Sivas'ta bulunan güzel karısının da kendisine gönderilmesini emredebilmiş ve bu ahlak dışı emirler reddedilince de Ali Paşa'nın kesilen başı sarayın kapısında günlerce teşhir edilmişti.

Bu şartlar altında devletin yeniden adil, himayeci bir hukuk düzenine kavuşturulması kaçınılmaz bir zaruret olarak Osmanlı aydınlarının ve devlet adamlarının en önemli meselesini teşkil ediyordu.

Halkın ırz, mal ve can güvenliği gibi en tabii haklarının güvence altına alınması, yalnız mutlu bir toplum yaratmayacak, devlet için de önemli bir varlık teminatı olacaktı. Nitekim Namık Kemal, fermanı inceleyen bir yazısında "Tanzimat vakıa zehirde bakılsa herkesin hayatına, malına, ırzına kefil olmak için yapılmış zannolunur, fakat hakikat halde devletin hayatını temin maksadıyla ilan olunmuş idi" demektedir.

Ahmet Cevdet Paşa ve Lütfi Efendi gibi tarihçiler, Tanzimat Fermanı'nı, Mehmet Ali Paşa'ya karşı Batının yardımını elde etmek için yapılan bir manevra olarak nitelemiş, Osmanlı döneminde en önemli baskı gruplarından olan ulemanın tepkisiz kalmasını da buna bağlamışlardır.

Mümtaz Turhan'ın "mecburi kültür değişmesi", Yavuz Abadan'ın "Avrupa'dan mülhem bir reform hareketi" olarak nitelendiği Tanzimat Fermanı için Engelhard şöyle demektedir:

Sultan Abdoul-Medjid I.

4. Derece Mecidi Nişan-ı Yabancılara Verilen

"Türkiye'ye karşı daha mülayim ve daha müsaadekar davranması için Avrupa'yı memnun etme hareketi."

Ferman, mahiyeti itibariyle insan haklarına riayetkar bir devlet ve yapılacak kanuni düzenlemelerle ilgili vaatleri ihtiva etmekteydi. Ama fermana aykırı kanun çıkarılamayacağına göre bir anayasa olarak da kabul edilebilir. Fakat fermanda padişah, iradesinin sınırlandırılmasını kabul ettiği halde, bazı tarihçilere göre Tanzimat, bırakın anayasayı kanun bile değildir!. Namık Kemal de Ferman metnini "hukuki değil siyasi bir eser" olarak tanımlar.

Fakat Tanzimat her şeyden önce, Türk hanedanına ait olan egemenlik hakkıyla Müslümanlara ait olan siyasi hakların gayrimüslimlerle paylaşılması demektir! Çünkü Tanzimat'ı tamamlayan ıslahat fermanlarıyla, zaten iktisadi refah içinde yaşayan gayrimüslimlere siyasi haklar da verilmiş ve bu tarihten sonradır ki her biri bir başka yabancı devlet tarafından sahiplenilen Osmanlı azınlıkları devletin idare kademelerinde görev alabilmişlerdir.

Gülhane Hatt-ı Hümayununun haklar yönünden eşit bir tebaa meydana getirmek maksadıyla ilan edilmesi, bazı tarihçilerimiz ve bilim adalarımız tarafından iftihar vesilesi yapılmıştır. Oysa bir Batılı olan Engelhard'ın çok net bir şekilde ifade ettiği gibi, Tanzimat Avrupa'nın gerçekleştiği manevi bir fetihti.

Tanzimat'la "emperyalist Batı medeniyetlerinin kendisini zorla kabul ettirdiğini" yazan Köprülü, Engelhard'la aynı kanaattedir. Ona göre Tanzimat dediğimiz inkılap hareketi, o zamana kadar tam bir Ortaçağ cemiyeti mahiyetinde olan Osmanlı cemiyetinin, tabii ve dahili tekamülü neticesi olarak değil de bu emperyalist ve kapitalist medeniyetin zorla kendini kabul ettirmesi neticesinde ortaya çıkmıştır.

Batının milli devletlerinde eşitlik prensibi, sosyal sınıflar ve vatandaşların eşitliği yönünde gelişirken, Osmanlı İmparatorluğu'da bu prensip Müslüman ve Gayrimüslimlerin eşitliği biçiminde gelişmiştir.

Kuruluşundan beri devletin bütün meşakkatini çeken Müslümanlar, yani Türkler artık devletin sadece kendilerine temin ettiği menfaatlerle ilgilenen Hıristiyan unsurlarla eşit olacaklardır!

Oysa Tanzimat'ın ilan edildiği yıllar Hıristiyan halkların imparatorluktan kopma eğilimlerinin arttığı yıllardır.

4. Derece Mecidi Nişan-ı

Topkapı Sarayı Ana Giriş Kapısında Görevliler

Tanzimatçılar, din, dil ve soy farkı gözetmeden bir Osmanlı milleti yaratmak istiyorlardı ama getirilen düzen, Osmanlı topraklarının Batılılar tarafından sömürülmesine müsait bir zemin hazırladı. Zaten ferman batılılar tarafından bu sebeple hazırlanmıştı, bu sebeple de desteklendi.

Tanzimat devrinden önce başlayan, devletin imkanlarını içimizdeki hıristiyanlara sunarak veya peşkeş çekerek batıya şirin görünme çabası, Tanzimat'tan sonra adeta siyasi bir alışkanlık haline geldi. Dolayısıyla Tanzimat'ın getirdiği haklardan en çok Hıristiyanlar faydalandılar. "Osmanlı menfaatlerini, şahsi menfaatlerinden üstün tuttuklarına" inanılan gayri müslimler voyvodalıklara talip oldular. Fakat istediklerini elde edince Türkler ve diğer Müslüman ahali de doğdukları toprakları terk ederek Anadolu'ya göçmek zorunda kaldılar.

Devlet çok geçmeden Tanzimat'ın hükümlerine uygun olarak azınlıkları, yüksek makamlara getirdi. Tercüman, büyükelçi, müşavir vesaire oldular. Pek çok azınlık mensubu bakan oldu, yabancı sermayenin memlekete girmesiyle yabancılar "acente" olarak

Silistre Madalyası. Osmanlı ve Müttefik Orduları Askerlerine Ruslarla Yaptıkları Savaş Nedeniyle Verilmiştir (1854).

2. Derece Mecidi Nişan Şemsesi

onları tercih etti. Bir süre sonra ticaret azınlıkların eline geçti.

Tanzimat, Müslüman olmayanlara örgütlenmek ve kendi sorunlarını bu örgütler vasıtasıyla çözümlemek imkanını da sağlamıştı. Devlet onları birer "millet" olarak tanıdı. Türkler ise sadece Osmanlı'ydılar! Milliyetçilik akımları Osmanlı Devleti'ni şiddetle tesiri altına alırken, millet olarak kabul edilen azınlıklarda millet şuuru da uyanmaya başladı, yeni Tanzimat'ın sebep olduğu hak ve avantajlar, bugüne kadar Osmanlı birliğine bağlı olarak yaşayan unsurlara özgürlük fikrini verdi.

Tanzimat'tan önceki Islahat Hareketlerine karışmayan Avrupa, Taznimat'tan sonraki her reform hareketine karışmak hakkını kendinde görüyordu. Böylece İmparatorluğun yıkılışını istedikleri gibi planlayıp hazırladılar.

Mustafa Reşit Paşa'nın en büyük hatası, gerek Tanzimat Fermanı ile gerekse onu tamamlayan ek metinlerle getirilen hak ve hürriyetlerden kimlerin faydalanması lazım geldiğini tespit edememiş olmasıdır.

Bilindiği gibi büyük Türk devlet adamı Çandarlı Halil Paşanın idamına kadar Osmanlı Devletinde hakim unsur Türk Milletiydi.

İstanbul'un fethini müteakip hakim millet yerine hakim ümmet esası benimsenmiş ve Türk ırkı bu ümmetçi politikanın egemen olduğu çağlarda milli hüviyetini terk etmeye ve hatta reddetmeye zorlanmıştır.

Tanzimat fermanı ise bu ümmet hakimiyetine dahi son vererek kozmopolit Osmanlılığı esas almıştır.

Artık yabancılar akın akın Türkiye'ye gelip, zaten geçim darlığı içindeki Türk köylüsünün topraklarını satın alacaklardı. İngiliz Konsolos Yardımcısı Suter, İzmir'e yaptığı seyahatten sonra 5 Ocak 1840'ta "Tanzimat mülkiyet güvenliği konusunda öylesine bir mahremiyet duygusu yaratmıştı ki, toprak akım satımları yapılıyor ve ülkenin birçok bölgesinde tarımın gelişmesine yardımcı bir tesirde bulunuyordu" diye yazıyordu. Gerçek şu ki, İzmir'den gelen bu haberler azınlıkların, özellikle de Rum'ların arazi spekülasyonuna katılmalarının bir belirtisiydi. Zaten Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra kendi memleketlerine oranla daha elverişli şartların doğması yüzünden Rum'ların Yunanistan'dan Anadolu'ya yerleşmeye geldikleri biliniyordu.

Vatan Yabancıların eline geçiyor

1860'ta İngiltere'nin İzmir konsolosu, Büyükelçi Sir Henry Bulwer'e yolladığı raporda "Türklerin soyulup soğana çevirildiğini ve toprağın yabancıların eline geçtiğini" bildirerek, diyordu ki:

"...Bölgenin genel durumu gün geçtikçe iyileşmekte ama bu iyileşmeden yararlananlar aslında Türkleri soyup soğana çevirenler Hıristiyanlar. Gülhane Hatt-ı Hümayununun öngördüğü reformlarla beraber Hıristiyanlar tarımla ilgilenmeye başladılar ve yeni gelenlerle birlikte sayıları her gün daha da arttı.

Her yerde Türklerin yerini Hıristiyanlar alıyordu. Eskiden olduğu gibi tarlalarını işlemek isteyen Türk-

İftihar Madalyası Kahramanlık ve Yararlılık Gösteren Asker ve Sivillere Verilmiştir (1853).

17 Nisan 1854 Ömer Paşa ve Ordusu Şumla'da (Mısır)

ler hemen Hıristiyan bir tefecinin pençesine düşüyor ve eninde sonunda toprağını satmak zorunda bırakılıyordu.

Tanzimat; askerlik'te demokrasiye doğru ilk adımdı, hukuki bir inkılaptı. Müslüman ve diğer tebanın eşitliğini, mal ve can güvenliğinin sağlanmasını, keyfi idareye son verilmesini, adil bir idare şeklinin uygulanmasını, askerlik görevinin 4 - 5 sene sınırlandırılmasını, (Tanzimat öncesi bazı bölgelerden asker alınmasına karşılık, diğer bölgelerden asker alınmıyor, askere gidenlerin çoğu ömürlerini asker olarak tamamlıyordu) getirmişti.

Padişah Hatt-ı Hümayuna ve ona dayanılarak ileride yapılacak kanunlara saygı göstereceğine dair and içmişti.Bundan sonra Hattı-ı Hümayun kutsal değeri bulunan Hırka-ı Şerif Dairesine konmuştu. Gülhane Hattının ilanında yapılan törenle Tanzimat başlamıştı.

Gülhane Hattı ilan edildikten sonra prensiplerin belirtilmesine ve yürütülmesine geçildi. Reşit Paşa, İstanbul'da okunan hattın, Rumeli'de ve Anadolu'da anlaşılmasını sağlamak için, halk yanında saygı gören ulema sınıfından iki kişiyi görevlendirmişti. Bunlar da görevlerini yerine getirerek eyaletleri dolaştılar.

Tanzimat programının başlıca maddeleri şöyle sıralanmıştı; haklar, mal, askerlik, maarif ve idare alanlarında Gülhane Hattı'ndaki genel prensiplere göre bir düzen kurmak.

Fermanın, Avrupa devletlerine bildirilmesi de ayrı bir önem taşıyordu. Doğru önlemler alınırsa, 5 - 10 yıl içinde ülkenin düzeleceği ümit ediliyor ve garplılaşmak cereyanı başlıyordu.

Abdülmecit, 1840 yılında, Topkapı Sarayı'nda ikamet ediyor, devletin idaresindeki bozukluklara tecrübesiz olması nedeniyle müdahale edemiyor ve sefahat aleminde dalarak, vakit geçiriyordu.

Sadrazam Hüsrev Paşa ve diğer yenilik aleyhtarı olanlar, tavsiye edinceye kadar, Tanzimat programını tatbikat safhasına koyamayan padişah, bu zaman zarfında da Mustafa Reşit Paşa'ya önemli bir görev veremedi. 1840 yılında, Hüsrev Paşa'yı azletti ve yerine Mehmet Emin Rauf Paşa'yı getirdi. 1840 yılının temmuz ayında, Osmanlı'ya bağlı bir vilayet olmasına rağmen, valiliği veraset yöntemiyle tayin edilen Mısır'ı, Kavalalı Sülalesine bırakan Londra Antlaşması imzalandı. 13 Temmuz 1841'de de Ruslar ile yapılan Boğazlar Antlaşması ile de, bu ülkenin buradaki hegemonyasına son verildi.

Askerlik Alanında Tanzimat

Gülhane Hatt-ı Hümayun'undan önce Osmanlı İmparatorluğu'nda yapıldığı görülen bütün düzenleme çalışmalarının ağırlık noktası, askerlik maddesiydi. Bu çalışmaların genel amacı, Osmanlı Ordusu'nu Avrupa orduları ile savaşabilecek seviyeye getirmekti I. Mahmut'tan III. Selim'e kadar Batılı orduların silahlarından bazıları ile bu orduların yetiştirilmesinde başvurulan eğitim usullerinin Osmanlı Ordusu'na alınması için çalışılmıştı. Yeniçerilerin Batılı silahlarla eğitim usullerine gösterdikleri mukavemet, III. Selim'i Yeniçeri ocağının yanında Nizam-ı Cedid Ordusunu kurmaya zorlamıştı. Nizam-ı Cedid Ordusu, yapısı ve kadroları bakımından bir ocak şeklinde kurulduğu için, Doğulu bir karakter de muhafaza

3. Derece Mecidi Nişan

etmekteydi. II. Mahmut devrinde, Yeniçeri Ordusu kaldırıldıktan sonra, kurulan Asakiri Mansure, tıpkı Nizamı Cedid gibi,yapı ve kadro bakımından Batılı bir ordu oldu. Geliştikten sonra Nizamiye ismi verilen bu yeni orduya asker alma usulü çok sertti.Bu şekilde askerlik hizmeti, bir derceye kadar kürek mahkumiyetini andırmakta idi. Tanzimat'a kadar yapılan askerlik düzeninde ocak şeklinin dışına çıkılamadı. Bu nedenle de askerlik bir vatan ödevi olamadı. Gülhane Hattı Hümayunu askerlik hizmetinin düzenlemesini, "Vatanın korunması için ahalinin asker vermesi kutsal bir borçtur" şeklinde kabul etti.

Askerlik

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu sükunetli ve asayişli durum,askerlerinin silah altına çağrılma ve çalıştırılma yollarının akıl ve adalete uygun bir şekilde tamamlanmasına imkan vererek bu konuyla ilgili kanunlar padişah tarafından onaylandı.

6 Eylül 1843 tarihinde bir kanun çıkarıldı. Kanuna göre:

Nizami askerliğinin süresi beş yıl olarak kararlaştırılmıştı. Nizami askerler yedi yıl redif sınıfında hizmet görecekler ve her yıl bir ay nöbetle, bağlı oldukları askerlik merkezine çağrılacaklar, her yıl Mart ayının ilk gününde, nizami askerler her ordunun beşte biri nispetinde yenilenecekti. Bırakılmaya hak kazanan askerlerin isimlerini taşıyan cedveller, bu zaman zarfı içinde hazırlanacak, yerlerini alacak yeni askerlerin gelişi nispetinde eski askerler bırakılacaktı. Ayrıca subaylar üzerlerine sivil memurluk alamayacaklardı. Osmanlı toprakları, genişlik ve coğrafya durumu göz önünde bulundurularak, beş büyük orduya ayrılacaktı.

Bu yeni teşkilatlandırmaya göre;

1. Ordu, (Hassa Ordusu) merkezi İstanbul, bölgesi İstanbul ve Batı Anadolu.
2. Ordu, (Dersaadet Ordusu) merkezi Üsküdar, bölgesi Tuna Havzası.
3. Ordu, (Rumeli Ordusu) merkezi Manastır, bölgesi Makedonya ve Bosna – Hersek.
4. Ordu, (Anadolu Ordusu) merkezi Harput, bölgesi Doğu Anadolu.
5. Ordu, (Arabistan Ordusu) merkezi Şam, bölgesi Suriye.

Bosna Madalyası. Sırp Birliklerinin İsyanını Bastıran Osmanlı Zabitan ve Erlerine Verilmiştir (1849).

1. ve 5. Ordular, 7'şer piyade alayı, 7'şer tabur, 5'er süvari alayı ve 1'er alay topçudan ibaretti.

3. Ordu'da fazla olarak, 1 Kazak (Süvari), 1'er Dragon (Süvari) Alayları vardı. Kazaklar Türkistan ve Güney Sibirya'da yaşayan Türk oymakları idi.

Bu maddeler Osmanlı Devletinin askerlik sistemini baştan başa değiştiriyordu. Ocak usulünde, kariyerli askerlik kaldırılıyor, yerine kur'a usulü askerlik konuluyordu. Avrupa ordularının silah ve eğitim usulünden başka, kuruluş kadroları da alınıyordu. Piyade, süvari ve istihkam birlikleri için Fransız talimatnameleri alınmıştı. Topçu birlikleri ise Prusya subayları tarafından Prusya eğitimine göre yetiştirilmeye başlanmıştı. Memleket askerlik bakımından bölgelere ayrıldı. Her bölgeden alınacak askerin sayısı o bölgenin genişliği ve nüfusu ile uygun bir sayıya bağlandı. Her aileden ancak bir kişinin askere alınması usulü kabul edildi. Tek çocuklu ailelerden asker alınmadı.

Tanzimat'a gelinceye kadar İmparatorluğun Hıristiyan tebası askerlik yapmazdı. Bu ödevden muaf olması karşılığı cizye (vergi) verirdi. Askerlik ve haraç, Osmanlı tebaasının ikiye ayrılmasına sebep olurdu. Tanzimat'çılar bu duruma son vermek istediler ve 1847'de Rumlar bahriyeye çağrıldılar. Aynı yıl, Hıristiyan tebaanın deniz ve kara kuvvetlerinde askerlik yapmasını öngören bir kanun tasarısı hazırlandı. Bu şekilde Hıristiyanlar askerlik ödevini yerine getirdikleri takdirde, cizyeden muaf tutulacaklardı.

Askerlik ile ilgili alınan bu kararlar,adil ve haklı olmakla beraber hem Müslüman tebaanın hem de Hıristiyan tebaanın tepkisini çekmiş ve kargaşanın çıkmasına neden olmuştu. Bu durum karşısında Babıali, askerlik ile ilgili olan bu kanunu bir müddet daha geriye bırakmayı tercih etmişti. Gülhane Hattı'nın yapmak istediği eşitlik kısmen kağıt üzerinde kaldı.

1846 yılında, Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa, kulluk arzı için İstanbul'a geldi ve Tanzimat'ın kurucusu Mustafa Reşit Paşa, Gülhane Hattı Hümayunu'nun ilanından yedi yıl sonra sadarete geldi, Hüsrev Paşa'yı da seraskerlikten uzaklaştırdı.

1849 yılı itibariyle, silah altına alınan rediflerle birlikte, Ordu mevcudu;	
Nizamiye	120.000
Redif	50.000
Bosna Hersek Askeri	30.000
Mirdita Askeri	10.000
Dobruca Askeri	10.000
Tuna Kazakları	1.500
Kürt Askerler	25.000
Arap Askerler	30.000
Mısır Askeri	20.000
	+ 296.500

Mustafa Reşit Paşa, göreve geldikten sonra, Bedirhan isyanı ve Faysal bi Türki'nin Hicaz isyanları ile meşgul olurken, hasımlarının dedikoduları nedeniyle sadrazamlıktan 28 Nisan 1948'de azledilmesine rağmen, 3,5 ay sonra tekrar sadarete getirildi.

O yıl, Ruslar'dan kaçan Macarlar'ın Osmanlı'ya sığınması ve bunun kabul görmesi, Abdülmecit'in

Kars Madalyası (1854).

Avrupa Kamuoyu önünde saygınlığını arttırdı ve I Mayıs 1849'da, Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı ve Rus ortak himayesine alındığı Baltalimanı Antlaşması imzalandı.

Ordu mevcudu 30.000 kişiydi ve yılda 30.000 er silah altına alınıyordu ve bir o kadar da terhis ediliyordu. Nizamiye Ordusu'nda, Mansure Müşirlikleri kaldırıldı ve daha sonra muvazzaf ordu sayısı beşten altıya çıkarıldı.

Abdülmecit devrinde Tophane, Baruthane, Fişenkhane gibi müesseseler de Tophane Müşirliğinin idaresine verilmişti. Yine Abdülmecit devrinde topçu sınıfı ile, bu müesseselerin her türlü işlerini görmek ve düzenlemek üzere Meclis-i Tophane-i Amire kuruldu. Bu meclis bir başkan, bir sekreter ve sekiz üyeden kuruluydu.

II. Mahmut yeniçeri ordusunu kaldırınca, Osmanlı Devleti'nin en eski müesseselerinden biri de tarihe geçmiş oluyordu. Bu müessesenin kaldırılması kolay olmamıştı. Yerine Avrupa usulünde yeni bir ordu müessesesinin kurulmasında da oldukça büyük sorunlar yaşanmıştı. Osmanlı – Rus Savaşı ,arkasından Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın isyanı,yeni ordunun örgütlenmesinde ciddi engeller yaratmıştı. Buna rağmen padişah ve paşaları yeni ve modern bir ordunun kurulması için oldukça büyük çaba sarf etmişlerdi. Ordunun teşkilat ve eğitimini düzenlemek ve yönetmek için Dar-ı Şüray-ı Askeri kurulmuştu. Yabancı ordularda tatbik edilen usullerin öğrenilmesi ve bunlardan gerekli olanların Osmanlı ordusuna alınması için bir "Tercüme Odası" teşkil edilmişti. Askere alınabilecek durumdakilerin tespiti için Anadolu'da ve Rumeli'de nüfus sayımı yapılmıştı. Ordu birlikleri için alay, tabur, bölük üniteleri kabul edilmişti. Yabancı ülkelerden subaylar getirtilerek ordu eğitimi ihtisas adamlarına bırakılmıştı. Subay yetiştirmek için Harp Okulu, doktor yetiştirmek için de Askeri Tıp Okulu kurulmuştu. Tanzimat Devrine gireceği sıralarda ordu mevcudu 12.000 i Avrupalı tümen esasına göre teşkilatlandırılmış, 118.400, kişiden ibaretti. Bu ordu Osmanlı - Rus harbinde mağlup olmuş ve Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın kuvvetleri karşısında perişan bir hale gelmişti. Fakat bunun sebebi Rus Ordusu'nun olsun, Mehmet Ali Paşa kuvvetlerinin olsun, Osmanlı Ordusu'ndan pek çok yıllar önce Avrupa usullerine göre teşkilatlanmış ve yetiştirilmiş olmalarından ileri geliyordu.

Tanzimat döneminde; II. Mahmut'un açtığı yolda ordunun yeni baştan teşkilatlandırılmasına devam edildi.

Gülhane Hatt-ı Hümayununda bazı yeni kanunların çıkarılacağı ifade edilmiş ve bu arada "askere alınma usulü ile orduda hizmet müddetinin" nizama bağlanacağı açıklanmıştı. Aynı Hat'ta böyle nizamı zaruri gören şu sebeb mevcut bulunmaktaydı. "Vatanın muhafazası için halkın askerlik yapması bir hizmet borcu ise de şimdiye kadar yapıldığı gibi bir memleketin nüfusuna bakılmayarak gelişi güzel az veya çok asker alınmak hem nizamsızlığı ve hemde ziraat ve ticaret gibi işlerin sekteye uğramasına sebeb olmaktaydı. Bundan başka askerliğe alınanların hayatlarının sonuna kadar orduda alıkonulması onları usandırıp biktırdığı gibi eşitliği de azaltmakta. İşte bu sebeplerdendir ki her memleketten lüzumu halinde istenecek askerler için bazı usullerle askerlik müddetinin dört veya beş yıl olarak tesbiti hususunda bir münavebe yolu kararlaştırıldı."

Gülhane Hattı'ndan sonra Askerlik İçin Kabul Edilen Esaslar, Usul ve Kaideler

Dar-ı Şüray-ı Askeri "Askeri Şüra" Gülhane hattında geçen prensiplere göre; ordu için yeni bir takım usul ve kaideler tesbit etti. Her şeyden önce askere alma işinin bir kaideye bağlanması icap ediyordu. Daha önce de belirtildiği gibi;

Osmanlı devlet adamları kura ile askere alınma usulünün esasından haberdar değillerdi. Devlet hizmetine giren yabancı subaylardan da bu ciheti daha iyi öğrenmiş olmaları mümkündü. II. Mahmud devrinde elçilik veya tahsil maksadıyla Avrupa'ya giden kimselerin kura usulünün tatbikatını da öğrenmiş olmaları muhtemeldi.

1844 tarihinden itibaren,bir nevi kura usulü ile ve gönüllü olarak orduya asker alınmaya başlanmıştı. Ordunun bu suretle alınan asker ihtiyacı yıllık olarak yirmi beş bin olarak tesbit edilmişti. Askere alınma yaşı da 20 olarak kabul edilmişti. Olağanüstü haller için Şeyhülislamın fetvası ve padişahın hatt-ı hümayunu ile hükümetin gerekli gördüğü sayıda asker toplamaya yetkili olduğu belirtilmişti. Eyaletlerin orduya ne miktarda kura eratı verecekleri, nüfus ve sahaları dikkat nazara alınarak belirtilmişti. Başlangıçta bu usulü imparatorluğun her tarafında yürütmek mümkün olmamıştı. Bosna ve Hersek'te,

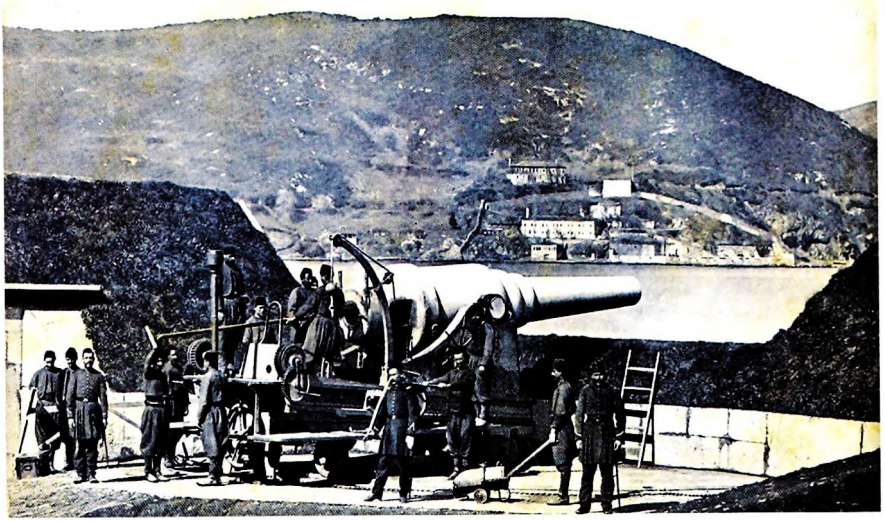

Kırım Savaşı Sırasında Bir Osmanlı Topçu Bataryası.

Halep'te, Doğu Anadolu'da ve Güney Anadolu'nun bazı bölgelerinde bu yüzden isyanlar bile çıkmıştı ve devleti uzun uzun uğraştırmıştı.

1856 yılında Tanzimat Fermanı'nda Hıristiyan halkın, Müslümanlar gibi askerlik hizmeti yapması esası kabul edilmiş ve bu esasa göre de, Müslümanlardan her yıl askere alınacak eratın 30.000 olmasına mukabil Hıristiyan halktan alınacak erlerin 25.000 olması kararlaştırılmıştı. Bundan başka Hıristiyan subaylar Osmanlı Ordusu'nda albaylığa kadar terfi edebileceklerdi. Kağıt üzerine geçirilen ve pek makul ve mantıki görünen bu prensiplerin tatbikatı görüldüğü vakit türlü güçlükler ortaya çıkmıştı.

Müslüman olmayanlardan askere alınacakların ayrı birlikler halinde teşkilatlanması uygun görülmemişti. İslamlarla beraber karma birlikler halinde hizmet görmeleri uygun görülmüştü. Ancak bu durumda her taburda bir imam bulunduğu gibi Ortodoks, Katolik, Ermeni, Protestan ve Yahudi eratı bulunacağına göre bu din ve mezheplerden birer papaz veya haham bulunması icap edecekti.

İslamlar için askerlik hizmeti bir gelenek haline gelmişti. Hayat şartları ve dünya görüşü itibariyle Müslüman halkın çokluğu bu dünyanın değerlerine fazla ehemmiyet vermemekteydi. Hıristiyanlar için bu durum farklıydı.Onların hayata bağlılıkları vardı. Para getirecek işleri seviyorlardı ve iyi yaşamak istiyorlardı. Askerliğe karşı hiçbir sempati duymuyorlardı.

Subayların askere hitap ederken onun psikolojisine dayanarak bir ideolojiye tercüman olması gerekiyordu. İslam askeri için böyle bir ideoloji mevcuttu. O da din ideolojisi idi. Din ideolojisinin yerini tutacak bir vatan ideolojisi henüz yoktu. Vatan deyince herkes kendi köyünü ve evini hatırlıyordu.

İslam olmayan halkın askere alınması durumunda, İslam olan ve olmayan askerler arasında tam bir eşitlik sağlanması zaruri idi. Bu itibarla Müslüman olmayanların subaylık derecelerinde de yükseltilmeleri icap edecekti. Bu yapılmadığı takdirde yabancı devletlerin Hıristiyanların tarafını tutacaklarını ve onların lehinde türlü müdahalelerde bulunacakları tabii idi. Halbuki Hıristiyan devletlerin,müdahalede bulunmadıkları tek saha askerlik idi.

Bütün bu düşüncelerle, Abdülmecit devri adamları Tanzimat Fermanı'nda Müslüman olmayan halk için askerlik hizmeti prensibinin konmuş olmasına rağmen bu prensibi yürütememişlerdi. Ancak bu husus da bir iş yapmış olmak için Rumları donanma hizmetinde kullanmakla iktifa etmişlerdi.

Ihlamur Kasrı

Haziran 1850'de Abdülmecit, Tanzimat-ı Hayriyye'nin etkisini incelemek amacıyla, yanında Kardeşi Abdülaziz ve Şehzade Murat Efendi ile Limni – Girit – Rodos ve adaları kapsayan bir geziye çıktı ve İstanbul'daki deniz ulaşımı için Şirket-i Hayriye'yi faaliyete geçirdi.

Sık sık sadrazam değiştirmeyi adet edinen Padişah, 28 Ocak 1852'de tekrar Mustafa Reşit Paşa'yı azletti. 24 Kasım 1854'e kadar, yedi defa daha sadrazamlık makamı için atama ve azil işlemi yaptı.

Kırım Madalyası 1854. Osmanlı ve Müttefik Orduları Askerlerine Ruslar'la Yaptıkları Savaş Nedeniyle Verilmiştir.

KIRIM SAVAŞI

1853 yılında Rusya, Kudüs'te Kutsal yerler sorunu bahanesiyle Osmanlı'yı Avrupa'dan kopartarak, kendi uydusu yapmak istediyse de, buna direnen Osmanlı'ya destek veren Fransa ve İngiltere'nin iştiraki ile Kırım Savaşı çıktı. Rus donanması, Sinop'ta bulunan Osmanlı donanmasını ve Sinop'u bombardımana tuttu. Müteakip günlerde Osmanlı ve müttefikleri Kırım'a çıkarma yaptılar (14 Eylül 1854) 2,5 yıl süren savaşlarda, Ruslar büyük kayıplar verdiler. Türk kuvvetlerinin başında aslen Hırvat olan Ömer Paşa bulunmaktaydı. 89 harb gemisinin refakatinde 267 taşıt gemisi Kırım'a 30.000 Fransız,21.000 İngiliz ve 60.000 Türk askeri çıkarmıştı. (20 Eylül 1854) Bu kuvvetler karşısında ancak 51.000 Rus bulunuyordu. 32 Rus harb gemisi ile Sivastopol esaslı bir şekilde müdafaa edilmekteydi. Rusya'nın soğuk kışı ve çeşitli bulaşıcı hastalıkları, müttefiklere ilk darbeyi indirmişti. Ruslarla savaşacak yere binlerce subay ve er hastalık ve soğuk ile savaşmak zorunda kalmıştı. Fransız kuvvetlerinin komutanı olan St. Arnurd da ölenler içindeydi.

Müttefiklerin başlıca amacı Sivastopol'u almaktı. Müttefikler Sivastopol yolunu kapayan Mençikof kuvvetlerini Alma'da ezmeye muvaffak olmuşlardı. Fakat Rus komutanlığı harp gemilerinin bir kısmını batırmıştı ve bu sayede limanın deniz savaşındaki

Kuleli Askeri Lisesi.

güvenini sağlamıştı. Albay Totloben'in yapmış olduğu toprak tabiyeleri de şehrin kara taarruzu esnasındaki karşı savunmasını kolaylaştırmıştı. Bunun üzerine şehrin devamlı ve metotlu olarak kuşatılmasına lüzum hasıl olmuştu. Ruslar, müttefik çemberini yarmak için sık sık saldırılar yapmışlardı. Balıkova (25 Ekim 1854), İnkerman (5 Aralık), bu saldırıların en önemlileriydi. İngilizler bu muharebelerde kuvvetlerinin ve en çok süvarilerinin önemli bir kısmını kaybetmişlerdi.Kış geldiğinde, harpçı kuvvetler arasında normal bir mütareke süreci başlamıştı. Bu sırada Piyemonte hükümeti, Rusya'ya karşı harbe girerek, Kırım'a onbeş bin kişilik bir kuvvet göndermişti.

1855 Yılının baharında Müttefikler 140.000 kişilik bir kuvvet ve yeni komutanlarla (Canrobert'in çekilmesi üzerine Pelissier, Lord Raglan'ın koleradan ölmesiyle de yerine Simpson geçmişti) harbe yeniden başlamışlardı. Düşmanın başlıca dayanağını teşkil eden Malakof tabiyesinin Yeşiltepe mevkii, 7 Haziran'da zaptedildi. Rusların savunanları kurtarmak için gönderdikleri kuvvetli bir ordu Trakir'de ezildi. (12 ağustos) Sivastopol bundan sonra geceli gündüzlü bombardımana tabi tutuldu. Rusların gündelik zayiatı 1000 kişiye varmaktaydı. 4 - 7 Eylül'de, genel bir saldırıdan sonra Sivastopol'u savunan Malokof Tabiyeleri zapt edildi. 10 Eylül'de müttefikler harabe halini almış olan Sivastopol şehrine girmişler ve İngilizler, limanı, dokları, tersaneyi tahrip etmişlerdi. Kırım'da bu zafer kazanıldığı esnada Ömer Paşa da Rusları Eupatoria'da kesin bir yenilgiye uğratmıştı. Rusların tek başarısı bir tek Kars'ı almak olmuştu.

Barış yapmak üzere Paris Kongresi toplandı. 30 Mart 1856'da imzalanan antlaşma ile Osmanlı'nın Rusya'ya karşı toprak güvencesi sağlandı. Antlaşmanın Avrupa için önemi de Rusya tarafından bozulan devletlerarası dengenin tekrar kurulması olmuştu.

Paris Antlaşması tatbik değerinden mahrum maddeleri ve kötü niyetle yürütülmeye elverişli hükümleriyle, Osmanlı İmparatorluğu'nun geleceği için bir garanti olmaktan çok, bir sürü siyasi anlaşmazlık ve rekabetin tohumlarını taşımakta idi. Osmanlı Devletine sağladığı barış devri bu sebeple kısa ömürlü ve buhranlı olmuştu.

ISLAHAT FERMANI (28 ŞUBAT 1856)

Islahat Fermanı, Kırım Harbi'nin son yıllarında hazırlanarak Paris Antlaşması'nın imzalanmasından altı hafta önce Babıali'de okunarak ilan edildikten sonra, Paris antlaşmasını hazırlamakta olan devletlere bildirilmişti.

Islahat Fermanı yabancı devletlerin hazırladığı ve Babıali'nin kabul etmek zorunda kaldığı bir ıslahat programıydı.Osmanlı Devleti,bu fermanı kendiliğinden ilan ettiğini dünyaya açıklayarak, hükümranlık

haklarını yalnız şekil yönünden kurtarmış oluyordu. Gerçekte ise Osmanlı İmparatorluğu'nun Hıristiyan tebaasının refahını düşünmek ve bu hususta gereken kararları almak Avrupa'nın büyük devletlerinin eline geçmişti.

Barıştan sonra, Osmanlı'nın, Avrupa'nın bir parçası olduğunu içeren Paris Kongresi hükümleri, İstanbul'da büyük coşku içinde karşılandıysa da, gerçekte durum öyle değildi. Kapitülasyonlar kaldırılmamıştı. Osmanlının, büyük Avrupa devletleri tarafından istenirse parçalanma riski hala vardı.

Kırım Savaşı ve sonrasında buradan getirilen yaralı askerler için Selimiye Kışlası hastane haline getirildi ve ünlü hastabakıcı Florance Nightingale de, bu hastanede görev yaptı.

Kırım Savaşları'ndan sonra gazi ünvanı alan Abdülmecit'in, Fransa ve İngiltere'nin etkisi ile sadrazam ve diğer nazırları sık sık değiştirmesi istikrarı bozuyordu ve yine 22 Ekim 1857'de Mustafa Reşit Paşa altıncı defa sadrazam olduysa da 2,5 ay sonra vefat etti.

Yirmi iki yıllık saltanatının son yıllarında da, Abdülmecit'in bir çok olumlu icraat ve yenilik yapmasına rağmen, Kırım Savaşı'nın getirdiği ağır mali yük, başta Dolmabahçe ve bir dizi köşk, kasır, cami, hastane ve köprüler, kendi adını taşıyan kışla ve okulların yapımı, müsrifçe yapılan saray harcamaları ve Süveyş Kanalı'nın kazılmasına yönelik harcamalar, Osmanlı Devleti'ni iflasın eşiğine getirdi. Tahta çıktığı günlerde, halkta oluşan güven ve sevinç, yerini içinde bulunduğu sefahat, içki, kadın ve müsrifçe yaşantısı nedeniyle nefrete bırakmıştı.

Kendi durumunu belirten "Beni kadınlarım, kızlarım ve damatlarım bitirdi" sözleri, Abdülmecit'in zayıflığını özetlemektedir.

KULELİ VAKASI

Sefahat alemindeki saray ve padişahın halk üzerinde uyandırdığı tepki nedeniyle, birçok subay, Çerkez Hüseyin Paşa ve Musullu Şeyh Ahmed tarafından hazırlanan bir suikast ile padişahın öldürülmesi istenmişse de, bir ihbar üzerine toplantıda iken yakalanan suikastçılar, Kuleli Kışlası'nda yargılanıp idamlarına karar verilmişti. Ancak cezaları (padişah tarafından adam öldürtmek istenmediğinden) Kalebentliğe çevrilmiştir Bu olaya, tarihimizde "Kuleli Vakası" denir.

Osmanlı Devleti'nin en buhranlı senelerinde 22 yılını saltanatta geçiren Abdülmecit, 1861 yılında hayatı nedeniyle sağlığı iflas etmiş ve 25 Haziran 1861 günü, Ihlamur Kasrı'nda vefat etmiş ve aynı gün Yavuz Sultan Selim Camii avlusunun türbesinde toprağa verilmiştir.

Sultan Abdülaziz

Doğum tarih	: 08.02.1830 (İstanbul, Eyüp)
Babası	: II. Mahmut
Annesi	: Pertevniyal Valide Sultan
Tahta çıkış	: 25.06.1861
Tahttan iniş	: 30.05.1876
Saltanat süresi	: 14 yıl, 11 ay
Ölüm tarihi	: 04.06.1876
Ölüm sebebi	: Katledilmiştir
Gömülü olduğu yer	: İstanbul, Divanyolu II. Mahmut Türbesi

Sadrazamlar

Kıbrıslı Mehmet Emin Paşa (azil), Mehmet Emin Ali Paşa (azil), Keçecizade Mehmet Fuat Paşa (istifa), Yusuf Kamil Paşa (azil), Keçecizade Mehmet Fuat Paşa (azil), Mütercim Mehmet Rüştü Paşa (istifa), Mehmet Emin Ali Paşa (ölüm), Mahmut Nedim Paşa (azil), Mithat Paşa (azil), Mütercim Rüştü Paşa (azil), Ahmet Esat Paşa (azil), Mehmet Rüştü Paşa (azil), Hüseyin Avni Paşa (azil), Ahmet Esat Paşa (azil), Mahmut Nedim Paşa (azil), Mütercim Mehmet Rüştü Paşa.

Soldan Sağa: Süvari Askeri (Çerkez), Alay Zabiti (Merasim Kıyafeti), Süvari Zabiti Karargahta Görevli, Süvari Askeri Kazak Alayı, Süvari Askeri III. IV. Alay, Süvari Askeri I. II. Alay

Soldan Sağa: İstihkam Zabiti, Bahriye Zabiti, Tuğgeneral, Talia Taburu Yzb., Talia Taburu Pelerinli Zabiti, Harp Okulu Talebesi

1861 yılında, Sultan Abdülmecit'in ölümü üzerine tahta çıkmıştır. Ağabeyinin döneminde kafes hayatı yaşamadı. Eski şeyhülislamlardan dini bilgiler aldı. Spora ilgisi fazlaydı. Sultan Aziz'in gençlik döneminde askeri politik eğitim almasına Abdülmecit müsaade etmediği için tahta geçtiğinde çok tecrübesizdi. Batılı yaşam şekline karşıydı ve bu tavırlarından dolayı tutucu çevreler tarafından destekleniyordu. Saltanatının ilk günlerinde, mali durum kötüleşmiş, iç ve dış borçlar artmıştı. O da buna karşılık, sarayda bol maaş alan lüzumsuz çalışanları görevlerinden uzaklaştırdı. Devlet adamlarının çalışmalarına engel olmayıp, olumlu çabalarını destekledi. Sultan Aziz dönemi; askeri ve ekonomik açıdan Avrupa Devletleri'ne bağımlılığın çoğaldığı, milliyetçi akımların tesiri ile ayrılıkçı isyanların yoğunlaştığı bir dönemdir. Osmanlı'da, şehzadelerin çocuk sahibi olması yasak olmasına rağmen, Abdülaziz'in gizli tutulan 5 yaşında "Yusuf İzzettin" isminde bir çocuğu vardı. Abdülaziz, tahta geçtiği zaman sadrazamlığa Kıbrıslı Mehmet Emin Paşa'yı getirdiyse de çok kısa bir süre sonra da azledip, yerine Fuat Paşa'ya sadareti uygun gördü. Abdülaziz'in bazı ekonomik isteklerini yerine getirmeyen Fuat Paşa da, Ocak 1863'de istifa etti ve yerine Yusuf Kamil Paşa geldi. 1877'de, Sadarette bulunan Mahmut Nedim'in yerine, Mithat Paşa'yı atadı; ancak Abdülaziz ile

Sultan Abdülaziz'in Yabancı Gazetelerde Yer Alan Gravürleri (Üstte ve Karşı Sayfada)

Soldan Sağa: Topçu Askeri, Bahriye Askeri, Talya Taburları, Piyade Askeri Muhafızı, Zuave Askeri (I. Alay), II. Alay Zuave Askeri

anlaşamayan Mithat Paşa azledildi. Abdülaziz, Mithat Paşa'dan sonra da sık sık sadrazam ve nazırları değiştirdi.

Sultan Abdülaziz, 1863'te Mısır seyahatine çıktı ve aroda hidivliğin babadan oğula geçmesi ile ilgili olarak yayımladığı fermandan sonra veraset hakkını yitiren birçok hanedan üyesi Mısır'ı terk etti ve İstanbul'a yerleşerek toplum içinde ayrı bir yer edindiler. Çok zengin ve varlıklı kişilerden meydana gelen bu topluluğa "Mısırlılar" denildi. Mısır'ı terk eden hanedan üyelerinden biri de Mustafa Fazıl Paşa idi. Paşa, 1867'de Paris'e yerleşerek yanına getirttiği bazı aydın Osmanlılar ile Jön Türkler akımını başlattı.

Abdülaziz, 1867'de İtalya üzerinden Fransa'ya gitti ve burada birçok temaslarda bulundu. Daha sonra, İngiltere'ye giderek, Kraliçe Victoria tarafından kabul edildi. Avrupa seyahati, Sultan Abdülaziz üzerinde büyük bir etki yarattı ve edindiği izlenimler neticesinde, Çırağan ve Beylerbeyi Sarayı ile birçok köşkün yapılmasını emretti. Amacı Osmanlı'nın ve özellikle İstanbul'un görkemli bir görüntüye sahip olması idi.

1861'de, Hersek isyanı çıktı ve bunları besleyen Karadağlılar'a karşı Osmanlı Ordusu harekata başladı ve Karadağ kuvvetleri yenilgiye uğratıldı. 1862'de, Avrupa devletleri yine müdahalede bulundular ve Osmanlı İmparatorluğu ile Karadağ arasında İşkodra Antlaşması yapıldı. 1861'de ise Sırplar, Türkler'i ve Türk askerini Sırbistan'dan çıkarmak amacıyla harekete geçti ve Avrupalı devletler olaya karıştı. Babıali, 1867'de Sırbistan'daki bütün kalelerden Türk askerini çekmeyi kabul etti; ancak burada Osmanlı hakimiyetinin devam ettiğini göstermek için Belgrad Kalesi'nde Sırp bayrağının yanında Türk

bayrağının bulunması kabul edildi. 1866'da, Girit'te isyan çıktı. Girit Rumları, Girit'in Yunanistan'a bağlandığını ilan ettiler. 1869'da, Paris'te bir kongre toplandı ve adanın yeni durumunu belirleyen bir ferman yayımlandı. Buna göre; adanın yönetimi padişah tarafından Valiye veriliyordu. Bulgar Kilisesi de, Rum Patrikhanesi'nden ayrılarak bağımsız hale geldi. 1875'te, Bosna Hersek'de ayaklanma çıktı ve 1876'da isyan giderek iç savaşa dönüştü. Avusturya, Rusya ve Almanya Bosna – Hersek'e daha çok imtiyaz tanınmasını istediler, ancak İngiltere, Fransa ve İtalya buna karşı çıktı. Sultan Abdülaziz, idari, hukuki ve sosyal alanlarda ıslahatlara girişti. Yeni bir donanmanın kurulmasını istedi, zırhlı gemiler satın alındı ve bu donanma tonalito olarak Avrupa'nın ikinci deniz gücü haline getirildi.

Muhalefet Başlıyor

Sultan Abdülaziz'in son dönemlerinde, devlet otoritesi tamamen yok olmuştu. Balkan milletleri, istiklalleri için isyan etmiş ve Osmanlı İmparatorluğu milliyetçi akımlardan etkilenen Avrupa'daki milletlerden ilk defa isyan gördü. Türk aydınlarına göre, siyasi hukuk bakımından bir inkılap yapılması şarttı. 1865 tarihinde, Sağır Ahmetbeyzade Mehmet, Kayazade Reşat, Minapirzade Nuri, Suphi Paşazade Ayetullah ve Namık Kemal tarafından "Genç Osmanlılar" adı altında gizli bir cemiyet kuruldu; ancak Abdülaziz bu gizli cemiyetin haberini aldı. Bunun üzerine, kurucular Avrupa'ya kaçtılar, burada gazeteler çıkarttılar. Cemiyete daha sonra, Ziya Paşa, Namık Kemal, Ali Suavi ve Şinasi gibi aydınlar da katıldılar. Avrupa'ya kaçan bu gençlere "Jön Türkler" adı verildi. Namık Kemal ve Ziya Paşa, cemiyetin resmi yayın organı olarak, "Hürriyet"i çıkardılar. Gazetede, iç-dış, maliye politikaları konularında eleştiriler yapıldı. İnkılaba taraftar olanlar, meşrutiyeti kurmak emeliyle Abdülaziz'i tahttan indirmek istiyorlardı. Mehmet, Reşat ve Nuri beyler, çıkardıkları "İnkılap Gazetesi"nde doğrudan Sultan Abdülaziz'i hedef alıyordu. Genç Osmanlılar, Sadrazam Ali Paşa'nın ölümünden sonra, İstanbul'a dönmeye başladılar ve meşrutiyet yönetimini savunmaya başladılar.

Memlekete hizmet aşkıyla hareket geçtikleri iddiası ile, yerli-yabancı, siyasi cuntaların elinde oyuncak olup çok sevdikleri vatana onarılmaz zararlar verdikleri gibi; kendilerini de rezil eden aydın takımına Yeni Osmanlılar diyoruz.

Avrupa'da görüp beğendikleri Meşrutiyet rejimi uygulanmadığı taktirde, devletin yıkılmaktan kurtulamayacağına inanan bu takım, bütün umutlarını Mebuslar Meclisi'ne bağlayacak kadar saftı veya kandırılmıştı.

İlber Oltayh'nın "Modern bir İslamcı" dediği Namık Kemal "bir şartname-i esasi olmadığı" gerekçesiyle Tanzimat Fermanı'nı yetersiz buluyordu. Ona göre "hürriyet-i ahali" yani halk egemenliği ve "usul-i meşveret" yani parlamentarizm temellerine dayanması halinde Tanzimat Fermanı şartname-i esasi özelliğini taşıyabilirdi. Ziya Paşa'ya göre; Osmanlı Devleti'nin çöküşünü önlemek için bir "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu" yani anayasa yapılmalı ve meclis kurulmalıydı. Aynı şekilde Ali Suavi'de halk egemenliğinin kurulmasını savunuyordu.

Namık Kemal'le Ziya Paşa iddialarını dine dayandırmışlardır. Ali Suavi ile örgütün para babası Mustafa Fazıl Paşa ise laiktir. Bu laik ve İslamcı örgüt üyeleri, Avrupa'da bulundukları yıllarda örgütün tüzük tasarısını Polonya göçmeni Kont Vladislav Plater ile Avusturyalı Simon Doyç'la beraber hazırlamakta sakınca

görmemişlerdi. Kaydedelim ki bu Simon Doyç, Birinci Enternasyonal'in ve Paris Komünü'nün üyesiydi.

Bir bakıma, 1850'lerden beri Türkiye'nin mukadderatını tayin eden Ali ve Fuat Paşa'ya, yani Tanzimat aristokrasisi diyebileceğimiz kesime tepkinin de ifadesi olan Yeni Osmanlıların programı "idare-i mutlaka'yı, idare-i meşruta'ya, tahvil" amacı güdüyordu. Yani Mutlakiyet rejiminin yerine meşrutiyet rejimi getirilecekti. Türk ve Müslüman olmayan bazı ünlü sarrafları da bünyesine katmak ihtiyacı duyan cemiyetin, Fransa'da yeniden düzenlenen programında "Hıristiyan tebaa-i Osmaniye'nin" yani Hıristiyan Osmanlı uyruklarının durumunun ıslahına çalışmak adeta temel ilke haline geldi. Böylece Yeni Osmanlılar belki de kendilerini desteklemeyen zengin Osmanlı azınlıklarına mukabelede bulunmuş oluyorlardı! Bu şartlar altında cemiyetin yeni programının Osmanlı ticaret burjuvazisinin ideolojisine uygun düşen bir program haline geldiğini söylemek herhalde yanlış olmayacaktır. Namık Kemal'de, Türk olmayan unsurlar hükümete alınacağı için yakınma hakları olmayacaktır diyordu.

Mithat Paşa da aynı kanıdaydı. Ona göre; Meşrutiyet'in ilanıyla, din ve milliyet farkları sebebiyle meydana gelen çatışmalar ve ayrılma talep ve arzuları ortadan kalkacak, herkes huzur içinde yaşayacak, böylece imparatorluğun bütünlüğü de korunmuş olacaktı. Mithat Paşa Türk olmayan halkların salt vatan birliği ve ortak yurtseverlik duygularıyla bir arada yaşayabileceklerine inanıyordu.

Aslında bu fikir, Nazım Hikmet'in dedelerinden Konstant Borzeçki'ye aitti. Türkiye'ye sığındıktan sonra Müslüman olup adını Mustafa Celalettin olarak değiştiren ve bilahare Paşa ünvanı verilen bu zat, bir mebuslar meclisinin kurulmasını teklif etmişti. Paşa'ya göre; Hıristiyanlar 101, Müslümanlar 100 milletvekiliyle mecliste temsil edilmeliydiler. Ermeniler ve Bulgarlar 25'er, Yunanlılar 14 milletvekilliğine sahip olmalı, geri kalan 37 sandalyeyi de diğer Osmanlı azınlıkları paylaşmalıydı.

Başta Mithat Paşa olmak üzere, Yeni Osmanlıların meşrutiyeti kendilerine dava edindiği yıllar, Osmanlı azınlıkları arasında milliyetçilik cereyanının alabildiğine yükseldiği ve bağımsızlık taleplerinin seslendirildiği yıllardır! Muhtar bir Sırp Beyliği'nin kurulduğu, Yunan istiklalinin tanındığı, Eflak - Boğdan'ın Romanya adı altında milli ve yarı bağımsız bir devlet haline geldiği, Tuna vilayetinde Bulgarların, Girit'te Rumların milliyeti esas alan isyanlarının devam ettiği yıllarda, padişahın yetkilerini kısmen de olsa Meclise devretmek doğru olur muydu?

Genel olarak bütün imparatorluğun özel olarak da bütün Müslümanların birliğini temsil eden padişahın yetkilerini kısıtlayıp onu adeta sembolik bir devlet başkanı haline getirirken devlete ihanet halindeki halkların temsilcilerini meclise sokmak çöküşü hızlandırmaz mıydı? Karadağ'da ayaklanmalar devam ederken, Ermeniler Anadolu sathında isyan başlatmak için hazırlanırken, Müslüman Mısır bile Osmanlı birliğinden ayrılma temayülündeyken meşrutiyet talebiyle ortaya çıkmak vatanseverlikle izah edilebilir miydi? Kaldı ki bu işin siyasi sorumlusu olan Mithat Paşa, azınlık ayaklanmalarını örgütleyen Hıristiyan toplulukların ruhani reislerine nerede ise hükümdar yetkilerini bahşetmek kararındaydı.

Evet!

Tanzimat'tan beri İstanbul'daki elçileri vasıtasıyla ülkenin içişlerine durmadan burunlarını sokan, ya bir reformun uygulanmasında yardım, ya da Müslüman olmayan uyrukların keyfi davranıştan veya zorbalıktan korunması bahaneleri ile mücadelelerde bulunan İngiltere bu kez açıkça bir cuntaya destek vermişti.

Mithat Paşa İngiliz elçisi Sir Henri Eliot'u ziyaret ederken, dikkati çeken olay, ziyaret eden adam, elçi değil Mithat Paşa'dır, yani randevu talebi Mithat Paşa'dan geliyordu.

Bu ikisi, Kasım'ın ikinci haftasında buluşurlar. Paşa projelerini elçiye izah eder. Elçi en çok merak ettiği soruyu sorar:

- Padişahlık makamı hakkında ne düşünüyorsunuz? Elçi "bu makama ait yetkililerin daraltılması lazımdır, padişahın kuvvet ve kudreti tahdit edilmelidir" cevabını alınca rahatlar.

Mithat Paşa'nın bu ziyaret esnasında bütün resmi perdeleri yırttığı ve Eliot ile tam bir pazarlığa girmiş olduğu söylenebilir. Zira elçi cenaplarının kalemlerinden dökülmüş olan şu satırlara başka mana verilmez:

"Mithat Paşa, Osmanlı devletinde rejim değişikliği hakkında tasavvurlarını muvaffakiyetle başarabilmesi için İngiltere devletinden görülecek her türlü yardım ve müzaharetin çok kıymetli olacağını ısrarla söyledi."

Sadarette Sona Doğru

Abdülaziz Han'ın suyu ısınmaktaydı.

Artık şehzadelerimiz kendilerini iktidara getirmeleri için ecnebi elçilerden, aydınlarımız da umutlarını yabancılara bağlayan bu şehzadelerden medet umacaklardır.

Elçinin bütün bu anlatılardan sonra Şehzade Murat Efendi'nin hanedana ait onca yalı dururken denize girmek için Sir Henri Eliot'un kiraladığı Şemsi Paşa'daki yalıyı tercih etmesi herhalde tesadüf değildir! Biliyoruz ki Şehzade hazretleri, İngiliz sefiri ile iyi ilişkiler kurmuş, Namık Kemal de sabahları bu yalıya girip Şehzade ile görüşmüştür.

Namık Kemal'in, Kurbağlıdere'deki çiftlikte de veliaht Murat Efendi ile sık sık bir araya geldiği bilinmektedir. Bu buluşmalar, Namık Kemal'in, veliahtı Murat Efendi'nin oğlunun öğretmeni olmasıyla açıklanmak istenir ama şairin aynı zamanda bir kurye olduğunu anlamakta gecikmeyen Abdülaziz, şehzadeyi Dolmabahçe Sarayı'nın bir bölümünde ikamete mecbur eder.

Artık Yurdu kurtarmak iddiasındaki aydınlarımız, yerleşik bir tek Türkün dahi bulunmadığı Pera'da Yanı Kakavopulo'nun meyhanesinde cunta toplantıları yapacak, devletin çok önemli sırlarını Köçeoğlu Agop, Karabet Efendi vesaire gibi ne idüğü belirsiz örgüt elemanlarıyla paylaşacak, Vasıf Paşa da Altıncı Kostaki adındaki Rum'la birlikte, bir romerkörü saltanat kayığına çarptırarak Abdülaziz'i ortadan kaldırmayı planlayacaktır.

Niye mutlaka Abdülaziz?

Çünkü Abdülaziz Han'ın ortadan kaldırılması için birçok sebep vardır. Bu sebeplerin en önemlisi;

Ziya Paşa

Namık Kemal

Yeni Osmanlıların "İmparatorluğu batırıyor" dedikleri Abdülaziz orduyu çağın en modern silahlarıyla donatmıştır.

Sultan Abdülaziz gibi; adeta yeniden yarattığı Osmanlı Ordusuna dayanarak İngiltere'nin menfaatlerini tehdit edeceği kesin olan bir padişah tahttan indirilmedikçe, aklı başında hiçbir İngilizin gözüne uyku girmeyecekti!

İngilizler işte bu neticeyi temin etmek için uğraşıp durmuşlardır.

Sultan Abdülaziz'i devirip, aklen malul olduğu bilinen Murat Efendiyi Osmanlı tahtına oturmak istemeleri, tarihin Yeni Osmanlılara çok kötü bir not vermesine sebep olmuştur! Aynı şekilde Rum masonlarla düşüp kalkmaları da...

1860 Girit isyanının düpedüz Etniki Eterya'nın tertibi olduğunu öğrenen Ali Paşa, Fener Patrikhanesi'ni ve Rum papazları takip ederken bazı gençlerin de Rum masonlarla haşır neşir olduklarını öğrenince tepkisini şöyle dile getirir:

"Biz Girit ve Yemen'de ihtilal bastırmaya çalışırken gençlerimiz İstanbul'da ihtilal mi hazırlıyorlar."

Bu gençlerden biri zaten mason olan Ziya Paşa'dır. Ötekiler de maalesef Namık Kemal, Ali Suavi ve Agah Efendi gibi örgütün ileri gelenleri...

Veli Efendi çayırında, bir zayıf iddiaya göre de Ayasofya Camii'nde yapılan örgütün son toplantısında "icap ederse sadrazam Ali Paşa'nın katledilmek suretiyle iskatından" bahsedildiği haber alınınca, zaptiye, Sağır Ahmet Bey'in İstinye'deki konağını basıverir. Komplo ortaya çıkınca örgütün bazı üyeleri Jean Pietri'nin gazetesinde saklanırlar. Bu Jean Pietri'nin Beyoğlu'ndaki Asmalımescit Sokağı'nda

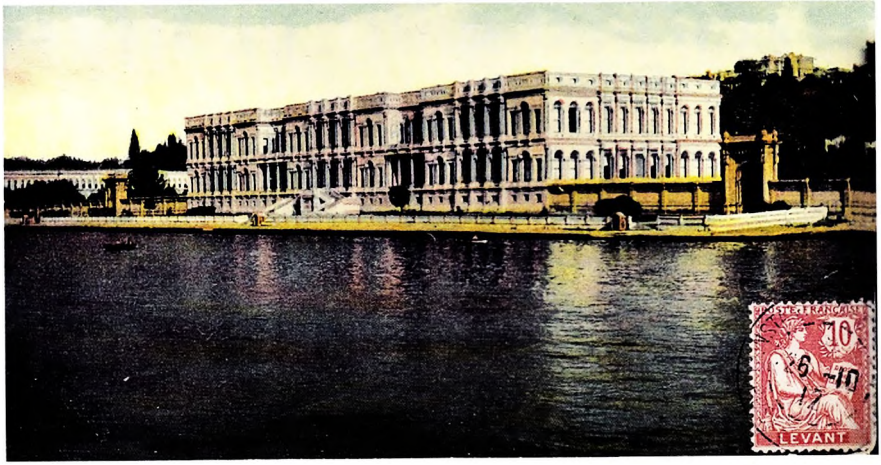

Çırağan Sarayı

Courrierr d'Orient adında bir basımevi vardır. Kendisi Korsikalıdır. Bu Korsikalı, Namık Kemal ve Ziya Paşa'yı Sakakini adında bir İtalyan'la tanıştırır. Sakakini Mustafa Fazıl Paşa'nın Mısır'daki ticari işlerini yönetirken, Paşa'nın Hidiv İsmail Paşa ile arası açılınca Paris'e, patronunun yanına getirmiştir. Korsikalı'nın matbaasında bulunmasının sebebi de Namık Kemal ve Ziya Beyleri, Mustafa Fazıl Paşa adına Paris'e çağırmaktır.

Namık Kemal ile Ziya Bey'in firarını Jean Pietri düzenler, bu ikisi 17 Mayıs 1867'de Bosfor adında bir Fransız gemisiyle İstanbul'u terk eder. Sonra Agah Efendi ile, Mustafa Fazıl Paşa'nın ajanları tarafından Kastamonu'dan kaçırılan Ali Suavi, Fransız sefaretinin karşısındaki Valori'nin lokantasında buluşturulur. Fransız sefaretinin yardımıyla kılık kıyafetlerini değiştirip Tophane iskelesinden vapura binerler.

Ziya Bey ve ailesi için 50, Namık Kemal için 10bin Frank göndermiş. Yeni Osmanlıları diyar-ı gurbette de sefil etmemiştir.

Ebuzziya Tevfik, Yeni Osmanlılar Tarihi'nde, Paşanın her ay muntazaman Ziya Bey'e 3.000, Namık Kemal'e 2.000, Ali Suavi ve Agah Efendi'ye 1.500'er, Kayazade Reşat ile Menafirzade Nuri'ye de 1.000'er Frank maaş verildiğini yazıyor. Namık Kemal ve ailesi ayrıca alken malûl olduğu için İngilizlerin dikkatini çektiğini ifade ettiğimiz veliaht Murat Efendi'den de yardım görmektedir.

Yeni Osmanlılar'a yapılan yardımlar bunlarla bitmez. Mustafa Fazıl Paşa Londra'da Filip adında bir

Beylerbeyi Sarayı

Agah Efendi

Dolmabahçe Sarayı

Osmanlının yayınladığı Muhbir Gazetesi'ni satın alıp Ali Suavi'ye armağan eder. Ziya Paşa'ya da Hürriyet Gazetesi'ni yayınlaması için 250 bin Frank verir. Yeni Osmanlıların diğer yayın organlarına da benzeri yardımlarda bulunur.

1867'den sonra, saray harcamaları artmaya başladı. İç isyanların çıkması sebebiyle, askeri harcamalarda artış görüldü ve parasal sıkıntı daha da arttı. Sonunda, dış borcun borçla ödenmesi zorunda kalındı.

Abdülaziz'in Topkapı Sarayı'ndaki Cenaze Törenini Gösteren Temsili Resim (Le Monde Gazetesi)

Jimnastik Gösterileri Eğitimi Yapan Askerler (Üstte ve Karşı Sayfada)

10 Mayıs 1876'da, İstanbul'da, Süleyman Paşa komutasındaki Mekteb-i Harbiye talebeleri ayaklandı, öğrencilere halk da katılarak, Babıali önüne geldiler ve "sadrazamı ve şeyhülislamı istemiyoruz" diye bağırdılar. Sultan Abdülaziz, olaylarda Vükela Heyeti'nin büyük bir rolü olduğunun farkındaydı. Vükela Heyeti de Abdülaziz'e karşıydı. 29 - 30 Mayıs 1876 gecesi, Dolmabahçe Sarayı karadan ve denizden kuşatıldı. Sultan Abdülaziz tahttan indirildi, yerine V. Murat tahta çıkarıldı. Osmanlı tarihinde, padişahların tahttan indirilmesine daha önce de rastlanmıştı, ancak bu sefer durum farklıydı. Çünkü, padişahın mutlak otoritesini sağlamak yerine, rejimi değiştirmeye yönelik bir hareket olmuştu.

Sultan Abdülaziz, tahttan indirilişinin 4. gününde vefat etmiş ve divan yolundaki II. Murat türbesinde toprağa verilmiştir. Abdülaziz'in ölmesi ile ilgili olarak tarihin üzerinde durduğu nokta; Abdülaziz'in öldürüldüğü mü yoksa intihar mı ettiğidir. Beş yıl sonra, Abdülhamit Yıldız'da bir mahkeme teşkil ettirerek, Mithat Paşa'nın, Abdülaziz'in katili olarak mahkemeye verilmesi ve mahkemede, pehlivanların suçlarını itiraf etmeleri, Abdülaziz'in öldürüldüğü iddialarını güçlendirmekte ve teyit etmektedir. Bu konuya V. Murat bölümünde ayrıca yer verilecektir.

Atik Girit Madalyası 1868. Girit'i Yunanistan'a İltihak Etmek Üzere Ayaklanan Rum İsyanına Karşı Mücadele Eden Askerlere Verilmiştir.

Abdülaziz döneminde, Tersane ve Tophane modernleştirildi, feshane yenilendi, tıbbiye baştan olmak üzere birçok eğitim kurumu ve okul açıldı. Bahriye Nezareti'nin kurulması da bu dönem içinde oldu.

Abdülaziz Döneminde Ordu

Abdülaziz için de ordu oldukça önemliydi ve bunun için ordu ile yakından oldukça alakalıydı. Özellikle ordunun teşkilatlanması konusundaki emirlerin uygulanmasında çok dikkat gösteriyordu. Bu konuda oldukça hassastı. Ordunun yeniden yapılandırılması konusunda tek istekli ve kararlı kişi padişah değildi. Yönetim de ordunun biran önce ıslah edilmesinden yanaydı ancak bu durumun nasıl çözüleceğine dair net bir adım atılamamıştı. Ancak askerlik ile ilgili olan sorunların bir nizama bağlanması düşüncesi ağır basmaktaydı.

Osmanlı topraklarının genişliği, ordu mevcudunun da geniş tutulmasını zorunlu kılıyordu. Nüfus, istenilen ordunun kurulmasını sağlayacak kapasiteye sahipti. Gülhane Hattı'nda askerlik hizmeti bütün tebaa için mecburi kılınmıştı ancak yalnız Anadolu ve Rumeli'deki Türkler, muntazam bir biçimde askere alınmaktaydılar.

Hıristiyan halk başta olmak üzere, Rumeli, Bosna ve Hersek, Arnavutluk, ayrıca Doğu Anadolu'da özellikle Kozan ve Dersim Ahalisi ile Arap yarımadasından asker alımı yapılamıyordu. İstanbul'da bulunan halk da, askerlik görevinden muaf tutulmaktaydı. Doğu Anadolu'nun Gavurdağ, Akçadağ ve Dersim bölgelerinde sürekli isyanlar baş göstermekteydi. Bu bölgeler de kendi içerlerinde mahalli yönetimler kurmuşlardı. Sonuç olarak bu durum devlet otoritesinin buralarda kurulmasına engel olmaktaydı.

Abdülaziz'in askerliğe olan ilgisi ve gösteriş meraklı tahta çıkar çıkmaz yeni bir hassa alayı teşkil etmesiyle kendini göstermişti. Bu ordu bünyesi için büyük bir yenilik demekti. Bu erler İstanbul'a özenle seçilerek getirilmişti ve geldikleri yerlerin mahalli kıyafetlerini üzerlerinde taşımaktaydılar. Ayrıca kurulurken Batıdaki bu tip alaylar göz önünde alınarak kurulmuştu ve bundan dolayı ayrı bir öneme sahiptiler.

Abdülaziz, Tanzimat devrinde, ordu için kabul edilmiş olan kıyafetleri de sönük bulmaktaydı. Bunun içindir ki Fransızların zuhaf dedikleri ve Cezayir askerleri tarafından kullanılan kıyafeti kabul etti. Bu kıyafet, başta büyük bir fes ve üzerinde sarık ve arkada şeritle işlenmiş salta ve ayakta geniş şalvar ve belde kuşak ve bacaklarda tozluktan ibareti. Ancak bu kıyafetin kullanışsız olduğu düşünüldüğü ve daha sonralarda kendini çirkin gösterdiği için şalvar bırakılarak yerine yukarısı geniş, bacakları ve paçaları dar ve bir nevi pantolon olan potur kabul edildi.

1841 yılında kapsüllü tüfeklerin kabul edilmesi ile mahzurlar kaldırılmıştı. Kısa bir süre sonra da "Şişhane" olarak adlandırılacak olan milli ve yivli tüfekler icat edildi. Kapsüllü tüfeklerin yuvarlak mermileri en fazla üç dörtyüz hatve mesafe kaydederken, şişhanelerin sivri kurşunları ikibin hatveye kadar gidebilmekteydi.

Abdülmecit döneminde şişhaneler orduya henüz yeter miktarda alınmamıştı. Abdülaziz ise tüm ordunun bu tüfekleri kullanmasını istiyordu. Bunun için Prusya'ya hemen sipariş verildi ve eski tüfeklerinde askeri fabrikalarda şişhane tüfeği haline getirilmesi işine girişildi. Ancak Prusyalılar dakikada on beş yahut yirmi mermi atabilen iğneli tüfekleri icat etmişlerdi. O dönemler savaş esnasında oldukça fazla mermi atabilen tüfekleri mecbur kılmaktaydı. Prusya ordularının 1864 tarihinde Danimarka ve 1866 tarihinde de Avusturya'ya karşı galip gelmesi bu yeni icat edilen tüfeklerin Avrupa'da kabul görmesini sağlamıştı.

Osmanlı Devleti'de bu yeni silahları kabul eden ilk devletlerden olmuştu. Siparişler verilerek Şinayder, Martin ve Vinçester nevi tüfeklerden beş-altı yüzbin kadar satın alınarak askerlere dağıtıldı. Subaylara ilk olmak üzere tabanca ve süvarilere de kısa filintalara benzeyen tüfekler verildi.

Alman fabrikatörü Krup tarafından hazırlanmış toplardan alınarak da sahra bataryaları teşkil edildi. Akdeniz ve Karadeniz boğazları ile Kars, Erzurum, Tuna sınır boyları gibi birinci derecede önem taşıyan yerlere de bu topların en büyük çaplılarından yerleştirildi.

Bunların yanı sıra Tophane-i Amireye bağlı olan fabrikalar da, en yeni modelde, tüfek, top, mermi yapacak şekilde yeni makinelerin getirilmesi ile ıslah edildi.

Ordu'nun en zayıf noktası yeni usul ile yetişmiş subayların bulunmamasından ileri gelmekteydi. Girit isyanında ordunun perişan bir durum sergilemesi de bunun bir göstergesi olmuştu.

Abdülaziz Harp Okulunun yenilenmesi için de işe ilk olarak, yeni bir bina yaptırarak başladı. Dersler yeni usullere uygun olarak verilmekte, Fransızca ile jimnastik dersleri ilk defa zorunlu kılınmaktaydı. Bu derslerin verilmesi için yabancı öğretmenler getirtilmişti.1863 yılında da Harp Okuluna verdiği önemi Padişah bizzat sınavlarına katılarak göstermişti.

1866 yılında serasker Rüştü Paşa, askeri okulların ıslah edilmesi için ciddi bir teşebbüse girişti. Viyana Harp Okulu'nda eğitimini tamamlamış olan Galip Paşa, Harp Okulu'na, Hobart adında bir İngiliz subayı da Heybeli Ada'daki deniz okuluna müdür olarak tayin edildiler. Bununla beraber askeri okullardaki ıslah çalışmalarına yönelik olarak bir Osmanlı ve üç yabancı subaydan oluşan bir komisyon kuruldu. İlk olarak idari olarak disiplini sağlayacak bir nizamname meydana getirmişlerdi. Ancak bu durum Yüksek İdare amirleri tarafından kabul görmedi ve itiraz ile karşılandı. Serasker'de bu durumun Osmanlı Ordusunu, Avrupa ordularına benzeteceği düşüncesiyle komisyonu dağıtarak, ıslahat taraftarı olan Galip Paşa'yı azletti.

Serasker olan Rüştü Paşa, vazifesine hakim bir kişilik değildi. Bunun için ne Avrupa'daki olayları tam olarak algılayıp anlamlandırabiliyor ne de Osmanlı İmparatorluğu için gerekli olan ordu'ya dair fikir yürütebiliyordu. Bundan dolayıdır ki Osmanlı Ordusunun bünyesindeki asıl ıslahat hareketleri Serasker Hüseyin Avni Paşa ile başlatılabildi.

Hüseyin Avni Paşa, sadrazam Ali Paşa ile Girit isyanının bastırılmasında bulunmuştu. Hüseyin Avni Paşa bir komutan için gerekli kaliteye sahipti. Ali Paşa, Girit'te iken Osmanlı İmparatorluğu için tasarladığı geniş ıslahat programının ordu ile alakalı kısmını yürütmek için 1869 da Hüseyin Avni Paşa'yı serasker makamına getirdi.

Hüseyin Avni Paşa bunun üzerine 1869 tarihinde yeni bir kanun ile Osmanlı Ordusunun bünyesinde esaslı bir değişiklik meydana getirmeye başlamıştı. Buna göre ordunun kuvvetleri; Nizamiye, Redif ve Müstahfiz olmak üzere üç kısma ayrılmıştı.

Nizamiye Kuvvetleri: Ordunun çekirdeğini teşkil etmekte olup, iki kısıma ayrılıyordu: faal kuvvet, yedek kuvvet.

Redif Kuvvetleride iki kısma ayrılmaktaydı: Birinci sınıf redif kuvvetleri, ikinci sınıf redif kuvvetleri.

Savaş esnasında toplanan başıbozuk kuvvetler ile Mısır'ın göndermeye mecbur olduğu yardımcı kuvvetler için, bu kanunda bir kayıt mevcut bulunmamaktaydı.

Askerlik hizmeti prensip itibarıyle kur'a usulüne dayanmaktaydı. Ancak bununla birlikte gönüllü olmak isteyenler ile bedel mukabilinde hizmet görmek isteyenlerde orduya kabul edilmekteydi. Hizmet süresinin tümü yirmi yıldı.

Nizamiye ordusunda hizmet dört yıldı. Bu hizmeti tamamlayanlar ihtiyat (yedek) sınıfına geçerlerdi. Bu süre de bir yıldı.

Redif sınıfında hizmet altı yıl olup üçer yıllık iki bölüme ayrılmıştı. Nizamiye ve ihtiyat sınıflarında hizmetlerini bitiremeyenlerle, kur'a isabet etmemiş olanlar, redifte, her yıl bir ay, çağrılacakları yerde askerlik yaparlardı. Redif hizmetini bitirenler 8 yıl müddetle müstahfız sınıfını teşkil ederlerdi.

Bu sınıflara göre ordunun kuvveti şöyle tesbit edilmişti: Nizamiye Sınıfı 173.000, İhtiyat Sınıfı 53.000, Redif Sınıfı 182.000 olmak üzere 418.000 idi. Bu kuvvete ayrıca savaş halinde Mısır'ın vereceği 19.000 kişilik bir kuvvet ile başıbozukların bulunduğu ve Arap kabilelerinden gelecek olan 40.000 kişilik bir kuvvetin eklenebileceği ümit ediliyordu.

Silahlı kuvvetler yedi orduya taksim edilmişti. Bu orduların isimleri ve merkezleri şöyle idi.

1 inci ordu	Hassa Ordusu	İstanbul
2 nci ordu	Tuna Ordusu	Şumnu
3 üncü ordu	Rumeli Ordusu	Manastır
4 üncü ordu	Anadolu Ordusu	Erzurum
5 inci ordu	Suriye Ordusu	Şam
6 ncı ordu	Arabistan Ordusu	Bağdat
7 nci ordu	Yemen Ordusu	Yemen

Her ordu nizami olarak 6 piyade, 4 süvari 1 sahra topçu ve 1'de ağır topçu alayından ve ordu çevresindeki kale hizmetleri için, 3 piyade, 2 süvari, 1 topçu livası ihtiva eden altı livalık iki fırkadan meydana geliyordu.

Müstesna olarak merkezi İstanbul olan Hassa Ordusu, 7 piyade, 7 süvari, 5 topçu, 2 istihkam alayından ve iki amele livasından ibaretti. Topçu alayları, Karadeniz Boğazı, Çanakkale Boğazı ve Marmara bölgesine serpiştirilmişti. Üçüncü Ordunun nizami teşkilatına ilave olarak, Bosnalı askerlerden müteşekkil 2 Bosna alayı ile 1 hudut, 1 de kordon alayı vardı.

Karadağ Madalyası Arka Yüzü (1862). 1861'de Ayaklanan Karadağlıların İsyanını Bastıran Osmanlı Asker ve Subaylarına Verilmiştir.

Birinci Derece Murassa Nişan-ı Osmani Şemse.

II. Derece Nişan-ı Osmani

Altıncı ordu ise sadece 5 piyade ve 2 süvari alayından müteşekkildi.

Yedinci ordu, 5 piyade alayından kurulmuştu.

Her liva, liva rütbesinde bir generalin (paşa), her fırka bir ferikin, her ordu ise bir mareşalin (müşir) komutasında idi.

Redifl erin ayrı birer kuruluş kadroları vardı. Fakat redif teşkilatının bir liva komutanı ordu kurmay heyetine iştirak etmekteydi.

Ordu kurmay heyeti, ordunun strateji hareketlerini idare ederdi. Ordunun tümü seraskerin komutasındaydı ve Dar-ı Şuray-ı Askeri ile onu idare ederdi.

Hüseyin Avni Paşa, ordu için yeni yeni talim usulleri tatbik etmekteydi. Sık sık manevralar düzenlemekte ve bu şekilde ordu'nun ve askerlerin kabiliyetlerini geliştirmeye çalışmaktaydı. Bu alanda da yabancı subay ve uzmanlardan yardım almaktaydı. Bununla beraber Ordunun ıslahında göz önünde tutulan hedef,İmparatorluğun savunulması idi; bu sebep ile yapılan yeni teşkilatta, en çok gerektiği vakit eli silah tutan halkın asker olarak savaşa girmesi düşünülmüştü. Okullu subayların yetiştirilmesinde geç kalınıyordu ve bu nedenle Alaylı olarak tabir edilen ve ordudan yetiştirilen subaylara ihtiyaç duyuluyordu. Ordunun düzene girmesinde Abdülaziz devrinde yapılan ıslahatların yeri oldukça büyüktü.

Abdülaziz Döneminde Osmanlı Donanması

III. Selim döneminde donanmanın ıslahı konusunda pek çok adım atılmış bu sayede donanma oldukça iyi bir yere gelmişti. Tersane-i Amire yerine Umur-ru Bahriye Nezaretinin kurulması için kanunname çıkartılmış ise de tatbik edilememişti.

II. Mahmut döneminde ise donanma tam anlamıyla ihmale uğramıştı. Yunan isyanı çıktığı sırada Rumların silahlı ticaret gemilerine karşı koyacak bir gemi bile çıkartılamamıştı. Bunun için Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemek gerekmişti.1830 tarihinde bir Yunan devletinin kurulması bile gerekli ıslahın yapılmasını sağlayamamıştı. 1853 yılında Rus filosu, donanma kuvvetlerini iyice harap etmiş, oldukça kötü bir duruma getirmişti. Deniz okulu ve tersanelerde, donanma ile aynı kaderi paylaşmakta idiler. 1856 yılında imzalanan Paris Antlaşması ile de Karadeniz, Türkiye ve Rusya için tarafsız bir bölge haline getirilmiş, bu denizde ki tersanelerde tamamıyla atıl

I. Derece Kılıçlı Murassa Osmani Şemse.

Değişik Bir I. Derece Şemse.

bir halde bırakılmıştı. Osmanlı Devletinin artık Karadeniz filosu namıyla bir filosu kalmamıştı.

Abdülaziz orduya verdiği önemi donanmaya da vermekteydi. 1863 - 1864 yılları arasında bütçeden kendisine ayrılan tahsisatın yarısını donanmanın ıslahı için tahsis etti. İlk olarak İstanbul ve İzmir'de ki tersanelerin ıslahı işine girişildi. Bu sıralarda savaş gemilerinin yapımında büyük adımlar atılmıştı. Avrupa devletleri artık ahşap gemileri terk edip zırhlı

I. Derece Murassa Nişan-ı Osmani Şemse.

Değişik Tip Osmanlı Nişan-ı Şemsesi.

gemi yapımı ile uğraşmaktaydılar. Bunun içindir ki Osmanlı "para sıkıntısından dolayı" ihtiyaç duyduğu zırhlıları borçlanarak İngiltere'den almak durumunda kalmıştı. Ancak bu da yetmemişti. Girit isyanı tek eksiğin gemi yahut asker olmadığı, aslında bilgi ve tecrübe eksikliğinin oldukça büyük ve önemli olduğunu göstermişti.

Bu isyan esnasında, bir Türk gemisi suvarisi Portsaid Limanını, bir diğeri ise Yafa Limanını aramasına rağmen bulamamıştı. Çünkü alınan eğitim oldukça eskiye dayanmaktaydı. Heybeli Ada'da bulunan Deniz Okulunun idaresi çok kötüydü ve erlerin Müslüman olması prensibi kabul edilmesine rağmen ticaret gemilerinde çalışmış olan Rum mürettebattan yararlanılmakta idi.

Donanma Abdülaziz'in yakın alakası sonucunda devrinin sonlarına doğru; 30 zırhlı ve 76 ahşap gemi olmak üzere toplam 106 gemiden ibaret bulunmaktaydı. Zırhlıların erat toplamı 10.920 top sayısı 173 idi.

Ahşap gemilere gelince, erat toplamı 15.188, top sayısı 486 idi. Bunun haricinde donanma hizmetinde yelkenli harp gemisi de bulunmaktaydı. Bu filo yabancılardan borç alarak oluşturulmuştu ancak unutulmaması gerekirdi ki bu filo bu haliyle devrinin ikinci büyük filosu olma unvanını da taşımaktaydı. Ancak bu gemi sayısından ibaretti sonuç olarak subaylar ve erler eğitim yönünden oldukça geride kalmışlardı.

Sultan V. Murat

Doğum tarihi	:	21.09.1840
Babası	:	Sultan Abdülmecit
Annesi	:	Şevkefza Valide Sultan
Tahta çıkış	:	30.05.1876
Tahttan iniş	:	31.08.1876
Saltanat süresi	:	3 ay
Ölüm tarihi	:	29.08.1904
Ölüm sebebi	:	Şeker hastalığı
Gömülü olduğu yer	:	İstanbul. Yenicami arkasında, Turhan Sultan Türbesi bitişinde Cedid Havatin Türbesi'nde annesinin yanında.

Tanzimat devrinin ilk şehzadesi idi. 1861'de babası Abdülmecit'in ölümü ile boşalan tahta Abdülaziz'in çıkması üzerine Veliahd-ı Saltanat durumuna gelen V. Murat kış aylarında Dolmabahçe Sarayında dairesinde, diğer aylarda Nispetiye Kasrı ile Kurbalıdere'deki köşkünde ikamet ediliyordu.

İngiltere veliahtı ile dost olmuş ve onun delaletiyle masonluk teşkilatına girmişti. Osmanlı Tarihinde örneği bulunmayan bu olay Avrupa hükümdarlarında ve kamuoyunda büyük yankı uyandırmıştı.

Babasının ıslahat fikirlerini daha köklü ve daha geniş bir plan dahilinde tatbik etmek düşüncesindeydi.

V. Murat ile Abdülaziz arasındaki taht kavgası; Abdülmecit'in veraseti ailenin en yaşlısından, en büyük oğluna çevirmek düşüncesiyle 1859'da başlamıştı. Zira Abdülmecit Murat'a olan aşırı sevgisi diğer çocuklarını unutturacak kadar çoktu ve öğrenimine büyük ölçüde önem vererek kendisini tahta hazırlıyordu.

V. Murat Abdülaziz döneminde hanedan dışında tutulacak bir muamele görmesinin ve taht sırasının değiştirilerek bu yolun kendisine kapatılması düşüncesi Mason olmasında büyük etken olmuştur.

V. Murat mason locasına yazıldıktan sonra Jön Türklerle özellikle Namık Kemal ve arkadaşlarıyla ilişki kurarak özellikle Kurbalıdere'deki köşkünde çok sık toplantılar yapıyor, arkadaşlarına maddi yardımlar da bulunuyor ve aldığı ödeneğinin çok üzerinde masrafa giriyor ve borçlarını faizle aldığı para ile ödediği için bir çıkmaz içine giriyordu. Mason olan Namık Kemal ile katıldığı yemeklerde içkiye müptela olmuştu. Abdülaziz tarafından bu yaşantısı nedeniyle tepki görerek Dolmabahçe Sarayı'ndaki dairesinde tecrit altına alındı ve 1 yıl boyunca dairesinden çıkmaması emredildi.

Daha öncede belirtildiği üzere; 1870 yılında Namık Kemal, Ziya Paşa ve diğer Jön Türkler V. Murat ile olan ilişkilerini yoğunlaştırmaları ve tahta geçirme fikirlerinin ele alındığı toplantıların öğrenilmesi üzerine kendilerine olan tepkinin etkisi ile Avrupa'ya kaçmak zorunda kaldılar.

V. Murat'a 1873'den sonra bir ölçüde serbestlik tanındı ve dairesinden çıkmasına müsaade edildi. Kendisine bağlanan tahsisatın büyük bir bölümünü Namık Kemal'e göndermeye devam etti.

10 Mayıs 1876 yılında Abdülaziz aleyhine başlayan gösterilerde V. Murat'ın parmağı olduğu ve maddi

A.·. L.·. G.·. D.·. G.·. A.·. de l'Un.·.

FAMILLE TURQUE

MAÇONNERIE UNIVERSELLE

LIBERTÉ·EGALITÉ·FRATERNITÉ

CERTIFICAT D'APPRENTI

Mason Olan Türklere Verilen Sertifika

destekle yardım sağladığı olaylardan sonra halk Abdülaziz'den sadrazam Mahmut Nedim Paşa'nın istifasını istedi ve yerine Mütercim Rüştü Paşa getirildi. Ayrıca Hüseyin Avni Paşa seraskerliğe, Mithat Paşa'da Mecalin-i Aliye üyeliğine, Abdülaziz'in tahtan indirilmesi fikrinde olan bazı zevat da önemli görevlere getirildiler.

Abdülaziz'in tahttan indirilmesinden sonra Hüseyin Avni Paşa dairesinden aldığı V. Murat'ı Serasker Kapısına getirdi ve burada kendisine biat edildi. V. Murat'ın tahta çıkması; Genç Osmanlılar ile Fransa ve İngiltere tarafından olumlu karşılandı.

Sultan Murat artık "millet" diye ifade edilmeye başlayan halkı seviyordu ve ona hizmet etmek de istiyordu. Fakat bu hususta kendisini tahta çıkarmış olan vükelanın yardımına ihtiyacı vardı. Vükela ise henüz tutulacak yol hakkında anlaşmamış durumdaydılar.

Sadrazam Mehmet Rüştü Paşa namuslu ve hamiyetli bir zattı. Fakat büyük devlet adamında aranan geniş görüşe sahip bulunmuyordu. Meşrutiyet idaresinin Osmanlı İmparatorluğu'nda tatbik edilebileceğine inanıyor ve millete hürriyet verilmesinin zararlı olacağını iddia ediyordu.

Serasker Hüseyin Avni Paşa idarenin eski şeklinin muhafazası şartıyla, ıslahata taraftardı.

Mithat Paşa'ya gelince, fenalıkların ancak meşrutiyet idaresi ile ortadan kalkabileceği fikrinde idi.

Halkın muhafazakar kısmı, sadrazamı, aydınlar da Mithat Paşa'yı tutuyordu. Ordudaki, subay kadrosu meşrutiyet taraftarları bulunmakla beraber, Hüseyin Avni Paşa'nın emrinde idi.

Hattı Hümayun

Padişahların tahta çıktıkları zaman, memleket idaresinde tutacakları yolu bir Hattı Hümayun ile bildirmeleri gelenekti.

Bu sebeple Sultan Murat'ın idare Hümayun-u, cülusun üçüncü günü ilan edildi. Sadrazama direktif mahiyetinde olmak üzere şu fikirleri ihtiva ediyordu:

1) Cülus, Tanrının takdiri ve büyük tebaanın arzusu üzerine vuku bulmuştur;

2) Sadrazam, vükela ve diğer memurlar memuriyetlerinde yerlerinde kalmıştır;

3) Devletin iç ve dış işlerinde görülen zorlukların amme efkarında(kamuoyunda) yaratmış olduğu emniyetsizliğin bir an önce giderilerek güvenliğin sağlanması için idare usulünün sağlam bir esasa dayandırılması ve bütçenin dışında sarfiyat yapılmamasının temini;

Mason Rozeti

V. Murat

4) Bütün devletlerle dostluk esasları üzerine siyasi ilişkilerin yürütülmesi.

Bu fikirler, vükela tarafından Sultan Murat'a maledilmişti. Sadrazam Rüştü Paşa, Hüseyin Avni ve Mithat Paşalar, Abdülaziz'i hal etmiş olmalarından doğan mesuliyeti üzerlerinden atmak için, bu işi bütün tebaanın arzusu olarak göstermek hususunda mutabık kalmışlar, fakat hal'in sebebini teşkil etmiş olan meşrutiyetin ilanı noktasında, anlaşamadıkları için Hattı Hümayunu bu hususta müphem ve oyalayıcı ifadelerle doldurmuşlardı.

Bu yüzden Hattı Hümayun memnuniyetsizlik uyandırdı. Kamuoyu Sultan Murat ve vükela aleyhine dönmeye başladı. Harp Okulu Komutanı Süleyman Paşa, Sadrazama vükelanın maksada ihanet etmek yoluna saptıklarını ifade etti.

Bu esnada İstanbul'da, muhafazakar ve inkılapçı gazeteler arasında, "Meşrutiyet" konusu üzerinde şiddetli bir tartışma yapılmakta idi.

Padişahın tahta çıkmasından dört gün sonra amcası Abdülaziz'in ölümü kendisini çok etkiledi ve fenalaşarak baygınlık geçirdi, sağlık durumu nedeniyle de kılıç kuşanma merasimi yapılamadı.

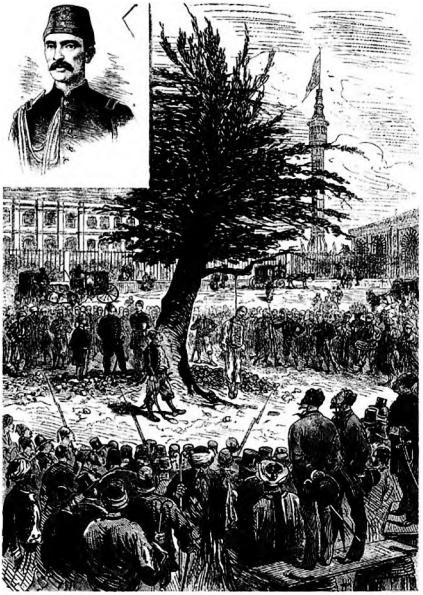

Le Monde Gazetesinde Yer Alan Abdülaziz'in Katillerini Öldüren Çerkez Hasan'ın İdamını Gösteren Temsili Resim.

Abdülaziz, tahttan indirildikten sonra, Topkapı'da yaşamaya mecbur edilmişti. III. Selim'in şehit edilmiş olduğu daire kendisine tahsis edilmişti. Gururlu ve hisli olan eski padişah, Topkapı Sarayına öldürülmek için getirilmiş olduğuna inanmaya başlamıştı.

Sultan Murat onu teselli etti ve Ortaköy'de Fer'iye Sarayına nakledilmesini emretti. Abdülaziz bu yeni ve şahane hapishanede de ölüm korkusundan kurtulamadı.

4 Haziran Pazar sabahı harem dairesindeki kadınların feryatları Abdülaziz'in bütün ıstıraplarından ebediyen kurtulmuş olduğunu ifade ediyordu. Abdülaziz intihar ederek ölmüştü. (Bu şekilde bir ölüm raporu hazırlandı)

Vükela bu izahatı kafi gördü ve ayrıca bir tahkikat açılmasına lüzum görmedi. Zaten hal fetvasında Abdülaziz'in deli olduğu ifade edilmişti. Teessür anında ve delilik saikasıyle intihar edilebilirdi. Abdülaziz de intihar etmişti.

Bu esnada çağırılmış bulunan 19 doktor da cesedi muayene ettiler. Fakat bu muayene sadece kol ve bilek kısmına yönelikti. Hüseyin Avni Paşa, "bu cenaze, Ahmet Ağa, Mehmet Ağa değildir, bir padişahtır. Onun her tarafını açtırıp size gösteremem" diyerek umumi bir muayene yapılmasına mani oldu.

Bu suretle Abdülaziz'in ölümü, bir intihar olarak kabul edilip resmen ilan olundu.

Abdülaziz'in ölümü, halk arasında büyük heyecan yarattı. Evvelce tahttan indirilmiş olmasına sevinmiş olanlar bile ona acımaya başladılar ve vükelayı Abdülaziz'in ölümünden suçlu tuttular. Başlıca suçlu olarak da Hüseyin Avni Paşa'yı kabul ettiler.

V. Murat Abdülaziz'e yapılan komploların kendisine de günün birinde yapılabileceği, ihanete uğrayabileceğinden korkmaya başladı ve bunalıma girdi. Oysa V. Murat'ın yeni dönemde sarayın harcamalarını denetim altına almak gibi önemli bir görevi vardı. Bu görevin yerine getirilerek, meclisin masrafları önleyebileceği, Hüseyin Avni Paşa'ya göre de padişahı kuklalaştırarak bütün yetkilerin hükümete devredilmesi ile mümkün olabilecekti. Hükümet ikinci görüşü benimsediyse de ; 16 Haziran 1876'da Sultan Abdülaziz'in kadınlarından Neşerek Kadınefendi'nin himayesi ile hızla yükselerek Abdülaziz'in oğlu Yusuf İzettin Efendi'nin yaveri olan Çerkez Hasan olayı nedeniyle bu görüşü tatbik imkanı olmadı.

Çekez Hasan Olayı

Abdülaziz'in ölümünden on iki gün sonra Çerkez Hasan Olayı meydana geldi. Çerkez Hasan'ı himaye eden Neşerek Kadınefendi Hasan ile aynı zamanda kardeşlerdi. Abdülaziz'in öldürülmesinden sonra Bağdat'a tayin olan Çerkez Hasan, İstanbul'da Mithat Paşa'nın konağını basarak orada bulunan Hüseyin Avni Paşa'yı ve Reşit Paşa'yı vurarak öldürdü. Bahriye Nazırı Ahmet Paşa'yı da yaraladı. Çerkez Hasan sadakatle bağlı olduğu Abdülaziz'in öldürülmesini bu şahısların organize ettiğine inandığı için elini kana buladı. Olay sonrası yakalanan ve yargılanarak rütbeleri sökülen Çerkez Hasan 18 Haziran günü idam edildi.

Yusuf İzzettin Efendi (Pul).

Şehzade Yusuf İzzettin Efendi.

Abdülaziz'in, tahta kendisinden sonra, oğlu şehzade Yusuf İzzettin'in çıkmasını temine çalıştığı söyleniyordu. Böyle bir halde ise, veliaht bulunan Sultan Murat, taht üzerindeki haklarını kaybedecekti. İşte saltanat haklarını kaybetme korkusu, onda akıl bozukluluğuna elverişli şartları meydana getirmede ilk neden oldu.

Hüseyin Avni Paşa ile Mithat Paşa'nın Abdülaziz'i hal etmek için hazırladıkları plandan itibaren son derece endişeli ve korkulu günler geçirmeye başladı. Çünkü planın muvaffak olmaması halinde öldürüleceğini muhakkak sayıyordu. Korku sebebiyle daha önce başladığı alkole düşkünlüğü arttı. Aşırı derecede konyak ve şampanya içmeye başladı. Böylece korku ve alkol akli melekelerinde büyük tahribat yaptı.

Biattan sonra, Mehmet Rüştü, Hüseyin Avni ve Mithat Paşaların sarayda, sözde padişahı muhtemel bir tehlikeye karşı korumak için kalmaları da, Sultan Murat'ın ruh hali üzerinde olumsuz etki yaptı. Bu üç kişiden her biri padişahı kendi fikrine getirmek için çalıştı. Padişah bu üç ateş arasında ne yapacağını şaşırmıştı. İradesiz, kararsız ve isteksiz davranışı karşısında üçlü grup padişah adına memleketi idare etmeye başladılar.

Bu durum karşısında padişah cuma namazına çıkamaz oldu. Memleketi artık üç paşa idare etmeye başlamıştı. Hüseyin Avni Paşa'nın ölümünden sonra bütün idare Mehmet Rüştü Paşa ile Mithat Paşa'nın elinde kaldı.

Bunlar, padişahın, dilediği adamları hizmetine almasına engel olmaktan başka, dostlarının da saraya girmesine mani oldular. Hatta Namık Kemal'in bile huzura çıkmasına müsaade edilmedi. Padişahtan istenen tek şey vükelanın getirdiği yazılara muvafakat etmesinden ibaretti. Böylece bütün idari kararlar vükelada, icraatların bütün mesuliyeti padişahta toplanmış oluyordu.

Bu olaylardan sonra V. Murat çıldırınca meşrutiyet yolu açıldı Mithat Paşa tahta geçince Meşrutiyeti getireceğine dair söz veren Veliahd Abdülhamit'i tahta çıkarmak için Mütercim Rüştü Paşa ile de anlaşmaya vararak, Osmanlı'nın başına aklı başında birini getirmek üzere Şeyhülislam Hayrullah Efendi'nin de fetvası alınarak 31 Ağustos 1876'da V. Murat tahttan indirildi ve ilerde de taht üzerinde bir hak iddia etmemesi için Şeyhülislamın verdiği fetva'ya günün-i mutbık (daimi delilik) terimi kondu. 31 Ağustos'taki tahta çıkış töreni Babüsaade'de yapıldı ve böylece V. Murat tahtta 3 ay kalabilmişti.

V. Murat, Çırağan Sarayı'na götürüldü ve tedavisine devam edilerek iyileşti. Bu arada Murat'ı 5 Aralık 1876'da saraydan kaçırarak Avrupa'ya götürmek isteyen kadın kıyafetindeki Mehmet ve Hüsnü isimli katipler ile yardımcılarının yakalanması üzerine bu girişim sonuçsuz kaldı. 1878 yılında ikinci kaçırma girişimi ve akabinde V. Murat'ı tekrar tahta çıkarma girişimini organize eden masonlar; 20 Mayıs 1878'de Ali Suavi liderliğinde Çırağan baskını organize ettiler, çok kan döküldü, baskından netice alamayan masonlardan yakalananlar yapılan soruşturma sonucu sürgüne gönderildi. V. Murat'ta Malta Köşkü'ne nakledilerek Çırağan Sarayı cesetlerden ve baskın artıklarından temizlendi. Çırağan'ın temizlenmesini müteakip tekrar saraya dönen V. Murat bu sefer Feriye'deki dairede ikamete mecbur edildi.

Abdülhamit bu olaylardan sonra V. Murat ve Çırağan Sarayı'nı çok sıkı kontrol altına aldı. Günlerini çocuk-

Çırağan Baskını Sonrası Ölen İsyancıları Gösteren Bir Gravür.

ları, torunları, annesi ve müzik ile geçiren V. Murat'ın 1889 da önce annesi öldü, kendisi de doktor kontrolü yapılmaksızın ve Abdülmecit'in haberi olmadan sürdürdüğü hastalıklar neticesinde 29 Ağustos 1904 de öldü. Ölüm raporlarında deli olduğuna dair herhangi bir kayıt yer almadı ve tören yapılmadan Eminönü Yenicami'de annesi Şevkefza Sultanın türbesinin yanında toprağa verildi.

Hükümet darbesi, kan, ihanet, suikast işte devrin bilançosu. Bütün bunlar neden ileri geliyordu? Soruyu çözmek için pek çok sebep sıralamak mümkündür. Fakat bütün bu sebepleri bir tek problemin halli için yapılmış faaliyetler olarak kabul etmek gerekir. Bu da parçalanmakta olan Osmanlı İmparatorluğu nasıl kurtarılmalıdır da aranmalıdır. Devlet adamları tedbir hususunda iki kesime ayrılıyordu. Muhafazakar kesim, idarede şeriat ve şiddet usulüne taraftardı. İnkılapçı kesim meşrutiyet ve medeniyet tezini savunuyordu.

İki kesim arasındaki bu fikir mücadelesinde bazı kurbanlar verilmesi tabii idi. İşte Sultan Murat devrinin trajik sahneleri, bu bakımdan mütalaa edilmemelidir. Ölenler, öldürülenler boş yere ölmüş ve öldürülmüş değildi. Sultan Murat devri, Türk milletinin tarihinde, hürriyet ve medeniyet fikri yolunda bir denemeden ibarettir.

V. Murat

II. ABDÜLHAMİT

Doğum Tarihi	:	1842 İstanbul
Babası	:	Abdülmecit
Annesi	:	Tiri Müjgan Sultan
Tahta Çıkış	:	1876
Tahtan İniş	:	1909
Saltanat Süresi	:	33 yıl
Ölüm Tarihi	:	1918
Ölüm Nedeni	:	Zatürree
Gömülü Olduğu Yer	:	Divan Yolu Sultan Mahmut Türbesi

Sadrazamlar

Mütercim Rüştü Paşa, Mithat Paşa, Ethem Paşa, Hamdi Paşa, Ahmet Vefik Paşa, Sadık Paşa, Mütercim Rüştü Paşa (2. Defa), Saffet Paşa, Hayrettin Paşa, Arifi Paşa, Said Paşa, Kadri Paşa, Said Paşa (2. Defa), Abdurrahman Paşa, Said Paşa (3. Defa), Ahmet Vefik Paşa (2. Defa), Said Paşa (4. Defa), Mehmet Kamil Paşa, Rıza Paşa, Cevat Paşa, Said Paşa (5. Defa), Mehmet Kamil Paşa (2. Defa), Halil Rıfat Paşa, Said Paşa (6. Defa), Ferit Paşa, Said Paşa (7. Defa)

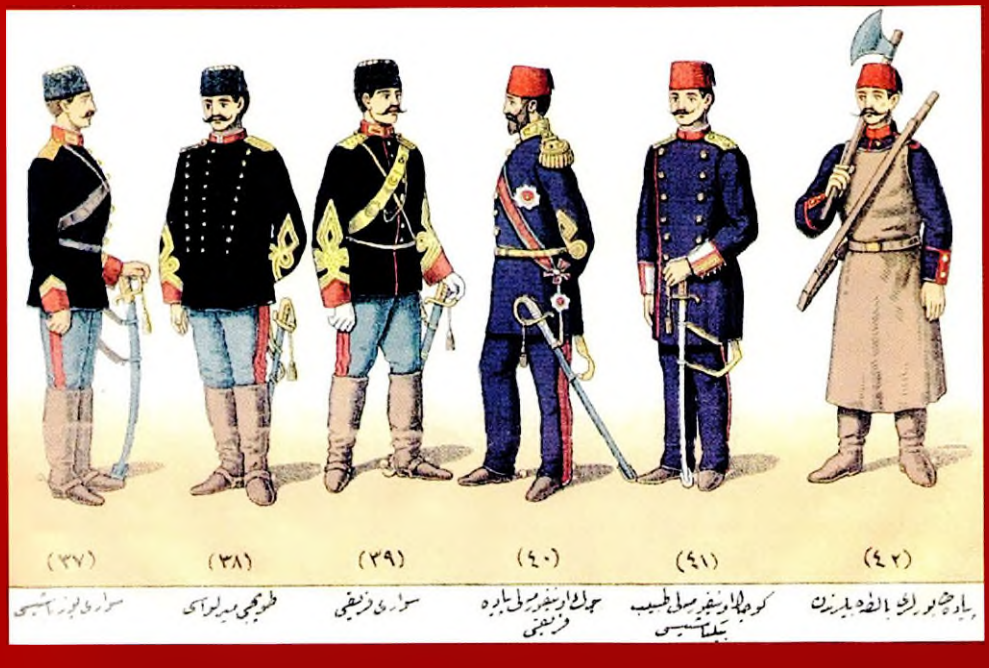

Sultan Abdülhamit Dönemi
Askeri Kıyafetleri
Soldan Sağa
Süvari Zabıtanı (Yüzbaşı)
Tuğgeneral (Topçu)
Tümgeneral (Süvari)
Süvari Tümgeneral
(Maresim Kıyafeti)
Tabip Binbaşı
İstihkam Eri

Sultan Abdülmecit'in eşi Tir-i Müjgan Kadın Efendi'nin oğlu olan Abdülhamit küçük yaşlarda iken annesinin ölümü üzerine Abdülmecit'in eşlerinden Perestü kadının şefkatle yaptığı analık görevi ile büyütülmüş, Abdülhamit'de analığını sanki öz annesi gibi sevmiştir.

Sultan Hamid'in Gülnihal adlı bir cariyeden veya Çandır adında bir ermeni kadından doğduğu gibi iddialar varsa da bunlar maksatlı olarak ortaya atılmış seviyesizce yapılan yakıştırmalardır.

Geleneklere göre kardeşi Murat Efendi ile birlikte sarayda çok iyi eğitim almış, Farsça, Arapça ve Fransızca, Tarih ve musiki eğitimi görmüştür.

Şehzadeliği döneminde Sultan Abdülaziz ile birlikte 1863'de Mısır, 1867'de de yine Sultan ile Avrupa gezisine iştirak ederek ufkunu genişletmiştir.

Sultan Abdülaziz'in padişahlıktan indirilmesi ve ağabeyi V. Murat'ın tahta geçişi ile kısa sürecek olan korku ve endişeli bir veliahtlık yaşayan Abdülhamit sarayda sefahatten uzak hayvancılık, madencilik ve borsa ile meşgul olarak büyük bir servet sahibi olmuştu. Gençliğinde saraydan ziyade Maslak ve Tarabya köşklerinde kalan Abdülmecit dışa açık bir yapısı olması nedeniyle yabancılarla, Namık Kemal ve Ziya Paşa ile de sık sık görüşürdü.

Abdülaziz'in tahtan indirilip yerine V. Murat getirilmiş olmasına rağmen Mithat Paşa bir türlü Kanun-i Esasi'yi yürürlüğe koymuyor, V. Murat'ın da sağlığı iyice bozulmaya devam ediyordu. Mithat Paşa ile bu günlerde görüşmelerini Kağıthane Kasrında sürdüren Abdülhamit, memleketin iç durumunu ve özellikle Avrupa siyasetini çok iyi kavramaya çalışıyor, bu arada tahta çıkması halinde meşrutiyet yönetimini kabul edeceği sözünü Mithat Paşa'ya veriyordu. Bu görüşmelerin yapıldığı sıralarda Sadrazam Mehmet Rüştü Paşa ülkeyi istediği gibi idare ediyor ve Meşrutiyet ve Kanun-i Esasi fikrine sıcak bakıyordu. Ancak Mithat Paşanın vekiller heyetine yaptığı açıklamada; Sırbistan ile sulh yapma hakkına ancak padişahın sahip olacağı, oysa V. Murat'ın şuurunun yerinde olmadığı belirtilmesi üzerine; Şeyhülislam Hasan Hayrullah Efendinin verdiği fetva ile Padişah hal'edilerek, Çırağan Sarayı'na gönderilmesi ile 31 Ağustos 1876'da devlet erkanının kendisine biat etmesi sonucu, çok gösterişli bir törenle Babüssaade kapısı önünde 33 yıl sürecek olan sadaret, bazı tarihçilere göre de istibdat dönemi başlamıştır. II. Abdülhamit

Abdülhamit'in Gençliği.

padişah olduktan sonra analığı olan Perestü kadına sevgi ve saygıdan dolayı Mehd-i Ulya-yi Saltanat-ı Seniye ünvanını vermiştir. Bu esnada Bosna, Hersek, Bulgur isyanları devam ediyor, bir de bunlara Sırbistan, Karadağ savaşları ekleniyordu.

II. Abdülhamit tahta çıkınca Mithat Paşa'ya verdiği sözünü tuttu ve kendisini sadrazamlığa getirerek asker ve sivil yetkililerle toplantılar yapmaya, görüşlerini almaya, halkın sempatisini kazanmak için de aralarına girmeye, eski saray düzenini de değiştirerek, sefahat ve harem hayatını düzene sokmak gibi saltanatının ilk icraatlarını yapmaya başladı.

Sultan V. Murat döneminde yenilgiye uğrayan Sırbistan savaşında birçok Rus subayı ölmüştü bu nedenle Ruslar savaşın derhal durdurulması için Babıali'yi tehdit ediyordu. Ruslarla savaşmak istemeyen Osmanlı'da savaşı 3 Kasım 1876'da durdurmuştu.

Osmanlıların Sırp ve Bulgar isyanlarını bastırmasını hazmedemeyen İngiltere'nin Osmanlı aleyhine başlattığı kampanyadan yararlanmak isteyen Rusya, Hıristiyanlara zulüm yapıldığı iddiası ile Avrupa devletleri arasında diplomatik bir faaliyete girmişti. Bu

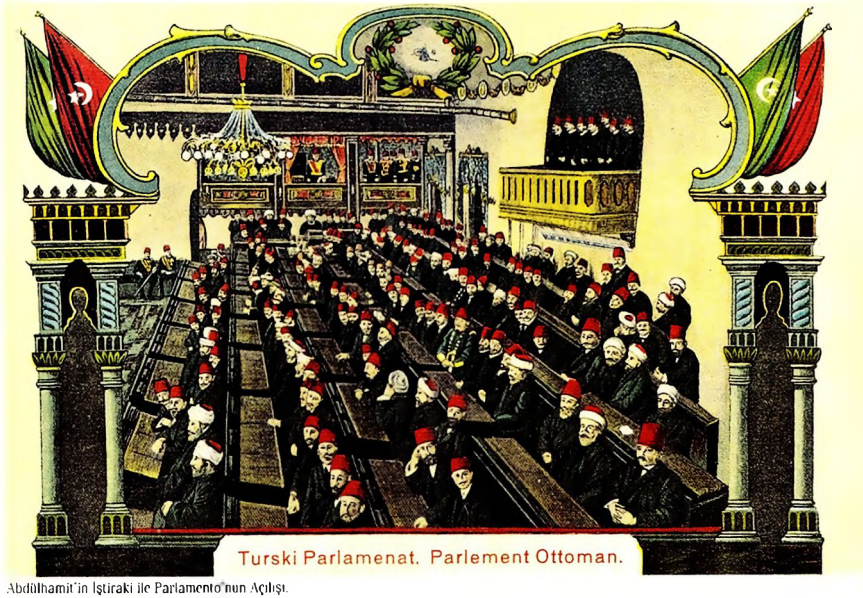

Abdülhamit'in İştiraki ile Parlamento'nun Açılışı.

diplomatik taarruz karşısında İngiltere'de diplomatik üstünlüğü kazanmak ve Rusya ile Avusturya'nın Osmanlı üzerindeki planlarını bozmak için İstanbul'da bir konferans yapılmasını ilgili devletlerce kararlaştırdı. Bu sayede Kanun-i Esasi işini hallet-mek üzere Belçika ve Prusya'dan örnek alınarak bir kurul tarafından hazırlanan Anayasa niteliğindeki bir kanuna ihtiyaç vardı.

I. MEŞRUTİYET'İN İLANI

Tersane Konferansı

II. Abdülhamit tahta çıktığı zaman Osmanlı, Sırbistan - Karadağ ile harp halindeydi. Her iki tarafta cereyan eden savaşlarda birkaç defa mağlup oldularsa da bu mağlubiyetler savaşı durdurmaya yetmemişti. Ancak Sırplar son çatışmalardan sonra Osmanlı'nın Alekonitz'in kuşatmalarından büyük endişe duyarak mütareke yapmak için Avrupalı devletlerden aracılık yapmak üzere yardım istedi.

Osmanlı Hükümeti de bu devletlerin aracılığını kabul etmeyerek Serdar-ı Ekrem Abdülkerim Paşa'ya harbi durdurmasını emretti ve barış şartlarını tespit ederek ilgili devletlere bildirdi. (14 Eylül)

İngiltere barış şartlarını kabul etmedi. Bu arada Sırplar ordularının noksanlarını tamamlayarak, Rusya'dan büyük yardımlar aldılar ve harbe yeniden başladılar. (25 Eylül) Harbin bu ikinci safhasında da Abdülkerim, Ahmet Eyüp ve Süleyman Paşaların komuta ettiği Osmanlı kuvvetlerine yenildiler. Artık Sırbistan'ın işgali kolaylaşmıştı. Sırplar panik içindeydiler. Prens Milan, Rus Çar'ına telgraf çekerek "Allah'tan sonra size güveniyorum." Diyerek yardım istedi. 31 Ekim'de de İstanbul'daki Rus elçisi Osmanlı hükümetine bir ültimatom vererek, mütareke yapılmadığı taktirde bütün elçilik memurları ile birlikte İstanbul'u terk edeceğini bildirdi. Bunun üzerine, Sırbistan Karadağ ile mütareke yapıldı.

2 Kasım 1876 Ruslar, İngiltere'ye Osmanlı'nın Balkanları tehdidine boyun eğmemesi gerektiğini, önlem alınmaz ise tek başına hareket edeceğini bildirmesi üzerine; İngiltere'de, Hindistan yolunun tehlikeye düşeceği düşüncesiyle bu konuların görüşülmesi için devletler arası bir konferans tertip edilmesini istedi ve Paris Antlaşmasında imzaları bulunan devletlerin temsilcilerinin iştiraki ile İstanbul'da 23 Aralık'ta bir toplantı düzenlendi.

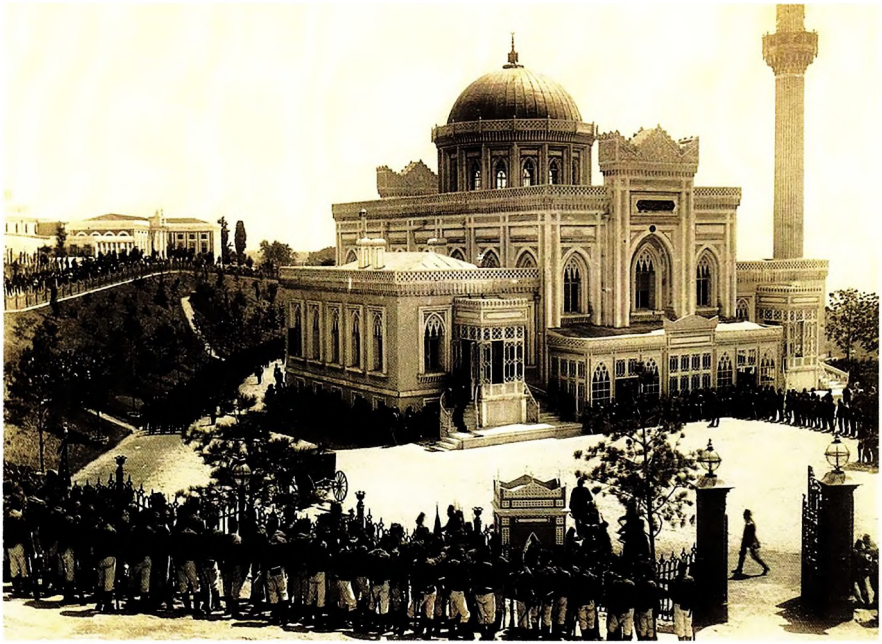

Abdülhamit Cuma Selamlığında Beklenirken.

Bu toplantı sırasında toplar atılarak Daire-i Hümayun önündeki kürsüden Mehmed Celalettin Paşa tarafından okunarak Kanun-i Esasi ilan edildi ve meşrutiyet yönetimine geçildi. Tersane konferansına başkanlık eden Hariciye Nazırı Saffet Paşa artık Kanun-i Esasi'nin ilan edilmesiyle konferansa katılan ülkelerin Osmanlının iç işlerine karışmayacağını ümit etmekteydi. Fakat umduğunu bulamadı. Avru-

Soldan Sağa:

Sadakat ve Secaat İmtiyaz Madalyası.

Yunan Muharebesi Madalyası Ön Yüzü 1896 Dönemi Zaferinin Kazanıldığı Yunan Muharebesine Katılan Zabitan ve Erata Verilmiştir.

İftahar (Kahramanlık) Madalyası

Parlamento'nun Açılışına Giden Abdülhamit'in Merasim Mayı Sirkeci'de

pa devletlerinin ısrarlarını sürdürmesiyle konferans başarısızlıkla dağıldı. Kanun-i Esasi'nin en önemli maddesine göre devlet yönetiminde parlamento devri başlamış oluyordu. Ayrıca diğer önemli maddelere göre:

Padişah kutsal ve sorumsuz olup Bakanlar Kurulu'nu atama ve görevden alma yetkisini alacak, meclisi yeniden seçim yapmak şartıyla feshetme yetkisine sahip olacak; seçimler gizli olarak dört yılda bir yapılacak ve elli bin erkek için bir temsilci seçilecek, seçilen milletvekilleri bölgesel olmayıp bütün milletin vekilleri olacak, Avrupa Devletleri Osmanlının iç işlerine karışmayacaktı ve İmparatorluk içinde ayrılıklar kalkarak Osmanlı milleti oluşacaktı.

Kanuni Esasi'nin ilan edilmesiyle başlayan birinci Meşrutiyet dönemi ülkenin dört bir yanında törenler düzenlenerek kutlandı. Siyasi suçlardan mahkum olanlar affedildi ve basın üzerindeki sansür kalktı.

Mithat Paşa, iktidarı Saraydan Babıali'ye kaydırmayı istiyordu. Bunu gerek görmesindeki en büyük etkende Büyük Devletlerin İmparatorluğun iç işlerine karışmasını engellemek istemesiydi. Bunu için 1976 yılında – Doğu sorununun tam ortasında Prusya, Fransa ve Belçika anayasalarını örnek alan bir anayasanın ilanını sağladı. Artık fiili güç Sultan

93 Harbi'nde Topların Mevziye Sokulmasını Gösteren Bir Gravür

Ahmet Eyüp Paşa Komutasındaki Topçu
Birliklerinin İntikalini Gösteren Gravür (93 Harbi Sırasında)

tarafından atanan Bakanlar Kurulu'nun; yasama yetkisi ise dolaylı olarak halk tarafından seçilen meclis ve Sultan tarafından atanan Ayan Meclisinin elinde olacaktı. Ancak Hükümdarlık prensipte Sultan'a aitti. Osmanlıcılık ideolojisi de bu anayasanın ilanı ile önem kazanmıştı. Artık Sultan tebaası "millet", Yunan, Ermeni yada Müslüman olarak değil; Yeni bir kavramla Osmanlı Milleti olarak tanımlanacaktı.

Mithat Paşa'nın Sınırdışı Edilmesi

II. Abdülhamit Mithat Paşa'ya itimat etmiyordu. Bu itimatsızlık Kanun-i Esasi'nin ilanından sonra bir dargınlık halini aldı. Padişah Mithat Paşa'nın icraatlarından şikayetçi idi. Bu arada Paşa'nın şöhret ve itibarı Avrupa'da artmakta idi.

• Küçük İmtiyaz Madalyası 1884 Sadakat ve Secaat Edenlere Verilmiştir.

• Rusya Muharebesi Madalyası 1887 Rusya Harbinde Şavaşan Subay ve Erlere Verilmek Üzere Çıkarılmıştır.

Liyakat Madalyası (Sadakat ve Kahramanlık) 1890

Bu düşüncelerle II. Abdülhamit 'e bir mektup yazarak Müslüman olmayan talebelerin Harb Okuluna kabul edilmesi teklifinin reddedilmesini ve Galip Paşa'nın kendisine danışılmadan Heyeti Vükelaya memur edilmesinden duyduğu üzüntüyü dile getirdikten sonra, Saraya ve Babıali'ye uğramaz oldu.

Bu gelişmeler üzerine II. Abdülhamit Mithat Paşa'yı sadrazamlıktan alarak İzzettin Vapuru ile Avrupa'ya sürgüne yolladı. Mithat Paşa'nın sadrazamlığı ancak 49 gün sürmüştü.

Altmış dokuz'u Müslüman, kırk altı'sı gayrimüslimden oluşan Heyeti Mebusan ve Heyeti Ayan 19 Mart 1877'de Dolmabahçe Sarayı Kabul salonunda Sultan II. Abdülhamit ve kardeşi Reşat Efendinin iştiraki ile ilk toplantısını yaptı. Yapılan merasimden sonra toplar atılarak Mebusan Meclisinin açılışı ilan edildi. Mebusan meclisi daha sonra çalışmalarını Ayasofya meydanındaki Darülfünun'da sürdürdü.

Meclis, imparatorluk mozaiğinin bir minyatüründen ibaretti. Rumlar, Ermeniler, Sırplar, Bulgarlar, Araplar, Arnavutlar, Maruniler, Yahudi dönmeleri, Boşnaklar....Müslümanlar sayıca üstündürler, ama Türklerin kendi meclislerinde azınlıkta olduklarıda düşündürücü bir durumdu.

Anayasanın amir hükmüne rağmen devleti çöküşten kurtaracağı rivayet olunan milletvekillerinin içinde Türkçe bilmeyenler bile vardı.

30 Mayıs 1877 tarihli oturumda "belediye meclisine üye olabilmek için Türkçe konuşmak şartına" karşı çıkacak, Selanik milletvekili Mihalaki Efendide "Müslim-gayrimüslim tabirlerini kaldırılmasını" isteyecektir. Erzurum milletvekili Hamazasp Efendi ise bütün azınlık dillerinin Türkçe ile birlikte resmi lisan olması gerektiğini söyleyecek kadar ileri gidecekti.

Türk Bataryaları Ruscuk'ta (Balkan Savaşı, 1877).

Osmanlıcılığın iflası net bir şekilde I. Meşrutiyet Meclisi'nde göze çarptı. Meclisi dolduran muhtelif ırklara, renklere, milliyetlere mensup milletvekilleri, topyekün Osmanlılar'ın değil, kendi toplumlarının sözcülüğünü yapıyor, kendi cemaatlerinin milli çıkarlarının peşine düşüyorlardı.

Nihayet bir müddet sonra Abdülhamit meclisi kapatıp anayasayı yürürlükten kaldırdı. Meclis kapatılmasaydı ne olacaktı? Sekiz milyon Hıristiyan ve 12 milyon Müslüman yabancıya karşı 10 milyon Türk ile bu devlet nasıl ayakta tutulacaktı? Demokrasi bir çoğunluk rejimi olduğuna göre Türklerden çok olan Araplar, mesela resmi dilin Arapça olmasını teklif etseler ve Arnavutları da yanlarına alsalar sonuç ne olacaktı? Bütün Türk olmayanlar birleşerek, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avusturya – Macaristan gibi federatif bir devlet olmasını isteseler bunun nasıl önüne geçilecekti?

Meclisin kapatılması ve Osmanlılığı esas alan anayasanın yürürlükten kaldırılması Osmanlıcılığın kesin bir iflas belgesini oluşturuyordu. Artık Abdülhamit, Türkiye'yi parçalamak isteyen devletleri birbirine rakip hale getirmek isterken, bir yandan da alternatif bir politika arayışı içine girecekti.

Bu alternatif politika İslamcılıktı.

Fakat bu sıralarda kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti mensupları ile Mithat Paşa Kanun-i Esasi'sinin, yani 1876 anayasasının peşindeydiler. Bu anayasa Osmanlılığı, "Devlet-i Osmaniye tabiiyetinde bulunan efradın cümlesine, herhangi bir din ve mezhepten olursa bilaistisna Osmanlı tabir olunur" şeklinde ifade ediyordu.

Fakat bütün bunlara rağmen İttihatçılar Türk olmayanlara hiçbir sorumluluk yüklemeyen Osmanlıcılığın hesabına çalışabiliyorlardı.

Ama İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidara gelmesiyle diriltmek istenen Osmanlıcılığın nasıl bir tuzak olduğu bir kez daha ve çok acı bir şekilde anlaşıldı. Meclisteki Rum milletvekilleri, Rumca'nın resmi devlet dili olmasını istiyorlardı. Ermeniler, müstakil bir Ermenistan, Yahudiler, Filistin'de bir devlet kurmak peşindeydiler.

Rauf Paşa

93 HARBİ (1877-1878)

Kanun-i Esasi'nin ilanını dikkate almayan Avrupalı Devletler, Osmanlıya Tersane Konferansındaki dayatmalarından netice alamayınca İstanbul'u terk etmişler ve akabinde Osmanlı tarafından da Londra Protokolü reddedilmişti. Bütün bu gelişmelerden sonra Rusya Osmanlı'ya 24 Nisan 1877 günü savaş ilan etti.

Bu sıralarda Rusya, ayaklanmaları özellikle Sırbistan'ı desteklemeyi sürdürüyor, Osmanlıya saldırmak için sürekli olarak Hıristiyan tebaayı koz olarak kullanıyordu. Amacı bu tebaayı korumak değil Osmanlı topraklarını istila etmekti.

Diğer yandan Sultan II. Abdülhamit; Donanmanın fevkalade güçlü olması 700 bin kişilik bir ordunun mevcudiyetine rağmen eğitimsiz olmaları ve dirayetli bir komuta kademesinin olmaması, silah yetersizliği gibi konuları düşünerek savaşa taraftar değildi.

Ruslar 22 Nisan'da (1877) verdikleri nota'nın akabinde Tuna cephesinde taarruza geçerek savaşa başladılar.

Bu cephede 300 bin Osmanlı askeri olup, cephedeki savunma hattı Varna-Vidin arasında Silistre Rusçuk ve Niğbolu doğrultusunda iki, ayrıca Balkan dağlarında ikinci bir savunma hattımız daha mevcuttu.

Rusların 500'ün üzerinde ağır topları ve bol lojistik malzemeleri vardı. Osmanlı Komutanı Rıfat Paşa'da silah ve asker takviyesi ile savaşa hazırlık yapıyordu.

Savaşın ilk günlerinde Rus Kuvvetleri Osmanlı savunması karşısında başarısız kaldı. Romenlerde Ruslara büyük ölçüde destek veriyorlardı. Abdülkerim Nadir Paşa planlarını savunma ağırlıklı yaptığı için Gazi Osman Paşa'nın 60 bin kişilik bir orduyla taarruz etmesine mani olmuş Osmanlı Erkan-ı Harbiyesi de bunu onaylamıştı. Bu durum Rusların lehine olmuş ve gerekli hazırlıklarını tamamlayarak Haziran ayında yoğun bir şekilde saldırıya başlamışlarsa da Ahmet Paşa livası karşısında Tuna (Değirmendere) mevkiinde 4000 gibi ciddi kayıp verdiler.

Abdülkerim Nadir Paşa ordusuna tam bağımsız bir şekilde kumanda edemiyor, İstanbul'daki Askeri Meclisinde bulunan Serasker Redif Paşa ile anlaşamıyor onun emirlerine itaat etmek zorunda kalıyordu. Oysa Redif Paşa kimse tarafından sevilmeyen tecrübeli

Gazi Osman Paşa

Redif Paşa

Derviş Paşa

Plevne Savaşı Komutanlarından Süleyman Hakkı Paşa

93 Harbi Sırasında Bir Geri Çekilme Sahnesinin Temsili Resmi.

komutanlara kulak vermeyen Ali Saip, Süleyman, Derviş, Hafız ve Fazlı paşaları yanlış yerlerde görevlendiren, Necip Paşa'yı Ordu Erkanı Harbiyesi Riyasetinden azlederek yerine tecrübesiz Mahmut Paşayı tayin ederek komuta kademesini iyi kullanamamıştı.

Durum böyle ve İstanbul'dan gelen taktik emirlerde hatalarla dolu olunca Ruslar, Tuna'yı geçtiler ve Tırnova'yı ele geçirdiler. Rusların Bulgarları organize ederek Osmanlı köylerini yakıp yıkmaları ve halka karşı vahşet derecesinde kıyım yapmaları Osmanlı ahalisinin göçüne neden oldu.

Düşman Tırnova'dan sonra Osmanlı komutanlarından, Ferik Hasan Hayri Paşa ve Ahmet Paşa'nın komuta ettikleri askerlerin cesaretle savaşmalarına rağmen Romen ve Rus ordusu Niğbolu'yu zaptederek başlarında komutanları olmak üzere 6000 Osmanlı askerini esir aldı.

Ahmet Eyüp Paşa

Mehmet Ali Paşa

Süleyman Paşa

Abdülhamit'in Değişik İki Resimi (Üstte ve Altta)

Niğbolu'nun düşmesi ile Edirne'nin tehlikeye girmesi yeni tedbirler getirdi ve Rauf Paşa Balkan Genel Komutanı oldu. Yeni tayin edilen komutanlar ve askeri birlik kaydırmaları yaşanıldı. Müşir Osman Paşa'ya da Plevne'ye çekilmesi emri verildi. Sultan II. Abdülhamit'te alınan yenilgiler karşısında Serdar-ı Ekrem Abdülkerim Paşa ile Serasker Redif Paşa'yı azlederek İstanbul'a çağırmak mecburiyetinde kaldı.

Ruslar ilerlemelerini sürdürmeye devam ederek 22 Temmuz'da Eski Zağra'yı ele geçirdiler. Rauf Paşa, Hulusi ve Rasim Paşa komutasında kuvvetlerde geri çekilmek zorunda kaldı ve Şıpka Geçidi de düşman eline geçti. Şıpka'nın düşmesi büyük bir tehlikeydi. silah altına alınan yeni askerlerden teşkil eden takviye kuvvetleri cepheye gönderildi. Bu arada Müşir Osman Paşa yeni bir düzen sağlamaya çalışıyordu. Rauf Paşa komutasında kuvvetlerinin yenilgiye uğraması üzerine Ruslar Eski Zağra'yı ele geçirdiler, ancak Süleyman Paşa eski Zağra'ya gelerek başka birliklerden aldığı takviyelerle Rus ve Bulgarları yenilgiye uğrattı. Ruslar burada 2000 kayıp verdiler.

Rusların Dobluca'yı almasından sonra sıra Rusçuk'a gelmişti. Aziz Paşa'nın şehit düştüğü, Mehmet Ali Paşa, Mirliva Feyzullah Paşa, Feyzullah Paşa komutasındaki kuvvetlerin kahramanca savaşmaları sonucu Ruslar, Nasuhlar muharebesinden mağlup olarak geri çekildiler. Böylece Rusçuk'a kadar müstahkem bir savunma hattı kuruldu.

Ahmet Eyüp Paşa, Salih Sarım Paşa, Sabit Paşa ve Kolonbalı Reşit Paşa komutasında kuvvetler Ruslara karşı başarılı bir şekilde Rusları geri püskürttüler. Bu savaşlar olurken Balkan Orduları Komutanı Süleyman Hakkı Paşa, Eski ve yeni Zağra'yı işgalden kurtarıp Rusları Tırnova'ya çekilmeye mecbur etti ve Meriç ile Tuna vadilerindeki Bulgarları temizlediği sırada Plevne'de çarpışmalar şiddetlenmişti.

Süleyman Paşa'nın kuvvetlerini Şıpka geçidine çevirmesi ve 6 gün süren geceleri de devam eden çarpışmalardan sonra Ağustos'un 14. günü Şıpka kurtarıldı. Bu savaşta Osmanlı kuvvetlerinden 6744 subay ve asker şehit verildi. Ancak düşmanın kaybı çok daha büyüktü. Şıpka zaferi İstanbul'da büyük sevinçle duyuldu. II. Abdülhamit Süleyman Paşa'yı kutladı.

93 Harbinin en önemli savaşlarından biri de Plevne'de olmuş, buradaki Osmanlı savunması ve Gazi Osman Paşa tarihe mal olmuştur.

Osman Paşa Plevne'den önce Vidin'de ki çarpışmalara iştirak etmişti ancak daha sonra Niğbolu'nun

düşmesi üzerine Plevne'ye gönderilmiş ve birliklerini aldığı takviyelerle kuvvetlendirerek yeni düzenlemeler yapmıştı.

19 Temmuz 1877'de başlayan Plevne savaşlarında Ruslar, 13 bin piyade üç alay süvari ve 60 topa sahipti.

İlk taarruzlarında ağır kayıplar veren Ruslar geri çekilmeye razı olmuşlardı. Bu arada yeni gelen gönüllülerle Osmanlı kuvvetlerinin sayısı 20.000'e yükselmişti.

Rusların 30 Temmuz günü Gervita'yı alarak yeniden başladıkları taarruzları Osman Paşa ve kuvvetleri püskürtmüş ve Ruslara 169 subay ve 7136 asker kayıp verdirmişti. Ruslar ve Osman Paşa sürekli takviye alıyordu; Osman Paşa'nın kuvvetleri 40.000'e çıkmış, Ruslar'da Romenlerden aldığı takviye ile güçlerini 90.000'e çıkarmıştı.

7 Eylül günü Plevne üzerine 3. defa hücuma geçen Rusların, bazı tabyaları işgal etmeleri üzerine Osman Paşa karşı bir hücum ile Ruslara 20 bin kayıp verdirdi ve bu başarısından dolayı Gazi unvanına sahip oldu.

Ruslar taarruz ile Plevne'yi alamayacaklarını anlayınca Gazi Osman Paşa ve kuvvetlerini kuşatarak lojistik olarak çökertmeyi planladılar. Bu planları tutan, aldıkları takviyelerle sayıları 100.000'e ulaşan Ruslar kuşatmadan elde ettikleri başarı ile Osmanlıyı mühimmatsız ve aç bırakmaya başladı. Durumun vahametini gören Gazi Osman Paşa, Rus kuvvetlerine karşı bir taarruz ile yarma harekatına karar verdi. Çok şiddetli çarpışmalar oldu. Osman Paşa yaralandı. Ruslar kuvvetçe çok üstündü, mecburen teslim olma kararı verildi ve 145 günlük bir kuşatmadan sonra Ruslar kaleyi ve şehri ele geçirdiler.

Çerkez Abdi Paşa

Ahmet Muhtar Paşa

Yeşilköy'de Ruslar Tarafından 93 Harbinde Yapılan Anıt Sonraları Enver Paşa Tarafından Yıkturılmıştır (14 Kasım 1914).

Plevne'nin kaybedilmesinden sonra yenilgiler peş peşe geldi. Önce Sırp ve Karadağlılar Muş ve Dalmaçya Kıyılarını ele geçirdiler, 4 Ocak 1878'de de Şakir Paşa Komutasındaki kuvvetler Ruslara yenildi ve Sofya kaybedildi. Romenlerin de Lom'u almasıyla, Veysel Paşa ve 20.000 kişilik kuvveti esir düşerek Şıpka Geçidi Ruslar tarafından alındı.

Balkanları aşan Rus kuvvetleri karşısında Sultan II. Abdülhamit barış istemek zorunda kaldı. Bu arada Eski ve Yeni Zağra ile Edirne (20 Ocak 1878) Rusların eline geçti.

Anadolu'daki Savaşlar

93 Harbi'nde Anadolu'daki savaşlar özellikle Doğu Anadolu'da cereyan etti.

Ruslar için Erzurum büyük öncelik arz ediyordu. Kırım Savaşı sırasında bu bölgede çok yoğun çatışmalar olmuş, Kars Rusların eline geçmiş ancak Erzurum'u ele geçirememişlerdi.

Askeri Kıyafetler Gravürü

120.000 kişilik Rus orduları Kars, Doğu Beyazıt, Ardahan ve Batuma saldırmak üzere teşkil edilmişti. Ahmed Muhtar Paşa komutasındaki 12.000 kişilik Osmanlı kuvvetleri 21 Haziran 1877'de Halyan Savaşını kazanarak Kars'ı Rusların kuşatmasından çözmelerini sağladılar. Bu çözülmeden sonra Ahmed Muhtar Paşa Kızıltepe'yi ele geçirdi Miralay Hakkı Bey ve Kapudan Mehmed Paşa koordinesindeki Osmanlı kuvvetleri kendisinden iki misli fazla sayıya sahip Rusları yendi ve Yahniler çarpışmalarını kazanarak tarihe geçecek olan çok parlak bir zafer kazandılar. Ancak çok kısa bir süre sonra büyük takviye alan Ruslar Ahmed Muhtar Paşa'nın kuvvetlerini ricat'a mecbur bırakarak Evliyatepe'yi aldılar. Bu vaziyet karşısında Ahmet Muhtar Paşa Kars'a çekildi. Alacadağ'da bulunan Hacı Reşit ve Ömer Paşa ve kuvvetleri 15 Ekim 1877'de Ruslara teslim olmak mecburiyetinde kaldılar.

Ahmed Muhtar Paşa ordusunu yeniden toparlamasına rağmen çok üstün kuvvete sahip Ruslar'a karşı yaptığı savaşı bir kez daha kaybederek Erzurum'a çekilmek zorunda kaldı. Halkın büyük bir fedakarlıkla yaptığı katkı ve elinde kalan 25.000 kişilik kuvvetle Erzurum'da süngü ile yapılan yakın muharebelerde Rusların Erzurum'dan atılması, Hasan Tahsin ve Musa Paşa komutasındaki askerlerle başarıldı. (9 Kasım 1877)

Ruslar Erzurum'dan çekilmiş ancak Kars hala kuşatma halindeydi. Kars kalesini kahramanca savunmaya devam eden Hüseyin Hamdi Paşa kaleden çıkardığı Kuvvetlerle hurç harekatına başlayarak 12 Rus taburunu mağlup etmesine rağmen, üstün kuvvetlere sahip düşman kuvvetleri 18 Kasım günü Kars'ı ele geçirmeye muvaffak oldular. Bu sıralarda Ahmed Muhtar Paşa, Erzurum'un boşaltılması için İstanbul'un vermiş olduğu emirlere uymayarak Erzurum'un savunmasına devam etmiştir. Bu ısrarlı tutum üzerine Ruslar Van istikametinde çekilmek zorunda kaldılar.

Batıda Edirne ve Sofya'nın, doğuda Kars'ın Rusların eline geçmesi üzerine II. Abdülhamit barış istemek zorunda kaldı. Görüşme yeri olarak Kızanlık tespit edildi ancak Ruslar görüşmelere başlayana kadar ilerlemelerini sürdürerek Çatalca önüne kadar geldiler. Bu durum karşısında endişeye kapılan İngilizler donanmalarını Çanakkale Boğazı önlerine gönderdi. Çatalca önündeki Ruslar lojistik olarak büyük zorluklar içindeydi. İstanbul'da ise durum, İstanbul'un boşaltılarak padişahın Gelibolu'ya götürülmesi söz

konusu olmuştu. II. Abdülhamit bu fikirleri kabul etmeyerek tek başına kalsa dahi İstanbul'dan ayrılmayarak burada mücadelesini sürdürmek olduğunu kesin bir şekilde ifade etti.

Çatalca'dan sonra Çekmece'ye gelerek ordugah kuran Ruslar'dan 1500 kadar subay ve görevli İstanbul önlerine kadar gelerek Ayestefanos'a yerleşmeye başlamışlardı. Bu durum karşısında II. Abdülhamit İstanbul'un savunması için Ahmed Muhtar Paşa'yı İstanbul'a çağırdı ve İstanbul dışında tabyalar kurması emrini verdi.

Ruslar artık, İngilizlerin işi ciddiye almaları ve donanmalarını Çanakkale'ye göndermeleri ve lojistik durumun iyice kötüleşmesi karşısında II. Abdülhamit'in barış çağrısına olumlu cevap vererek Ayestefanos görüşmelerine başladılar ve 3 Mart 1878 günü 29 Maddelik Ayestefanos Antlaşmasını (Mükaddime-i Sulhiyye) imzaladılar.

Ayestefanos Antlaşması

Ayestefanos Antlaşmasının bazı önemli maddeleri; Sırbistan, Romanya ve Karadağ'a bağımsızlık verilecek, Tuna ve Ege arasındaki bölgede Bulgaristan Krallığı kurulacak, Bulgaristan'da Osmanlı askeri ve sivil memurların tamamı bölgeyi terk edecek, Batum, Kars, Ardağan ve Doğu Beyazıt Ruslara terk edilecek, Bosna Hersek'e özerklik verilecek, Doğu Anadolu'daki Ermenilerin ikamet ettiği bölgelerde ıslahat yapılacak, Tuna üzerindeki bütün Osmanlı kaleleri yıkılacak, Rusya'ya 241 milyon Osmanlı altını tazminat olarak ödenecek şekilde düzenlendi.

Sultan II. Abdülhamit Osmanlı için facia niteliğindeki bu antlaşma metin'ini kabul etmedi. Öte yandan İngiltere'de, Paris Antlaşmasının ihlal edildiği ve Hind yolunun tehlikeye girmesi bahanesiyle Ayastefanos Antlaşmasının yeniden ele alınmasını ileri sürerek milletler arası yeni bir toplantı tertibi içine girdi. Yapılacak toplantıda Osmanlı'yı desteklemek vaadi ile Kıbrıs tavizini istedi ve 4 Haziran 1878 imzalanan antlaşma ile Kıbrıs'ın geçici idaresi İngiltere'ye bırakıldı. Kıbrıs'ın İngiliz idaresine bırakılmasını II. Abdülhamit istememesine rağmen içinde bulunduğu zor durum nedeniyle tehditlere boyun eğmek zorunda kaldı. Karşılığında da hükümranlık haklarının Osmanlı'da kalacağına dair bir belgeyi İngilizlerden aldı. Tarafların mutabakata varması ile 13 Temmuz 1878 Berlin Antlaşması imzalandı.

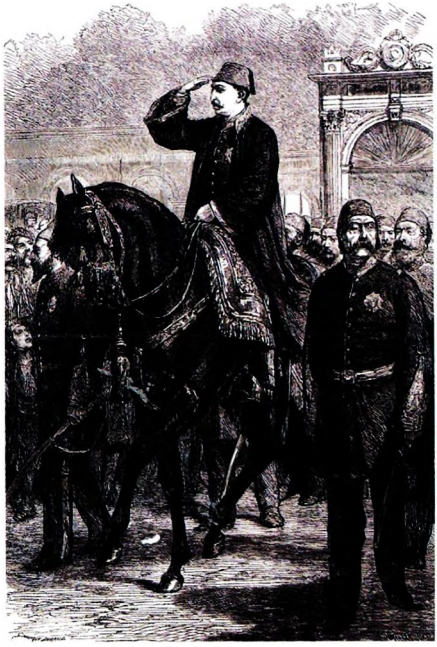

Abdülhamit Cülus Törenine Giderken.

Berlin Antlaşması

Bu antlaşmaya göre;

1) Ayastefanos Antlaşmasında yer alan Bulgar Krallığı ile ilgili madde değişti. Krallık üçe ayrılarak, Balkanların Kuzeyinde Osmanlı hakimiyetinde bir prensliğe dönüşecek.

2) Makedonya ıslahat şartı ile Osmanlı'ya bırakılacak ve Doğu Rumeli, padişahın atayacağı Hıristiyan bir vali tarafından idare olunacak.

3) Batum, Kars ve Ardahan Rusya'ya bırakılacak, Doğubeyazıt tekrar Osmanlıya verilecek ancak Rusya'ya savaş tazminatı ödenecekti.

Osmanlının Balkanlardaki, Doğu Anadolu'da ki ve diğer toprak kayıplarının sorumlusu olarak Meclis-i Mebusanı gören Sultan II. Abdülhamit Meclisi kapatma kararı aldı. (28 Haziran 1877) Böylece ilk Osmanlı Meclisi kapanmış oldu; Tekrar 13 Aralık 1877 açılan Meclis çalışmalarının 13 Şubat'a kadar sürdürdüyse de milletvekilleri ile vekillerin arasın-

daki özel suçlamalar nedeniyle Sultan II. Abdülhamit tarafından süresiz olarak kapatıldı. Artık Osmanlı Mebusan Meclisi 1908 yılında kadar açılmayacaktı.

Berlin Antlaşması'nda İngiltere Osmanlı'ya daha önce verdiği sözü tutmadı. Bu antlaşma ile Osmanlı bazı önemli haklar elde ettiyse de II. Abdülhamit'in ümit ettiği gibi olmadı. Kıbrıs'ın İngiltere'ye bırakılması (1876) ile başlayan tavizlerle Bosna Hersek'in Avusturya'ya, Tunus'un Fransa'ya (1881), Mısır'ın İngiltere'ye bırakılmasını (15 Eylül 1882) getirdi ve son olarak da (1885'de) Doğu Rumeli'de Bulgar idaresine geçti.

II. Abdülhamit başlangıçta meşrutiyetçi fikre inanmış olmasına rağmen çevresinin etkisi, yaşanan mağlubiyetler ve tahtını güvence altına alma düşüncesiyle rejim değişikliğine gitti. Ancak Kanun-i Esasi'den vazgeçtiğini de ilan etmedi. Batı modeline dayalı yeni bir anayasal sistemin yaratılmasına yönelik çabalar beklenildiği gibi etkili olamamıştı. Özellikle Osmanlı Müslümanlarının daha üstün olduğu kutsamasına dayanarak karşı çıkması ve eski düzenin devamına yönelik isteklerin çoğalması da rejim değişikliği sebeplerindendi. Devlet yönetimine tek başına sahip çıkarak Tanzimatla beraber geleneksel padişah otoritelerini yeniden kurmayı başardı. Yaratılan rejim 30 yıldan fazla sürecekti.

Abdülhamit'in hükümdarlığı boyunca izlediği ve uyguladığı politikalar, geleneksel yönetim sistemine dönme yönündeki kararının doğal sonuçlarıydı. İlk olarak, polis devletine özgü olan mekanizmalardan da yararlanarak, anayasal ve politik reformlarla ilgili Batılı, laik ve milliyetçi tüm düşüncelerin yayılmasını engellemek adına oldukça büyük bir çaba saffetti. Daha sonrasında da İmparatorluğa, İslami niteliklerini yeniden kazandırmaya çalıştı. Özellikle Halifelik yapısının tekrardan önem kazanması için gayret sarf ederken, bir yandan da Osmanlı İmparatorluğu çatısı altında bulunan Müslüman ve Arap halka iyi görünmeye çalıştı. Bunu yaparken de; Britanya, Fransa ve Rusya gibi büyük emperyalist güçlerin Orta Asya, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki ilerleyişine karşı tepkileri Yükseltmek amacıyla Tüm İslam Dünyasını kapsayan Pan-İslamcı politikaları izledi. Ancak Tanzimatla başlayan Batılılaşma ve modernleşme de teknoloji alanında devam etti.

Ali Suavi

ALİ SUAVİ ve ÇIRAĞAN BASKINI

Daha önce kısaca bahsettiğimiz Çırağan baskını tertipçisi Ali Suavi, İstanbul'da 1839'da doğmuş. Rüştiyede okumuş, sonra öğretmenliğe başlamış. Bursa ve Filibe Rüştiye okullarında öğretmenlik yapmış, bu arada Sofya'da Ticaret Mahkemesi Reisliği ve Filibe'de tahrirat Müdürlüğünde bulunmuştu. Bu son memuriyetinden atıldıktan sonra Hicaz'a gitmiş 1867'de, Mısırlı Fazıl Mustafa Paşa'nın teşebbüsü ile Avrupa'ya kaçmış, orada önce Namık Kemal ve Ziya Paşa ile birlikte Genç Osmanlılar Cemiyetinde çalışmış, sonra onlarla bozuşmuş, Fransa'nın Lyon şehrine giderek tek başına gazete ve mecmua çıkarmış ve kitaplar yazmıştı. Abdülhamit'in tahta çıkması üzerine, memlekete dönmesine müsaade edilmiş ve Sait Paşa'nın tavsiyesi ve himayesi ile II. Abdülhamit'e takdim edilmiştir. II. Abdülhamit'in itimadını kazanarak bir aralık hususi müşaviri olmuş ve Galatasaray Lisesine Müdür tayin edilmiş, fakat şimdiye kadar aydınlanmayan sebeplerden bu durum ve memuriyetini kısa zamanda kaybederek tekrar gazeteciliğe başlamıştı.

Ali Suavi, Muhbir gazetesinde çıkan makalelerinde hürriyetçi ve Meşrutiyetçi fikirlerin savunucusu olmuş, Avrupa'da bir aralık, Babıali'yi ve hilafeti de tenkit etmeye başlamış, İstanbul'a dönünce de bu methiyelerine devam ettikten başka Mithat Paşa'ya karşı amansız bir mücadeleye girmişti.

II. Abdülhamit Cuma Selamlığı'na Giderken

Abdülhamit'e karşı halkta, sert bir tepki belirmesi, Ali Suavi'yi tekrar hürriyetçi ve meşrutiyetçi fikirlerine dönmeye zorlamıştır.

Ali Suavi, İngiliz bir kadınla evlenmiş bir İngiliz dostu idi.

Sultan Murat'ın, deli olduğu anlaşılması üzerine tahttan indirilmesinden bir müddet sonra sıhhatini kazanmış olduğu hususunda yabancı gazetelerde havadisler yayınlanmaya başlamıştı.

Bu havadisler, Sultan V. Murat'ın Mason olması dolayısıyla Türkiye'de ve Avrupa'daki Masonları alakadar etmişti. Ali Suavi de Mason olduğundan, belki Masonların tensibi ile belkide onlardan müstakil olarak bir taraftan V. Murat ile öte yandan da adları bilinmeyen bazı İngilizlerle mektuplaşmaya muvaf-

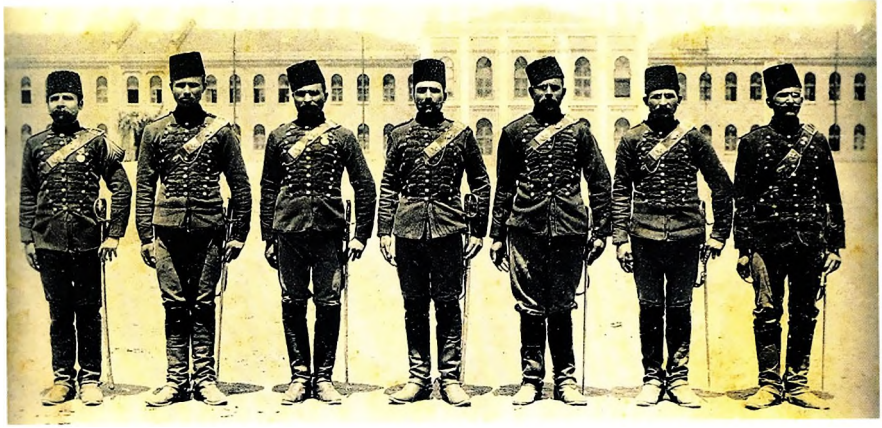

Cebel Topçu Askerleri Esas Duruşta

Ertuğrul Süvari Alayı Mızraklı Süvarileri Davut Paşa Kışlası Önünde.

fak olmuştu. Mektuplaşmanın içeriği de malum olmamakla beraber bunun, Murat'ı saraydan kaçırmakla ilgili olduğu muhakkaktır.

Ali Suavi, 18 Mayıs 1878'de, yüz veya iki yüz kadar Rumeli muhaciri ile beraber ve silah kullanmak suretiyle Çırağan Sarayına girmeye muvaffak olmuş.

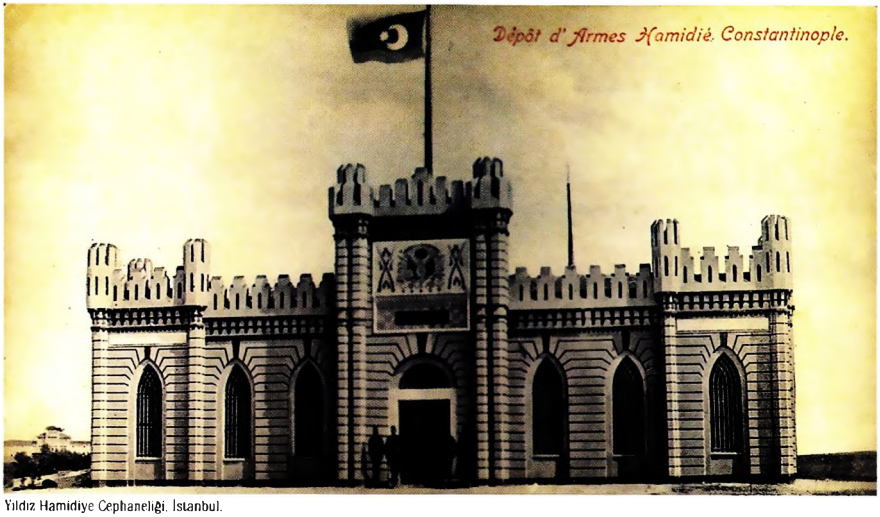

Yıldız Hamidiye Cephaneliği, İstanbul.

Taksim Kışlası

V. Murat'ın dairesine gitmiş ve kendisini alıp götürmek istemiştir. Fakat bu sırada yetişen Beşiktaş inzibatını sağlamaya memur Hasan Paşa (7-8 Hasan Paşa) tarafından sopa ile öldürülmüştür. Bu arada muhacirlerden de yirmi kişi kadar ölmüş, bir kısmı yakalanmış gerisi de kaçmayı başarmıştı.

Çırağan olayının asıl sebebinin akla en yakın olanı, Sultan Murat'ın saraydan alınarak bir İngiliz gemisine götürülüp Londra'ya kaçırılmasından ibarettir.

Diğer Kaçırma Girişimleri

Ali Suavi'nin başarısızlıkla sona eren teşebbüsünden bir müddet sonra Temmuz 1878'de Sultan Murat'ı, saraydan kaçırmakla alakalı ikinci bir olay cereyan etmiştir. Bu olayın mahiyeti ise; Masonların, teşkilatlarına mensup olması dolayısıyla Sultan Murat'ın sıhhati ve akıbeti ile yakından ilgilenmeleri ve Abdülaziz gibi intihar etmesi veya öldürülmesinden korkmalarıydı.

Masonların itimadını kazanmış olan Ethem Paşa'nın Sadrazamlıktan azledilmesinden sonra (Ocak 1878), İstanbul'daki Mason teşkilatında Prodos locasının üstadı azamı olan Kelanti tarafından Sultan Murat'la alakalı olarak bir komite kurulmuştu. Bu komitenin başlıca üyeleri, Aziz Bey, Sultan Murat'ın annesinin cariyelerinden Nakşıdil Kalfa, Ali Şefkati gibi, ufak memuriyette bulunan kimselerdi.

Kelanti'nin Sultan Murat'ı, daha şehzadeliğinden beri tanımış ve ona Masonluk kaidelerini öğretmiş olduğu malumdur. Murat'ı tedavi edip iyileştirmiş ve Sultan Murat'ı tekrar tahta çıkarmak teşebbüsüne girişmişti. Bu hususta Kelanti ve Ali Şefkati Bey gizlice saraya girip Sultan Murat ile görüşmüş, Genç Osmanlılardan Mithat Paşa, Namık Kemal ve Kasap Efendi hakkında bilgi edindikten sonra durumundan şikayet ederek milletin kendisini bulunduğu durumdan kurtaracağı günü beklemekte olduğunu ifade etmişlerdi.

Akabinde komite faaliyete geçmiş, Şubat 1878'de yine bir plan hazırlanmıştır. Buna göre, su yollarından, Çırağan sarayına girilerek Sultan Murat oradan alınacak gizlice Aziz Bey'in evine getirilecekti. Ondan sonra da alakalı ulema ve devlet erkanı da davet edilerek Murat tahta çıkarılacak ancak bir aksilik çıkması durumunda Londra'ya kaçırılacaktı.

Hassa Ordusu 1. Mızraklı Alayı Eminönü'nden Geçerken

Komiteye dahil ve Sultan Murat'a bağlı Hüsnü adında birinin, komiteyi ifşa etmesi üzerine komite üyelerinin toplantı esnasında bulundukları Aziz Bey'in evi zaptiyeler tarafından basılmış, Kelanti, Nakışbent Kalfa ve Ali Şefkati kaçmaya muvaffak olarak memleket dışına gitmişler, diğer üyeler de tevkif edilerek, Sorguya çekilmişler ve komite ile irtibatları ve faaliyetleri derecelerine göre kalebentlik, sürgün ve hapis cezalarına çarptırılmışlardır.

Birinci ve İkinci Çırağan Olayları Arasındaki Münasebet

Her iki olayda Sultan Murat'ın Çırağan'dan kaçırılması hedef idi. Ali Suavi ve Kelanti, ikisi de, Sultan Murat'ı İstanbul'da derhal tahta çıkarmaktan çok, Londra'ya kaçırmak istemişlerdir. Bundan başka, Ali Suavi olayında rol sahibi olan üç kişi aynı zamanda Kelanti komitesi üyesidir. Ali Suavi ve Kelanti, her ikisi de Masondurlar. Bu iki Çırağan olayının bir teşkilatın planlanmış yapılmış olması düşüncesini akla getirmektedir.

İkinci Çırağan olayına adları karışanların Genç Osmanlılar ile münasebet derecesi hakkında açık kayıtlara rastlanmamakta ise de Kelanti ile Ali Şefkati'nin Sultan Murat ile görüşmesinde, Mithat Paşa ve Namık Kemal'den bahsetmeleri, Genç Osmanlılarla fikir yönünden olan irtibatlarını göstermektedir.

Birinci ve ikinci Çırağan olaylarının II. Abdülhamit'in vehmini arttırmış olduğu hususunda mütealalara rastlanmaktadır. Aynı olaylar, Padişahın Masonlar hakkında da birtakım kanaatler edinmesine sebep olmuştur. Ona göre Masonlar; sathi Avrupa terbiyesi görmüş bir avuç insandan ibaret olup her çeşit hürriyet fikirlerini Osmanlıda yaymayı amaç edinmişlerdir. Halbuki bizim halkımız hürriyetten bir şey anlamadığı gibi, esas itibariyle hürriyet de İmparatorluğumuzu torpilleyecek bir prensiptir. Çünkü halkı bölücüdür ve disiplin duygusundan mahrum edicidir. O halde Masonlar, Ermeniler ve Rumlar ile birlikte hareket ederler, bilhassa İngiltere ile İmparatorluğu yıkmak ve devirmek hususunda mutabıktırlar.

İNGİLTERE'NİN KIBRIS'I İŞGALİ

Ayestefanos Antlaşması'ndan sonra İngiltere; Akdenizde kuvvetler dengesinin bozulduğu iddiası ile Osmanlı İmparatorluğu ile bir ittifak kurarak Kıbrıs'ın işgalini düşünüyordu. Bu amaçla; Osmanlıya, Rus tehlikesine karşı ittifak yapmayı önerdi ancak

buna karşılık Suriye veya Anadolu sahillerinden birinde, özellikle Kıbrıs'ta konuşlanmak istiyordu.

Osmanlı hükümeti önce bu teklifi kabul etmediyse de İngiltere'nin ısrarlı tutumu, hatta bu adanın zorla işgal edileceği tehdidi ile İngiltere'nin teklifini kabul etmeye mecbur oldu. (4 Haziran 1878) Yapılan antlaşmaya göre; Kıbrıs Osmanlı toprağı sayılmakla beraber idaresi İngiltere'ye bırakılıyordu.

FRANSA'NIN TUNUS'U İŞGALİ

Fransa Krumir Kabilesinin tecavüz ettiği bahanesi ile 4 Haziran 1881'de 20.000 kişilik bir kuvvetle hudut güvenliğini sağlamaya girişti. Bu arada Berlin Barış görüşmeleri sırasında Almanya, Fransa'ya Tunus'u teklif etmiş. İngiltere'de Kıbrıs'ın işgaline karşılık Fransa'nın Tunus'u almalarına ses çıkarmayacağı anlaşılmıştı. Bu ülkelerin desteği ile Fransızlar küçük çapta çatışmalardan sonra Tunus topraklarında ilerleyerek, Tunus Bey'i Muhammed Sadık'ı (12 Mayıs'ta) Fransa'nın himayesine girmeye mecbur bıraktı.

İNGİLTERE'NİN MISIR'I İŞGALİ

İngiltere için Mısır, doğudaki sömürgeleri açısından önem arz etmekteydi. Süveyş kanalının açılması Mısır'ın stratejik önemin daha da arttırmıştı.

Mısır'da; Tevfik Paşa İngiltere ve Fransa'nın desteği ile çok karışık bir zamanda Hidiv olmuştu.

II. Abdülhamit ise bu karışık ortamdan istifade ederek Hidiv'i değiştirip yerine Sait Halim Paşa'yı getirmeye çalışıyordu. Hidiv Tevfik Paşa'da mevkiini de muhafaza etmek için İngiltere ve Fransa'dan medet umuyordu. Mısır Süveyş kanalının açılması sırasında İngiltere ve Fransa'dan borç para almış ve bunu ödeyememişti. Bu durum karşısında Fransa ve İngiltere bir komisyon kurarak Mısır'ın mali durumunu denetlemeye başlamışlardı.

İskenderiye önlerine harp gemilerini gönderen bu ülkeler sahilde tahkimat yapıldığını ileri sürerek 13 Temmuz'da İskenderiye'yi topa tuttular. 15 Temmuz 1882'de de İskenderiye'yi işgal ettiler.

II. Abdülhamit Mısır'a asker göndermeye karşıydı. Zira bu kuvvetlerin Mısır'daki Arabi Paşa komutasındaki Orduya karşı bir üstünlük sağlayacağına inanmıyordu. Ancak Vükelanın ve Almanya'nın telkini ile Eylül ayında asker göndermeye razı olduysa da İngiltere'nin Mısır'daki Vatanilerin mağlup edildiği ve Arabi Paşa'nın hapsedildiğini Hidiv Tevfik Paşa'nın da himayelerinde olduğunu bildirmesi üzerine II. Abdülhamit bu kararından vazgeçti. Mısır'da artık Türk askerine ihtiyaç yoktu. İngiltere'de Mısır'ı 15 Eylül 1882 işgal etmiş oluyordu.

Zuave Alayı Yıldız Sarayı'nda Merasim Yürüyüşünde

Mithat Paşa

MİTHAT PAŞA'NIN YARGILANMASI

II. Abdülhamit öteden beri Mithat Paşa'yı, Abdülaziz'in ölümünden sorumlu tutuyor, amcasının intihar etmediğine, Mithat Paşa tarafından öldürtürüldüğüne inanıyordu. Artık bu durumun açıklığa kavuşturulmasının zamanı gelmişti ve bu konuda bir mahkeme kurulmasına karar vererek Paşa'nın yargılanmasına başlandı. Diğer sanıklar ise; V. Murat'ın annesi Şevkefza Sultan, eski sadrazam Mütercim Rüştü Paşa, eski Tophane Müşiri Damat Mahmut Celalettin Paşa, V. Murat'ın eniştesi Nuri Paşa ve eski mabeyincilerden Fahri, Seyit, Namık Paşazade Ali, Miralay İzzet ile Binbaşı Necip idi. 27 – 29 Haziran'da yapılan mahkemede; Mithat, Mütercim Rüştü ve Damat Celalettin Paşalar idama mahkum oldular. Ancak II. Abdülhamit cezaları hafifleterek idama mahkum bu üç paşayı 28 Temmuz 1882'de Taif'e sürdürdü ve daha sonra 1884'de Mithat Paşa, Taif'te boğularak öldürüldü.

YILDIZ İSTİHBARAT TEŞKİLATI

Sultan II. Abdülhamit devlet yönetimini tek başına hakim olabilmek için geniş bir hafiye teşkilatı kurdu. Tarihe Yıldız İstihbarat Teşkilatı adıyla geçen bu kuruluşun Harbiye Nezareti'ndeki koluna da (Şube-i Mahsusa) denildi. Aleyhindeki propagandaları ile jurnalciler ve Abdülhamit Hafiyeleri adı yakıştırılan bu kuruluş aslında bir cinayet şebekesi olmayıp Devletin varlığını koruyan şerefli bir kuruluştu. Bu kuruluş 30 yıl boyunca ülke ve dışında istihbarat ve istihbarata karşı koyma görevini üstün bir şekilde yerine getirmiştir.

Yıldız İstihbarat Teşkilatı, bazı uygulamalarına rağmen, Fransız, İngiliz ve Ruslara karşı çeşitli ülkelerde verdiği çok başarılı çalışmaları ile kendisine yakıştırılanları asla hak etmemiş emperyalistlere karşı büyük bir mücadele vermiştir.

Sultan II. Abdülhamit, Meclisi Mebusanı kapatarak başlattığı dönemde Yıldız Sarayına taşınarak devleti buradan yönetmeye başladı. Bu arada basına da sansür tekrar kondu. Padişahın yönetim tarzından memnun olmayanların sayısı artıyor hürriyet fikirleri gittikçe çoğalıyor, bu durum ise teşkilatı yıpratıyordu.

DUYUN-U UMUMİYE İDARESİ'NİN KURULMASI

II. Abdülhamit tahta çıkmadan önce, Osmanlı maliyesi iflasa doğru sürüklenmekteydi. Bunun üzerine devlet, 6 Ekim 1875 günü, gazetelerde yayınladığı bir ilan ile, faiz ödemelerinde değişiklik yaptığını açıkladı. Ancak 18 Ekim 1875 tarihinde, ikinci bir kararname yayımladı ve ödemelerin yapılamayacağına dair bir izahatta bulundu. Bununla beraber 1877

Karakeçili Aşireti Halkından Oluşan Ertuğrul 1. Mızraklı Süvari Alayı Askeri

Arnavut Nişancı Askerleri Sancaklarıyla

yılında Rus Savaşı'nın masrafları için Londra'dan beş milyon sterlin civarında yeni bir borç alımı daha oldu. Bu arada devletin İstanbul bankerlerine olan borcu 8.725.000 lirayı bulmuştu.

Alacaklı temsilcileri ile İstanbul'da gerçekleştirilen görüşmelerin ardından, 20 Aralık 1881 tarihinde Osmanlı borçlarının ödenmesine ilişkin bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşmanın imzalanması demek bir nevi de Duyun-ı Umumiye'nin de kurulması demek oldu. 20 aralık 1881 yılında yayınlanan kararname, Osmanlı tarihinde Muharrem Kararnamesi olarak anıldı ve Duyun-ı Umumiye'nin de temelini teşkil etmiş oldu. Bununla beraber Osmanlı Devleti'nin borçlarına ne denli bağlı olduğunun da bir kanıtı niteliği taşıdı. Böylece devlete ait gelirlerin büyük bir kısmı bu idarenin çatısı altında toplanmaya başlandı. Devletin ekonomik olarak çöküşünde bu idarenin özellikle 1908 yılına kadar izlediği politikalarında etkisi büyüktür.

TÜRK - YUNAN SAVAŞI (1897)

Berlin Konferansı'na katılım daveti alan Yunanistan, 1878 tarihinde Teselya bölgesini bünyesine katmıştı. Bu durum Yunanistan'in hayalindeki devlet yapısını oluşturmak için oldukça büyük bir cesaret kazanmasına da vesile olmuştu. Girit ihtilal komitelerinin baskısına da daha fazla dayanamayan Yunanistan, adaya on bin kişilik bir asker gücü çıkardı. Bu çıkarmanın sonucu olarak çok sayıda Müslüman öldürüldü.

Soldan Sağa: Muşir Ahmed Eyüp Paşa'nın Oğlu, Sultan Oğlu Şehzade Abdurrahim, Şehzade Şevket Oğlu ve Abdülaziz'in Torunu Şehzade Cemal, Şehzade Süleyman Oğlu Şehzade Abdulhalim, Muşir Ahmed Eyüp Paşa'nın Diğer Oğlu.

1897 Osmanlı-Yunan Harbi ile İlgili Olarak Dış Basında Yer Alan İki Temsili Resim.

(3 Şubat 1897) Bu duruma karşılık Osmanlı askerleri de bir misilleme düzenlediler ve bu saldırıda da çok sayıda Rum öldürüldü. 16 Şubat 1897 tarihinde de Yunan kuvvetlerinin komutanı olan Vasos, Girit'in Yunanistan'ca işgal edildiğini açıkladı. Tüm bu sıcak gelişmeler Osmanlı Devleti'nce yakından takip edilmekte ve savaşa yönelik hazırlıklar tamamlanmaya çalışılıyordu. Savaş 17 Nisan tarihinde başladı ve Yunanistan'ın sınır ihlalleri devam etti.

16 Nisan günü Yunanlılar Anopolis'i ele geçirdiler. 17 Nisan 1897 tarihinde de Osmanlı kuvvetleri saldırılarını başlattılar. Alasonya ordusu kumandanı Müşir Ethem Paşa ve Abdülezel Paşa, Nartepe mevkiine yöneldiler. Abdülezel Paşa şehit düştü. Düşman güçleri aldıkları ağır kayıplardan dolayı savaş alanını terk ettiler.

19 Nisan günü, Yunan güçleri Narda suyunu geçtiler ve Yanya Kolordosu'na taarruz ettiler. Ancak karşı karşıya kaldıkları taarruz sonucu ağır kayıplar vererek geri çekildiler. Bunun üzerine, Deliler, Musalar, Kazaklar, Tirnova, Kenevi Geçidi ve Kotra hattı Türklerin eline geçmiş oldu. Ancak asıl ve ağır çatışmalar Çatalca bölgesinde gerçekleşecekti ki bunun için Türk Ordu'sunun bütün ağırlığı bu bölgeye veriliyordu.

50.000 kişilik Osmanlı Ordu'su, Babas – Subaşı - Hacı Bey - Kulaksız hattı üzerinde oldukça şiddetli bir saldırı gerçekleştirdi. Plana göre Çatalca ve Dömeke yolu tutulacaktı. Bu planın uygulanabilmesi için yapılan saldırılar sonu kanlı biten çarpışmalara yol açtı. 6 Mayıs tarihinde de Türk birlikleri Çatalca'ya girdiler.

Yunanlılar, Dömeke yakınlarında bir savunma hattı kurmuştu ve ordularının ortalama mevcudu 43.000 kişiyi bulmaktaydı. Bu esnada Osmanlı Ordusu'nun mevcudu da 53.100'e ulaşmıştı. Müşir Ethem Paşa, 2. Türk süvari bölüğünü öne sürdü ve bu bölgenin işgalini başlattı. Yunan Ordusu saldırılara daha fazla

Yunan Savaş'ı Komutanı Ethem Paşa (Yunanistan-Teselya)

Hassa 4. Süvari Alayı Askerleri Talimde.

karşı koyamadı ve çekilmeye başladı. Bu esnada da Yunanlıların barış şartlarını görüşmeye dair istekte bulundukları haberi geldi.

Yunanistan bu savaş esnasında oldukça büyük yenilgi almış ve toprak kaybına uğramıştı. Bu duruma savaşın ilk zamanlarında seyirci kalan Avrupalı devletler, artık seyirci kalamayacaklarını anladılar ve harekete geçtiler. Rus Çarı da öncelikle Osmanlı'yı zaferinden dolayı tebrik etti ve daha sonrasında Yunanistan'ın tamamen işgalini önlemeye yönelik barış talebinde bulundu. Bu gelişme ile beraber padişahın emriyle 20 Mayıs günü iki taraf arasında ateşkes ilan edildi.13 Kasım 1897 tarihinde de Osmanlı Yunan barışı İstanbul'da imzalandı.

Anlaşmaya göre; Teselya tekrar Yunanistan'a bırakılacaktı ancak bazı mevkiler Osmanlı Devleti'nde kalacaktı. Bununla beraber Yunan Ordusu yaklaşık olarak dört milyon lira harp tazminatı ödeyecekti. Bununla beraber Osmanlı tebaasının uğradığı ezalara karşılık olarak da Yunanistan, Osmanlı Devleti'ne yüz bin Osmanlı altını ödeyecekti. Bu anlaşmanın en üzücü yanı ise; savaş alanında kazanılan bu zaferin ne yazık ki masa başında dönen tuzak ve hileler ile kaybedilmesidir. Bu açıdan Türk Tarihi açısından dikkat edilmesi ve incelenmesi gereken bir olaydır.

OSMANLI - ALMANYA İLİŞKİLERİNİN GELİŞMESİ ve BAĞDAT DEMİRYOLLARI MESELESİ

Osmanlı Devleti'ne karşı birlikte hareket eden Avrupa'nın büyük devletleri, kendi aralarında oldukça büyük çekişmelerin içine girmişlerdi.Özellikle İngiltere, Almanya'nın büyük denizlerle olan bağlantısını kesebilecek bir konumda yer alıyordu. Bu durumda Almanya ister istemez Osmanlı'ya daha da yaklaştı.

Bu esnada Avrupa'nın gerisinde kalan Osmanlı Devleti de bir takım kalkınma planlarını gündeme getirdi. Bunların arasında İstanbul'u Bağdat'a bağlayacak olan bir demir yolu projesi de bulunmaktaydı.

Bu projeye, Almanya başta olmak üzere Fransa ve İngiltere olmak üzere büyük devletler oldukça büyük ilgi gösterdiler. Gösterilen bu ilgi kısa zaman da büyük bir çekişmeye dönüştü. Ancak 2. Abdülha-

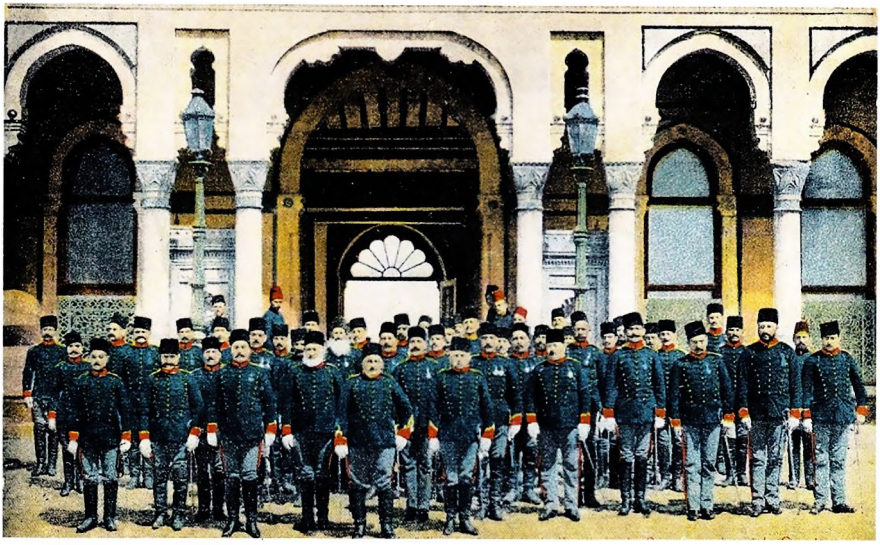

Hassa Ordusu Zabitanları Taksim Kışlası Önünde.

mit'in kendi ağırlığını koymasıyla proje Almanlara verildi.

4 Mart 1889 günü ilk çalışmalara İzmit'ten başlandı ve Ankara, Eskişehir, Konya hatları tamamlandı. Bu hattın Bağdat ve Basra'ya kadar uzatılması kararlaştırıldı ve bunların imtiyazı da Almanlara verildi. Demiryolu hattı 1918 yılında tamamlandı ve Bağdat ile İstanbul arasındaki bağlantı bu şekilde sağlanmış oldu.

Sultan II. Abdülhamit bu yolun tamamlanmasından sonra Hicaz Demiryolu'nun yapımı işine girişti. Bu sayede kendi kafasında tasarladığı İslam birliğini gerçekleştirmeye bir adım daha yaklaşacağını, bununla beraber de herhangi bir olaya daha çabuk müdahale edebileceğini ve Süveyş Kanalı'nın gerekliliğinin ortadan kalkacağını düşünüyordu. İnşaat Nezareti, Müşir Kazım Paşa'nın yönetimine verildi. Çalışmalara Türk ve yabancı mühendisler ile bazı askeri birliklerde katılmışlardı. Çalışmalara 1900 yılı içersinde başlandı ve hattın döşenmesi sekiz sene içersinde tamamlandı.

Haritacılık Eğitimi Yapan Zabitan Adayları

Hicaz Demiryolu'nun Yapımı Nedeniyle Çıkartılmıştır.

Abdülhamit'in Atlı Arabası

ERMENİLERİN SULTAN II. ABDÜLHAMİT'E BOMBALI SUİKAST TEŞEBBÜSÜ

Sofya'da toplanan Taşnak komitesi, Doğu'da meydana gelen karışıklıkları fırsat bilerek, İstanbul'da bir dizi terör hareketi gerçekleştirmeye karar vermişti. Ermenilerin planı oldukça basitti. Öncelikli olarak padişaha bir suikast düzenleyecekler, sonrasında yapacakları bir takım bombalı saldırılar ile devlet de karışıklık meydana getirecekler bu sayede de Avrupa Devletlerini bir müdahaleye zorlamış olacaklardı. Bunun için Rusya'dan ve Avrupa'dan gelen Ermeni yanlıları ile anarşistler İstanbul'da toplanmışlardı. Daha sonrasında da Yıldız'da padişahın geçeceği yol üzerinde bir ev tuttular. 18 Temmuz gününde hazırlıklarını tamamladılar ve özel olarak bombalı

Hassa Ordusu Topçu Tugayı Zabıtan ve Erleri Davutpaşa Kışlasında

bir araba hazırladılar. 21 Temmuz 1905 tarihinde de hazırlanan bu düzenek işleve girdi ve padişah camiinin çıkış kapısına yöneldiği bir esnada patlatıldı. II. Abdülhamit olaydan herhangi bir zarar görmeyerek kurtuldu, ancak bu olay 26 kişinin ölümü ve 58 kişinin yaralanması ile sonuçlandı. Açılan soruşturma sonucunda failler yakalandı ve idama mahkum edildi. Ancak sonrasında II. Abdülhamit tarafından ölüm cezaları affedildi.

II. MEŞRUTİYET'E DOĞRU

Reval görüşmelerinin yarattığı etki üzerine, İttihat ve Terakki Cemiyeti Anayasa'nın ilanını sağlamak doğrultusunda harekete geçmeye karar vermişti. Makedonya'da genel ayaklanma için bir plan hazırlanmıştı. Bu plana göre ayaklanmanın 1908 yılı sonbaharında bir bayram gününe rastlaması saptanmıştı. Ayaklanmaya katılacak askeri birlikler ile bunların komutanları da seçilmişti. Ayaklanma gününe kadar bu birliklere özel bir moral eğitimi verilecekti. Hükümetten yana olan kuvvetler tarafından gelebilecek bir iç savaş göze alınmış bulunuluyordu. Bu sırada Makedonya'daki İttihat ve Terakki Cemiyeti merkezlerinin bağımsız çalışmalarının bir sonucu olarak genel ayaklanmanın saptanmış olan tarihten önce meydana gelmesinde etki yapan olaylar başlamıştı.

II. Abdülhamit Cemiyet üzerine incelemelerde bulunmak üzere Selanik'e İsmail Mahir Paşa'nın başkanlığında Heyet-i Nasıha adıyla bir kurul göndermişti. Kurul, sözde, padişahın ilgililere selamını bildirecek, memleketin içinde bulunduğu nazik durumdan söz ederek hükümet emirlerine saygı gösterilmesinin önemini belirtecekti. Kurulun temel görevi ise ordunun inkılapçı düşüncelerini araştırmak, halkın bu konudaki eğilimini öğrenmek, hükümete karşıt olan subayların adlarını saptamaktı.

Kurul raporunu Padişah'a vermeye vakit bulmadan yeni ve önemli olaylar da birbirlerini izlemeye devam ediyordu.

Ermenilerin Adana'da Hadise Çıkarmaları

İstediklerini daha öncesinde çıkardıkları olaylarla elde edemeyen Ermeniler, Meşrutiyet'i kullanarak Çukurova'da bir Ermeni devleti kurmaya yönelik girişimlerde bulundular.

Ayaklanmalar sona erdikten sonra Cevdet Paşa tarafından belirlenen şartlar doğrultusunda bölgeden araziler almaya ve buralara dışarıdan gelen Ermeni Nüfusunun yerleştirmeye başladılar. Bu bölgedeki ortamın daha da gerilmesine yol açmış sonuç olarak da Maraş ve Zeytun tarafından 2000 kadar Ermeni Cebel-i Bereket sancağına yerleşmiş ve burada devlet arazisini işgal etmişlerdi.

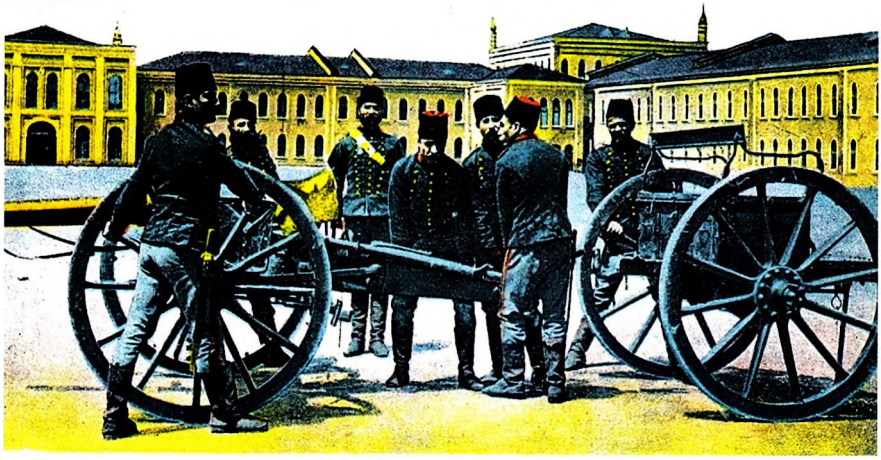

Topçu Tugayı Askerleri Eğitimde.

Ermeni grupların öncelikli hedefleri Çukurova ve çevresi olmuştur. Bunun içindir ki bölgedeki Ermeni halkın silahlanması konusunda ekseriye bir gayret sarf etmişler ve başarılı olmuşlardır. Bu şekilde bu bölge de isyan çıkartıp Avrupa Devletlerinin müdahalesini sağlayabileceklerini düşünüyorlardı. Bu sayede bölge ve çevresinde kendi devletlerini kurabileceklerdi.

11 Nisan 1909 tarihinde olaylar patlak vermeye başladı. 14 Nisan tarihinde de Dedeağaç'tan gelen iki tabur askerin üzerine Ermenilerce ateş açıldı ve sonuç itibariyle oldukça kötü olaylar meydana geldi. Olaylar sadece Adana ve çevresi ile sınırlı kalmadı. 50.000 kadar silahlı ermeni vardı ve İskenderun körfezinde bulunmakta olan Fransız, İngiliz ve Amerikan zırhlılarından silah takviyesi almaktaydılar. Bu durum daha sonra fark edilmiş ve çeşitli önlemler alınmışsa da sonuç itibariyle oldukça geç kalınmıştı. Sonuç olarak, 13 gün süren olayların sonucunda çok sayıda Ermeni ve Türk hayatını kaybetti.

Bu dönemde siyasi olaylarda da;

Ali Suavi ve Mithat Paşa, öldürülmek suretiyle tasfiye edilmiş oldukları gibi, Genç Osmanlılardan Ziya Paşa ve Namık Kemal Bey de birincisine vezaret rütbesiyle Adana valiliği, ötekine de Midilli mutasarrıflığı verilmek suretiyle siyasi faaliyetlerine, daha önce set çekilmişti. Böylece Abdülaziz devrinde siyaset sahasına çıkmış ve Osmanlılık üzerine dayanan meşrutiyet idaresi için çalışmış olan başlıca şahsiyetler, ortadan kalkmış veyahut fikirlerini savunamayacak hale getirilmişti.

Resneli Niyazi Bey'in Dağa Çıkması

Bu olaylardan genel ayaklanmanın işareti sayılacak nitelikte olanı 4 Temmuz'da, Resne Komutanı Kolağası Niyazi Bey'in dağa çıkmasıydı. Niyazi Bey İttihat ve Terakki'nin Manastır Merkezi üyelerindendi. Hiç kimse onun bu hareketi ile meşrutiyetin başlayabileceğini ne düşünmüştü ne de düşünebilirdi.

Niyazi 1873'te Resne'de doğmuştu. Doğum yılı Abdülaziz devrinin bunalımlı devrine rastlamıştı. Hayatı bunalımlar ile geçmişti. Özgürlük ile ilgili düşünceleri ilk kez manastır İdadisi'nde işitmeye başlamıştı. Öğretmenlerinden Bursalı Tahir, ona millet,vatan ve özgürlükten açıkça söz edilmemesinin nedeni olarak II. Abdülhamit'in istibdatçı yönetimini göstermişti.

1897 ile 1901 yılları arasında Niyazi, Ohri'de tabur depo memurluğunda bulunmuştu. Sonraki yıllarda da Resne Komutanlığı'nda bulunarak çetelerin arkasında koşmakla vakit geçirmişti. Bu görevlerini yerine getirirken Makedonya'da hükümet yönetiminin beceriksizliğine şahit olmuştu. Balkan devletlerinin Rumeli toprakları üzerinde besledikleri hırsların niteliğini kavramıştı. Büyük devletlerin çevirmiş oldukları ve çevirmekte bulundukları entrikaların korkunç sonuçlarını da kestirmekte güçlük çekmemişti. Bütün bu acı derslerin sonunda vardığı kanı şu olmuştu: Güçsüzlük yerine güç, ahlaksızlık yerine ahlak kurulmadıkça kurtuluş yolu yoktu. Bunun içinde kudretsizliğin ve ahlaksızlığın sembolü olan istibdat yerine, meşrutiyet kurulmalıydı. Niyazi, erdemlilik ve ahlak örneklerini, görevini yerine getirdiği sıralarda, kendisi de vermişti. 4 Temmuz 1908 tarihinde İttihat ve Terakki'nin Manastır Merkezi'nin iznini alarak, genel ayaklanma bayrağını açmak için 150 kişilik çetesiyle dağa çıktığı gün, vicdanında vatanına borçlu bulunduğu hizmeti yerine getirmekte olduğuna dair kesin kanaati vardı.

Niyazi Bey

Niyazi bildirileriyle İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin varlığını ve amacını açığa vurmuştu. Bu işi yaparken Manastır Merkezi'ne danışmıştı. Merkez yönetim kurulu üyeleri Albay Sadık, Yüzbaşı Habib, Topçu Teğmeni Yusuf Ziya, Piyade Teğmeni Tevfik ve

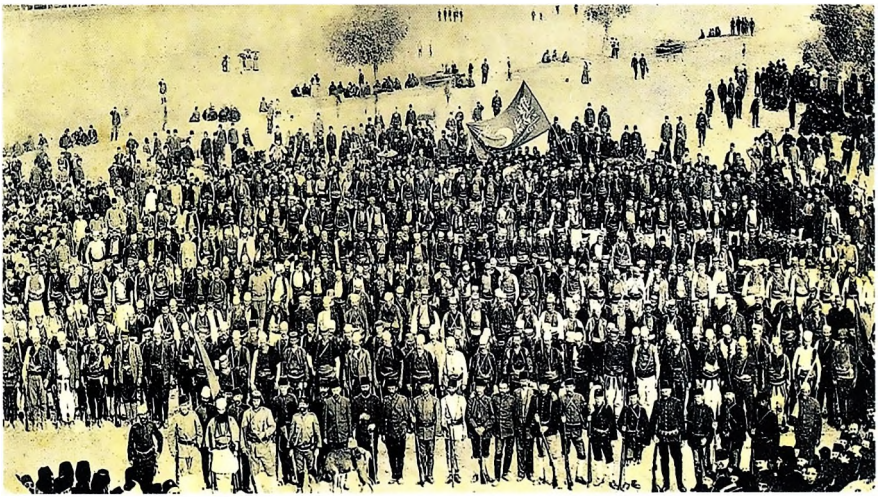

Resneli Niyazi Bey ve Çetesi Manastır'da.

Vilayet Tercümanı Fahri Bey'di. Bir yandan onun bildirilerini Türk ve yabancı basına vermekte, öte yandan da hükümet makamlarının davranışından ona bilgi gelmekteydi. Manastır Merkezi bundan başka Enver(Paşa) in Niyazi'nın hareketine katılmasını sağlamış ve askerler arasında propagandasını kuvvetlendirmişti. Daha sonraları Hürriyet Kahramanı olarak ün yapacak, II. Meşrutiyetin ilan edilişinde büyük rolü olacak bu zabit daha sonra fırtınalı yaşamını bir suikastta yitirecekti.

Resneli Niyazi Bey ve Çetesi Rehberi Hürriyet Adını Verdikleri Geyik ile.

Hürriyet Ordusu Askerleri Gümülcine'de.

II. MEŞRUTİYET (24 Temmuz)

Makedonya'da Niyazi'nin hareketiyle başlayan ayaklanma padişahın üzerinde korkunç bir etki bırakmıştı. II. Abdülhamit'in canı çok sıkılmıştı. Bununla beraber II. Abdülhamit, olaylar karşısında derhal boyun eğecek adamlardan değildi. İttihatçılığın büyük bir tehlike olduğunu artık kavramış bulunmakla beraber bütün umudunu da kaybetmemişti. Bu hareketin bütün orduya bulaşmamış olduğunu sanmaktaydı. Öte yandan da Arnavutlara güvenmekteydi. Arnavut Beyleri ile "Besa"sı (sadakat yemini) vardı. Kendisine yardım edeceklerinden ümitliydi. Niyazı olayı ona bölgesel karakter taşıyan bir olay gibi gözükmekteydi.

Bu düşünce iledir ki; karşı harekete geçmeye karar vermişti. Bir yandan Şemsi Paşa'yı; Niyazi hareketini bastırmakla görevlendirirken öte yandan da Anadolu'dan Makedonya'ya kuvvet gönderilmesini emretmişti.

Yaşasın Kanuni Esasi Mithat Paşa, Namık Kemal ve Prens Sabahattin Hürriyeti Temsil Eden Kızın Yanında. Enver ve Niyazi Beyler de Hürriyetin Zincirlerini Kırarken

Meşrutiyet Nedeniyle Bayraklarla Donatılmış Bir İstanbul Sokağı.

Şemsi Paşa bu görevden memnun olmamıştı. Niyazi'nin halk tarafından sevildiğini üstelikte kahraman olduğunu bilmekteydi. 6 Temmuz'da yanında iki tabur kuvvetle ve trenle Manastır'a hareket etti. 7 Temmuzda Manastıra vardı. Bundan sonra yanındaki kuvvetleri Resne'ye göndererek, durumu İstanbul'a bildirmek üzere telgrafhaneye gitti ve bu sırada

İttihat ve Terakki'nin Liderlerinden Hürriyet Kahramanları Ortada Resneli Niyazi, Sağında Eyüp Sabri Bey, Solunda Enver Bey ile Selanik'te.

bir subay tarafından ateş edilerek öldürüldü. Subay İttihat ve Terakki üyesiydi.

Şemsi Paşa'nın yerine atanması istenen Hacı Nazım'da bu görevi üzerine almaktan çekindi. Bunun üzerine Tatar Osman Paşa görevlendirildi.

Tatar Osman Paşa Manastıra gelip görevine başlayınca, Hidayet Paşa'nın haklı olduğunu anladı ve onun öngörmüş olduğu yumuşak yoldan yürümeyi uygun görerek, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni dağıtmak için ilgililere çıkarlar sağlamaya koyuldu. Suçlular için af çıkaracağını, subayların rütbelerinin yükseltileceğini, maaşlarının arttırılacağını duyurmaya başlayarak, Anadolu'dan Manastır'a gelmiş olan askeri birlikler arasında da işlek bir propagandaya girişti.

Hürriyet Ordusu Askerleri Manastır'da Talim Yaparken.

İttihat ve Terakki bu durum karşısında, Tatar Osman Paşa'yı zararsız bir hale getirmeye karar vermişti. Niyazi Manastır Merkezi'nden aldığı emir üzerine, çetesi ile bir gece Manastır'a inerek Paşa'yı yatağından alıp dağa çıkardı (23 Temmuz 1908)

Tatar Osman Paşa'nın dağa kaldırılması ile artık ok yaydan çıkmıştı. İttihat ve Terakki'nin Selanik Merkezi daha fazla beklemeden harekete geçti. 23 Temmuz'da Halifelik makamına bir telgraf çekerek Anayasa'nın yürürlüğe konması ve Mebuslar Meclisinin toplantıya çağrılması, bu yapılmadığı takdirde, Padişah'ın hoşuna gitmeyecek olayların meydana gelebileceğini duyurdu.

Cedid Yemen Madalyası 1892 Yemen'de Çıkan Ayaklanmayı Bastıran ve Kahramanlık Gösteren Zabıtan ve Erlere Verilmiştir.

Yunan Muharebesi Madalyası Arka Yüzü 1896 Domeke Zaferinin Kazanıldığı Yunan Muharebesine Katılan Zabıtan ve Erata Verilmiştir.

II. Abdülhamit bu telgrafı almadan önce, Makedonya'da olup bitenlerden kuşkulu olmakla beraber bütün umudunu yitirmiş değildi. İttihat ve Terakki Cemiyetinin çalışmalarını bölgesel ve küçük çapta görmekteydi. Bunların kendisine bağlı olduğunu sandığı Ordunun ve Arnavutların gücü ile eritebileceğini sanıyordu. Şemsi Paşa'nın öldürülmesinin arkasından da bütün umudunu orduya bağlamıştı.

10 Temmuz'da Üçüncü Ordu'dan 38 subay tutuklanarak diğerlerine gözdağı verilmek istenmişti. Münir Paşa Atina ve Belgrad'a gönderilerek Yunan ve Sırp çetelerinin İttihatçılar üzerine saldırılması olanakları araştırılmıştı. Bütün bu tedbirler kâr etmeyince ordunun tavlanmasına girişilmişti. 550 subay bir günde bir üst dereceye yükseltilmişti. Bunların da bir faydası görülmeyince Abdülhamit kendini olayların gidişatına bıraktı.

II. Abdülhamit adeti üzerine, olayların gelişmesinden ve bu noktaya gelmesinden Sadrazam Ferit Paşa'yı sorumlu tutmaktaydı. Ferit Paşa Sadrazamlıktan çekilmeye zorlandı ve yerine Sait Paşa getirtildi. (22 Temmuz) II. Abdülhamit Sait Paşa'yı karagün dostu olarak görmekteydi. Bu yeni bunalımdan da onun sayesinde bir çıkış yolu bulabileceğine inanıyordu.

Bahriye Nazırı Hasan Paşa

Recep Paşa

23 Temmuz'da Anayasa (Kanun-i Esasi) ilan edilmediği takdirde tahtta değişiklik yapılacağını belirten telgrafın gelmesi üzerine, durumu görüşmek için Nazırlar Kurulu Yıldız'da Sadrazam Sait Paşa'nın başkanlığında toplanmıştı. Nazırlar Kurulu görüşmeleri de bir çıkmaza girmişti.

II. Abdülhamit'in isteği üzerine, halk arasında kan dökülmesinin önlenmesi, yabancı devletlerin içişlerimize karışmalarına meydan vermemek, gerekçesi ile esasen varolan Anayasanın yürütülmesine ve görülen lüzum üzerine çalışmalarına son verilmiş olan Mebuslar Meclisinin toplantıya çağrılmasına karar verilmiş olduğu saptandı.

Bir karar metni yazıldı. Makedonya'da genel müfettişliğe ve valiliklere telgraf çekildi. İstanbul gazetelerine de yayınlamak üzere kısa bir bildiri gonderildi. (24 Temmuz) Bu suretle istibdat yönetimi son bulmuş ve II. Meşrutiyet ilan edilmiş oluyordu.

17 Aralık 1908'de açılan ikinci Meclis-i Mebusan'ın üyeleri 142 Türk, 60 Arap, 25 Arnavut, 23 Rum, 12 Ermeni, 5 Yahudi, 4 Bulgar, 3 Sırp, 1 Ulah yani Romen'den oluşuyordu.

Bağdat Kalesi Komutanı

Bağdat Kalesi'nde Bir Hatıra Fotoğrafı.

İngiliz Ali Bey'in oğlu Ahmet Rıza Meclis başkanlığına seçilmişti.

Türk evladına kan kusturan Osmanlıya, suikastlar düzenleyen Bulgar, Ermeni, Rum, Arap, Arnavut vesaire komitecileri, şimdi milletvekili sıfatıyla Türk'ün harim-i ismetine (Mukaddes Ocağına) sokulmuşlardı. Edirne'nin savunma planlarını Bulgarlara teslim eden Pançederof Efendi bu meclisteydi! Ege bölgesinin Rumlara ait olduğunu ispata kalkışan Karolidi Efendi, İzmir milletvekili olarak Meclis'e gir-

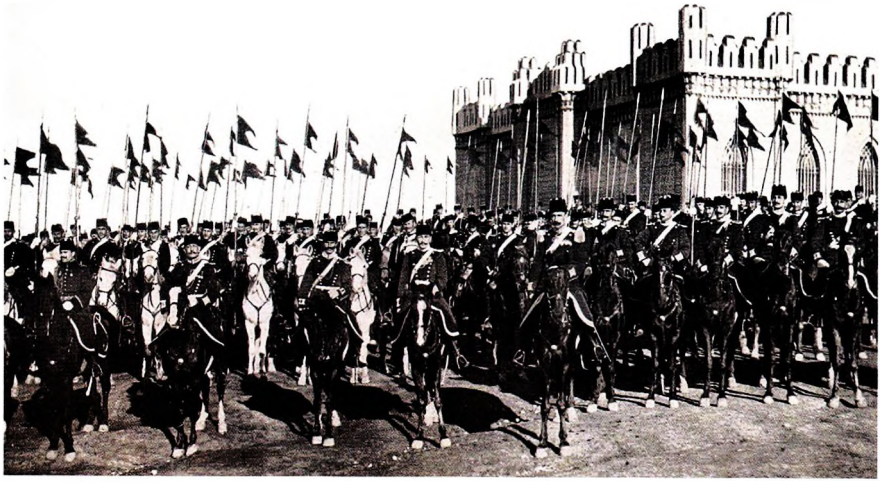

Hamidiye Kışlası Önünde Süvariler.

Zuave Alayı Tören Yürüyüşü Düzeninde

mişti. Devletin sırlarını İngilizlere ulaştıran Mekke Şerifi Hüseyin'in oğlu Abdullah Hicaz milletvekiliydi. Sultan Abdülhamit'e tahttan indirildiğini tebliğe memur edilen Emanuel Karasu'da bu meclisteydi. I. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'ye karşı kurduğu Ermeni Gönüllü Alayları'nın komutanı olarak sayısız cinayet planları yapan Karakin Pastırmacıyan bu Meclis'e Erzurum milletvekili olarak girmişti ve

MR. Lange Yönetiminde Askeri Orkestra Konserler Verirken (Meşrutiyet Kutlamaları)

Padişah Alayı Parlamentonun Açılışına Giderken Halkın Arasında.

taşnak terör örgütünün elemanıdır. 1894'de tezgahlanan Sason isyanının elebaşlarından Hamparsum Boyacıyan, Kozan mebusu olarak Meclis'tedir. Boyacıyan Hınçak terör örgütüne mensuptur. Gene Taşnak terör örgütü üyesi olan Kirkor Zöhrap Erzurum milletvekilidirler. Ramgavar örgütü idarecilerinden Nazaret Dagavaryan Sivas, Taşnak mensupları Vremyan ve Vahan Papazyan'da Van mebusudurlar. Mahmut Şevket Paşa'nın "ahlaksız vatan haini" dediği Esat Totani Draç milletvekili olarak Meclis'e girmiştir. Lawrence ile işbirliği yapan Sayit El Nakip Basra mebusudur. Abdülhamit Zöhravi, Şerif el Müeyyed,

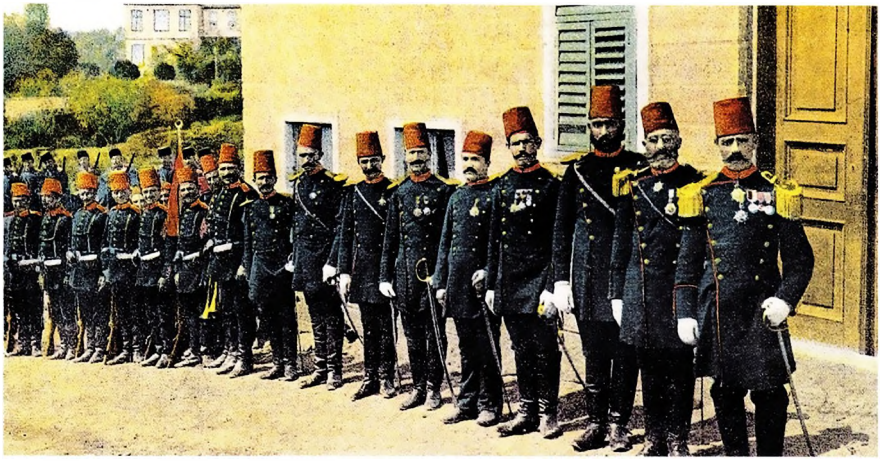

Dersaadet Alayı Nişancı Erleri ve Zabitanları Tören Bekleyişinde.

Dersaadet Alayı Nişancı Erleri.

Rıza el Sulh, Ruhi el Halidi gibi çeşitli ayrılıkçı Arap örgütlerinin kurucuları da muhtelif bölgelerden seçilip meclis'e gelmişlerdir.

Jön Türklerin umut bağladığı meclis, böyle bir meclistir işte.

Jön Türklerin yurttaki bütün milletleri birleştirmeyi umduğunu, fakat ihtilali izleyen yılların bambaşka bir seyir takip ettiğini, Talat Paşa'nın, 29 Ağustos 1910'da Selanik'te yaptığı bir konuşmada "gavuru, sadık bir Osmanlı'ya dönüştürmek için yapılan bütün gayretlerin sonuçsuz kaldığını", Cemal Pala'da Hatıratında Osmanlılık fikrinin kendilerini nasıl aldattığını yana yakıla anlatacaktır.

Bu gerçekler, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Türkçülüğüne dönüşünü sağlayacak, 19 Mayıs 1919'da Atatürk'ün Samsun'a çıkışı ile de devlet, asırlardan sonra asli unsura, yani Türk özüne yeniden yönelecektir.

Sait Paşa Kabinesi

Meşrutiyet'in ilan edilmesi İmparatorluğun her yerinde, çılgın bir sevinç ile karşılanmıştı. Meşrutiyetin kansız başlaması ve gösterilerin düzenli yapılması, İstanbul'da yaşayan yabancılar tarafından hayranlıkla karşılanmıştı. Ne varki bu durum çabuk çökmeye başlamıştı. Meşrutiyetin duyurulması ile başlayan sevinç duyguları, Meşrutiyetin yürütülmesi ile ilgili tedbirler alınmaya başlayınca hiddet ve şiddet şeklinde belirlemeye başlamıştı.

Halkın sokağa dökülmesine bir neden de istibdatçı memurlar sorunuydu. Hamid'in Zabtiye Nazırlığı'na atanması halkı çileden çıkarmıştı. sadrazama hatta padişaha karşı gösteriler başlamıştı. Bazı nazırların, valilerin, subay ve memurların yerlerinden atılması istenmekteydi. Gün geçtikçe gelişen bu anarşide direkt olmasa da İttihat ve Terakki'nin de payı bulunmaktaydı. Ne Sadrazam Sait Paşa ne de arkadaşları bu durumda ne yapabileceklerini kestiremedikleri için selameti çekilmekte görmüşlerdi. Sait Paşa sadrazamlıktan çekilmek zorunda kaldı ve yerine Kamil Paşa atandı.

Kamil Paşa Kabinesi

Kamil Paşa kabinesinde İttihat ve Terakki cemiyeti üyelerinden veya başka bir cemiyete bağlı olanlardan hiçbir kimse yer almamıştı. Kurulan kabine tarafsız bir kabineydi.

Kamil Paşa hükümetinin karşılaştığı güçlükler yalnız çözmekle görevli bulunduğu sorunların niteliğinden ileri gelmemekteydi. Bir de dayanak sorunu bulunmaktaydı. Kamil Paşa'nın liderliğini yaptığı yahut bağlı olduğu bir siyasal parti bulunmamaktaydı. Bu durum da, Kamil Paşa Kabinesi için de bu cemiyete dayanıp iş görmekten başka çıkar yol görünmemekteydi. Kamil Paşa Kabinesinin kaderi İttihat ve

Hassa Ordusu Süvari Zabitleri Davut Paşa Kışlası Önünde.

Harbiye Nezareti Giriş Kapısı Önünde Askerler

Terakki Cemiyeti'nden göreceği desteğe bağlı bulunmaktaydı.

Cemiyetin üst kademesinde bulunan yöneticilerin adları tam olarak halka açıklanmamıştı. Talat (Paşa) Enver (Paşa), Cemal (Paşa) ve Doktor Nazım'ın üst yöneticilerden olduğu Meşrutiyet'in duyurulmasından sonra öğrenilmişti. Fakat cemiyetin liderinin kim olduğu bilinmemekte idi. Aslında böyle bir lider de bulunmamaktaydı.

Cemiyetin yapısında da demokratik ilkelere göre bazı yenilikler yapılması zorunluluğu kendini göstermişti. Halk Partinin başında bir lider görmek istemekteydi. Bu sebeple de ilk olarak Hürriyet kahramanları olarak nitelendirilen, Niyazi ile Enver (Paşa)'i lider olarak görmeye başlamıştı. Niyazi'nin ortadan kaldırılmasının ardından da halk, Enver'i tek lider olarak görmeye başlamıştı.

Selanik Merkezi, cemiyetin iktidar sorumluluğunu yüklenecek kadar güçlü olmadığını kavramaktaydı. Fakat iktidarda bulunan hükümeti de denetlemekte kararlıydı. İstanbul'a Talat (Paşa), Enver (Paşa), Cemal (Paşa), Hakkı, Rahmi ve Necib'den kurulu özel bir kurul (Heyet-i Mahsusa) gönderilmişti. (3 Ağustos) Kurulun görevi hükümeti denetlemekten başka cemiyetin İstanbul'da örgütlenmesini sağlamak ve kamuoyunu cemiyetten yana tutmaktı. Özel kurul aynı gün Sadrazam Sait Paşa ve II. Abdülhamit ile görüşmüştü. Bu görüşmelerde Sait Paşa kendilerine güven verici bir davranışta bulunmamıştı. II. Abdülhamit ise "Bütün millet İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleridir. Ben de başkanıyım. Artık birlikte çalışalım, Vatanımızı kurtaralım" demek suretiyle İttihat ve Terakkiye teslim olduğunu belirtmişti. Bunun üzerine Özel Kurul üyeleri Abdülhamit'in cemiyete bağlılığını tekrarlayarak Sait Paşa'nın sadrazamlıktan çekilmesini ve yerine Kamil Paşa'nın gelmesini sağlamışlardı. Özel Kurul İstanbul'da bulunacak ve Kamil Paşa'ya yardım edecekti. Aynı zamanda

Kamil Paşa'yı, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin tedbir ve tasarılarını yürütmekle görevli biri olarak görmekteydiler.

Düzeni bozucu kişisel hareketlerın yanında toplu hareketlerde görülmekteydi. Bunların başında soysuzlaşmış bir hale gelen Meşrutiyet'i kutlama törenleri bulunmaktaydı. Harb Okulu, Tıp Okulu, Mülkiye (Siyasal Bilgiler) Okulu, lise öğrencileri başlarında öğretmenleri olduğu halde Saray'a, Babıali'ye veya nezaretlerin (bakanlıkların) birinin önüne gelerek beğendikleri nazırları kutlamakta, beğenmediklerini ise çekilmeye çağırmaktaydılar. Bu sırada Osmanlı İmparatorluğu'nda, geçmişte örneği bulunmayan grevler de başlamıştı. Düzensizliği meydana getiren nedenlerden biri de ordunun siyaset ile uğraşmasından ileri gelmekteydi.

Tarih herkese umduğunu getirmiş olan bir inkılabı yazmamıştır. Aksine bir inkılaptan memnun kalanların yanında memnunsuzluk duyanlarında varolduğunu anlatmaktadır. İkinci meşrutiyet'in duyurulması da tarihin bu kuralına uygun olarak bir memnunsuzlar kadrosunun meydana gelmesinde etki yapmıştı. Hoşnutsuzlar kadrosunu da memur, eski alaylı subay, ulema ve politikacı takımından elemanları kapsamaktaydı.

Yukarıda işaret edilen düzensizliğin sürüp gitmesi ve memnuniyetsizlerin sayılarının artması Sadrazam Kamil Paşa ile İttihat ve Terakki'nin arasını açacak bir nitelik kazanmakta gecikmemişti. Kamil Paşa açığa vurulamayan Meşrutiyet düşmanlığının İttihat ve Terakki cemiyeti düşmanlığı suretinde belirmeye başladığını görünce kendisi de cemiyetten şikayet etmeye başlamıştı. Çıkar yol olarak da kabinesinin bağımsızlığını sağlamayı görmekteydi. İttihatçılar da bağımsız bir kabinenin çalışmalarını hem memleket hem de cemiyet için zararlı görmekteydiler.

Kamil Paşa, İttihatçılara karşı yaygın bir muhalefetin belirmekte olduğunu görerek beklemeye karar vermişti. Böyle bir bekleme kararını İttihat ve Terakki Cemiyeti de vermiş bulunmaktaydı. İki taraf da kozlarını paylaşmayı Mebuslar Meclisi'nin toplantısından sonraya bırakmışlardı.

Meşrutiyet'in duyurulması ile mebus seçimi ile ilgili hazırlıklar başlamıştı. Seçim 1877'de ilk defa uygulanmış olan kurallara göre yapılacaktı. Seçimler iki dereceli olacaktı. 25 yaşını dolduran ve vasıtasız vergi veren erkek vatandaşlar oy kullanabilecekti. Eylül ayı içinde İttihat ve Terakki Cemiyeti ilk kongresini Selanik'te yaparak programını meydana getirmişti ve gizli bir genel merkez kurulu seçmişti.

Zuave Alayı Askeri ve Piyade Zabitanları Bir Törende.

Hassa Ordusu Komutanları ve Yaverleri.

Seçimler başladı ve İttihat ve Terakki'nin denetimi altında yapıldı (Kasım). Seçim sonuçları İttihat ve Terakki'nin beklediği gibi çıkmıştı. Cemiyetin adayları kazanmıştı. Doğu Anadolu'da ise, İttihatçıların direnmesine rağmen birkaç ağa kendini mebus seçtirebilmişti. Seçim sonuçları Kamil Paşa'nın ümitlerini suya düşürmüştü. Paşa seçimlerde Prens Sabahattin grubunu (Ahrar'ı) desteklemişti. Bu sırada Fransa ve İngiltere basını seçim sonuçlarını değerlendirmekte ve İttihat ve Terakki'yi Türkçü bir politika izlemekle, II. Abdülhamit'in İstibdadı yerine bir diktatörlük kurmakla suçluyorlardı. Bütün bu suçlamalarda bir gerçek payı yok değildi. Ne var ki memlekette siyasal partiler hayatı henüz kurulmaktaydı.

Mebuslar Meclisi 17 Aralık 1908 tarihinde Ayasofya'ya yakın adliye binasında göz kamaştırıcı bir törenle açılmıştı. II. Abdülhamit mebuslarla iyi geçinmek zorundaydı. Bir ziyafet vererek güvenlerini kazanmak istemişti. Ziyafet 31 Aralık tarihinde Yıldız Saray'ın da verildi. Osmanlı tarihinde örneği bulunmayan bir olaydı bu.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ve Meclis'te bulunan mebuslarının kurmuş olduğu İttihat ve Terakki Fırkası, Meşrutiyeti kademeli bir Osmanlıcılığa ve merkezci bir yönetime dayandırmak istemindeydiler. Kademeli Osmanlıcılıktan da anlaşılan şu idi: Osmanlı İmparatorluğu halkı cins ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin Osmanlı milleti adı altında bir bütün olacaktı. Öyle bir millet ki bunun çekirdeğini Türkçülük, çekirdek çevresini Müslümanlık, kabuğunu da Osmanlıcılık teşkil edecekti. İttihat ve Terakkinin bu ideolojisi imparatorluğun Türk olmayan halkını Türkleştirmek gibi bir anlam da taşımamaktaydı.

Mecliste ve Memlekette İttihat ve Terakkiye karşı bir muhalefet kabarmaya başlamıştı ve bu durum Kamil Paşa'yı ümitlendirmişti. Kamil Paşa Ahrar partisini desteklemekle beraber oğlu Sait Paşa'nın da İttihatçılara karşı çalışmasına göz yumuyordu. Sait Paşa teğmen olacak nitelikte değilken, babasının nüfusu sayesinde amiralliğe kadar yükselmişti. Amansız bir İttihatçı düşmanı kesilmişti ve gizli yollardan muhalefete yardımda bulunmaya başlamıştı. Kamil Paşa'nın kendisiide bir yandan muhalefeti desteklıyor diğer yandan da İttihat ve Terakki'nin parçalanması için çalışmalarda bulunuyordu.

Kamil Paşa bir yandan Manastır Merkezi sözcüleri ile İttihat ve Terakki'yi parçalamaya çalışırken öte yandan da Prens Sabahattin takımından olan İsmail Kemal ile de İttihatçılara karşı anlaşmaya girişmişti. Bu sırada kendisi ile İttihat ve Terakki'ye karşı işbirliği yapmaya söz vermiş olan 2. Ordu Komutanı Nazım Paşa'yı Harbiye Nazırlığına, Ferit Hüsnü Paşa'yı da Bahriye Nazırlığına getirmişti. (10 Şubat)

Ortada hiçbir sebep yokken Harbiye ve Bahriye nazırlarının çekilmeye zorlanması kamuoyunda ve Mebuslar Meclisinde bomba etkisi yaratmıştı. Bu esnada Dahiliye Nazırı Hüseyin Hilmi Paşa, Şeyhülislam ve dört nazır da kendilerine bilgi verilmeksizin ve danışılmaksızın kabine değişikliği yapılmasını öne sürerek çekilmeye kalkışmışlardı. Kamil Paşa bu yerlere hemen atamalar yapsa da ortalıkta kabarmış olan heyecanı bastıramamıştı.

Kendisine karşı olan kaynaşma artmıştı. Donanmadakiler de yeni Bahriye Nazırını tanımayacaklarını Mecliste duyurmuşlardı.

Kamil Paşa'da Harbiye ve Bahriye nazırlığının, Anayasa'ya aykırı olarak değiştirilmesi olayı sonunda sadrazamlıktan ayrılmak zorunda kaldı.

Hüseyin Hilmi Paşa Kabinesi

14 Şubat 1909'da Hüseyin Hilmi Paşa Sadrazamlığa ve Rumeli Kadıaskeri Payeli Ziyaettin Efendi Şeyhulislamlığa getirildi.

Hüseyin Hilmi Paşa, İçişleri'ni kendisinde alıkoyarak kabinesine Harbiye Nazırlığı'na Ali Rıza Paşa'yı, Bahriye Nazırlığı'na Topçu Feriki Rıza Paşa'yı, Maarif Nazırlığı'na Abdurrahman Şeref Bey'i, Dışişleri Nazırlığı'na Londra Elçisi Rıfat Paşa'yı getirdi. Diğer görevlerde Kamil Paşa Kabinesi'nde görev yapmış olan güvenilir kimselere verildi. Kabinenin programı 17 Şubat'ta Mebuslar Meclisi'nde okundu. Kabinenin programı çoğunlukla onaylandı. Kırmızı oy verenler arasında İsmail Kemal ile arkadaşları da vardı.

Hüseyin Hilmi Paşa İttihatçıların yardımı ile kabinesini kurmuştu. Bununla beraber, kabine ne kuruluş ne de program bakımından tüm İttihatçı bir kabine değildi. İttihatçı liderler, Sait ve Kamil Paşa kabinelerinde olduğu gibi bunda da yer almamışlardı. Nazırların bir kısmı Kamil Paşa Kabinesi'nde bulunmakla beraber genel olarak tarafsız kimselerdi. Kabinenin programı ise olumlu idi.

Bu sırada Meclis dışında bulunan ve İttihat ve Terakki'ye karşıt olan Fedakaran-ı Ümmet ile Ahrar partileri vardı. Bunlar Meclis'teki muhalefet tarafından desteklenince çalışmalarını arttırmışlardı. Serbesti, Mizan, Sedayı Hak gazeteleri de muhalefeti tutmaktaydılar. Tarafsız geçinen İkdam Gazetesi bile bunların sınıfında yer almıştı. Birde Dervış Vahdeti'nin kurduğu İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti ile bunun düşüncelerini yayımlayan Volkan Gazetesi vardı. Başlıca amaç da yeni yönetim sisteminin devrilmesiydi.

GENÇ TÜRKLER

II. Abdülhamit'in idaresine şahsına karşı savaşmış olan kimselere, o tarihlerde Genç Türkler denildiğine rastlanmakta bazen de İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde bunlara yer verildiği görülmektedir.

Genç Türkler deyimi Fransızca Jön Türkler karşılığıdır ve Avrupa kamu oyunun istibdada karşı, hürriyet ve meşrutiyet için savaşmış olan Osmanlıları göstermektedir. Halbuki bu savaşı yapmış olanlar içinde Türklerden başka, Araplar, Arnavutlar, Çerkezler ve daha başka Müslüman olan ve hatta Müslüman olmayan kimseler de vardır. Bunlar kendilerini umumiyetle Türk değil, fakat Osmanlı kabul ediyorlar, dolayısıyla da kendilerine Jön veya Genç Türk demiyorlardı. Türkler, hiçbir zaman organik bir siyasi parti teşkil etmemişlerdi.

Meşveret'in sahibi Ahmet Rıza'da Türk değildi. Annesi Müslümanlığı kabul etmiş bir Avusturyalı'dır, yani Alman'dır. Babası da Türk değildir. 1859'da İstanbul'da doğduğunu bildiğimiz Ahmet Rıza'nın babası Ali Bey, Ayan Meclisi üyesiydi, kendisine İngilizlere duyduğu hayranlıktan dolayı "İngiliz Ali Bey" diyorlardı. İngiliz Ali Bey Abdülhamit'i devirmek teşebbüsüne karıştığı için Konya'nın Ilgın Kasabasına sürgün edilmişti. Galatasaray Lisesi mezunu olan Ahmet Rıza, Fransa'da Ziraat Fakültesini bitirdikten sonra memlekete dönüp Tarım ve Eğitim bakanlıklarında görev yapmıştı.

Meşveret ve Şura-yı Ümmet gazetelerinde Abdülhamit'e "Kızıl Sultan" diyen işte bu Ahmet Rıza, gün gelecek padişahın elini öpüp af dileyecek ve Sultanın, kız kardeşi Selma Hanım'a hatıra olmak üzere lutfettiği gerdanlığı da kabul edecektir.

Mizancı Murat'a gelince;

Yayınladığı Mizan gazetesinin adından dolayı kendisine böyle bir isim takılan bu efendi, Dağıstan'ın Darkinskiy Köyündendir. 1853'de doğmuş Stravo-

Abdülhamit'in Özel Birliği (Arnavut Askerleri).

poskaya Lisesinde okumuş. 1872'de Zürih'e gitmiş, bir yıl sonra da Türkiye'ye gelmiştir. Bir süre Duyun-u Umumiye'de çalışan Murat Efendi, Abdülhamit'e memleketin durumunu bildiren bir rapor yollamış, cevap alamayınca, kendisini polisin takip ettiğine dair bir vehme kapılıp memleketten kaçmıştır.

Bu takımın teslim olmasıyla Jön Türkler hareketinin sona erdiğini ne yazık ki söyleyemiyoruz.

4-9 Şubat 1902'de Prens Sabahattin adındaki sahtekarın Paris'teki evinde ilk Jön Türk Kongresi toplanır. Türk, Ermeni, Yunan, Arap, Arnavut, Çerkes, Yahudi vesaire gibi toplumlardan, bazı kaynaklara göre 47, bazılarına göre 60-70 kişinin katıldığı toplantının başkanı da gene, Ahmet Rıza'nın "Ermeniler onunla birlikteydi" dediği Sabahattin'dir. İsmail Kemal, Halil Ganem ve Ali Haydar Mithat'ın da iştirak ettiği kongrede Ermeni delegeler "Reformların yapılabilmesi için yabancı müdahalesinin davet edilmesini" isterler.

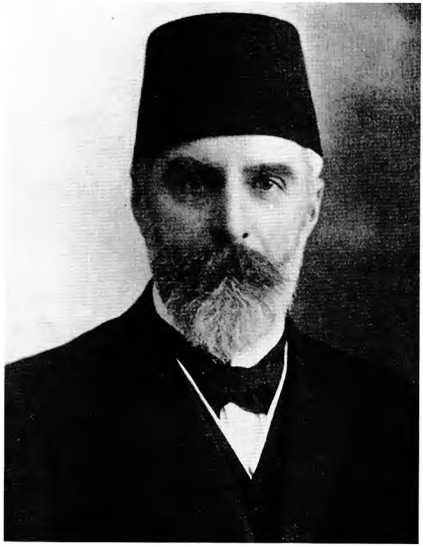

Ahmet Rıza Bey

Bu talepte bulunan Ermeniler, İngiltere'nin desteklediği Ermenilerdir.

Ama ne yazık ki bu takım, Ahmet Rıza, Sabahattin Efendi ve Ermeni Taşnak terör örgütünden Malum-

Mızraklı Hassa Alayı Süvarileri 1894.

yan'ın ortak başkanlığında toplanan 2. Jön Türk Kongresi'nde devlete ihaneti kurultay kararı olarak tasdik etmiştir.

Alınan kararlar şunlardır:

1) Hükümete vergi vermemek.

2) Hükümetin etfal ve harekatına karşı silah kullanmak.

3) Hükümete karşı umumi olarak isyan hazırlamak.

4) Orduya telkinlerde bulunarak ihtilalcilere karşı koymasını önlemek.

Sabahattin'e gelince...

Önemsenmek için bizzat uydurduğu "prenslik" payesine yaslanan bu Sabahattin Efendi'nin Osmanlı hanedanı ile ilgisi, baba tarafından değil ana tarafındandır. 600 yıllık Osmanlı tarihi boyunca padişah kızlarının çocuklarından sultan, şehzade, veliaht, vesaire de olmamış, saltanat baba tarafına yani Osmanoğlu'na ait bir hak olarak kabul edilmiştir.

Bu Sabahattin denen zat, Damat Celalettin Mahmut Paşa'nın oğludur.

Mahmut Celalettin, Sultan Abdülmecit'in kızlarından Seniha Sultan'la evlenmesi uygun görülmüş böylece

Meşrutiyet İçin Çıkartılan Abdülhamit Kartpostalı Hürriyet, Adalet, Eşitlik ve Kardeşlik.

Harp Okulu ve Zabitan Adaylarından Bir Grup.

adam Sultan Abdülhamit'in de enişteşi oluvermiştir. Saraya damat olunca Seniha Sultan'ın hatırı için ona bir paşalık payesi verilip, Adliye Nazırı yapılmıştır.

Bu beleşçi paşa, ele geçirmek istediği maden imtiyazına sahip olamayınca birdenbire Jön Türk oluvermiştir. Sonra Lütfullah ve Sabahattin adındaki oğullarını yanına alıp, paşalık ve nazırlık unvanlarını borçlu olduğu karısı Seniha Sultan'a dahi haber vermeden Avrupa'ya doğru kaçmıştır.

Bir hırsız gibi, Fransız bandıralı bir gemiyle Fransa'ya kaçan bu üç firarinin pasaportlarını İngiliz Büyükelçisi Lord Salisbury vermiştir.

Birinci Jön Türk Kongresi'nde, Türk sultanlarının egemenliğinden kurtulmak için verdikleri savaşa yabancı devletlerin de katılmasını isteyen azınlık delegelerine o yabancı devletle, ayaklanmadan önce anlaşmak lazım geldiğine dair nutuk atan kardeşi Lütfullah'la beraber giyabında müebbet kalebentliğe

İttihak ve Terakki Cemiyeti Tarafından Yaptırılan Madalyon. Üzerinde Hürriyet, Adalet, Eşitlik ve Kardeşlik İbareleri Yer Almaktadır.

mahkum olan Sabahattin, Meşrutiyet ilan edilince babasının kemiklerini sırtlayıp, İstanbul'a gelir. 31 Mart'ta tutuklanır. Mahkum, Şevket ve Hurşit Paşa'ların araya girmesiyle serbest bırakılır. Fakat Mahmut Şevket Paşa'nın vurulma olayına adı karışınca yine Paris'e kaçmıştır.

Abdülhamit, Meşrutiyeti yeniden ilan etmek zorunda kalınca, öteden beri anlattığımız işte bu takım hakim olmuştur Türkiye'ye. Meşrutiyetin ilanı sebebiyle bir de aff-ı umumi çıkarılınca, elini nice masum Türk'ün kanına bulayan çeşitli Osmanlı milletlerine mensup birçok komiteci ile birlikte devlet aleyhtarı faaliyetlerden dolayı sürgüne gönderilen papaz, öğretmen vesaire gibi militanlar da Türk soyuna yeni suikastlar hazırlama fırsatını bulmuşlardır.

İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ'NİN KURULUŞU

Bu cemiyetin kuruluş tarihi kesin olarak belli değildir.

Cemiyetin kurucularından İbrahim Temo'ya göre Cemiyet 21 Mart 1889'da kurulmuştur.

Cemiyetin kurucuları Askeri Tıp Okulu Öğrencilerinden İbrahim Temo (Ohri), Abdullah Cevdet (Harput), Mehmet Reşit (Kafkasya), Hüseyin-zade Ali (Bakü), İshak Süküti (Diyarbakır)dır. Cemiyetin ilk adı "Cemiyet-i Osmaniye İttihat ve Terakki" iken kısa bir süre

Manastır Askeri Akademisi.

sonra "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti" olarak değiştirilmiştir. Cemiyete ilk girenler arasında Asaf Derviş (Paşa), Süleyman Emin (Paşa), İsmail Safa Bey, Naci (Paşa) gibi kimseler olmuştur.

Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti, gizli bir organ olarak meydana getirilmiş ve zamanla geliştirilmiştir. Masonların kullandığı birçok usul ve kaideler de kabul edilmiştir.

İttihat ve Terakki İstanbul'da süratle gelişti. Başka Askeri Tıp Okulu olmak üzere bütün yüksek okullarda gençler arasında üyeler kayıt olundu. İzmir'de ve Şam'da da cemiyetin fikirlerini yaymak için propagandaya başlandı. İstanbul'da patlak veren Ermeni olayları (1895), harekete geçilmesine sebep oldu. Ermeni olayları Müslüman halkın vatanseverliğini tahrik ettiği gibi, II. Abdülhamit idaresinde karşı da bir cereyan yarattı. İttihat ve Terakki duvarlara astığı beyannamelerle halkı ittihada davet etti.

Memleket dışına da intikal eden İttihat ve Terakki Cemiyeti çalışmaları başlıca dört merkezden idare edilmeye başlandı. Bunlar Bükreş, Paris, Cenevre ve Kahire idi.

TEŞEBBÜSÜ ŞAHSİ ve ADEMİ MERKEZİYET CEMİYETİ

II. Abdülhamit'e karşı, İttihat ve Terakki gibi, savaşacak olan bu cemiyet, Damat Mahmut Paşa ile oğulları Prens Sabahattin ve Lütfullah'ın Avrupa'ya Aralık 1889'da kaçması olayı ile alakalıdır.

Damat Mahmut Paşa ve oğlu Prens Sabahattin, İttihat ve Terakki ile de anlaşmadılar. Paşa ve oğlu İttihat ve Terakki'ye dahil değildiler. Bütün Genç Türklerin başı olmak istiyorlardı.

Tıbbiye-i Askeriye Öğrencileri ve Hocaları.

Prens Sabahattin grubu ile İttihat ve Terakki Cemiyeti arasında, bütün Genç Türkleri ihtiva eden bir kongre için görüşmeler devam etti. Neticede 4 Şubat 1902 yılında, Paris'te, Türk dostu bir Fransızın evinde ilk kongre toplandı. Kongre sonunda daimi bir komite seçimine karar verilmekle buna da yabancı müdahalesine ekseriyet taraftarlarından Prens Sabahattin, İsmail Kemal, İsmail Hakkı ve üç Hıristiyan seçildiler. Nazari olarak Genç Osmanlılar birleşmiş oldu. Gerçekte ise kongrede beliren iki grup iki ayrı cemiyet halinde çalışmalarına devam edecektir. Azınlıkta kalmış olan İttihat Cemiyetin üyeleri, Ahmet Rıza etrafında toplanarak Cemiyetin adını "Terakki ve İttihat" olarak değiştirip Paris'te Meşveret'i çıkarmaya devam ederken Prens Sabahattin ve arkadaşları da "Teşebbüsü şahsi ve Ademi Merkeziyet" Cemiyetini kurup "Terakki" gazetesini çıkarmaya başladılar. İki cemiyet yayın organlarıyla birbirini itham etmeye devam ettiler.

II. Abdülhamit'in şahsına yapılan taarruzlar yanında, onun kurmuş olduğu ve temsil etmekte bulunduğu istibdat idaresinin memleket bünyesindeki etkileri türlü yönlerden, yukarıda işaret edilen yayın vasıtalarında gösterilmeye çalışıldı.

II. Abdülhamit'in şahsına karşı yapılan taarruzlar ile istibdat idaresinin olumsuzluklarını aksettirenler yanında, meşrutiyet idaresinin kurulmasını sağlama yolunda yazılar neşredildiği de görülmekte ve bu yazılarda hareket noktaları ayrı olmakla beraber amaç aynıydı.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, bir taraftan imamet ve hilafet konularındaki yayımlarıyla Müslümanları istibdada karşı birliğe ve ayaklanmaya davet ederken, öte yandan da saltanat müessesesi üzerine yaptığı yayın ile İmparatorluğun, din ve mezhep olduğuna değinilerek "Osmanlılık mefhumu etrafında toplamaya çalışmıştır."

İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri arasında "Osmanlılık" uzun zaman milliyet karşılığı kabul edilmekle beraber bu üyelerden bazılarında, zamanla bir tereddüt belirdiği görülmektedir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, İmparatorluk halkından Müslümanların halife etrafında, Müslüman olan ve olmayan halkın meşrutiyete dayanan Osmanlılık etrafında toplanmasını temin etmeye çalışmakla beraber Türklük konusunda da dikkate aldığı, gerek hilafeti gerekse meşrutiyete dayanan Osmanlılığı, Türklüğe istinat ettirmek istediğine dair bazı fikirlere rastlanmaktadır. Nitekim Tunalı Hilmi, yukarıda işaret edildiği gibi, Osmanlılık, Türklük değildir, demiş olmasına rağmen aynı yazısında: Öz Osmanlılar Türklerdir, bir Türkün yazdığını her Osmanlı okumalıdır; "Türkçe Osmanlıca demektir"; "Bizde kalkınmanın öncüleri Türkler olmalıdır" demektedir.

İttihat ve Terakkinin programında değil ise bile çalışmalarında, Türklük ihmal edilmemiş, Osmanlılık kadar yaygın olmamakla beraber çeşitli vesilelerle ona da temas edilmiş ve bu suretle Türklük şuuru işlenmiştir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, ıslahat konusunda Abdülaziz devrinde, Genç Osmanlıların ortaya atmış oldukları ıslahat prensiplerine bağlı, fakat Prens Sabahattin fırkasının ademi merkeziyet programına muhaliftir.

Prens Sabahattin'in kurduğu ve liderliğini yaptığı bu cemiyetin, temsil ettiği fikirler, Prensin kendi fikirleridir. Avrupa'ya, babasıyla gelmiş olduğu tarihten itibaren yayınladığı beyannamelerden, yazdığı mektuplardan ve Terakki gazetesi ile başka gazetelerden yayınlanan makalelerinden anlaşıldığına göre, Prens Sabahattin de esas itibariyle meşrutiyete dayanan Osmanlılık taraftarıdır. Fakat gerek Osmanlılık anlayışı gerekse meşrutiyet idaresi üzerindeki fikirleri, İttihat ve Terakki Cemiyetinin, aynı konudaki fikirlerinden farklıdır. Prense göre, Osmanlılık bir bütündür ve Osmanlı halkları bir Osmanlı milletini teşkil etmektedir. Osmanlı milliyeti şuuru ise henüz Osmanlı İmparatorluğu topluluklarını tarafından benimsenmiş değildir. Bu topluluklar, Türk, Arap, Arnavutluk, ermeni, Makedonyalı, Rum, Kürt, Musevi ilh. Kuvvetlerini bir noktada toplamak suretiyle hem mevcut fenalıklara karşı birlikte savaşmaları, hem de yarınki adil hükümetin temel taşlarını fikir ve gönül birliği ile koymaya çalışmalıdırlar.

II. Abdülhamit ve Genç Türkler (Jön Türkler)

Abdülhamit'e göre, Jön Türklerin uğurunda savaşmakta oldukları "Hürriyet", İmparatorluğu tahrip edici bir silahtır: "Hürriyet alışkanlığı olmayan bir memlekete hürriyet vermek, tüfek kullanmasını bilmeyen bir insana tüfek teslim etmek gibidir. Bu insan bu tüfek ile babasını, annesini, kardeşini ve nihayet kendisini de öldürür. Şu halde hürriyet vermeden önce bir memleketi hürriyete alıştırmak lazımdır. İşte ben de bunu yapmaya çalışıyordum. Bu hususta en iyi

Jön Türk Lider Kadrosu Soldan Sağa: Ahmet Rıza Bey, Nazım Bey, Muhammed Ali Paşa, Sezai Bey ve Ahmet Saib Bey.

tedbir marifeti geliştirmektedir. Bunun için de okullar açıyorum" der. İmparatorluğun böyle bir idare için hiç de uygun bulunmadığını, dolayısıyla böyle bir idarenin gerçek bir felaket halini alacağını ifade eder.

Bütün bu fikirlerin tesiriyle II. Abdülhamit, Genç Türklere, onlardan bir kısmının kurmuş oldukları siyasi cemiyetlerin fikirlerine aleyhtardır. İmparatorluğu, onların fikir ve hareketlerinden korunmak için başvurduğu vasıtalar ise; Hürriyet ve meşrutiyet

Yafa Nizamiye Alayı Erkanı ve Mustafa Kemal

Askeri Okul Diploması

fikirlerinin memlekette yayılmasını önlemek için şiddetli sansür, aynı fikirlerin memleket dışında gazete ve broşürle yayınlanmasını önlemek için hükümetler nezdinde siyasi teşebbüslerde bulunmak, Genç Türklerle müzakereye girişerek ve kendilerine memuriyetler ve makamlar vermek suretiyle mücadelelerine son vermek ve nihayet bu tedbir ile de yola gelmeyenleri mahkemeye verip, gıyaben mahkum ettirip medeni haklarından mahrum bırakmaktır.

İmparatorluğun kuruluşu için Genç Türklerin, meşrutiyete dayanan Osmanlılık sistemini kabul etmelerine karşılık, II. Abdülhamit, istibdada dayanan İslamcılık sistemini kabul etmiş ve devrinde iç idarede olsun, dış siyasette olsun bu sistemi teşkilatlandırıp geliştirmiştir.

Türkçülük II. Abdülhamit devrinde, bir fikir hareketi olarak gelişmiştir. Osmanlılık veya İslamcılık gibi bir idare ve siyaset sistemi haline getirilmesi düşünülmemiştir. Bu sebeple Türkçülük hareketi bir siyasi partinin üzerinde kafa yordukları bir problemdir.

II. Abdülhamit devrinde, istibdat rejiminin baskısına rağmen Türkçülük memleket içinde dil, edebiyat ve tarih alanlarında bir fikir hareketi olarak gelişmiş ve aydınlar arasında saha kazanmıştır.

Keza İttihat ve Terakki cemiyetinin üyeleri arasında bulunan, İmparatorluk dışı Türklerden bazılarının, dünya Türklerini, Osmanlı Devleti, etrafında toplamak hususundaki fikirleri de istikbale yönelik bir ülkü olarak dimağlarda ve gönüllerde yerleşmeye başlamıştır. Bu suretle Türkçülüğü bir sistem haline getirmeye ihtiyaç gösteren maddi ve manevi unsurlar hazırlanmıştır ki, bu iş İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra Ziya Gökalp tarafından ele alınacak ve değerlendirilecektir.

Cemiyetler Birleşiyor

Anadolu'da çalışan Genç Türkler'in derneklerine paralel olarak Osmanlı memleketlerinde de dernekler kurulmaya başlandı. Bunlar sırasıyla İstanbul, Suriye ve Makedonya'da örgütlenmeye başladılar.

Özgürlük savaşçıları İstanbul'da orta ve yüksek öğretim örgütlerinde sivrilmeye başladı. Mercan İdadisi, Siyasal Bilgiler Okulu (Mülkiye Mektebi), Askeri Tıp Okulu, Harb Okulu kısa zamanda birer çalışma merkezi haline geldiler.

Harp Okulu'ndaki özgürlük çalışmaları da yoğunluk kazanmaya başlamıştı. Sıkı denetim altında bulundukları halde öğrenciler, memleketin yönetimi ile ilgilenmekte idiler. Geceleri yatakhanede, özellikle Namık Kemal'in yapıtları elden ele gezerek okunuyordu. Mustafa Kemal (Atatürk) daha kurmay sınıfına geçmeden, inkılapçı düşüncelerini öğrenciler arasında yaymak için gizli bir örgüt kurmuştu. Ali Fuat (Cebesoy), Muhittin Baha (Pars), onun ağabeyi İsmail Hakkı ve Ömer Naci (Bozkurt) bu örgütün yetenekli üyeleri idi. Kurmay sınıfına ayrıldıktan sonra bir de dergi yayınlamaya girişmişlerdi.

Osmanlı Hürriyet Cemiyeti

Harb Okulu öğrencileri arasında görülen bu gibi çalışmalar, Rumeli'deki askeri idadi okullarında da vardı. Sivil ve askeri okullarda görülen bütün bu çalışmalar özgürlük için bir ortam hazırlamaktan öteye geçmiyordu, her şeyden önce okul dışına taşan örgütlere de ihtiyaç vardı.

Memlekette ve okul dışında, bu örgütlenmeye doğru ilk girişim Mustafa Kemal tarafından Şam'da yapıldı.

O, Harp Akademisi'nde öğrenimini bitirdikten sonra, yüzbaşı olarak süvari stajı yapmak üzere Suriye'ye gönderilmişti (11 Ocak 1905). Mustafa (Cantekin) ile tanışarak "Hürriyet" adını taşıyan bir gizli dernek kurmuşlardı. Cemiyetin adındanda anlaşılacağı üzere amaç, mevcut yönetimi sistemini asker kuvveti ile değiştirmekti.

Mustafa Kemal derneğin çalışma alanını genişletmek üzere Kudüs ve Yafa'ya, Beyrut'a giderek oradaki askeri birliklerde de teşkilatlanmayı başarmıştı. Ne varki Suriye'deki bu çalışmalar ile kesin bir sonuç sağlanmayacağını kestirdiğinden, gizlice Selanik'e giderek orada da teşkilat kurmaya koyuldu.

Selanik'in bir özelliği de ordu merkezi oluşu idi. Çok sayıda asker ve yüksek rütbeli subayı barındırmakta idi.

Mustafa Kemal, Selanik'e gittikten sonra, çok kısa bir sürede "Hürriyet Derneği"nin bir dalını kurmayı başardı. Mustafa Kemal, Hürriyet Derneği'nin şubesini kurduktan sonra, Selanik'te fazla kalmadı. Suriye'ye eski görevi başına dönmek zorunda kaldı.

Çalışmalarını adeta durdurmuş olan "Hürriyet Derneği"nden 10 üye aralarında anlaşarak merkezi Selanik'te olmak üzere ve ihtilalci usullerle çalışmak üzere "Osmanlı Hürriyet Cemiyeti"ni meydana getirdiler. Bir yıl sonrada bu dernek "İttihat ve Terakki" adını aldı.

İttihat ve Terakki'nin kurucularından gösterilen Talat, Mustafa Kemal'in kurmuş olduğu fakat çalışmaz hale gelmiş olan "Hürriyet Cemiyeti" üyeleri ile tanıştı. Onlardan bazıları ile bu cemiyeti "Osmanlı Hürriyet Cemiyeti" adı ile canlandırdı. Bu konuda yapılan ilk toplantıda Talat'tan başka Bursalı Mehmet Tahir (Asker-i Rüştiye Müdürü), Naki Bey (Asker-i Rüştiye Fransızca Öğretmeni), Mithat Şükrü (Selanik Eğitim Müdürlüğü muhasebecisi), Rahmi (Selanik gençlerinden), Ömer Naci (Yüzbaşı), Kazım Nami (Müşir Yaveri), İsmail Canbolat (Teğmen), Hakkı Baha (Üsteğmen, Selanik Rüştiye Okulu öğretmeni), Edib Servet (İrtibat Subayı) bulunmuşlardır.

Cemiyete girmek kolay değildi. Kendisine üyelik önerilecek kimse çok sıkı ve gizli olarak bir deneyimden geçiriliyordu.

"Osmanlı Hürriyet Cemiyeti" siyasal özgürlükten önce ve dinsel ülkü yerine yüksek morallı bir ahlak ilkesini gerçekleştirmek yoluna girmiş, amacını geliştirme yolunda kendini önder kabul etmişti.

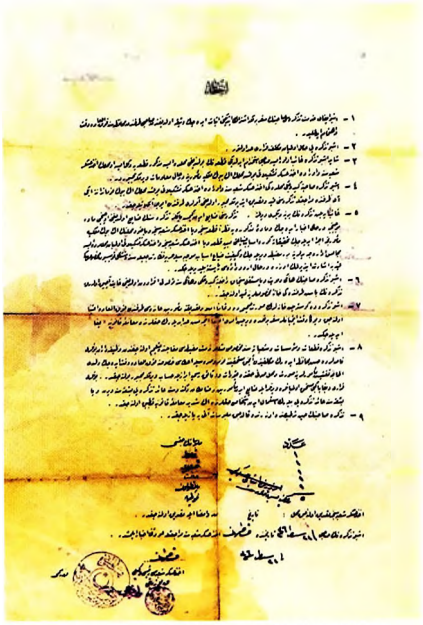

Umumi Seferberlik Hitam-ı (Bitişi) Münasebeti İçin Verilen Teskere

İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Birleşme

Osmanlı Hürriyet Cemiyeti, etkisini memleket dışında da yaymak gereğini duydu. Bu sırada Paris'te Genç Türkler'in istibdat yönetimine karşı çeşitli dernekleri savaşmakta idi. Bunların önemlilerinden biri Ahmet Rıza'nın yönetmekte olduğu Terakki ve İttihat Cemiyeti idi. Ötekisi de Prens Sabahattin'in başkanı bulunduğu "Teşebbüs-i Şahsi ve Ademi Merkeziyet Cemiyeti" idi. Bu cemiyetleri yakından tanımak, mümkünse birleşmek üzere Ömer Naci ile Hüsrev Sami (Kızıldoğan) Selanik'ten Paris'e gönderildiler. Yapılan görüşmeler sonucunda Terakki ve İttihat Cemiyeti ile bir anlaşmaya olanak bulunduğu kararına varıldı.

Görüşmeler sonucunda iki derneğin birleşmesi onaylandı.

Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin Selanik'te kurulması ile özgürlük savaşının ağırlığı Makedonya'ya geçmişti. Paris'teki Terakki ve İttihat Cemiyeti ile birleşme bu cemiyetin moral gücünü artırmaktan başka bir fayda sağlayamazdı. Bu nedenledir ki, iki cemiyetin

birleşmesinden sonra meşrutiyete götüren olaylar Selanik Genel Merkezi'nin çalışmaları doğrultusunda gelişti ve genişledi.

Gelişme ve genişleme için örgütleşme zorunlu idi. Subayların cemiyete üye olmaları bu işi kolaylaştırmakta idi. Genel Merkez, ülkücü ve yetenekli üyelere görev yerlerinde, şubeler veya merkezler açmak vazifesini verdi. Bu suretle; Kurmay Binbaşı Enver (Paşa) ile Albay Sadık Manastır Merkezi'ni, Galip (Paşa) ile Necip Draga Üsküp Merkezi'ni, Mısırlı Aziz (Paşa) ile Eyüp Sabri Ohri Merkezi'ni, Dukakin Basri de Debre Merkezi'ni kurdular.

Selanik Merkezi Anadolu'da ve İstanbul'da da örgütlenmeye girişti. Bursalı Tahir ve Paris Genel Merkezi'nden gelen Doktor Nazım, İzmir'e gönderildiler. Talat (Paşa) ile Karasu Efendi de İstanbul'da çalışmak üzere görevlendirildiler. Genç subayların cemiyete kazanılmasına ön planda önem verilmekte idi.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, halk arasında da geniş bir propagandaya girmiş bulunuyordu. Cemiyet üyelerinden bazıları seyyar satıcı kılığına girerek güvenilir kimselere devrimci yayınları dağıtıyorlardı. Bazıları da bakkal dükkanı, muayenehane ve yazıhane açarak buralarda serbest meslek sahibi kimseler kisvesi altında propaganda yapıyorlardı.

İngiltere Kralı ile Rus Çarı, Reval'de buluşup görüşmelere giriştiler. (9 Haziran 1908)

Reval görüşmeleri, batı basınında, Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılması olarak yorumlanmıştı.

OSMANLI HÜRRİYET CEMİYETİ (İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ) ÖRGÜTLENMESİ

Osmanlı Hürriyet Cemiyeti daha sonra İttihat ve Terakki adını aldı. Baştan itibaren hücresel ve hiyerarşik bir yapıda kurulmuştu. Cemiyete yeni katılacak olan üyeler, daha önceden katılmış olan üyelerin önerileri üzerine, detaylı bir araştırma yapıldıktan sonra belli ritüeller izlenerek cemiyete dahil ediliyorlardı. Dine ya da ırka bakılmıyordu. Osmanlı tebaası içinde yer alan herkes örgüte katılma hakkına sahipti.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kuruluş düzeni ve yapılandırması köylere, kasabalara ve hatta devlete sızacak biçimde örgütlendirilmişti. Özellikle Edirne ve Selanik'te bulunan 2. ve 3. Ordu'nun ve deniz kuvvetlerinin subayları içersinde oldukça hızlı ve geniş bir biçimde yayılım göstermişlerdi. Cemiyetin kurucuları arasında Talat, Mithat Şükrü ve İsmail Canbolat; ilk üyeler arasında da Kazım Karabekir, Süleyman Askeri ve Enver Bey bulunuyordu. 1908 Anayasası'nın ilanı esnasında Selanik şubesi'nin üye sayısı 186'sı sivil 319'u subay olmak üzere 505 kişiye ulaşmıştı. İstanbul ve Manastır şubeleri'de bu rakamlara yakın üye sayısına sahiptiler. Hayatlarını cemiyet'in çıkarları uğruna feda etmeye hazır olan üyeler (fedailer), özel göreve atanmış birinin başında bulunduğu ayrı bir bölüm oluşturmuştu.

Fedailer plan yapabilir ve çeşitli proje tekliflerinde bulunabilirlerdi ancak bunlar cemiyetin izni olmadan uygulamaya konamazdı. Aksi bir durum söz konusu olduğu anda, merkez komite tarafından yargılanarak ölüme kadar varan çeşitli cezalar ile cezalandırılabilirlerdi.

Yaşanılan devrimin ardından, başkent ve vilayetlerdeki şube ve kollar, İttihat ve Terakki tarafından bir siyasi partiye dönüştürülmeye çalışıldı. Her şube yada kol, yıllık kongreye yada genel toplantıya katılmak üzere kendi delegesini seçme hakkına sahipti. Delegelere düşen görev de merkez komite ile hareket ederek, örgütün izleyeceği politikaları belirlemekti. Ancak güç dengesinde ağır basan taraf merkez komiteydi ve temsilciler meclisine seçilenler, İttihat ve Terakki Cemiyeti adına çalışmaya hak kazanmış oluyorlardı.

Amaçlar ve Hedefler

Mayıs 1908'de Büyük Devlet temsilcilerine gönderilen notta, İttihat ve Terakkinin amaçları kısaca sıralanmıştı. Öncelikli amaçları Abdülhamit'in yoz düzenine son vererek Anayasayı tekrar yürürlüğe koymak olarak belirtilmişti. Daha sonraki amaç ise toplum içersinde İttihat (Birlik) ve Terakkinin (İlerleme) sağlanmasıydı. Bu şekilde toplum içersinde sosyal, siyasal ve ekonomik alanda ilerlemenin hızlanması planlanıyordu.

Amaçlar ve hedefler konusunda İttihat ve Terakki içersinde sağlanan uzlaşma ne var ki bu hedef ve amaçlara nasıl ulaşılacağı konusunda sağlanamamıştı. Özellikle Müslüman Türkler bu amaçlara ulaşmanın yönetim sisteminin merkezileşmesinde yattığını savunurken; azınlıklardan oluşan grup federal bir yapının kurulması ve yetkinin dağıtılması (adem-i merkeziyetçilik) gerektiğini savunuyorlardı.

وطن مقدسمزه ضربهٔ استبداد ایندیرمك ایستانبولدن تماکی قورتارانلر قهرمانلر

LES SAUVEURS DE LA CONSTITUTION TURQUE

Mah. MOUKTAR Pacha — طاغ‌اردوسی قوماندانی فوه عساکریه‌نازیر

NIAZI BEY, le heros de Resna — رسنه قهرمانی حریت نیازی بك

ENVER BEY قهرمان حریت انور بك

NIAZI BEY, avec ses frères d'armes — قهرمان حریت نازی ورفقای عسکریسی

PERTEW PACHA پرتو پاشا

GALIB BEY,
Inspecteur de gendarmerie de Constantinople
استانبول ژاندارمه مفتشی غالب بك

REMZI BEY — رمزی بك

Imp. AHMED IHSAN بطبعهٔ احمد احسان

31 Mart de ilgili Arş (Mahmut Muhtar Paşa, Niazi Bey, Enver Bey, Niazi Bey, Pertew Paşa, Galib Bey, Remzi Bey)

Ayrıca ayrılığa düşülen tek nokta da bu değildi. Batıcı olarak nitelendirilen grupça da ilerlemenin sağlanabilmesi için Batı Medeniyetinin tüm değerlerinin olduğu gibi benimsenmesi görüşündeydiler. Buna karşılık İslamcı olarak nitelendirilen grup ise İslam dininin rasyonel bir yapıda olduğu savunuyor ve laiklik, liberalizm, milliyetçilik gibi kavramların batıdan direk olarak alınmasına karşı çıkıyorlardı. Bir diğer grup olan Türkçüler de Osmanlı İmparatorluğu'nun gelişmesi için Batı değerlerinin hemen hemen benimsenmesinin gerektiğini ancak bu amaca ulaşılabilmesi için de ayrı bir milli kültür yaratılması gerektiğini savunuyorlardı.

Genel olarak bakıldığında ise İttihat ve Terakki mensubu olan Jön Türklerin hedeflerinin, ilk Osmanlı anayasasını ilan eden Tanzimat dönemi devlet adamlarının hedeflerine yakın olduğu bir gerçekti. Fark ise imparatorluğun problemlerinin ele alınışında ortaya çıkıyordu. Önceki devlet adamlarının uzlaşmacı politikasını bir kenara bırakarak 'tavizsizlik kuralı' izlemeyi seçmişlerdi. Bu şekilde rejimin çürümüşlüğüne son verecek ve halkı ileriye taşıyacaklardı.

Mekteb-i Rüştiye-i Askeriye-i Şahane "Taltif" Belgesi

Jön Türk Devrimine Tesir Eden İ'lnci Etken

Dönemin gözlemcileri Jön Türk Devriminin gerçekleşmesinde Yahudiler, masonlar ve sosyalistler tarafından yürütülen çalışmalarında etkiliği olduğu konusunda hemfikir görüşlere sahip olmuşlardır. Selanik'te meydana gelmiş olan olay incelendiğinde hareketin esin kaynağının Yahudi temelli olduğu görülmektedir. Bununla beraber devrimin ve Jön Türklerin sloganı

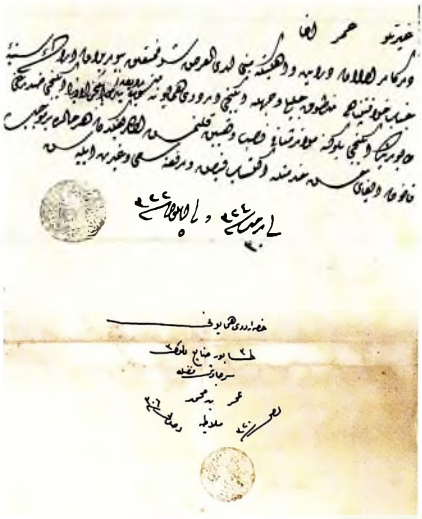

II. Ordu-yı Hümayun Ömer Bin Mehmed'in Müllazım-ı Sanî'liğe Taylını

Askeri Liseden Harbiyeye Geçişte Aranan Şartları Gösteren Afiş

Bağdat Kalesinde Bir Ferman Okunurken

halini almış olan 'özgürlük', 'eşitlik' ve 'kardeşlik' kelimelerinin de, aynı zamanlar içersinde İtalyan masonlarınca kullanıldığı bilinmektedir. Devrimin gerçekleşmesinden ve cemiyet'in İstanbul'da kurumsal bir yapı kazanmasından sonra da birçok liderinin mason olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca Yahudilerin büyük bir çoğunluğu da yeni idarenin ateşli birer savunucusu görünümünü alınışlardı.

Ancak dönemi araştıran bir çok araştırmacı devrimin bir Yahudi - Mason örgütlenmesi olarak ele alınışına da karşı çıkmaktadırlar. Bu durumun yaşanılan olayı tamamen özünden uzaklaştırmak olduğu kanısında da hemfikirdirler. Ortaya atılan bu iddiaların dönemin Avrupasında oldukça büyük yer eden 'dini ve milliyetçi' düşünce sisteminin bir önyargısı olarak ele alınması gerektiği savunulmaktadır. Jön Türk Devrimi'nin çoğunluğu asker olan Müslüman Türklerce gerçekleştirilmiş bir vatanseverlik hareketi olarak ele alınması gerektiği görüşü ağır basmaktadır. Asıl amacın, yetersiz görülen hükümdarın görevden alınıp, İmparatorluğun ömrünü uzatacak bir hükümet kurulması olduğunun unutulmaması gerektiği, araştırmacılarla vurgulanan bir gerçek özelliğindedir.

II'nci Etken

Masonlar İttihat ve Terakki hareketi başta olmak üzere, Osmanlı İmparatorlu'ğu içersindeki muhalif hareketleri önemsemeyerek yerinde olmayan bir karar vermişlerdi. Abdülhamit döneminde özellikle baskı altında tutulan mason örgütlenmeler, liberal anlamdaki reformların yeniden gerçekleştirilmesi ve anayasanın ilan edilmesi için harcanan çabalar sonucu 1890'lı yıllarda tekrar hız kazanmıştı. 1901 yılında, İstanbul'da yer alan masonların siyasi kolu olarak bilinen Osmanlı Hürriyetperveran Cemiyeti, Bir mason olduğu bilinen Kral II. Edward'dan o sırada Yıldız Saray'ın da hapis hayatı süren 4. Murat için bir takım taleplerde bulunmuştu. Bununla beraber Jön Türk liderleri arasında yer alan Prens Sabahaddin ile Arnavut ileri gelenleri arasında yer alan İsmail Kemal arasında da Paris konferansında varılan uzlaşmada da masonik etkilerin ve öğelerin yer aldığına dair kanılara da varılmıştı. Bununla beraber Önemli Jön Türklerden biri olan Ahmet Rıza ile mektuplaşan Talat Bey'in 1903 yılında Macedonia Risorta locasına katıldığı da bilinmektedir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin de iki mason locası halinde örgütlendiği de söylenmektedir. Bu da göstermektedir ki İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ideoloji ve politikasının şekillenmesinde masonların oynadığı önemli roller olmuştur.

Ancak, buna karşılık İttihat ve Terakki'nin asıl amacı "kamuoyuna nasıl lanse ederlerse etsinler" Müslüman - Türk öğelerin üstünlüğüne dayalı, güçlü ve merkeziyetçiliği benimsemiş bir Osmanlı Devleti yaratmaktı. Bunu içindir ki iki harekette birbirlerinden ayrı yolları izlemişlerdir.

Efrad-ı Cedit Şahadetnamesi,
Sivas Aziziye'den Şevket Oğlu Sami'ye 1904.

Jön Türk Devrimi döneminde, Osmanlı Yahudileri, Osmanlı siyasi yaşamını önemli derecede etkilemişlerdir.

İkinci dereceden belgeler ele alındığında, Osmanlı İmparatorluğu içersinde yaşayan çeşitli Yahudi cemaati üyelerinin, o dönem içersinde Avrupa'da ve Amerika'da etkili olan Siyonist hareketin etkilerini ölçmek amaçlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne destek verdiği yönünde bir sav ortaya atılabilir. Dönemin başlarında Siyonist bir eylemci olan Theodor Herzl pek çok defa Abdülhamit'e, Filistin'den verilecek bir parça toprak bağışı karşılığında ülkenin finansmanını düzenleyebileceğini teklif etmiştir. Bununla beraber, Jön Türk Devriminin gerçekleşmesinin hemen ardından da Siyonistler İstanbul'da bir büro kurmuşlardı.

Ancak, Osmanlı Yahudileri her ne kadar Siyonist projeye destek vermek isteseler de, Abdülhamit'in takındığı tavır sonucu, duraklamışlardır. Abdülhamit, Siyonist lider Theodor Herzl'in teklifine karşılık; O'na bir karış toprak bile satamayacağını çünkü bu toprakların Türk Halkına ait olduğunu ve halkın kanıyla sulandığını vurgulayarak, ancak İmparatorluk bir gün ortadan kalkarsa -bizim yalnızca cesedimiz bölünebilir diyerek- bu topraklara sahip olabileceklerini söylemiştir.

III'üncü Etken

Devrimin oluşum sürecini oluşturan dönemlerde, sosyalist düşünce Osmanlı İmparatorluğu içinde özellikle batı bölgelerde yaşayan azınlıklar içindekendisine küçümsenemeyecek bir yer bulmuştu. Sosyalist düşünce ve bu düşünceyi savunanlar, hareket içinde önemli bir rol oynamıştı. Ancak 1905 Yılında bu kesim tarafından izlenen politikaya karşı çıkan sosyalistler, Makedonya ve Edirne Sosyal Demokrat Örgütünü kurmuşlardı. Ayrıca, Bulgar sosyalistlerde çeşitli grup ve örgütler oluşturarak, çeşitli gazete ve dergiler çıkarmışlardı. Jön Türk Devrimine, fazla olmasa da kendi içersinde azımsanamayacak katkıları olduğu söylenebilmektedir. Fakat Jön Türk Devriminin devamındaki yıllarda, sosyalistler de eylemlerine hız vermişlerdir.

Bu etkinin en anlaşılır hale geldiği olay, 1908 Jön Türk Devriminin hemen sonrasında Makedonya'da gelişen grev ve gösteri dalgasıdır. Bu grev gösterileri, İstanbul'daki benzerleri izlese de, İttihatçılar hükümet içersindeki yerlerini sağlamlaştırdıkça özgürlükleri de git gide azalmıştır.

1910 yılında Osmanlı Sosyalist Partisi'nin kapatılması, Balkan ve Birinci Dünya Savaşları da bu düşünüş ve hareketin tamamen sindirilmesini sağlamıştır.

31 MART İSYANINA GÖTÜREN OLAYLAR

Derviş Vahdeti Kıbrıs'ta doğmuş ve büyümüştü. Fakir bir ailedendi. Medresede okumuştu ve 14 yaşında hafız olmuştu. Bir müddet hocalık etmişti. Sonradan İngilizce öğrenip Kıbrıs'ta İngiliz Yüksek komiserliği'nde vazife görmüştü. Meşrutiyetin duyurulması üzerine İstanbul'a dönmüş ve 10 Kasım 1908 tarihinde Volkan Gazetesi'ni çıkarmaya başlamış, 6 Şubat 1909'da "İttihat-ı Muhammedi" Cemiyetini kurmuştu. Derviş vahdeti Kıbrıslı Kamil Paşa'dan yanaydı. İttihat ve Terakki'nin Osmanlıları bir ülkü

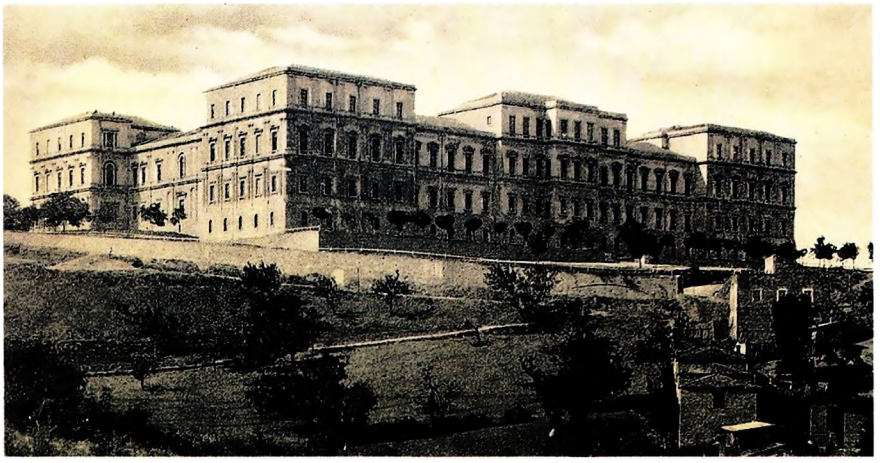

Taşkışla

etrafında toplamasına karşılık Muhammet ümmeti birliğini sağlayacaktı. Cemiyetin kurucuları olarak ta çeşitli tarikatlardan şeyhler, vaizler ve imamlar gösterilmişti. Said-i Kürdi (Nursi) de kurucular arasındaydı. Olayların çıkmasını bekleyen yağmacılığa niyetli kişilerle, Hıristiyanlar'da dahil olmak üzere bu topluluğa girmişlerdi.

Şeyh Said-i Kürdi (Nursi) imzası ile yayımlanan bildirilerde: "Cemiyetimize her mümin kalbi ile bağlıdır. İlk Önce genel mürşit olan ulemayı, şeyhleri ve öğrencileri Şeriat adına birliğe çağırıyoruz" denilerek askere seslenişler ve çağrılar yapılmaktaydı. Volkan Gazetesinde yayınlanan yazılarda da; Avrupa'da Frenkleşerek memlekete dönen dört beş sarhoşa itaat etmemesi düşüncesi aşılanıyor diye yazıldıktan sonra, askerden İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti üyeleri olarak, İttihat ve Terakki Partisine hadlerini bildirmesi istenmekteydi.

Taşkışla Topa Tutularak Teslim Olmaları İstenirken. (31 Mart Olayları)

Hareket Ordusu Topçu Askerlerinden Bir Grup.

İttihad-ı Muhammed-i Cemiyeti bir güç gösterisi yapmaya karar vermişti. Halkı Ayasofya Camisin'de okunacak mevlide çağırmıştı. 20.000 kişilik bir kalabalığı ellerinde yeşil bayraklarla Ayasofya'nın önünü doldurmuşlardı. Said-i Kürdi (Nursi)'nin ve Derviş Vahdeti'nin kin ve intikam saçan demeçlerinden sonra mevlüt okunmuştu.

İttihad-ı Muhammed-i Cemiyeti Bursa'da şubeler açmıştı ve Doğu Anadolu'ya kışkırtıcı ajanlar göndermişti. Meşrutiyet yönetimi, Müslümanlıkla alakası

Tophanede Konuşlanan Hareket Ordusuna Bağlı Bir Topçu Bataryası. (31 Mart Olayları)

Hürriyet Ordusu Askerleri Yıldız Sarayı Bahçesinde.

olmayan bu kötülükleri ortadan kaldırmak ve düzmece din adamı tayfasına haddini bildirmek niyetindeydi.

Volkan Gazetesi ile diğer muhalif gazeteciler gericiliğe elverişli ortamı sömürmekte ve onu daha da kuvvetlendirmekteydiler.

Aslında işin temelinde İngilizler bulunmaktaydı. Derviş Vahdeti, İngiliz haberleşme servisleri tarafından seçilmiş ihtilalci ajan olarak yetiştirilmişti. Volkan Gazetesi'ni kurmak, yürütmek ve ortalığı ateşe vermek maksadı ile sahneye çıkarılmıştı.

9 Nisan tarihinde İkdam Gazetesi birbirlerini izleyen olayların kamuoyunda yaratmış olduğu heyecanın kötü sonuçlar vermesini önlemek üzere Hükümet'te ve Meclis'te değişiklik yapılmasını, Mebuslar Meclisi Başkanlığı'na İsmail Kemal'in, Harbiye Nazırlığı'na

Hürriyet Ordusu Topçuları Taksim'de. (31 Mart Olayları)

Nazım Paşa'nın ve Maliye Nazırlığı'na da Eski Maliye Muhasebecisi Abdurrahman Efendi'nin getirilmesini teklif ediyordu. Böyle bir değişikliği de Kamil Paşa'nın sadrazamlığa geçmesi izleyecekti. Aynı günde Ahrar Fırkası'nın bombalar hazırladığına dair rivayetler dolaşmaya başlamıştı. Böylece 31 Mart (13 Nisan) ayaklanmasının arifesine varılmış olunuyordu.

31 Mart İsyanı

10 Nisan Cumartesi günü bütün askerlere bir günlük emir okunmuştu. Askerlerin hocalarla görüşmemesi, Padişah ile halkın İttihat ve Terakki Partisi'nden yana olduğunu belirtilmekte idi. 13 Nisan (31 Mart) sabahına doğru Taşkışla'daki 4'ncü Avcı Taburu ayaklanmıştı. Subayları yakalayıp hapsettikten sonra onbaşı ve çavuşların komutasında Ayasofya istikametinde yürüyüşe geçmişlerdi. Yürüyüş parolası "Şeriat İsteriz" idi. Tabur yöneticileri öteki asker birliklerini de Ayasofya'da Mebuslar Meclisi'nin önünde toplantıya çağırmışlardı.

Bu çağrı üzerine Tophane'deki İstihkam taburu, Kılıç Ali Paşa'daki askerler, Beyoğlu'ndaki Topçu Numune Alayı, Yıldızdaki 5, 6, ve 7'nci alaylar ve

31 Mart İsyanlarında Bir Tutuklu.

Bahriye Nezareti'ndeki erler Ayasofya Meydanı'na gelip beyaz kırmızı ve yeşil bayraklarla çevrili alanlarda yerlerini almışlardı. Bu sırada isyancıların başlıca komutanları şunlardı: Yaşar Hamdi Çavuş, Serasker Mehmet Çavuş, Süvari Komutanı Hazım Çavuştu. Şeyhülislam'ı Ayasofya meydanına getirmişlerdi ve isteklerinin iletilmesinde aracı olmalarını istiyorlardı.

Resneli Niyazi ve Askerleri Taksim'de (24 Nisan 1909).

Babıali Önünde Mahmut Şevket Paşa'nın Makineli Tüfekli Arabası ve Enver Paşa, Hüseyin Hüsnü Paşa, Ali Rıza Paşa.

İsyancıların isteklerinin en önemlileri şunlardı;

1. Şeriat hükümlerinin kesin olarak yürütülmesi.
2. Harbiye Nazırı Rıza Paşa ile Mebuslar Meclisi Başkanı Ahmet Rıza'nın değiştirilmesi.
3. Subayların değiştirilmesiydi.

Şeyhülislam'ın gitmesinden sonra liderler, hükümetin değişmesi ve yeni kurulacak kabinede kimlerin yer alacağı konusunu görüşmeye başlamışlardı.

Kabine saat 8:00'da toplanmıştı. Şeyhülislam Ziyaettin Efendi isyancıların isteklerini bildirmişti. Görüş-

Hareket (Hürriyet) Ordusuna Ait Silahlı Araba Beyoğlu'nda Halk Tarafından İlgi ile İzlenirken.

31 Mart Olaylarında Yıldız Sarayı'ndan Alınan Tutuklular.

melerin sonunda varılan karara göre kuvvet kullanımına gidilmeyecekti ve isyancıların isteklerinin kabul edildiği haberi Şeyhülislam ile onlara ulaştırılacaktı. Birkaç kişi de nasihat etmek üzere Ayasofya Meydanı'na gönderilecekti.

Şeyhülislam ve ulema meclise katılmışlardı. 2500 kadar askerin etrafını çevirmiş olduğu meclis binasına isyancılarda girerek koridorları hatta toplantı salonunu doldurmuşlardı. Asiler kabinenin çekilmesini hatta 2. Tümen Komutanı Cevat Paşa ile Hassa

Hürriyet Ordusuna Ait Bir Birlik Kağıthane'de Konuşlanırken.

Enver Paşa Babası İle Taşkışla Kapısında

Ordusu Komutanı Muhtar Paşa'nın da yerlerinden atılmalarını istiyorlardı. Bu esnada Hoca Rasim'de Meclis kürsüsünden din ile ilgili görüşler ve istekleri kapsayan bir demeç vermekteydi. Hoca Rasim'den sonra kürsüye ayaklanmanın çıkmasında başrol oynayan İsmail Kemal gelmişti. Mebuslara kabinenin düşürülmesine ilişkin karar verilmesi gerektiğini anlatmıştı. Mebuslar kabineyi çoğunlukla güvensizlik oyu vererek devirmişlerdi.

Kabinenin çekilmesinden sonra II. Abdülhamit ile isyancılar karşı karşıya gelmiş bulunuyorlardı. II. Abdülhamit'in isyancılara karşı kuvvet kullanması söz konusu olamazdı. Padişah asilere başkatip Ali Cevat tarafından kaleme alınan bir tezkere ile seslenmeyi uygun görmüştü. Padişah teskeresi önce Meclis daha sonra da Ayasofya meydanında okunduktan sonra Tevfik Paşa'nın Sadrazamlığı ve Mareşal Ethem Paşa'nın Harbiye Nazırlığı üzerinde bir karara varılmıştı. İsmail Kemal'inde meclis başkanlığına seçilmesi uygun görülmüştü. 14 Nisan tarihinde Tevfik Paşa Kabinesini kurup göreve başlamıştı.

İsyancıların zorbalığı ayaklanma ile başlamış, Tevfik Paşa kabinesinin kurulmasından sonra da devam etmişti.

Hürriyet Ordusu Askerlerinden Bir Grup.

Enver Bey ve Resneli Niyazi Taksim Kışlası Kapısında.

31 Mart Olaylarında Kurşunlanan ve Bombalanan Taksim Kışlası.

Adliye Nazırı Nazım Paşa öldürüldü ve Bahriye Nazırı Rıza Paşa'da vuruldu. Okullu ve genç subaylarında peşine düşülmüştü. Ele geçenlerin bazıları o anda kurşuna dizilmişti. Yıldız Kışlası subaylarından 6'sı boğazlanmıştı. Asar-ı Şevket Zırhlısı Kaptanı Binbaşı Ali Kubuli, Yıldız Sarayı'na kadar götürülüp Abdülhamit'in gözleri önünde şehit edilmişti. İttihat ve Terakkinin ileri gelenlerinin de peşine düşmüşlerdi ne var ki bunlar dağılarak izlerini kaybettirmişlerdi.

İsyancılar şehirde kaos yaratacak şekilde çeşitli fenalıklar işlemekten çekinmemişlerdi. Küçük gruplar halinde dolaşarak silah atıyorlardı. Beğenmedikleri subayların değiştirilmesi için, listeler düzenleyerek İsmail Kemal aracılığıyla Harbiye Nazırına başvuruyorlardı. İstanbul'da ve taşrada Meşrutiyet taraftarlarının tüm olarak ortadan kaldırılması için çalışmalara girişmişlerdi.

Gericiler Bursa, Erzincan, Erzurum ve Adana'da da isyanlar çıkarmışlardı. Adana'da ki olaylara Ermenilerde karışmıştı ve çok sayıda kan döküldü. Yaklaşık olarak 7000 kişi ölmüştü.

İstanbul'da meydana gelen 31 Mart ayaklanması Selanik'te öğrenilmiş ve halkta büyük heyecan uyandırmıştı. Makedonya'da Meşrutiyete ve İttihat ve

Terakki'ye bağlılık bir iman halinde köklenmişti. Selanik Genel Merkezi ordunun yüksek komutanları ile durumu görüştü. 3'ncü Kolordu Komutanı Mahmut Şevket Paşa, ayaklanmayı bastıracak güçte olduğunu ve harekata hazır olduğunu bildirmişti.

31 Mart - 13 Nisan ayaklanmasından bir gün sonra, Selanik'ten İstanbul üzerine kuvvet gönderilmesi kararlaştırılmış bulunuyordu. Bu kuvvetin yüksek komutanlığını Mahmut Şevket Paşa, komutanlığını Hüseyin Hüsnü Paşa, kurmay başkanlığını Kolağası Mustafa Kemal (Atatürk) üzerine almıştı. Selanik redif kuvveti sözü edilen kuvvetin çekirdeğiydi. Buna gönüllü olarak Müslüman olan ya da olmayan erler de katılmıştı. Bu suretle bu kuvvete Mustafa Kemal'in uygun gördüğü "Hareket Ordusu" unvanı verilmişti. Hareket Ordu'sunun öncü birlikleri 14 Nisan akşamı trenle İstanbul yönüne hareket etmişlerdi. Ordu kuvvetlerinin toplantı yeri olarak Yeşilköy gösterilmişti.

Çatalca istihkamları Hareket Ordusu birliklerinin eline geçmişti. İstanbul'da telaş ve şaşkınlık gittikçe artmaktaydı. Abdülhamit, İstanbul'da çıkan ayaklanmanın başarıya ulaştığını görünce, partinin memlekette köklü bir güce ve etkiye sahip bulunduğunu sanmıştı. Bu nedenle Makedonya'dan ilk gelen protesto telgraflarına önem vermemiş bunları blöften İbaret olarak nitelendirmişti

14 - 19 Nisan arasında Hareket Ordusu kuvvetleri İstanbul'u batıdan yarım çember içine almış bulunuyorlardı. İstanbul büyük bir korku geçirmekteydi. İsyancı askerler bir güruh içersinde havaya ateş açmaya başlamışlardı. Hareket Ordusunun Beyoğlu yönünde ilerleyen kuvvetleri, Harb Okulu önünde karşılaştığı direnmeyi kısa sürede ezdikten sonra, isyancıların merkez haline getirmiş oldukları Taksim Kışlasını kuşatıp ateşe başlamışlardı. Sirkeci'den Babıali'ye yürüyen kol, askeri kulübe sığınan isyancılarla Babıali'nin korunması ve görevlendirilmiş karakol erlerinin şiddetli direnişi ile karşı karşıya kalmışlardı. Direnişi kırmak ve isyancıları teslim almak için topçu kuvvetleri getirtilerek top ateşi açılmıştı. O gün akşama kadar süren çatışmalar sonucu Selimiye ve Yıldız kışlaları dışında kalan direnme merkezleri tüm

Hürriyet Ordusu Askerlerinden Bir Grup.

Hurriyet Ordusu Askerleri Galata Köprüsü'nde.

olarak yok edilmiş bulunuyordu. Ertesi gün Selimiye ve daha sonrasında da Yıldız kışlaları teslim alınarak Hareket Ordusu tamamıyla İstanbul'a hakim olmuştu. Bundan sonra Mahmut Şevket Paşa sıkıyönetim ilan etti. Herkesin merak ettiği konu ise Abdülhamit'e ne olacağı idi.

Resmeli Niyazi ve Askerleri Taksim'de (24 Nisan 1909).

Hareket Ordusu Askerleri Kadıköy'de.

Sarayı teslim almaya gönderilen Şevket Turgut Paşa, içinde pek çok asker bulunduğunu sanarak, etrafı kuşatıp beklemeye kara vermişti. Sarayın direnmeye kalkışması halinde yakılacağına dair söylentilerde dolaşmaya başlamıştı. Oysaki saray da bekçilik yapan 30 adet er bulunmaktaydı. 27 Nisan tarihinde Hareket Ordusu askerleri başlarında er üniformalı subayları olduğu halde saraya girmişlerdi.

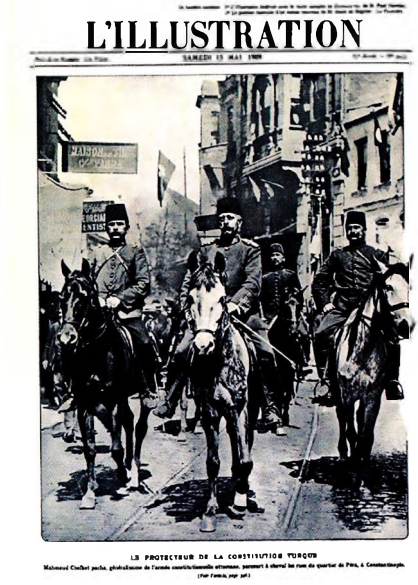
L'ILLUSTRATION

SAMEDI 15 MAI 1909

LE PROTECTEUR DE LA CONSTITUTION TURQUE

Hürriyet Ordusu Pera'da.

ABDÜLHAMİT'İN TAHTTAN İNDİRİLMESİ

27 Nisan günü Saray, korkulu yaşamını sürdürürken, mebuslar ve ayan meclisleri, Yeşilköy'de Sait Paşa'nın başkanlığında toplanmışlardı. Padişah genellikle, 31 Mart ayaklanmasından sorumlu tutulmaktaydı. Anayasayı koruyacağına yemin ettiği halde, ayaklanma sırasında bu doğrultuda herhangi bir girişimi görülmemişti. Gazi Ahmet Muhtar Paşa millet ve memleketin selameti için Abdülhamit'in tahtan indirilmesini önermişti. Bu demeç alkışlarla karşılanmıştı. Fetva Emini, padişahın tahtan indirilmesi yerine kendisine tahtan vazgeçmesinin önerilmesini uygun görmekteydi. Ne var ki Abdülhamit buna yanaşmamıştı. Abdülhamit; saltanattan vazgeçmeyeceğini, 31 Mart olayını hiçbir yönden kabul etmediğini, sorumluluğunun ve lekesinin üzerinde kalmasına izin vermeyeceğini. Her ne olursa olsun tahkikat yapılması gerektiğini söylemesi üzerine fetva düzenlenip Şeyhülislam tarafından imza edildikten sonra meclise gönderilmişti.

Millet Meclisi tahtan düşürülme kararını, padişaha bildirmek üzere üyelerden ikisi ayandan olmak üzere dört kişilik bir grup seçilmişti. Bu kurula ayandan eski yaverlerden Arif Hikmet Paşa ile Ermeni Katolik Cemaatinden Aram Efendi, Draç Mebuslarından

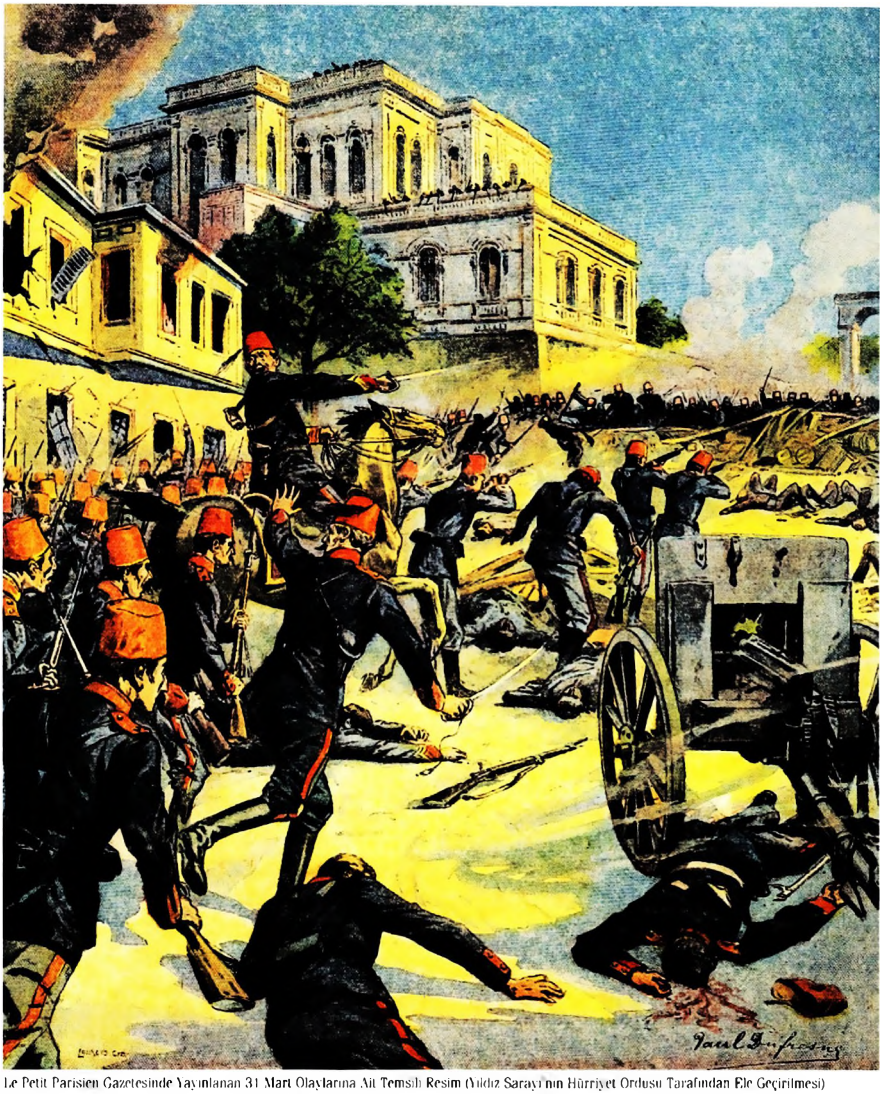

Le Petit Parisien Gazetesinde Yayınlanan 31 Mart Olaylarına Ait Temsili Resim (Yıldız Sarayı'nın Hürriyet Ordusu Tarafından Ele Geçirilmesi)

Esat Paşa ile Selanik Yahudi Cemaati'nden Karasu efendi girmişlerdi. Kurula Ermeni ve Yahudi üyelerin seçilmiş olması, ayrıca, Meşrutiyet'i duyurmak ve 31 Mart ayaklanmasını bastırmak için birlikte çalışmış olan Osmanlıların birliklerinin devam ettiğini göstermek maksadıyla yapılmıştı. (Tebliğ heyetinde Gayrimüslimlerin bulunması olayı bazı tarihçiler tarafından üzüntüyle değerlendirilmektedir.)

Mahmut Şevket Paşa ve Kurmayları Enver Bey, Resneli Niyazi, İsmail Bey Ayakta, Hüseyin Hüsnü Paşa ve Ali Rıza Paşa Otururken.

II. Abdülhamit taht değişikliğini bildiren topların sesini duyunca her şeyin bittiğini anlamıştı. Sarayın küçük mabeyin denilen yerinde kuşku içersinde beklerken, sözü edilen kurulun onunla görüşmek istediği bildirilmişti. Abdülhamit kurulu kabul etti ve metanetini koruyarak:

"Bu işi ben yapmadım. Sebep olanları millet arasın bulsun. Ben milletimin iyiliği için çok çalıştım. Hepsi mahvoldu. Hepsinin üzerine sünger çekildi. Kaderim böyle imiş sebep olanları varsın millet bulsun, yalnız bir ricam var hayatımın Çırağan Sarayı'nda muhafaza edilmesidir... "Zaten ben yorulmuş idim. Hiçbir şey istemem, hiçbir şeye karışmam, milletten bunu rica ederim" demiştir.

Gece yarısından sonra, Hüseyin Hüsnü Paşa (Hareket Ordusu Komutanı), Fethi Bey (Okyar) ve Galip Bey gelerek Abdülhamit'e, Selanik'e götürüleceğini bildirerek, hazırlanmasını istemişlerdi. Abdülhamit öldürüleceğinden kuşkulanarak Selanik'e gitmeyeceğini söylemişti. İki tarafında isteklerinde direnmesi trajik olaylara neden olmuştu.

Abdülhamit başka çıkar yol olmadığını anlayınca, küçük şehzade Abdürrahim Efendi ile eşlerinden ve

Çatışmalarda Şehit Olan Hareket Ordusu Kolağası Muhtar Bey'in Cenaze Töreni.

hizmetkarlarından bazılarını da yanına alarak saraydan ayrılıp, Sirkeciye götürülmüş, orada da özel bir trene bindirilerek Selanik'e gönderildi. Bu olay ile de Osmanlı Tarihinde onun adını taşıyan bir devir kapanmış oluyordu.

II. Abdülhamit'in Selanik ve İstanbul'daki Yaşamı ve Ölümü

Sultan II. Abdülhamit tahtan indirildikten sonra kendisine herhangi bir şey verilmeden (para ve değerli eşyaları) apar topar Selanik'e götürüldü. Bu duru-

Hürriyet Ordusu Askerleri Yıldız Sarayı'nda.

Le Petit Parisien Gazetesinde Yer Alan Abdülhamit'in Görevden Hal Edilişini (Alınışını) Gösteren Temsili Resim.

mının arkasından da Yıldız Sarayı, halkında katıldığı bir yağmaya sahne olmuştu.

Selanik'e götürülen II. Abdülhamit burada bulunduğu süre içerisinde oldukça büyük sıkıntılara maruz kalmış, Alatini Köşkü'nde bulunmaktayken Kürt Salim adlı bir ittihatçının saldırısına uğramış, ancak ateş açan kişi isabet ettirememiş ve bu saldırıdan kurtulmuştu.

Üç buçuk yıla yakın bir süre Selanik'te bulunan II. Abdülhamit, patlak veren Balkan Savaşı'nın Selanik kapılarına kadar gelmesi sonucu, 1 Kasım 1912 tarihinde tekrar İstanbul'a getirilmişti. Ancak kendisi Selanik'te bulunduğu süre içersinde devletin durumu ile ilgili herhangi bir bilgiye sahip değildi.

İstanbul'a geldikten sonra Beylerbeyi Sarayı'na yerleştirilen II. Abdülhamit, İttihatçılar tarafından ilk yıllar sıkı bir göz hapsinde tutulmuş ancak I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla İttihatçıların önde gelenlerinin ziyaretine uğramış ve fikirleri alınmıştır.

Ancak ülkenin içersinde bulunduğu duruma duyduğu üzüntü ve yaşının ilerlemesi sonucunda sağlığı iyice bozulan II. Abdülhamit, konulan zatürree teşhisinin ardından, 10 Şubat 1918 günü hayatını kaybetmiştir. Cenazesi düzenlenen oldukça büyük bir törenle kaldırılmış ve II. Mahmud'un türbesine getirilerek toprağa verilmiştir.

II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ ASKERİ TEŞKİLAT VE ORDU

Yeniçeri ocağının kaldırılmasından II. Abdülhamit'in tahta çıkmasına kadar yarım asır geçmişti. Bu süre zarfında, Osmanlı Devleti'nde üzerinde durulan problemlerden biride çağdaş bir askeri teşkilat ve ordu meydana getirmek olmuştu. Osmanlı devlet adamları, yeni bir askeri teşkilat ile modern bir ordu meydana getirmek konusunda fikir birliğine sahiptiler. Bunun için II. Mahmud'dan itibaren başlanan askeri ıslahatlara Abdülmecit ve Abdülaziz devrinde de devam edilmişti. II. Abdülhamit tahta çıktığı esnada Osmanlı Askeri teşkilatı ve ordusu modern bir görünüme sahipti ve şu ana bölümlere ayrılmakta idi. Bab-ı Seraskeri, Dar-ı Şüray-ı Askeri, Erkanı Harbiye (Genelkurmay), Tophane-i Amire Nezareti.

Bab-ı Seraskeri: askeri teşkilatın en yüksek makamıydı. Bugün, umumi olarak Milli Savunma Bakanlığının sahip olduğu vazife ve yetkilere sahipti. 1879 tarihinde, Bab-ı Seraskeri adı, Harbiye Nezaretine çevrilmişti. Bu durum 1884 tarihine kadar devam etmişti, daha sonra tekrar Bab-ı Seraskeri'ye dönülmüştü.

II. Abdülhamit döneminde, Seraskerlik veya Harbiye Nezareti görevlerine sırasıyla şu paşalar getirilmişti: Abdi Paşa, Redif Paşa, Mahmud Paşa, Rauf Paşa, İzzet Paşa, Mahmud Paşa, Mustafa Paşa, Gazi Osman Paşa, Hüseyin Hüsnü Paşa, Gazi Osman Paşa (ikinci defa), Hüseyin Hüsnü Paşa (ikinci defa).

Yıldız Sarayı

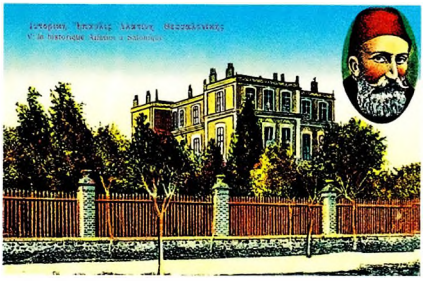

Sultan Abdülhamit, Alatını Köşkü.

Gazi Osman Paşa (üçüncü defa), Ali Saip Paşa (ikinci defa) ve Mehmet Rıza Paşa.

II. Abdülhamit devrinin sonunda ise, Bab-ı Seraskeri'i Dairesi, mektupçuluk kalemi, şifre kalemi, tercüme kalemi, nizamiye evrak kalemi bölümlerine ayrılmaktaydı.

II. Abdülhamit döneminin başlarında Dar-ı Şüray-ı Askeri, Bab-ı Seraskeriye bağlıydı. Harbiye Nezareti ile Harbiye-i Umumi Reisliği tarafından görülmekte olan işleri görmek üzere şu daireler taksim edilmişti. Harbiye Dairesi, Levazım Dairesi, Nizam Dairesi, Muhakemat Dairesi, Sağlık Dairesi ve bu dairelere bağlı kalemler. Şûra teşkilatı sonradan kaldırılmış ve vazifeleri Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi teşkilatı içine alınmıştı.

Bu dönemde henüz Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi bulunmamaktaydı. Ancak bir Erkan-ı Harbiye Reisliği bulunmakta ve ordu birliklerinde bulunan Erkan-ı Harp Reisleri ile alakadar olmaktaydı. Bu makam zaman içersinde bir daire şeklinde gelişme göstermişti. II. Abdülhamit devri sonlarında, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi adını taşımakta olan bu daire 6 şube ile piyade, süvari, topçu, muhakemat, levazım-ı umumiye, istihkam, sıhhiye ve muhasebe dairelerinden ve bunlara bağlı kalem ve komisyonlardan teşekkül etmekteydi.

Tophane-i Amire Nezareti, Bab-ı Seraskeri'den ayrı olarak teşkilatlanmıştı. Vazifeleri ordunun savaş silahlarını ve araçlarını yapmak, tamir etmek ve temin etmekti. Bununla beraber, Karadeniz Boğazı ile Çanakkale Boğazı'nın muhafazası ve teknik elemanların yetiştirilmesi de başlıca görevler arasındaydı. Müşir rütbesinde bir paşa'nın idaresinde, harbiye, muharebe, levazım dairelerinden sevk ve binalar komisyonlarından ve sıhhiye meclisinden kurulmaktaydı. İki istihkam alayı iki sanayi alayı Karadeniz alayı, Çanakkale birinci ve ikinci alayları da Tophane Nazırının emrindeydi. İstanbul'daki Zeytinburnu fabrikası ve baruthaneleriyle Anadolu'da mevcut fişekhane veya baruthaneler de yine tophaneye bağlıydı. II. Abdülhamit döneminin sonlarına doğru İstanbul'daki askeri hastaneler de Tophaneye bağlanmıştı.

Müslüman olmayan halktan asker alınmadığı gibi, Bosna - Hersek, Arnavutluk, Arap Yarımadası ve Trablusgarp gibi halkı tamamen Müslüman olan memleketlerden de asker alınmamıştı. Bundan başka İstanbul halkı da askerlikten istisna edilmişti. Bu suretle, İmparatorluk ordusu, zaruri olarak milli bir ordu karakterini korudu. Müslüman olmayan Anadolu ve Rumeli halkı için askerlik hizmetinden muafiyet karşılığı belli bir ücret alınmaya başlanmıştı.

Askere alınanlar kur'a usulüne tabi tutulmaktaydılar. Kur'a usulünden başka, gönüllü olarak hizmet görmek isteyenlerle bedel karşılığında askerlik yapmak isteğinde olanlar da orduya kabul edilmekteydi.

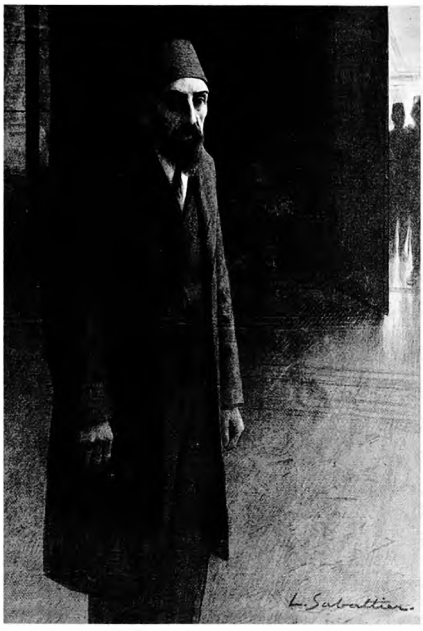

L'illustration Gazetesinde Yer Alan Abdülhamit'in Bir Resmi.

Fakat bu suretle askerlik yapanlar az olduğu gibi esaslı bir fayda da sağlamıyordu.

Osmanlı Ordusu, kademeli bir şekilde kurulmuştu. Ordunun çekirdeğini nizamiye kuvvetleri teşkil ederdi. Bunlara muvazzaf veya hazar kuvvetleri de denilmekteydi.

Nizamiye ordusunda hizmet müddeti dört yıldı. Bu hizmeti bitirenler bir yıl müddetle yedek sınıfta bulunurlardı. Ordunun ikinci sınıfını ve kademesini redif kuvvetleri teşkil etmekteydi. Muvazzaf ve yedek hizmetlerini bitirenler her yıl bir ay askerlik hizmeti görmek üzere müstahfız sınıfı teşkil ederler, bunlarda redif kademesini aşmış olan kuvvetleri oluştururlardı. Böylece İmparatorlukta askerlik mükellefiyeti kademeli ve gittikçe hafifleyici bir şekilde olmak üzere aşağı yukarı 20 yıl tutmaktaydı.

Nizamiye kuvvetleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun savunma ihtiyacı göz önünde tutulmak üzere muayyen merkezler etrafında, yedi orduya taksim edilmiş bulunuyordu. Her ordu bulunduğu bölgenin adını taşımakta idi, yalnız merkezi İstanbul'da bulunmakta olan Birinci Orduya Hassa Ordusu denilmekteydi. İkinci Ordu (Tuna Ordusu)nun merkezi Şumnu, Üçüncü Ordunun (Rumeli Ordusu) merkezi Manastır, Dördüncü Ordunun (Anadolu Ordusu) merkezi Erzurum, Beşinci Ordunun (Suriye Ordusu) merkezi Şam, altıncı Ordunun (Arabistan Ordusu) merkezi Bağdat, Yedinci Ordunun (Yemen Ordusu) merkezi San'a idi. 1294 (1877) salnamesine göre bu ordulardan her birinin kuruluşu şöyleydi.

Birinci Ordu, 28 piyade taburu, 7 süvari alayı, 2 seyyar topçu, alayından kurulmuştu. Asker mevcudu 35.438, hayvan mevcudu 12.397, top sayısı 182 adetti.

İkinci Ordu, 24 piyade taburu, 4 süvari alayı, 1 seyyar topçu alayı, 20 kaleler topçu bölüğü ve 1 istihkam bölüğü ilave ediyordu. Ordunun mevcudu, 29.934 idi ve top sayısı 1379 idi.

Üçüncü Ordu, 32 piyade taburu, 4 süvari alayı, 1 topçu alayı, 21 kaleler topçu bölüğü ve 1 istihkam bölüğü ile kurulmuştu. Asker mevcudu 44.232, hayvan mevcudu 7136, top sayısı da 849 idi

Dördüncü Ordu, 24 piyade taburu, 4 süvari alayı, 5 seyyar topçu alayı ve 12 kaleler topçu bölüğü ile kurulmuştu. Asker mevcudu 28.596, hayvan mevcudu 768, top sayısı 670 idi

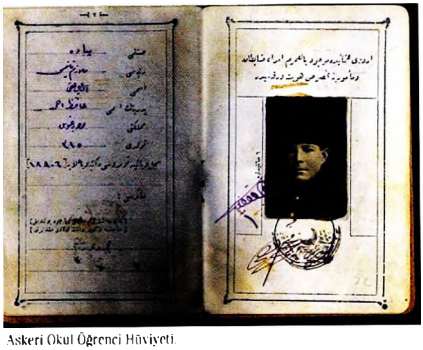

Askeri Okul Öğrenci Hüviyeti

Beşinci Ordu, 24 piyade taburu, 4 süvari alayı, 1 seyyar topçu alayı, 3 kaleler topçu bölüğü ve 1 istihkam bölüğü ihtiva ediyordu. Asker mevcudu 27.334 hayvan mevcudu 6880, top sayısı da 245 idi.

Altıncı Ordu, 20 piyade taburu, 2 süvari alayı, 1 seyyar topçu alayı, 2 sanayi bölüğü ve 1 istihkam bölüğü ile kurulmuştu. Asker mevcudu 21.845, hayvan mevcudu 4809 top sayısı 94 idi.

Yedinci Ordu, 20 piyade taburu, 1 seyyar topçu alayı, 5 kaleler topçu bölüğü ve 1 istihkam bölüğünden ibaretti. Asker mevcudu 18994, hayvan mevcudu 195, top sayısı 241 idi

Bu yedi ordunun bütün asker mevcudu 206.541, hayvan mevcudu 38.197, seyyar top sayısı 3660 idi

Yukarıda belirtilen ordulardan her birinde ordu bölgesinde olmak üzere redif teşkilatı kurulmuştu. Kuruluş ünitesi alay idi. Her ordu'nun 5 veya 6 redif alayı vardı. Bu alayların merkezleri de bölgenin büyük şehirlerinde bulunmakta idi. Orduların redif kuvvetleri 70.000 ile 100.000 arasında değişmekteydi. Buna

Sultan Abdülhamit Portresi'nin Yer Aldığı Bir Kartpostal

1904 Rumeli'de Osmanlı Topçuları Makedonya İsyanı (4. Ordu'yu Hümayun Fotoğrafhanesi)

göre redif kuvvetlerinin toplamı da yarım milyona yaklaşmaktaydı.

Yukarıda belirtilen iki teşkilatta makul ve mantıki idi ve modern bir karakter taşımaktaydı. Ancak bu görünüşte olan bir şeydi. Osmanlı - Rus Harbi'nde söz konusu teşkilatın ancak şekilden ibaret olduğu ve henüz bu şekle intibak eden bir iç bünyeye sahip olmadığı görülmüştür.

Askerlik Mecburiyeti

Osmanlı Rus Harbi'nin neticeleri, Osmanlı Ordusu'nun, mevcudu ile alakalı olarak, askerlik mecburiyeti meselesini tekrar ortaya attı.

Mithat Paşa Osmanlı tebaasının müşterek bir vatan ülküsü etrafında toplanmış Meşrutiyet ile idare edilebileceğine inanmış bulunduğu için sadrazamlığı esnasında, II. Abdülhamit'e Müslüman olmayan tebaa çocuklarının da Harp Okulu'na kabul edilmesini teklif etmiş, ancak bu teklifi reddedilmişti.

Hamidiye Süvari Alayları'nın Kurulması

II. Abdülhamit, 4. Ordu Komutanı Müşir Zeki Paşa'nın, Doğu Anadolu aşiretlerinin iskan edilmesine lüzum kalmaksızın "Hamidiye Süvari Alayları" adiyle teşkilatlandırılmaları fikrini beğenmişti. Bu oluşuma karşı olan görüşleri de kıskançlığa yormuştu. Meydana gelen ve kendi adını taşıyan bu alaylara "Kürt Kazakları" demekten de çekinmemişti.

II. Abdülhamit bu alayların kurulmasıyla çeşitli faydaların olacağını ümit etmekteydi. Bu düşünce ile kurulan alaylardan bir çoklarının başına, aşiret reisleri, kendilerine maaş bağlanmak rütbe ve nişan verilmek suretiyle komutan tayin edilmişti. Aşiret ağaları da aynı suretle subay yapılmıştı.

Hamidiye Alayları, muntazam bir askeri teşkilat olmaktan uzaktı. Ne reisleri ne de ağa subayları askeri eğitim görmemişlerdi. Belli bir işte de çalıştıkları için askerliğin sıkı disiplinine uyamıyorlardı ve modern askeri usulleri ve kuralları da öğrenemiyorlardı. Bundan dolayıdır ki; onlardan asker olarak faydalanmaya pek de imkan yoktu.

Sonuç olarak; asıl görevi olan asayişi koruma işini yerine getirememiş aksine durumu daha da kötü hale getirmişti. Halkın şikayetleri her tarafta yükselmeye başlamıştı. Ancak II. Abdülhamit kendi yarattığı bu teşkilatı himaye etmeye devam etmişti.

Ordunun Islahı Lüzumu

Osmanlı Rus Harbi esnasında Ordunun erinden subayına kadar, askeri eğitim konusunda oldukça büyük eksiklere sahip oldukları görülmüştü. En kısa zamanda Orduyu. Ancak bu işin yabancı yardımından faydalanmaksızın da gerçekleşemeyeceği gerçeği de bulunmaktaydı. Bunun içindir ki Avrupa'dan uzmanlar getirmek mecburiydi.

Bu nedenle Fransa'dan bir askeri heyet istenmişti. Almanya'nın, askerlik yönünden Fransa'dan üstün olduğuna inanmasına rağmen II. Abdülhamit, Rusya'yı kollamak için bu tarz bir karar vermeye yönelmişti. Fransa yapılan teklifi reddetmişti. Bunun üzerine II. Abdülhamit dostu saydığı Bismark'dan yardım istemişti. Almanya'dan askeri uzmanların gelmesi isteniyordu.

II. Abdülhamit gelen heyet üyelerine, paşalık rütbeleri, nişanlar ve oldukça yüklü maaşlar vermesine rağmen, askeri ıslahat için gerekli olan yetkileri vermekte çekinmişti. Kamphoevener'i hususi müşavir olarak tayin etmiş, kendisine Yıldız Sarayı'nda bir daire dahi tahsis etmişti. Goltz Paşa'yı da ilk önce askeri okullar müfettişliğine getirmişti. Heyet başkanı olmasının arkasından da Genelkurmay Başvekilliğine getirilmişti.

Goltz Paşa kendine bırakılan dar yetkiler çerçevesinde çalışmaya başlamıştı. Öncelikle bir seferberlik nizamnamesi hazırlanmıştı; hazar ve yedek kuvvetler için talim ve terbiye esasları tayin edilmişti.

Liman von Sanders

Rumeli ve Batı Anadolu için haritalar hazırlandı. Orduyu savaşa hazırlamak amaçlı, savaş manevraları hazırlandı. Ancak II. Abdülhamit bu manevraların gerçekleşmesini kabul etmediği gibi, kurmay subaylarının yetiştirilmesi için tespit edilmiş olan

Osmanlı Askeri 1890'da Rumeli'de

pratik çalışmalar programını dahi kabul etmemişti. Bu da askeri ıslahat için çalışanların durumunu boşa dönen bir çarka çevirmişti.

Askeri ıslahatların yerinde sayması, devlet adamlarından bazılarının canını sıkmaktaydı. Bu duruma en çok tepki verenlerden biri de Sait Paşa'ydı. Sait Paşa çeşitli fırsatlardan faydalanarak padişahı, bu konuda aydınlatmaya ve harekete geçirmeye çalışıyordu.

II. Abdülhamit, Sait Paşa'nın bu düşüncelerine ortaktı. Mantıki açıdan baktığında kendisinde düzenli bir orduya sahip olmak istiyordu. Ancak Şüpheci karakteri bir türlü buna izin vermiyordu. Bununla beraber ordu da maddi ve manevi anlamda bir çöküş yaşamaktaydı.

ORDUNUN ÇÖKÜŞÜ

a- I'inci Çöküş Nedeni

II. Abdülhamit devrinde, ordu dış görünüşü ile beraber modern şeklini muhafaza ediyordu, ancak maddi ve manevi anlamda bir çöküş yaşamaktaydı. Maddi çöküş bakım, eğitim ve silah maddelerinde kendini göstermekteydi.

Maaşlar düzenli bir şekilde verilememekteydi. Askeri binaların durumu oldukça kötüydü, depolar boş, harap ve eksikti. Subayların durumu da hiç iyi değildi. Askerin durumu da oldukça kötüydü. Maliye bu durumu ortadan kaldıramayacak duruma gelmişti. Yalnız İstanbul'da Padişahın Muhafız Alayı hariç, merkezden muhite gidildikçe askerin kötü durumu gözler önüne serilmekteydi.

Baron Von Der Goltz Paşa

Balkanlar'da Osmanlı-Bulgar Hudud Komisyonu Toplantısına Katılan Temsilciler.

Serasker Rıza Paşa bu durumu düzene koymak için gayret sarf etmekteydi ve bunda kısmen de olsa başarılı olmuştu.

Orduda yaşanan maddi çöküşün sebeplerinden biri de askeri eğitimin eksik ve yetersiz olmasıydı. Eğitimde bu tarz bir sorunun yaşanması eğitmen subaylardan kaynaklanmaktaydı ve II. Abdülhamit döneminde subay meselesi henüz çözüme kavuşturulamamıştı. Harp Okulu'ndan yılda 90 ila 100 arasında subay çıkmaktaydı ki bu Osmanlı Ordusu için oldukça yetersiz bir rakamdı. Subay boşluğunu doldurmak için orduda, sözde kabiliyet ve liyakat dikkate alınarak "Alaylı" subay yetiştirmek zarureti doğmuştu. Mektepli subaylar nazariyatta kuvvetli, pratikte zayıf durumdayken, alaylı subaylarda bunun tam tersine, pratikte kuvvetli ancak nazariyatta zayıf bulunmaktaydılar.

Serdarı Ekrem Ömer Paşa

Ordu kademelerindeki yükselme, ehliyet ve liyakat esasından çok, padişahın, saray adamlarının, Paşaların ve nüfuzlu kişilerin iltiması ve himayelerine göre olmaktaydı. Harp Okulu'ndan teğmen olarak çıkan subaylardan bir kısmı, bir yıl içersinde kolağası olmakta ve hızlı bir şekilde diğer rütbelere geçmekteydiler. Bazı subaylar ise sekiz ile dokuz yıl kadar beklemekte hatta kendinden çok sonra mezun olanların komutasına girmekteydiler. Orduda yükselme özelliklerinden biride İstanbul'daki subayların, her yıl bayramlarda maaş ve terfi ile alakalı işleri, haklı veya iltimaslı görüldüğü halde, İstanbul'dan uzak yerdekilerin tamamen ihmal edilmesinde yatıyordu. Bu durum subayların ruhsal durumunu etkiliyordu ve mesleki anlamda görevlerini yerine getirmelerine engel oluyordu. Tahsin Paşa inkılabın birinci nedeni olarak da bunu görmekteydi.

Liyakatsiz kimselere tugay ve tümen komutanlığı verilmekteydi. Dolayısıyla yüksek komutan kadrosu da lüzumundan fazla şişiyordu. Bu suretle 1888'de 23 müşir, 90 ferik, 167 mirliva, 382 miralay ve 553 kaymakam bulunduğu halde, on dört yıl sonra 31 müşir, 184 ferik, 284 mirliva, 453 miralay ve 625 kaymakam vardı.

Askere günlük talim gösterilmekteydi ancak yedekler ile meşgul olunmamaktaydı. Harp Okulunda yetiştirilen subaylara atış yaptırılmamaktaydı, harp manevraları, topçu atışları tamamen ihmal edilmekteydi.

Ömer Yaver Paşa 1. Balkan Savaşı Komutanlarından

II. Abdülhamit savaş için mükemmel silahların yeterli olacağına inanıyordu ve devrinde Almanya'dan modern toplar ve silahlar getirtmeye dikkat etmişti. Ancak bu modern silahların kullanılması irade ile mümkündü ve askerin elinde eski silahlar bulunmaktaydı. 1895'de İstanbul'da Ermeniler ayaklandığı esnada, burasını beklemekle görevli olan askere kurşun verilmediği göze çarpmış ve görevlerini süngü ile gerçekleştirmeleri istenmişti.

b- II'nci Çöküş Nedeni

Yukarıda belirtilen ordunun maddi çöküntüsü yanında manevi çöküntüsünün de yer almış olduğu görülmektedir. Bu çöküşün kendini gösterdiği başlıca hususları şu suretle tespit etmek mümkündü. Ülkü zaafı, itimatsızlık, silah arkadaşlığı yokluğu, teşebbüs yokluğu ve Genç Osmanlıların, İmparatorluk hal-

Şakir Paşa (İstanbul).

kına yeni bir ülkü kabul ettirmek istemesiydi. Bu ülkü "Vatan Ülküsüydü". II. Abdülhamit Meclisi Mebusan'ı dağıtmasının ardından bu ülküyü yok etmek için elinden geleni yapmıştı. Vatana ve toprağa bağlılık zaafının derecesi hakkında Von der Goltz Paşa'nın şu sözleri bir dereceye kadar fikir verebilirdi. "Biz, Türk hizmetinde bulunan Almanlar, ilk defa olarak bunu Doğu Rumeli vilayetinin kaybedilmesinin İstanbul'da büyük lakaydi ile karşılanmasında gördük". Bu ruh hali avareliği II. Abdülhamit yönetiminin doğurduğu korku ve itimatsızlığın bir neticesiydi. Nitekim II. Abdülhamit Döneminde Osmanlı toprakları yüzde otuzu kaybedilmişti.

Subayların kendi aralarında ve askerle münasebetlerinde çekimser davranmaları, ordunun manevi kuvvetlerinden birini teşkil eden silah arkadaşlığını imkansız hale getirmekteydi. Askerleri de sadece din faktörü ile birbirine yaklaştırmak ve sevdirmek mümkün olmuyordu. Ancak dil ve adetlerin farklı olması sebebiyle Türkler, Araplar ve Arnavutlar birbirlerini sevmiyorlardı. Aralarında sık sık kavgalar hatta silahlı çatışmalar meydana gelmekteydi. Bu hal Yıldız'daki birlikler arasında dahi görülmekteydi.

Bu çöküntüye rağmen, ordunun temelini teşkil eden Türk askeri ve Türk subayının, askerlik cevheri kül altında kalmış bir ateş gibi hararetini muhafaza etmekteydi. Bu hususta bir yabancı müellifin 1891 tarihinde yazmış olduğu satırlarda;

"Türk Ordusu düşman ateşi altında o kadar cesur ve muhteşemdir ki, iyi komuta edildiği, iyi teşkilatlandığı, ihtiyaçları iyi karşılandığı gün, zaferleri ve başarıları ile eski ve yeni dünyayı tekrar hayrete düşüreceklerdir. Ve eğer hükümetin hataları yüzünden, Boğazların öte yanına geçip bir Asya kuvveti olmak mecburiyetinde kalırsa, itimat ediniz ki bu da ancak kanlı bir zafer kazanmadan olmayacaktır" demiştir.

KİŞİLİĞİ ve İZLEDİĞİ POLİTİKA

II. Abdülhamit oldukça iyi bir hafızaya sahipti ve sanata oldukça büyük merak duymaktaydı. Bununla beraber özellikle yabancıların üzerinde oldukça etkileyici bir güce sahipti. Sinirini kontrol edebilen bir yapıya sahipti.

Tahtta bulunduğu süre içersinde son derece dikkatli ve savunmaya yönelik bir politika izlemiştir. Merkeziyetçiliğin üzerinde durmuş, Babıali'yi geri plana itmiştir. Savaşa karşı bir tutum sergilemiştir.

Abdülhamit ve İngiliz – Alman İlişkileri

Abdülhamit'i eleştirmeden önce, onun dönemi içersinde sergilediği davranışlarının hangi koşullar altında oluştuğunu, iyi bir biçimde algılamak gerekir. Sonuç olarak Abdülhamit'in gerçekleştirmek istediği şey Osmanlı İmparatorluğu'nun son 200 yıl içersinde devamlılık gösteren olumsuz gidişatına rağmen, varlığını bir şekilde korumasıydı. Bununla beraber unutulmaması gereken önemli noktalardan biride Abdülhamit'in benimsediği mutlakıyetçi yönetim biçiminin (İngiltere ve Fransa bunun dışında kalmaktaydı) özellikle Avrupa ve genel anlamda da dünyada benimsenmiş bir yönetim şekli olarak ele alınabileceği söylenebilir.

Mahmut Şevket Paşa ve Karargahı

Abdülhamit'e getirilen en büyük eleştirilerden biri de Almanya'ya karşı sergilediği büyük yakınlığı, İngilizlere karşı göstermemiş olmasıydı ki; dönem içersinde baş göstermiş ve ileride de oldukça büyük bir sorun halini almış olan Ermeni olayları da bu durumun nihai sonucu olarak görülmüştür. Ancak gözlerden kaçmaması gereken çok önemli bir nokta, bu eleştiriler yapılırken atlanmaktadır. Dönemin İngiliz Başbakanı Glaston'un söylemleri incelendiğinde bu söylemlerde Türkler birer barbar olarak anılmakta ve Avrupa'dan en kısa zamanda atılmaları gerektiği her zaman vurgulanmaktaydı. Abdülhamit'in neden Almanlara yakınlık gösterdiği açık bir şekilde anlaşılacaktır. İngilizlerin karşı olduğu Osmanlı; Avrupa'da kendine yardımcı olacak ve gereken siyasi dengeyi sağlayacağına inandığı için Almanlar ile yakın ilişkilere girmiştir.

Daha önceki padişahların çok da önemsemediği "Halifelik" sıfatını kullanmak konusundaki hareketine hep vurgulanan "İslam Birliği" fikrinden çok, İngilizler üzerinde bir baskı oluşturma isteğinden ileri geldiği de dikkate alınması gereken önemli bir husustur. II. Abdülhamit objektif olarak bakıldığında iyi bir siyasetçiydi bu onun İngilizlerin ve Fransızların kara listesine alınmasında da önemli bir etkeni teşkil ediyordu.

Balkan Savaşı'nda Askeri Öğrenciler

Balkanlar'da Bir Osmanlı Birliği (1908).

BİR DEVRİN MUHASEBESİ

Bu güne kadar yayınlanan bir çok tarih kitabında II. Abdülhamit hakkında kesin hükümlerle lehte veya aleyhte kanaatler belirtilmiştir. Günümüzde de birçok araştırmacı yazar ve aydın arasında aynı durum devam etmektedir. Bu nedenle konunun son bölümünde düşüncelerimizi objektif olarak belirtirsek;

1- Abdülhamit çok büyük ıslahatçı bir Padişah olup kurdurmuş olduğu bir çok müessese ve okullar Cumhuriyet dönemine kadar gelerek, bu dönemde de gelişmesine devam etmiş ve halen önemini korumayı sürdürmektedir.

2- Saltanatta olduğu 33 yıl boyunca İmparatorluk her türlü aleyhteki savaş ve olaya rağmen mevcudiyetini korumaya muvaffak olmuştur.

3- II. Abdülhamit istibdatçı bir karaktere sahip olmamasına rağmen gelişen olaylar onu böyle bir yönetim tarzını seçmesine neden olmuştur.

4- II. Abdülhamit yürütmek istediği Pan-İslamcı siyasetinde uyguladığı siyaset ve diplomasi sağlam temellere dayanmıyordu. Kendisi de zaten bu diplomasinin başarılı olacağına inanmıyordu.

Hafız Paşa

Cevdet Paşa

5- II. Abdülhamit göstermiş olduğu yönetimde; jurnalcilik hariç hafiye teşkilatı adı yakıştırılan Yıldız İstihbarat teşkilatının yönlendirdiği iddia edilen icraatlar, her türlü aleyhte olaya rağmen başarılı idi ve bugünkü Milli İstihbarat Teşkilatının nüveleri onun zamanında atılmış ve bir ilk olarak kendini göstermişti. İstihbarat ve İstihbarata karşı koymakda Yıldız Teşkilatı'nın çok büyük hizmetleri olmuştu.

6- II. Abdülhamit'in devr aldığı donanma, devrin 2. büyük donanması olup çok büyük bir güce sahipti. Bu donanma II. Abdülhamit'in korkusu nedeniyle kullandırılmamış, bakım yaptırılmamış, adeta çürümeye terk edilerek iş göremez bir hale getirilmişti.

7- Yine II. Abdülhamit; korkuları nedeniyle kara ordusunun tatbikatlar yapmasına müsaade etmeyerek eğitimin ve pratik tecrübenin gelişmesine mani olarak Ordunun zayıf kalmasına neden olmuş ve döneminde; İmparatorluğun toprak kaybı yüzde otuz gibi çok büyük oranda olmuştur.

8- II. Abdülhamit'in izlemiş olduğu siyaset ve diplomasinin iddiaların aksine pek hafif olduğu, toprakların paylaşılmasının onun devrinde gerçekleştiği ve gelecekteki paylaşımlar (Vahdettin dönemi) için çok elverişli bir zemin hazırladığı görülmektedir.

9- Yukarıda sıralanan lehte ve aleyhteki icraatları değerlendirirken bir şeyi unutmamak gerekir o da; II. Abdülhamit tahta çıkarken ne gibi zorluklarla karşılaştığı, yönetim kademesindeki beraber çalışmak zorunda olduğu insanların yetişme tarzları ve gerçek değerleri dikkate almak gerekmektedir. İmparatorluğun idaresinde onlarında büyük sorumluluğu olduğu görmezlikten gelinemez.

ENVER PAŞA

Kim derdi ki bu genç zabit, 1914 Cihan Harbi'nin en büyük komutanlarından olacak ve Osmanlı İmparatorluğu'nun taçsız hükümdar mevkiine kadar çıkacak? Çok zeki ve çalışkan olduğu için, Harbiye Mektebi ve Akademi'den parlak bir Erkânı Harp (Kurmay) yüzbaşı olarak çıkmasına kimse hayret etmedi. Gösterdiği harikulade cesaretle yalnız dostlarını değil, takibine çıktığı Bulgar çetecilerini bile hayretler içinde bırakıyordu. İki arkadaşının yanında söz söylerken mahcubiyetinden kızaran; fakat kanlı Balkanlarda Bulgar çetecilerine duman attıran genç erkanıharp kolağası, vatanı kurtarmak için teşekkül eden Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin gizli üyeleri arasına girmişti.

Temmuz'un 13. Pazar günü. Üç gün evvel hürriyet, ilan olunmuş, Selanik'teki neşe ve sevincin coşkunluğu, son haddini bulmuştur. Sürekli olarak nutuklar söyleniyor, durmadan marşlar çalınıyor, her an, inkılabın ruhu biraz daha canlanıyordu. Enver Bey, halkın o çılgınca tezahüratına hiçbir hak kazanamadığını itiraf etmişti. Evet... Kendisi büyük bir şey yapmamıştı; fakat O'na akıl ve hayale gelmeyen basamaklar hazırlamıştı.

Selanik, meşrutiyeti hangi gün ilan edeceğine henüz karar vermemişti. Halbuki, Manastır Heyeti Merkeziyesi, silah kuvvetine dayanarak, 10 Temmuz 324 günü, Manastır'da Meşrutiyet'i ilan etmişti. Manastır'ın bu cüretkarlığı Umumi Merkezi teşkil eden Selanik'in gururuna dokunmuştu. Bilhassa, Resne taburu Kumandanı Niyazi Bey'in Hürriyet Kahramanı olarak bir anda büyük bir şöhret kazanması, Selanik'te büyük bir kıskançlık doğurmuştu. Tedbir alınmazsa, Selanik ikinci planda kalacaktı. Enver, Hürriyet'in timsali sıfatıyla Selanik'e getirildi. (1908 senesi) Temmuz ayının 13. günü, dünyaca ünlü bir kahraman oluvermiş, ismi bütün dünyaya yayılarak, tarihi şahsiyetlerin ilk safına geçmişti. Enver, 31 Mart vakasında, Manastır Balkanları'nda, Bulgar çeteleriyle giriştiği kanlı mücadelelerde, daha çok parlak kahramanlık gösterdiği halde, yine tevazuunu muhafaza etti. İtalyanlar, Trablusgarp'a saldırdığında Cemiyet bir Türk kahramanlığı yaşamak isteyerek, Enver'i oraya yolladı. Enver, bu defa da, "Çöller Kahramanı" unvanını aldı. Çöller kahramanı, kendisinden beklenen bütün fedakarlıkları yapmakla beraber istediği başarıyı elde edemedi. Diğer kahramanlar gibi, O da, yenik ve üzgün bir halde Afrika topraklarını terke mecbur kaldı. Enver Bey'in İstanbul'a geldiği esnada, Cemiyetin büyük erkanı, hükümeti devirmeye karar vermişlerdi.

İlk hedef, Babıali idi. Düzenlenen bir hareketle Babıali basılacak, hükümet derhal düşürülecekti. Hükümeti devirmeyi kati olarak kafasına koymuş olan Talat Bey, birçok işler görülebileceğine kanaat ediyordu; fakat bu

kanaatini icra etmek için, bir kere de Enver Bey ile görüşmeye karar verdi ve O'nu İstanbul'a davet için, Mümtaz Bey'i İzmit'e gönderdi. Enver Bey, daha İzmit'te Mümtaz Bey'i dinlediği andan itibaren kararını vermişti ve şimdi Talat Bey'i dinledikten sonra, bu kararını daha ziyade kuvvetlendirerek(Bu kadar ince düşünmeye ne lüzum var. Hemen icraata başlayalım.)

Diye, son kararını bildirdi.

Enver Bey'in yardım edeceğine dair verdiği söz üzerine, Babıali'nin basılmasına karar verildi. Talat ve Enver Bey ile arkadaşları çok mükemmel bir sessizlikle hazırlanmışlar, sabahı dört gözle beklemişlerdi. Bundan sonra, Enver Bey, Kamil Paşa'nın istifasını istedi ve Kamil Paşa en küçük bir itirazın, çok fena neticeler vereceğini anlamıştı. Birkaç ihtilalci tarafından hükümete indirilen bu darbeyi menetmek için herkesten evvel harekete geçmesi, derhal oraya asker göndererek ihtilalcileri tevkif ettirmesi lazım gelen Nazım Paşa, en küçük bir telaş eseri göstermemişti. Babıali'ye yapılan bu baskın Nazım Paşa'nın da beklediği aşikârdı, çünkü ihtilalciler birkaç gün evvel kendisini ziyaret edip, yapacakları bu hareketi açıkça söylemiş ve bu işe müdahale etmediği taktirde, derhal sadaret mevkiine geçirileceği vaat edilmişti. Bu olayların yaşandığı esnada, dışarıdan büyük bir gürültü koptu. Nazım Paşa, gürültüden kendisine bir suikast yapılacağını zannederek rovelverine (tabanca) davranmış, Nazım Paşa'nın kendilerini bir pusuya düşürdüğünü zanneden Yakup Cemil Bey ise kendi rovelverini çekip, zavallı Nazım Paşa'nın böğürüne çevirip, derhal ateş etmişti.

Tüm bu olaylara rağmen, başlanılan işi bitirmek ve hükümet mekanizmasını ele geçirmek lazımdı. Nazım Paşa münasebetsiz bir vehme kurban gitmişti, facia yalnız bu kurbanla

Enver Paşa Sina Cephesinde Türk Askerlerini Denetlerken

Enver Paşa ve yanında Alman von Kress Suriye'de

da kalmıyordu, sadaret dairesinin sofa ve koridorunda dört kanlı ceset daha yatıyordu. Babıali baskınının bütün bu hadiseleri, beş on dakika içinde olup bitivermişti.

Enver Bey; Mümtaz, Hilmi ve Yakup Cemil Beyleri yanına alarak son süratle saraya gitti, Padişah Sultan Reşat'ın huzuruna girerek, Kamil Paşa'nın istifasını taktim etti. Sadaret mevkiine Mahmut Şevket Paşa'nın getirileceğini söylediği zaman, Sultan Reşat katiyen itiraz etmedi, bunun yanı sıra, derhal bir başkumandan vekili tayin etmek lazımdı. (Enver Bey, zihninde, Erkanı Harbiye; Umumiye Reisi İzzet Paşa'nın Başkumandan Vekili olmasını kararlaştırmıştı.) Ancak İzzet Paşa, tebliğ edilen bu vazifeyi önce reddetti. Mahmut Şevket Paşa'nın rica ve ısrarı üzerine, 17 Ocak 1912 tarihli uzun bir tezkerede teklif ettiği 10 maddeden oluşan şartların kabulünden sonra, işe başladı.

Cemiyet, büyük bir mesuliyet altına girmişti, yapılan darbeyi hükümeti haklı göstermek için, harbe devam kararı vermişti. Bu mühim işi, Enver Bey üzerine aldı.

10 Temmuz 1913 günü, Enver Bey, birdenbire "Edirne Fatihi" oluverdi; çünkü Bulgar askerlerinin işgali altında bulunan Edirne şehrine yıldırım süratiyle girmiş, düşmanları bile hayrette bırakacak bir çeviklikle, büyük bir başarı kazanmıştı. Enver Bey'in dostlarından ve en hararetli taraflarından Süleyman Askeri Bey, Harbiye Nezareti makamına O'nun (Enver Bey'in) geçmesini teklif etti. Bir süre sonra, Enver Bey'in buna cevabı dik bir sesle geldi:

"Bir İzzet Paşa'dan memnunuz. O'nun Nezaretten çekmek için hiçbir sebep yok. Hem, Enver'in Harbiye Nezareti'ne gelmesi için daha vakit var."

Talat Bey, meselenin sarpa saracağını anlamıştı, bu vaziyet kısa sürede ıslah edilmezse, arada bir ihtilaf çıkarabilir ve bu da cemiyetin tüm varlığını sarsabilirdi. Talat Bey buna meydan vermek istemedi ve derhal Enver Bey'in evine gitti. Görüşmeden sonra; Enver Bey, Talat Bey'i haksız bulmadı; ancak harpte fena halde sarsılmış olan orduyu ıslah etmek ve gençleştirmek lazımdı. Devam eden

Enver Paşa ve Fahrettin Altay 27. Alayın Çanakkale'de Geçit Törenini İzlerken

görüşmeden sonra, artık Enver Bey ile Talat Bey tamamen anlaşmışlardı. Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı olan İzzet Paşa istifa ettirilecek. O'nun yerine Enver Bey getirilecekti.

Enver Bey, henüz kaymakamdı. Halbuki, Harbiye Nazırlarının hiç olmazsa, Liva rütbesini haiz olması lazımdı; Fakat Enver Bey'in rütbesini derhal Livalığa çıkarabilmek maksadıyla kanuni bir çare bulundu. Bundan dolayıdır ki, Enver Bey bu suretle Enver Paşa oldu. (21 Aralık 1913). Bu durum, Miralay Cemal Bey'i derhal harekete geçirdi ve birdenbire şiddetli itirazlar yükseldi. Pek kısa bir zaman evvel Miralaylığa terfi etmiş olan Cemal Bey'in rütbesi de Livalığa çıkarılarak o da Cemal Paşa oluverdi. Talat Bey, bu iki kuvvetli şahsiyetin kabineye girmiş olmalarından da endişe ediyordu; ancak tedbirler alıp, Merkezi Umumi'yi (Genel Merkez) kuvvetlendirmeye çalışıyordu. İlk tedbir olarak, Fethi Bey'i İstanbul'dan uzaklaştırmak istedi. (Bunun sebebi, Fethi Bey'in Enver ve Cemal Paşalarla birleşerek Merkezi Umumi'yi bütün bütün hükümetten çıkarma endişesi idi. Talat Bey, Fethi Bey'i İstanbul'dan uzaklaştırdıktan sonra, artık Merkezi Umumi'yi tamamıyla avucunun içine almıştı; fakat O'nun bu hareketi, derhal genç zabitlerden oluşmuş olan cemiyetin asıl üyelerinin ve müfettişlerinin hoşlarına gitmedi. Bu esnada, Enver Paşa'nın talih ibresi, yükseldikçe yükseliyor, O artık bütün askeri fırkanın tek lideri addediliyordu. Bu sırada tüm dünyanın ufukları kararmış, cihanı sarsacak

büyük bir fırtınanın alametleri belirmeye başlamıştı. Nihayet bu fırtına, bütün dehşetiyle patlamıştı. Saray Bosna'da, atılan tek bir kurşunun sonucu bütün Merkezi Avrupa'yı kan ve ateş ile boğmaya başlamıştı. Günün birinde şu havadis işitildi:

- Enver Paşa, Almanlarla ittifak yapmış...

Evet... Almanlar ile çarçabuk bir ittifak yapmıştı. Osmanlı ordusunun seferberliği ilan edildi, fakat hükümet derhal harbe girmek niyetinde değildi. Nitekim aradan beş ay kadar geçtiği halde, bu niyeti bozacak bir hadise meydana gelmedi ve gelemezdi; çünkü harbe girebilmek için, her şeyden evvel lazım olan para meselesi henüz halledilememişti. Fakat Goben ve Breslav ismindeki Alman gemilerinin, İngiliz filosunun şiddetli takibinden kurtularak İstanbul'a iltica etmesi, birdenbire vaziyeti değiştirdi. Harp taraftarı unsurlar kuvvetlenmişti.

1914 senesi Ekim ayının 29. günü Karadeniz'de cereyan eden harp, Osmanlı Hükümetini de harbe sürüklemiş. Amiral Suşon, gerek kendi hükümetine ve gerek Osmanlı Hükümeti Bahriye Nezareti'ne verdiği raporda; kendisi talim ile meşgul ilen Rus Donanması'nın hücumuna maruz ve harbe mecbur kaldığını bildirmişti.

Enver Paşa, gençleştirdiği orduyu, büyük bir disiplin ile idare etmek istiyordu. Her türlü düzensizlik ve disiplinsizliğin önüne geçmek için çok şiddetli davranıyordu.

Enver Paşa, başarıya kesin olarak ulaşmak için yalnız yiyecek ve içecek işlerini değil, devletin bütün idare ve inzibat işlerini kontrol altına almıştı.

Tarihi bir hakikat olarak şunu kabul etmek lazımdır ki; Enver Paşa, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin başlıca erkanı gibi, şahsı namına en küçük bir menfaat gözetmemiş, maddi

İttihat ve Terakki Cemiyeti Üyeleri Enver Paşa ve Arkadaşları Sivil Kıyafetleriyle

Enver Paşa ve Cemal Paşa Beraberlerinde Ordu Kurmay Başkanı Ali Fuat Erden ve Kudüs Müftüsü ile 4. Ordu'yu Teftiş Ederlerken.

menfaati, bir an bile aklından geçirmemiştir. Lakin, gerek cepheler, gerekse cephe gerilerinde artık şikayetler başlamıştı. Harbin, milli gaye ve maksadı değişmiş, yapılan işler, bir macera şekline girmişti.

Şikayetler o kadar artmıştı ki, ilk zamanlar bunları dinlemeye lüzum bile görmeyen Enver Paşa, artık omuzlarındaki mesuliyet yükünün ağırlaştığını hissetmeye başlamıştı ve Cemiyetin harp içinde yaptığı üçüncü Kongre'de, hesap vermeye mecbur kalmıştı.

Birçok savaşlardan sonra nihayet, 1. Dünya Harbi acı bir mağlubiyetle neticelendi. Enver Paşa herkesten daha üzgündü. Çünkü, üstlendiği sorumluluğun bütün ağırlığı altında ezilmişti. Ağırbaşlı ve salim düşünceli insanlar,savaşın sorumlusu olarak görülen cemiyet üyelerinin İstanbul'u terk etmelerinin uygun olacağını görüyorlardı.

Enver Paşa, 1918 senesi Kasım ayının ortalarında İstanbul'u terk ettiği halde, ancak 1920

senesi Ağustos ayı içinde Kafkasya'ya gelebilmişti. Bu müddet zarfında da tüm Kafkasya ve Azerbaycan'ı Bolşevikler işgal etmişlerdi.

Enver Paşa, artık aristokrat ve diktatör Enver Paşa değildi. Şimdi O, Afrika'nın Arabistan'ın ve büyük Şark Müslümanlarının, emperyalizm ve kapitalizme karşı isyana hazırlanan ihtilalcilerinin temsilciliğini yapmış, "İslam İttihadı Fikrası" namı verilen bir teşekkülün başına geçmişti. Enver Paşa, bir süre sonra, Kafkasya'da bir iş görebilmek ümidini kestikten sonra, başlıca iki şey düşünmeye başlamıştı. Bir, büyük anarşi içinde bulunan Türkistan'a gidip orada derhal bir teşkilat kurmak ve Türklerden oluşan yetmiş bin kişilik bir süvari kuvveti teşkil ederek Anadolu'ya gelip, Milli mücadeleye yardım etmekti. Enver Paşa, amcasının sözlerini dikkatle dinleyerek, Türkistan teşebbüsünden vazgeçti, fakat Anadolu'ya yardım meselesine Halil Paşa da taraftar olduğu için Bolşeviklere müracaat etti. Tüm gizliliğe rağmen Ankara, bu müzakereyi haber almakta gecikmedi, derhal Moskova'ya haber göndererek, "Milli Hükümet"in hiçbir yardıma muhtaç olmadığı bildirildi.

Bir türlü kabına sığmayan Enver Paşa, bir ay kadar Batum'da kaldıktan sonra, Türkistan'a geçerek çevreyi tetkik etmeye ve şayet imkan bulursa, orada bir iş görmeye karar verdi. O esnada, o tarafa serpilmiş olan eski ittihatçıların hemen hepsi de, Enver Paşa'nın bu Türkistan macerasının aleyhindelerdi. Koca Türkistan'da ise, tüm kuvvetler birbirine girmiş, baştanbaşa anarşi hakim olmuştu. Enver Paşa, Taşkent'e vardığında, durumu süratle gözden geçirdi ve tüm o anarşiyi yenerek kolayca vaziyete hakim olacağına kanaat getirdi. Derhal ordusunu teşkil etmeyi ve hedefe doğru en geniş adımlarla yürümeyi düşünüyordu.

Türkistan'ın siyaset merkezinde başlıca üç cereyan bulunuyordu: 1- Türkistan istiklal taraftarları. 2- Bolşevik taraftarı gençler.

3- Emire taraftar olan muhafazakarlar. Az zamanda, Enver Paşa'nın etrafında epeyce bir kalabalık birikti. Şimdi Enver Paşa, bunlardan teşkilat kuruyordu, fakat silah meselesi mühimdi. Enver Paşa, Türkistan'ı istilaya hazırlanan Bolşevik kuvvetlerinin kumandanlarına, (Kızıl Kuvvetlerin, derhal Türkistan topraklarını terk etmeleri lazım geleceğine) dair mektuplar yollamaya başladı. Moskova Hükümeti, Enver Paşa'nın bu hareketini haber almakta gecikmedi. Afganistan'da bulunan firari Emir de Enver Paşa'nın giriştiği hareketi haber alıyor, mevkiini büsbütün elden kaçırmamak için, kendi adamları vasıtasıyla, Enver Paşa aleyhinde, entrikalar çeviriyordu. Vaziyet, çok vahim bir şekle girmişti. Firari Emir'in sadık adamlarından olan Lakay İbrahim, Enver Paşa'yı maharetle pusuya düşürerek esir etti. Maksadı, Enver Paşa'nın nüfuzunu keserek efendisinin makamına geçmesine mani olabilmekti.

Enver Paşa hürriyetine kavuşur kavuşmaz, Bolşeviklerle harbe karar verdi. Enver Paşa'nın serbest kalması ve İşan Sultan'ın verdiği iki yüz atlı ile pervasızca Bolşevikle-

rin üzerine atılması, durumu derhal değiştirdi. Dağılan mücahitler, tekrar silahlarına sarıldılar. Enver Paşa'nın etrafında toplandılar. Sürekli baskınlarla, Bolşevikleri hırpalamaya başladılar. Enver Paşa, artık, hakkı olan "Milli Kahraman" unvanını kazanmıştı. Mağlup Bolşevikler, evvela Baysun'a firar etmişler, takip korkusuyla orada da barınamayarak Ser Asya'ya kadar çekilmişlerdi.

1922 senesine gelindiğinde, Enver Paşa, Belcivan ismindeki büyük köye bir iki saat mesafedeki karargahında bulunuyordu. Bolşevikler, Enver Paşa'nın Belcivan'a gelip, bayram namazı kılacağını duymuşlardı. Bayramın ilk günü, baskın haberini alan Enver Paşa, yanına süvari askerlerini de alarak, tutmak istediği tepeye yaklaştı; ancak düşman alayları, gece yarısından itibaren aldıkları tertibat sayesinde, her tarafı kuşatmışlardı. Bolşevikler, üç hakim mevkide bulunuyorlardı ve Türklerin üzerine, cehennemi bir ateş yağdırıyorlardı. Durmadan işleyen mitralyözlere rağmen,Enver oradaki düşman kuvvetini bir hamlede dağıttı. Bir ara, düşman mitralyöz çavuşu, Enver Paşa'nın bir an başını çevirmesinden istifade etmiş, parmağını tetiğe dayayarak, o katil aletin namlusunu, O'nun üzerine çevirmişti. Paşa'nın cesedi, secde eder gibi, evvela atının boynuna kapandı, sonra yere yuvarlandı. Enver Paşa'nın şehit olması, harbe nihayet vermedi. Kızıl kuvvetlerin kumandanı, sonuca ulaştıktan sonra, artık fazla kayıp vermeye lüzum görmedi, askerlerine, ateşe devam ederek geri çekilme emri verdi.

1922 senesi Ağustos ayının 5. günü, Çeçen Köyü, muhteşem bir hadiseye sahne olmuştu. Cenaze namazını müteakip başlar üzerine kaldırılan Enver Paşa'nın kanlı tabutu, yavaş yavaş Çeçen Tepesine çıkarılıyor ve otuz bin kişinin hıçkıra hıçkıra getirdikleri tekbir sedaları, Türkistan'ın ıssız dağlarında akisler yaparak dalga dalga ufuklara kadar yayılıyordu...

CEMAL PAŞA

İttihat ve Terakki Hükümeti tarihinde, Talat ve Enver Paşalardan sonra en mühim mevkii olan Cemal Paşa'dır. Cemal Paşa, hayatının ilk devrelerinde, hiçbir kahramanlık göstermemiştir.

1872 senesinde, İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Askeri mekteplerde, daima parlak başarılar kazanarak, Erkanıharp yüzbaşılığı ile tahsilini bitirmiş ve Üçüncü Ordu'ya tayin edilmiştir. Çok zeki ve gayet faal olduğu için, bir taraftan askeri vazifesine devam ederken, diğer taraftan bazı vilayetlerin bayındırlık işlerinde de hizmetinden istifade edilmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin üyelerinden değildir; fakat Cemiyetin teşekkülünden sonra, Selanik'teki genç zabitler arayan erkanı asliye tarafından gönderilen rehberlerin önerileriyle Cemiyete dahil edilmiştir. Cemal Bey, büyük bir faaliyetle işe başlamıştır. Cemiyetin teşkilat işlerini üzerine almıştır.

Müşiriyet Erkanı Harbiyesi'nde, Cemiyetin başlıca üç kuvvetli şahsiyeti bulunuyordu. Bunların ilk ve birincisi, Binbaşı Cemal Bey'di Kısa bir müddet sonra, Kolağası Fethi Bey ve Kolağası Mustafa Kemal Bey de (Şam'dan) geldi. Ve bu suretle, bu üç genç, ateşli ve inkılapçı erkanıharpler, aynı dairede birleştiler. Böyle olmakla beraber, Cemal Bey, henüz Cemiyetin ikinci planında idi. Ancak meşrutiyet'in ilanından sonra, Merkezi Umumi azalığına seçilmek suretiyle, birinci plana geçti. 31 Mart vakası patladığında Gebze'de idi ve orada büyük bir ölüm tehlikesi geçirdi. İstanbul'da evvela İdare-i Örfiye heyeti arasında bulundu, sonra Üsküdar Mutasarrıflığı'na tayin olundu.

Balkan Harbi başladığı zaman, Cemal Bey artık sivil hizmette bulunmak istemedi, valilikten istifa ederek, İstanbul'a geldi ve Konya Redif Fırkası Kumandanlığı'na tayin edildi.

bu fırka ile Vize'de harbe girdi. Pınar Hisar da, bütün ordu gibi, mağlubiyetle geri çekildi. Bundan sonra, Babıali Baskını'nda, Kamil Paşa kabinesi devrildi. Sadaret makamına getirilen Mahmut Şevket Paşa'nın emriyle İstanbul Muhafızlığı, Cemal Bey'e verildi. İstanbul Muhafızı demek, her şeyden evvel ittihat ve Terakki Cemiyeti ve Hükümeti'nin muhafızı demekti.

1913 senesinin Haziran ayının 15. Çarşamba günü, Bayezit Meydanı'nda Mahmut Şevket Paşa'yı şehit ettiler.

Bu hadiseler cereyan ederken, siyasi vaziyet de pek fena bir şekle girmiş, ittihatçıların tüm gayretlerine rağmen, Çatalca müdafaa hattının önündeki düşman orduları mağlup edilemeyeceği için, Londra'da başlayan sulh müzakeresinin hazırlıklarına, Midye – Enez hattının hudut olarak kabul edilmesi zarureti baş göstermişti. Bu esnada, Yunanlılarla, Sırplar ve Bulgarlar arasında bir ihtilaf meydana geldi.

Enver Bey'i, paşalıkla Harbiye Nazırlığı'na makamına geçirmeye karar veren cemiyet,

Cemal Bey'i de ihmal edemedi. Onun da paşalığa terfi ettirerek bir nezarete geçirmek gerekti. Cemal Paşa bir süre sonra Bahriye Nezareti'nin başına getirildi.

Cemal Paşa, hararetli bir Fransız taraftarı olduğu halde, 1914 Cihan Harbi'nin kokuları çıkmaya başladığında, Sadrazam Said Halim, Harbiye Nazırı Enver Paşalarla, Dahiliye Nazırı Talat Bey tarafından gizlice akdedilmiş olan Türk – Alman ittifakını, kabule mecbur oldu.

Nihayet, 1914 Cihan Harbi patladı. Osmanlı Hükümeti de seferberliğe başladı. Süveyş Kanalı'nı zorla geçerek Mısır'daki vaziyete hakim olmak planını takip eden Enver Paşa, bu planın tatbikini bilhassa Cemal Paşa'dan istedi ve Cemal Paşa Dördüncü Ordu Kumandanlığı'nı kabul etti. İngilizlerin sel gibi akıttıkları ateşlere rağmen, küçük bir Türk müfrezesi, büyük bir başarıyla Kanal'ı geçerek Mısır topraklarına ayak bastı. Fakat seferi kuvvetin 24 saatlik yiyecek ve içeceği olduğu için, orada daha fazla kalındığı taktirde, bütün askerler açlıktan ve susuzluktan mahva mahkum olacaklardı. Cemal Paşa, büyük bir ıstırap içinde geri çekilme emri verdi.

Cemal Paşa, yalnız ordu işleriyle meşgul olmuyordu. O'nun bu muhteşem vaziyeti ve başarılı faaliyeti, dostlarını memnun ediyor, düşmanlarının ise, kin ve garezini harekete geçiriyordu. Başlayan dedikodular, nihayet Suriye hudutlarını aşarak, İstanbul'a kadar geliyordu. Cemiyet'in asli erkanından hiçbiri, o zamana kadar en küçük bir ihtirasa kapılmamıştı; ancak Cemal Paşa hakkında şiddetli bir ısrar ile devam eden dedikodulardan üzüntü duyuyorlardı. Cemal Paşa, bir müddet bu dedikodulara önem vermek istemedi; ancak bir müddet sonra, artık Merkezi Umumiye meydan okurcasına bir vaziyet almak lüzumunu hissetti. Halbuki bütün bu rivayetler, ekserisi muhaliflere dayanan asılsız dedikodulardan ibaretti. Cemal Paşa, İstanbul'a gelir gelmez, Merkezi Umumi'de bütün arkadaşlarına hesap vermiş, devamlı dedikodularla az çok sarsılması tabii olan dimağlara, derhal sükunet getirmişti.

Bahriye Nazırı Cemal Paşa Donanmayı Teftişe Giderken.

IV. Ordu Komuta Karargâhı (Cemal Paşa Ali Fuat Erden ve geri planda Falih Rıfkı Atay)

Cemal Paşa'nın Şahsiyeti, Suriye'deki İcraatı ve Türk Arap İlişkileri

Cemal Paşa'nın yüreği bütün, Zihni ateşli, anlayışı tez, iradesi kılıç gibi keskindi. Nüfuzu ve tedbirlerindeki isabetiyle kendisine büyük bir askeri kumandan olmak yaraşırdı. Ancak o; çabuk hiddetlenir, sinirli, kindar, kibirli, büyüklük ve üstünlük aşığı bir adamdı.

Devlet; savaşın devamı süresince Suriye'de yönetimi kayıtsız bir şekilde ona teslim etmişti. Vurmak, dövmek, bağırıp çağırmak gibi istibdada yönelik alışkanlıkları, emir ve yasak konusundaki bağımsızlığı dolayısıyla, dileğince hareket etti. Karşısında kendisini denetleyecek ve yaptıklarının sonu hakkında uyaracak kimse yoktu.

Kendisi Turancı idi. "Gaye ve emeller ancak böyle gerçekleşir, başka türlü mümkün değil!" diyerek icraatlarını sürdürdü. Cemal Paşa'nın, çok sert tabiatlı olması, hakkın sınırlarını çiğneyerek halka zorluk çıkarması, fikir ve zihin yapısından ileri geliyordu.

Paşa kendi kişisel kudret ve varlığının yeterliliğine inanması ve buna aldanması, Suriye'de bulunduğu sürece bildiğince hareket etmesine ve elini her tarafa uzatıp nüfusunu kullanmasına neden oluyordu. Buna bir örnek olarak; kağıt paranın altın kıymetiyle geçmesini emretmesi gösterilebilir.

Şerif Hüseyin ve Arap İhtilali

Cemal Paşa bu kötü siyaseti takip ederek Suriye'nin büyüklerini, edebiyatçılarını ve aydınlarını öldürtmeseydi Şerif Hüseyin devlete karşı ayaklanmaz ve Araplar Türkmenlerden ayrılmazdı; yolundaki bir görüş doğru değildir.

Çünkü Şerif Hüseyin'in, Türk İmparatorluğu aleyhinde İngilizlerle gizli görüşmelere başlaması ve ilk fırsatta devlete karşı ayaklanmaya kalkışması gibi hareketleri, onun bu hıyanetlerini bilen II. Abdülhamit zamanında gerçekleşmişti.

Şerif Hüseyin'in, ihtilal hareketi için İngiltere'nin ocağına ve kucağına düşmesi, Birinci Dünya Savaşı'ndan önceye rastlamaktadır.

Muhakkak olan şudur ki; Şerif Hüseyin'in hareketi, Cemal Paşa'nın sert ve kaba davra-

nışlarından ve Suriye'de yaptığı idamlardan ileri gelmiş değildir. Çünkü; Arap İhtilali; Arapların Türklerden soğumuş ve Ürkmüş olması; Almanya ile Türkiye üzerine yenilgi felaketi çöktüğünde, bazı Arapların Türkiye aleyhine yaygaraya kalkışması ve Arapların belki çoğunun, hele yeni yetmelerin, müttefiklerin Osmanlı İmparatorluğuna karşı kazandığı zafere sevinmeleri bunu göstermektedir.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra yurtdışına çıkan İttihat ve Terakki'nin üç lideri arasında Cemal Paşa'da bulunuyordu. Önce Almanya'ya daha sonraları da Afganistan'a geçen Cemal Paşa, Emir'in yanında mevki sahibi olarak ordunun yetiştirilmesi görevini üstlendi. Yardımcıları da eski Osmanlı Subayları idi. Bir süre sonra tekrar Almanya'ya ailesini görmeye giden Paşa tekrar Afganistan'a döndü. Bu sıralarda Türkistan'da Ruslara karşı bir ayaklanma başlamıştı.

Cemal Paşa, Ruslardan bir tehlike geleceğini sanmıyor ve Afganistan devlet adamlarından olduğu için kendisine bir kötülükleri dokunmayacağına inanıyordu. Ancak Sovyetler, Doktor Nazım Bey'le Enver Paşa'nın amcası Halil Paşa gibi onu da göz hapsine almışlardı.

Cemal, Anadolu'ya geçmek üzere, bir uçağa atlayarak Tiflis'e vardı. Yanındakilerin kendisini düşmanlarından koruyacağına inanıyordu, caddelerde serbestçe dolaşmaya başladı. Ermeniler ise onu ve arkadaşlarını öldürmek için planlarını çoktan hazırlamış bulunuyorlardı. Cemal Paşa'nın ölüm haberi, Avrupa'ya 1922 Temmuz'unun 25'inde "Cemal Paşa bu ayın 18 veya 19'nda öldürülmüştür" şeklinde ulaştırılmıştı.

Cemal Paşa'nın uğradığı suikast hakkında birbirini tutmayan rivayetler vardı. Bunlar; Bolşevikler, Cemal Paşa'ya inanmıyorlar, Enver gibi onun da aleyhlerinde, ayaklanmasından büyük korku duyuyorlardı.

"Afganistan'a dönünce, Afgan siyasetini aleyhlerine çevirip kendilerine karşı çıkacağını zannediyorlardı. Bu yüzden bir taraftan Ankara'ya gitmesine müsaade etmekle birlikte, diğer taraftan kendilerine bağlı Ermeniler vasıtasıyla öldürülmesi yoluna gitmişler ve böylece ondan kurtulmuşlardı."

Rivayetler ne olursa olsun; Cemal Paşa'yı öldüren, Talat Paşa, Cemal Azmi, Bahaeddin Şakir ve eski Sadrazam Said Halim Paşa'yı öldüren Ermeni örgütleri idi.

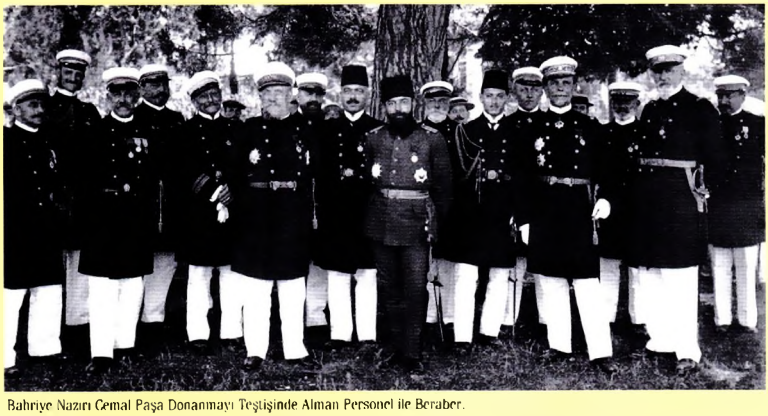

Bahriye Nazırı Cemal Paşa Donanmayı Teftişinde Alman Personel ile Beraber.

TALAT PAŞA

Talat Paşa, Edirne'de mütevazı bir aile çevresinde dünyaya gelmiş olup, mensup olduğu aile Kırca Ali kazasına bağlı (Çepelce) köyündedir. Basit bir tahsil gördükten sonra, Edirne Posta ve Telgraf İdaresi'ne yerleştirilmiştir.

Talat Efendi, henüz yirmili yaşlarında iken, ailesi küçük bir değişiklik geçirdi ve evliliğini uzaktan akrabaları olan İsmail Yürük'ün kızı ile yaptı. 1897 Yunan Harbi'nden sonra, İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından Rusçuk'ta bir şubenin açılması kararlaştırılmıştı ve burada İsmail Yürük'e de önemli bir vazife verilecekti. İsmail Bey, Talat Efendi ile görüştüklerinde, Rusçuk'ta açılan şube ile kendisinin orada aldığı vazifeyi anlatmak, Avrupa ve Mısır'da çalışan Türk vatanseverlerinin istibdadı devirmek için yaptıklarını nakletmekte hiçbir sakınca görmedi. İşte bu sıralarda, Talat Efendi, Kalbinde Vatanperverliğin ilk ateşini duydu. Artık yakınında, bu mevzuları tartışabilecek bir zat da vardı, Hafız İbrahim... O da memleketin felaket uçurumuna sürüklendiğini görenlerdendi.

Hafız İbrahim, 1889 senesi (21 Mayıs'ta), İstanbul'da, Askeri Tıbbiye Mektebi'nin dört talebesi tarafından kurulan, Türk Komitacılığının temelini teşkil etmiş olan ittihat ve Terakki'nin en ateşli üyelerindendi. Bir süre sonra, cemiyet dağılmış. Hafız İbrahim memleketine çekilmeye mecbur kalmış; ancak kendisi istibdat ile mücadeleye karar verdiğinden uzun süre boş kalamamıştı. Yeniden faaliyete geçerken, Hafız İbrahim özellikle Edirne'yi seçmiş, buraya gidip gelirken bazı münevverlerle tanışmıştı. Onlar, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni burada yeniden kurmak istiyorlardı. İstibdat aleyhindeki tüm fikirlerini gençlere ve aydınlara yayıyorlardı; ancak Mülazim Said Efendi'nin verdiği bir Jurnal,

Talat Paşa ve Türk Delegasyonu Romanya'da (Mart 1918).

bu vatanseverlerin çalışmalarına ağır bir darbe indirdi, hepsi tevkif olunarak hapsedildi. Mahkumlar arasında, Talat Efendi de vardı, ama O, bu zamanı boşa geçirmiyor ve fırsat buldukça, Paris'teki vatanperverlere mektup gönderiyordu. İstanbul'dan gelen bir emirle (Edirne'de ikamet etmemek ve İstanbul'a gelmemek şartıyla) cezalar affedildi. Hafız İbrahim Kosova'da, Talat Efendi ise Selanik'te

ikamete uygun görüldü. Talat Efendi, iş bulma konusunda pek çok zorlukla karşılaştı, ancak daha sonda bir kolayı bulunarak posta seyyar memurluğuna tayin edildi. Talat Efendi, Selanik'te iki zabitle tanıştı. (Selanik Redif fıkrası kurmaylarından, mülazim Kemal Bey diğeri de, Selanik askeri rüştiyesi Fransızca muallimi, Giritli Naki Bey) Bu esnada, Selanik Askeri Rüştiye Mektebi adeta Hürriyetperverler mahfili haline gelmişti. Talat Efendi de, posta seyyar memurluğundan vakit buldukça, buraya devam ediyordu. O'nun bu görevde olması, dostlarının işine yarıyordu; çünkü memleket haricindeki vatanseverlerin neşrederek gönderdikleri gazeteleri gizlice Selanik'e getirerek, arkadaşlarına dağıtıyordu, elden ele gezen gazeteler, gençleri inkılap düşüncesine sevk ediyordu. Selanik Posta İdaresi başkatibi vefat ettikten sonra, Talat Efendi başkatipliğe tayin edildi ve ismi de Talat Bey olarak söylenmeye başlandı. Talat Bey, bir yandan da Selanik Hukuk Mektebi'ne devam ediyordu. Bir gün, idarenin iki amiri arasında hiç beklenmeyen bir hadise vuku buldu ve bu olayın tek şahidi de Talat Bey'di. Talat Bey mahkemede hakkı gözetti ve en büyük amirinden çekinmeyerek, posta müdürünün lehinde tanıklık yaptı, sonunda da azlettirdi. Bundan sonra, Selanik'teki Masonlar Talat Bey'i içlerine aldılar. Manuel Karasu Efendi, Zihneli Said Bey ile ortak olarak avukat yazıhanesi açtı ve Talat Bey'de bu işe katıldı. Yapılan çalışmalar sonunda, ittihat ve Terakki Cemiyeti biri Paris, diğeri de Selanik'te olmak üzere harici ve dahili namları altında birleşti ve seçilen azaların arasında Talat Bey de vardı.

Meşrutiyet'i ilan eden toplar atılmaya başlandığında, Talat Bey'in varlığı da artık iyice belirmeye başlamıştı. İmparatorluğun mukadderatı da, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin eline geçmişti. O da Merkezi Umumi azalarının en önemlilerindendi. Talat Bey, öncelikle Edirne Mebusu olarak Mebusan Meclisi'ne girdi, burada gün geçtikçe sempati topladı; ancak

Dahiliye Nazırı olduğunda durum değişti, üstelik bu mevkie kendi arzusuyla da gelmemişti. Bu esnada, inkılap hiçbir feyzini göstermiyor, anarşi günden güne artıyordu. Talat Bey, merkezi umumi azalarından bazılarının taleplerine kurban gidiyordu. (özellikle doktor Nazım'ın) Bu durum, Talat Bey'in mevkiini tehdit ediyordu. Yapılan hücumlara güçlü bir kaya gibi dayanan Talat Bey, artık sarsılmaya başlamıştı. Bir süre sonra, Dahiliye Nezareti'nden istifa etmek zorunda kaldı. Devlet İdaresi işlerinde tecrübesi olmayan Talat Bey'in Dahiliye Nazırlığı gibi önemli bir görevi kabul etmesi büyük bir hataydı. Bu görevinden istifa ettikten sonra, Edirne Mebusu sıfatıyla meclisteki vazifesine devam etti; ancak şimdi eskisine nazaran daha sinirli bir hal almıştı. Talat Bey, ikinci kez, Dahiliye Nezareti'ni kabul ettiğinde, memleketin dahili ve harici durumu son derece vahim bir devreye girmişti ve kendisi bu görevinde de önemli bir muvaffakiyet gösteremedi. Bu sıralarda, ordu zabıtanı arasına da fırkacılık girmişti ve 1912 senesi Mayıs ayında, Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa tarafından bir kanun teklifi getirildi. (Bu kanuna göre, ordu mensupları artık siyasetle iştigal etmeyeceklerdi.) Bunun üzerine, cemiyet mensupları Mahmut Şevket Paşa'yı devirmeye karar verdi. Paşa, Talat Bey tarafından geldiğini anladığı darbe karşısında tutunamadı ve istifaya mecbur kaldı. Nihayet, Said Paşa da, saraya giderek istifasını padişaha yolladı ve cemiyeti derin bir uçuruma yuvarlamış oldu. Meclis feshedildi. İttihat ve Terakki Cemiyeti tüm kuvvetini yitirmişti.

Balkan Harbi devam ederken, ittihatçılar muhalefet mevkilerine geçmişlerdi. Artık harp, tamamıyla kaybedildiğinde, Kamil Paşa Hükümeti herkesin nazarında gözden düşmeye başlamıştı. Babıali'ye yapılacak baskınla, bu hükümet devrilmeliydi ve Talat Bey büyük bir cesaretle en önemli görevi üstlenip, Babıali baskınını düzenledi, sonuçta da muvaffakiyetle netice alındı. Sadaret makamına Mahmut Şevket Paşa getirildi; ancak Paşa önceki olaylardan cemiyete dar-

Talaş Paşa Çanakkale Savaşı Sırasında Törenle Karşılanırken.

gın olduğundan çok geçmeden, Babıali'de katledilen Nazım Paşa'nın intikamını almak bahanesiyle, gizli bir komite teşekkül etti ve Mahmut Şevket Paşa, bu komitenin kurşununa kurban gitti. Aslında, komitenin teşekkül ettiğinin haberini almıştı; ancak Mahmut Şevket Paşa'nın katliyle neticelenen hadisenin önü alınamamıştı.

Bu olaylardan sonra, Talat Bey, üçüncü kez Dahiliye Nezareti makamına geçti. Talat Bey, harp yanlısıydı ve hiç tereddüt etmeden harp mazbatasını imza etti. I. Dünya Harbi, tüm şiddetiyle devam ederken, hükümetin siyaset makamını işgal eden Sait Halim Paşa, Cemiyetin düşüncelerini tahmin edemiyordu. Ancak, bir harp Sadrazamı böyle olamazdı. Cemiyet, tam anlamıyla, bir İttihat ve Terakki hükümeti istiyordu.Harbiye Nazırlığı ve Başkomutan vekilliğini, Enver Paşa üzerine almıştı. Bir süre sonra, nezaretlerde edindiği tecrübeler nedeniyle Talat Bey sadareti kabule mecbur kaldı, ancak bu süreçte yaşayış tarzı üzerinde bir değişiklik yapmaya lüzum görmedi.

Talat Paşa, Meşrutiyetin ilk ve son sadrazamı oldu; çünkü mütareke devrinin sadrazamları da son hükümdar Vahdettin'in az çok tesiri altında kaldıkları için, mutlakıyet devrinin sadrazamlarına benziyordu.

I. Dünya Harbi başladığı zaman, ittihatçılar gözlerini açtılar. Her ihtimali nazarı dikkate alarak, nazırlara ve bazı valilere fahri zabitlik rütbeleri aldılar. Talat Bey, maiyeti seniye, süvari bölüğüne fahri mülazımı evvel kaydedildi. Eğer istemiş olsaydı, bu rütbeyi sık sık terfi ettirerek paşa üniforması da giyebilirdi; fakat O, buna lüzum görmedi.

Harp kaybedildiğinde, herkes, bu büyük felaketin müsebbiplerine lanet okuyordu. Cemiyet, çok müşkül bir vaziyete girmişti. Cemiyetin kurmay heyeti bu vaziyetten son derece müteessir oluyorlardı. Talat Paşa, artık kararını vermişti, ortadan çekilip, memleketin ücra bir köşesinde neticeyi bekleyecekti. Esasen, cemiyet de yavaş yavaş infisaha doğru yürüyordu. İnkılabı yapan bu tarihi müessese, pek elim bir akıbetle sönüp gidecekti.

Talat Paşa bir aralık kabinede değişiklik yapmak, artık halkın diken gibi gözüne batan Enver ve Cemal Paşaları değiştirip (harp mesulleri) arasına girmemiş zevatı etrafına toplamak istedi; fakat kendisine samimi bir surette bağlı olan (Mithat Şükrü Bey) ve diğer candan arkadaşlarıyla yaptığı müzakerelerde, bu tedbirin de hiçbir fayda temin etmeyeceğine kanaat getirdi. Buna göre, artık şahsi kararını birer birer tatbike girişti.

Evvela, (8 Ekim 1918) günü, sadaretten istifa etti. Padişah Vahdettin, sadrazamlığa Londra Sefiri, Tevfik Paşa'yı getirmeye karar verdi. Daha sonra sıra, cemiyetin mukadderatını halletmeye gelmişti. Bu da ancak, bir Kongrede yapılabilecekti. Bu meşhur ve tarihi Kongre, Kasım ayının 1. Cuma günü sabahı merkezi umumi binasında toplandı.

Sabık Harbiye ve Bahriye Nazırları Enver ve Cemal Paşalardan olmadığı, cemiyetin en nüfuslu azalarından 120 zat bu Kongreye iştirak etti.

Talat Paşa sözü vaziyeti hazırlamaya intikal ettirerek, harp esnasında yapılan suiistimalleri açık bir lisanla itiraf ederek:

"Artık, bizim için iktidar mevkiinin kapıları kapanmış, birer köşeye çekilerek mukadderatımızın neticesini beklemekten başka çare kalmamıştır. Cemiyetin vaziyetine gelince... Artık bunun vazifesi sona ermişti. Bundan sonra, cemiyetin hakiki ve meşru sahibi olan kongre, bunun için de son kararını vermelidir."

Demekten Çekinmedi.

Kongre, derhal kararını verdi. İttihat ve Terakki Cemiyeti deruhte etmiş olduğu inkılap vazifesini gördüğünden artık tarihin sayfalarında yer alacak ve isteyenler, cemiyetle hiçbir alakası olmayan yeni bir fırka teşkil edebileceklerdi.

Hükümet, Mondros da elim bir antlaşma imza etmişti. Kongreye iştirak eden zatlardan bazıları birleştiler, dedikoduların ve muhtemel hadiselerin önüne geçmek için, Talat, Enver, Cemal Paşalara Doktor Nazım ve Bahattin Şakir Beyler'in hudut haricine çıkmalarını muvafık gördüler ve bunu, dostlar arasında verilmiş bir karar şeklinde, kendilerine tebliğ ettiler.

Talat Paşa, Berlin'de oturmayı tercih etti. Maksadı da, Umumi Harp'te silah arkadaşı olan ve şimdi de müşkül bir vaziyette kalan Almanlarla birleşmek ve sulh masasının başına oturulduğu zaman, memleketi hesabına bir menfaat temin edebilmekti. Fakat o esnada Almanya, istilacıların ellerine girmişti. Hayat, son derece zorlaşmıştı Talat Paşa, son derece mütevazı yaşamakla beraber çok büyük sıkıntı içinde kalmıştı. Avrupa'da bulunan bazı dostlarına yazdığı mektuplarada cevap alamamıştı. Berlin'de birkaç yer değiştirdikten sonra nihayet, Şerletenburg da Herdenberg sokağında 24 numaralı bir eve yerleşmişti. Burada, tamamiyle münzevi bir hayat geçirmekteydi. Bu sırada, evinin tam karşısında 37 numaralı, Nidman ismindeki bir apartmanın ikinci katındaki odada, kapalı pancurların arkasında, ateş gibi parlayan iki gözün, kendisine sıkı sıkıya gözetlediğini bilmiyordu. Tableryan ismindeki bu genç, Kafkas Ermeni Komitesi'nin emriyle Paris'ten buraya gelmiş bir Ermeni idi ve nihayet, yapılacak işin 921 senesi Mart ayının 15. günü, icrasına karar verildi.

Talat Paşa, ikametgahına giderken Herdenberg sokağına girdi. Tam 17 numaralı evin önüne geldiği o anda acı bir tabanca sesi işitildi. Bu rövelverden çıkan hain ve kahpe kurşun, zavallı Talat Paşa'nın arka tarafından beynini parçalamış, talihsiz sadrazamı kanlar içinde yere sermişti

Pek genç yaşından beri, hayatını memleketine ve milletine vakfetmiş ve bu uğurda da hayatını kaybetmişti.

MAHMUT ŞEVKET PAŞA

Mahmut Şevket Paşa 1856 yılında Bağdat'ta dünyaya geldi. Kendisi Basra Mutasarrıfı Kethudazade Bağdatlı Süleyman Bey'in oğludur.

İlköğretimini dünyaya geldiği Bağdat'ta tamamlamış, arkasından İstanbul'a gelmiştir. 1882 yılında öğrencisi olduğu Harbiye Okulunu birincilikle bitirmiş ve Kurmay yüzbaşı rütbesiyle orduya katılmıştır. Aynı yıl içerisinde Mısır'a gönderilmek için Giritte toplanan Tümen'de görev almış ve bu görevinden döndükten sonra kısa bir süreliğine Erkan-ı Harb Okulu, Erkan-ı Harbiye sınıflarına Yüksek Matematik ve Geometri daha sonra da modern silahlar öğretmenliğine atanmıştır.

1889 tarihinde Yarbay rütbesine yükselerek Muayene Komisyonu Başkanlığı Yardımcılığına atanmış ve 1891 yılında Albay rütbesine yükseltilmiştir. Dokuz yıla yakın bir süre Almanya'da kalarak çeşitli askeri manevralara katılmıştır. Krupp fabrikasının top denemelerinde ve 1892'de Magdebur'da çeşitli uluslardan 250 subayın katıldığı büyük ölçekli seri ateşli top ve zırhlı kale deneylerinde görev almıştır.

10 sene kadar çeşitli askeri görevlerde Almanya'da kalmış Alman Ordu'sunun eğitim usullerini incelemiş, bunların Osmanlı Ordusunda yürütülmesi için gayret sarfetmiştir. Dış siyaset bakımından Alman Taraftarı idi.

1894 tarihinde Osmanlı subaylarından oluşan bir komisyonun başkanı olarak Fransa'ya gidip zırhlı kuleler ve ateşli silahlar hakkında incelemelerde bulunmuştur. Dönüşünde Tuğgeneral (Mirliva) rütbesine yükselmiş, Mekke ve Medine arasına yapılacak olan telgraf hattının yapımında görevlendirilmiştir.

Meşrutiyetten sonra Üçüncü Ordu komutanlığına ve Rumeli Vilayetleri Genel Müfettişliğinde bulunmuştu. 1905 yılında 1. Ferik rütbesiyle Kosova Valiliğine atandı. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle beraber 3. Ordu Kumandanlığı'na ve arkasından da ek bir görevle Rumeli Vilayetleri Genel Müfettişliğine getirildi.

31 Mart olaylarının patlak vermesi, Mahmut Şevket Paşa için bir dönüm noktasının da oluşmasına neden olmuştur. Bu olaylar ve sonrasında oynadığı rol ve bulunduğu pozisyon ile Osmanlı Siyasi ve Askeri hayatının önemli bir siması haline gelmiştir. Kendisi çıkan olayları bastırmak amaçlı oluşturulan Hareket Ordusu'na kumanda ederek, 17 Nisan 1909 tarihinde Selanik'ten ayrılmış, 22 Nisan 1909 tarihinde emrindeki ordu ile Başkent'i kuşatarak isyancılar ile girilen hafif bir çatışmanın arkasından, 23-24 Nisan tarihlerinde Başkent'i işgal etmiştir.

Gerçekleşen bu olayların arkasından İttihat ve Terakki Cemiyeti ile işbirliği yapmış, Abdülhamit'in hal edilmesinde önemli derecede rol oynamıştır.

1909 tarihinde Hakkı Paşa Kabinesi'nde Harbiye Nazırı görevine getirilmiş ve 1912 tarihinde bu görevinden ayrılmıştır. Babıali Baskını'nı gerçekleştirdikten sonra İttihatçılar tarafından 23 Ocak 1913 tarihinde 57 yaşında Sadrazam ve Harbiye Nazırlığı görevlerine getirilmiştir.

11 Haziran 1913 tarihinde düzenlenen suikast sonucunda yaveri ile beraber tabanca ile vurularak yaşamına son verilmiştir.

ZİYA GÖKALP

Gençliği

Türkçülük cereyanının uyanmasında ilmi metotları ile tanınan Ziya Gökalp, Türk düşünce tarihinde yeni bir sayfa açmış bir Türk alimidir. Sosyal pozitivizme dayanarak, Türkiye'de yeni bir ideoloji yaratılmasında önemli rol oynamıştır. Osmanlı İmparatorluğunun içersinde bulunduğu durumu gören Ziya Gökalp, Sosyoloji biliminin temel esaslarına dayanarak, Türkiye'de milliyet düşüncesini sistematik bir şekilde izah ederek "Türkçülük esasları" nın kurulmasını sağlamıştır.

Ziya Gökalp 1875 tarihinde Diyarbakır'ın Melik Ahmet mahallesinde dünyaya gelmiştir. En büyük atası Çermik ayanından Hacı Ali Ağadır. Ali Ağa, tamamı ile bir Türk kasabası olan Çermikten gelerek, Diyarbakır'a yerleşmiştir.

Ziya Gökalp ilk tahsilini, Diyarbakır'da (Mercimek örtmesi) ilk mektebinde Hafız Ömer Efendiden tamamlamıştır. İlk öğrenimini bu okulda bitirdikten sonra Rum kapısı civarında bulunan Diyarbakır Askeri Rüştiyesine devam etmiştir. O zaman okulun müdürü bulunan Kolağası İsmail Hakkı Bey, uyanık ve değerli bir öğretmendi. Talebelerine bulunduğu devrin bütün menfi yönlerini anlatıyor, Abdülhamit idaresinden bahsediyordu, gençlere hürriyet fikrini aşılıyordu. Bu zat (Amasya mebusu İsmail Hakkı Paşa) dır. Ziya Gökalp üzerinde ilk büyük tesir uyandıran İsmail Hakkı Paşa olmuştur.

Ziya Bey Rüştiye mektebini bitirdikten sonra, tahsilini İstanbul'da tamamlamak istemişse de bu mümkün olmamış, bir iki sene sonra mülkiye idadisine girmiştir.

Öğrencilik hayatı üç tesir altındadır: Biri klasik mektep tahsili: Ona batının müspet

ilimlerini öğretiyor. Diğeri o devirde okuyan, Namık Kemal, Ziya Paşa gibi şahsiyetler ona hürriyeti telkin ediyordu. Bir diğeri de ona şark filozoflarını tanıtan amcası Hacı Hasib Efendidir. Şark eserleri de ona zengin bir ufuk açarak, onu alim ve filozof yapmış. O da üç kültür kaynağını telif ederek, müspet ilimli, şark felsefeli, vatanperver bir Türkçü olmuştur.

Ziya Gökalp ve İntiharı

Ziya Gökalp, rüştiye ve idadi tahsilini tamamladıktan sonra, ilim hayatının merkezi olan İstanbul'a gitmek en büyük arzusu idi.

İstanbul'a gidememek, bir de istemediği bir kızla evlenmek için aile çevresinin ısrarı nedeniyle, Ziya Bey ruhi bir buhran geçiriyordu. Hayatına son vermeye karar vererek, belindeki tabancayı çıkararak, büyük bir soğukkanlılıkla tabancayı alnının ortasına dayıyor ve tetiği çekiyordu. Diyarbakır'da bulunan bir Rus operatörü, bu genç filozofun imdadına

Mızraklı Süvarı Birliği İstanbul'da

koşuyor ve onu ameliyat edilmesine yardımcı olarak kurtulmasını sağlıyordu.

Ziya Bey'in fikrine göre intihar mefkuresizlikten gelir. Mefkuresi olanlar katiyen intihar etmezler derdi. Demek Ziya Bey'de daha o zaman Türkçülük mefkuresi (ideali) tam doğmamıştı. Çünkü daha gençti.

Ziya Gökalp ve İstibdatla Mücadele

Ziya Gökalp, alnına sıktığı kurşunla ölmedi. Hastaneden de çıkmıştı. Artık, münzevi bir hayat yaşıyordu. Ölümden kurtulmuştu.

İstanbul'daki Namık Kemal gibi, Ziya Gökalp'de şiirleri ile Padişaha karşı isyan bayrağını açmış "Kardeşlerim! Vatan gidiyor, azmı tam edin" diye gençleri yönetime karşı isyana teşvik ediyordu.

İstanbul arzusu da günden güne çoğalıyordu.

Ziya Bey, Nihad Bey ile beraber Diyarbakır'dan Erzurum'a giderek, İstanbul'daki Harbiye'ye gidecek olan talebelerin arasına karışıyor ve nihayet İstanbul'a kavuşuyordu.

Artık Ziya Bey, hürriyet için çalışanları bulmuş, onun ideali doğmuştu. Artık canına kıymayacak, millet yolunda çalışanlarla beraber çalışacak, ancak amacı uğrunda canını feda edebilecekti. Bir taraftan Baytar Mektebine devam ediyor, diğer taraftan da hürriyet davası peşinde koşanlarla beraber çalışmaktan geri durmuyordu. O, artık hayatının ikinci bir safhasına girmişti. Bu sıralarda kardeşi Nihad Bey Harbiye'den teğmen olarak çıkmış bulunuyordu. Kendisine para vererek yardımda bulunmakta idi. Kardeşi Ziya Bey'e küçük bir otelde bir oda kiralıyor. Ziya Bey burada kalıyordu.

Ziya Bey'in İzi Kayboluyor

Bu devirde II. Abdülhamit daima yüksek tahsil gençliğini takip ettiriyordu. Bilhassa Tıbbiye, Mülkiye talebelerini, hürriyet taraftarı ve gizli olan İttihat ve Terakki Cemiyetine girenleri, geceleyin mektepten alarak, Fizana sürüyorlardı. Ortadan kaybolan Ziya Bey'in Taşkışla'da hapis olunduğu öğreniliyordu.

Nihayet Nihat Bey, Ziya Gökalp ile Taşkışla'da görüşüyor. Neticede bir sene hapis cezası ile ve müddetini bitirdikten sonra da Diyarbakır'da polis nezaretinde kalmaya mahkum ediliyordu. Bu nedenle yüksek tahsilden mahrum kalıyordu.

Ziya Bey evlenerek artık evinde sakin bir hayat yaşıyordu. Fakat içten içe de yine

I. Dünya Savaşı Sırasında İstanbul'da Yapılan Birlik Kaydırmaları.

hürriyet için çalışmaktan geri durmuyordu. Diyarbakır eşrafını ve ağalarını istibdat aleyhine teşvikten geri kalmıyordu.

Ziya Gökalp bu evlenme devresinde on senelik bir suskunluk devresi yaşıyordu. Amcasından kalan servet onu refaha sokmuştu, bu sayede hiçbir memuriyete de girmesi gerekmemişti.

Ziya Bey, hayatını muayyen bir fikre hasretti ve bu on senelik devrede çok çalıştı. Türk milletine muayyen bir fikir getirip, millete kabul ettirmek için kendini okumaya vakfetti. Kendi düşünce dünyasına daldı. Ziya Bey in fikri şahsiyeti bu devre içinde teşekkül etmiş bulunuyordu.

Hamidiye Olayları

O zamanlar Diyarbakır'da milli aşiretlerin kumandanı "İbrahim Paşa" adında birisi bulunuyordu. Bu İbrahim Paşa'ya dayanan Hamidiye Aşiret alayları halkı soyuyorlardı ve eşkıyalık yapıyorlardı. Halk bunların şımarıklıklarından ve haraç almalarından bıkmış usanmıştı. Bu aşiret devlete vergi ve asker vermez, kızdıkları adamları da öldürtürlerdi. Şarkta üremiş bir derebeyiydiler ve bununla beraber birçok aşiretlerde, Diyarbakır surları haricine kadar yanaşıp çadırlarını kurarlar, şehir halkına hiç rahat vermezlerdi. Bütün bu şımarıklıklarını mabeyne güvenerek yaparlardı. Ziya Gökalp, halkın bu şika-

Filistin Cephesinde Mızraklı Türk Süvarileri.

I. Dünya Savaşı Sırasında Dağ Topçu Bataryası.

yetlerinden istifade ederek onlarla beraber oldu. Nihayet postaneyi işgal etti. İstanbul ile on gün muhabere devam etti. İstanbul ile bu muhabere neticesinde Sultan Hamid, Hamidiye alaylarını Hicaz demiryollarında istihdam ettireceğini Diyarbakırlılara vaat ederek meseleyi halletti. Ziya Gökalp de bu zalim İbrahim Paşanın aleyhine bir destan yazarak halka dağıttı. Destanın sonunu da < Bağırmalı: Ya adalet, ya ölüm! > diye bitirmişti.

Ziya Gökalp 1899 tarihinde Diyarbakır'da gençleri başına toplayarak bir cemiyet kurmuştu. Bu cemiyet tekrar faaliyete geçti. Ziya Beyin bu mücadelesi çok ciddi bir hal aldı. Bunun üzerine istibdat taraftarı kesim bir çok toplantı yaptılar. Bunlar mürteciler grubu olup, memleketteki inkılapçı genç başları ezmek niyetindeydiler. Ziya Bey bu mürtecilerin toplantılarına bir başına gitmeye karar verdi ve bu meclise girdi. Onlarla fikri mücadeleye girişti. Fakat bunları yola getirmenin imkanı yoktu. Softalar köpürdüler, bunlardan bir tanesi, Ziya Bey'i öldürmek istediyse de başarılı olamadı. Erkanıharp Şevki Bey, bir manga askerle bu evi kuşattı ve kendisi içeri girerek, Ziya Bey'i alıp dışarı çıkardı.

Diyarbakır'da bu galeyan ve anarşi hali, 1908 ikinci meşrutiyet ilanına kadar devam etti. Nihayet Meşrutiyet ilan olduktan sonra, mürteciler sustular. Ziya Gökalp'in fikirleri bir nur gibi, doğunun bu eski medeniyet merkezinde parladı.

Ziya Gökalp, Türk düşünce tarihimize ve meşrutiyet inkılapçıları arasında birdenbire çıkmış bir şahsiyet değildir. Daha idadi mektebi sıralarından başlayarak, bu mefkurenin gerçekleşmesine kadar, korkmadan mücadeleye girişmiş bir milli mücahit olmuştur.

İttihat ve Terakki Fırkasının Kuruluşu Ziya Gökalp

Artık İttihat ve Terakki Cemiyeti kurulmuş, bunu dağıtmak mümkün olmamıştı. Türk vatanını kurtarmak ve hürriyete kavuşmak mefkuresi ile çalışan bu cemiyet azalarına, bütün vatanseverler destek olmuşlar, onlara yardım etmişlerdi.

I. Mızraklı Süvari Alayı (Sina Çölü, 1917).

I. Dünya Savaşı Sırasında Bir Piyade Birliği Köprüde Yürüyüş Halinde.

Dr. Abdullah Cevdet'te, Diyarbakır'a doktor olarak gidince Ziya Gökalp'i İttihat ve Terakki Cemiyetine dahil etmiştir. Cemiyete Ziya Bey'i sokan İbrahim Temo ile İshak Sükutidir.

İnciraltı toplantısında teşekkül eden bu cemiyet, gaye ve maksatlarını gösteren bir program yayınladı. Bu programda meşruti bir idare kurmak, (Hürriyet, Adalet, Müsavat, Uhuvvet) i esas kabul ederek, vicdan hürriyetini, mesken masuniyetini, matbuat hürriyetini kabul ettiklerini ve istibdadın zararlarını anlatıyorlardı.

İttihat ve Terakki Cemiyetini kuran gençler doktor olduktan sonra bu fikri gittikleri yerde yaymaya başladılar. Nihayet bu cemiyete Harbiye Mektebi, Mühendishane, Babıali ve Hazinei Hassa memurları ve küçük görevlilere varıncaya kadar birçok kimse girdi. Bilhassa İttihat ve Terakkiye müftülerle, polis ve jandarmaları ilk önce sokarlardı. Yeni azalara yemin törenini vilayet ve kazalarda müftüler yapmakta idi.

İstanbul'daki talebeler arasında da İttihatçılık aldı yürüdü. Harbiye Mektebinde iki komitc teşekkül etti. Bu komitclerden birine (Hüseyin Avni komitesi), diğerine de (Süleyman Paşa komitesi) adı verildi. Serasker Hüseyin Avni Paşa Abdülaziz'i tahttan indirmiş, Süleyman Paşa da bu sırada Harbiye Mektebinin müdürü idi.

Ziya Gökalp sosyal ve filozof bir şahsiyet olduğundan, bu ihtilalci partinin gayelerini şöyle çiziyordu:

"Batı medeniyetindenim, İslam ümmetindenim, Türk milletindenim. Teknik ve ilim usullerini, Avrupalıların girmiş oldukları garp medeniyeti zümresinden almalıyız. Esasen bu medeniyet beynelmileldir. Avrupalıların değildir, bunda bütün insanların hissesi vardır" dedi.

Bundan sonra Ziya Gökalp, Türk milletinin Müslüman ve Asyalı bir millet olduğunu düşünerek, Türkiye'nin, büyük bir Türkiye olabilmesi için, bütün Müslümanlarla Hilafet makamından istifade ederek dost geçinmek ve icabında bir İttihadı İslam yapmayı düşündü. Bununla beraber, Osmanlı İmparatorluğunun hakiki hakimi Türk milletiydi. Bu sebeple dünya üzerindeki Türkleri de bu ırkdaşları-

nın mefkuresi ile birleştirmek, esarette olanları kurtarmak ve bütün Türkleri birleştirmek istedi. Bu suretle de (Pan Türkizm – Türk İttihadı, Turancılık) mefkurelerini ortaya attı. Fakat bu mefkureleri tahakkuk ettirmek için Osmanlılık zihniyetinden kurtulmak, milliyet prensiplerini kabul ederek Milliyetçi ve Türkçü olmanın her şeyden önce lazım geldiğini anlattı.

Bu suretle İttihat ve Terakki Partisi her şeyden önce Milliyetçi ve Türkçü idi. Bu davanın tahakkuku için çalıştılar. Büyük bir Türkiye İmparatorluğu kurmak amacıyla Müslümanları elde etmek için "Pan İslamizm" i ve bütün Türkleri de bir bayrak altında toplamak ve büyük bir Türkiye kurmak için de Pan Türkizm cereyanını gençliğe bir ideoloji olarak aşıladılar.

İşte İttihat ve Terakki Cemiyetinin düşünce ve inkılap tarihimizdeki rolü bu olmuştur. Ziya Gökalp de bu fikirlerle, İttihat ve Terakki Cemiyetinin programına başlıca amil olmuştur. Bu suretle Ziya Gökalp İttihat ve Terakki Cemiyeti tarihine karışmış oldu.

Ziya Gökalp Selanik'te

1908'de hürriyetin ilanı, Diyarbakır'da büyük bir heyecanla karşılandı. Hürriyet adına Diyarbakır'da büyük gösteriler yapıldı ve bu gösterilerin ön safında Ziya Gökalp bulunuyordu. Derhal Diyarbakır'da İttihat ve Terakki Cemiyeti bir şube açtı. Ziya Bey, bu cemiyetin salonuna gençleri topluyor, konferanslar veriyordu. Burada hürriyet, adalet, müsavat (eşitlik), uhuvvet (kardeşlik) mefhumlarını gençlere izah ediyor, istibdadın fenalıklarını meşrutiyetin getireceği faydaları öğretiyor, bu yeni fikirler karşısında gençler hayran kalıyorlardı.

İttihat ve Terakki Cemiyeti Selanik merkezi 1909 senesi sonlarında Ziya Beyi, Selanik'e murahhas olarak çağırdı. Ziya Bey'de derhal Diyarbakır'dan Selanik'e gitti. İşte Ziya Gökalp, hayalinde yaşattığı dünyaya burada kavuşuyordu.

Ziya Gökalp'in siyasi ve ilmi hayatı Selanik'te başlar. İttihatçıların büyük bir kesimi bu adama burada inanmışlar, bir daha yanlarından ayrılmamışlardır. Hiç kimsenin bilmediği yeni fikirlerle dolu olan bu orijinal deha, onları hayran bırakıyordu. 1911 – 1912 yıllarında kendisini Selanik İttihat ve Terakki Mektebi'ne felsefe hocası tayin ettiler. "İçtimaiyat (Sosyoloji) dersleri" adındaki bir dersi Türk okullarına Ziya Bey sokmuştu.

Ziya Bey'in gayelerinden mühim olanları 1919 senesinde Selanik'te çıkan (Genç Kalemler) dergisinde yayınlanmıştır. Bu mecmuayı

Kudüste Develi Türk Süvarileri.

Boru Çalan Askerler.

Ali Canib ve Ömer Seyfettin Beyler çıkarıyordu.

Ziya Gökalp Türkçülüğe ait ilk yazıları Genç Kalemler mecmuasında Tevfik Sedat, Demirbaş ve Gökalp takma adı ile yayınlıyordu. Genç kalemlerde neşrettiği Altın Destan şiirinden sonra Gökalp adını kabul etti. Gökalp adını Ziya Bey'e, Ali Canib Bey vermiş, Ziya Bey de kabul etmiştir.

Ziya Gökalp, çalışkan, kültürlü ve ahlaklı gençleri tanımak ve onların gelişmesine yardım etmek vazifesini üstüne almıştı.

İşte Ziya Gökalp'i, İttihat ve Terakki "gençlerin babası" yapmıştı. O devrin gençleri ne bahtiyardır ki, onları arayıp bulan ve kıymetlerini takdir eden bir babaları vardı. İşte bu teşkilattır ki, Yeni Mecmua etrafında toplananlar Türk yazarları oldular ve Milli Tetebbular Mecmuası etrafında toplananlar da İstanbul Üniversitesi için Türk profesörleri olarak yetiştirildiler. Bu suretle yazarları ve profesörleri Türkçülüğe doğru giden bir devir oldu. İşte Ziya Gökalp'in Genel Merkezde rolü bu olmuştur. İnkılap yapan bir zümrenin de en mühim davası budur. İnkılap yapılabilir, fakat onu yaşatmak, en büyük bir muvaffakiyettir. Bu muvaffakiyeti elde etmek için de Talat Paşa, Enver Paşa, Cemal Paşa gibi İttihat ve Terakkinin liderleri Ziya Bey'e dört elle sarıldılar, ona bütün kuvvetleri ile arka çıktılar, onun yaptıklarını kontrol bile etmeden, ona inandılar.

İttihat ve Terakki Genel Merkezi, Selanik'ten İstanbul'a nakledilince, 1912'de Ziya Gökalp'te İstanbul'a geldi. Türkçülük cereyanı, bundan sonra İstanbul'da canlandı.

Ziya Gökalp ve Meşrutiyet İnkılabı

Meşrutiyet ilan edilir edilmez yanındakiler Ziya Gökalp'e; "Biat merasimi için Harbiye nezaretine gidelim" dediler. Yarım saat sonra da heyet Sultan Reşad'ı alarak, Dolmabahçe'den İhsan istimbotuna bindirdiler. Yanında da Gazi Ahmet Muhtar Paşa vardı. Her taraftan cülus topları atılıyor, sokaklar adam almıyordu.

Ziya Gökalp, Selanik'te iken ikinci planda bir şahsiyet kalıyor. Meşrutiyet inkılabının idari ve siyasi işleri ile Talat Paşa, Doktor Nazım, Bahattin Şakir, Cavit, Kara Kemal ve Enver Paşa, Cemal Paşa ilgileniyordu. Niyazi Bey ise bu zaman şehit edilmişti. Ziya Gökalp, İttihat ve Terakki Partisinin ilim ve fikir cereyanlarına tesir ediyordu. O parti gürültülerine karışmıyordu. Yeni hayata, yeni fikir cereyanlarına girmek ve inkılapçı olmak için bu cemiyete intisap edilmesi her münevverden isteniyor. İşte Gökalp'in siyasi tarafı bu kadardı. Yani siyasi Türkçülüktü.

Ziya Gökalp, Meşrutiyet inkılabının Selanik'te en büyük düşünürlerinden biri olmuştu.

Birçok eleştirmen Ziya Gökalp'in siyasete karışmasını yegane hata olarak göstermelerine rağmen O bir parti lideri, yahut bir ihtilalci değildi. O, bu inkılabın gerçekleşmesini isteyen bu parti içinde bir fikir adamıydı. İnkılap tahakkuk ettikten sonra da, memlekette yeni bir hayat yaratmak isteyenlerin arasından ayrılmayarak, onlara doğru yolu göstermeyi hayırlı gördüğü için, iktidar mevkiinde olanlarla beraber oldu. Yoksa iktidar mevkii için çalışmadı, hiçbir zaman kabineye girmek aklına bile gelmedi. Yazar ve hoca kaldı. Ziya Bey, siyasi partinin dışında kalmış olsaydı, mefkurelerini Türkçülüğün esaslarını tahakkuk ettiremeyecekti. Bu gayelerin tahakkuku için, siyasi adamların fikir arkadaşı ve mürşi-

di oldu, yoksa Ziya Gökalp, politikacı değildi. Felsefesinin meyvelerini görmek için, siyaset büyüklerinin arkadaşı olmuş ve Genel Merkezde ancak gençlik teşkilatlarına memur edilmiştir. Ne harici ve ne de dahili siyasete karışmamıştır. Hoca olarak İttihatçılar arasında yaşadı ve yine hoca olarak öldü.

Zlya Gökalp'in İstanbul'daki Fikrî Hayatı

Ziya Gökalp İstanbul'a gelince, ilk işi Türk Ocağına girmek, Türk Yurdu mecmuasını kuvvetlendirmek oldu. Burada toplanan Türkçüler, yeni nesle bir milli ahlak aşılayacaktı. Milli bir mefkure doğacaktı. Bu ekilen tohum, belki Meşrutiyet devrinde kendini göstermeyecek, fakat ileriki günlerde milli vicdan, bir şuur halinde Türk milletini esaretten kurtaracaktı. Nitekim İttihat ve Terakki Cemiyeti İmparatorluğun çöküşü içinde tarihe gömüldü. Fakat inkılapçılar ve Türkçülük mefkuresi etrafında toplananlar, Türkiye Cumhuriyetini kurdular, Osmanlı İmparatorluğunun hasta, fakat Türk halkının sağlam olduğunu dünyaya tanıtmış oldular.

İşte Meşrutiyet inkılabını hazırlayanların Türk milletine en büyük hizmetleri Meşrutiyet inkılabını yapmak değil, Ziya Gökalp gibi bir filozofa sahip olup, gençliğin terbiyesine çalışmaları ve Türk Ocakları vasıtasıyla de milliyet fikirlerini yaymaları ve bilhassa "Türkçülük cereyanına" son derece ehemmiyet vermelerinde aramak lazımdır.

Balkan Harbinden sonra Türkçülük İstanbul'da galeyanlı ve heyecanlı bir sene geçiriyordu. Ocaklar, dernekler, yurtlar, mecmualar kaynaşıyorlardı.

Ziya Gökalp "Yeni Mecmua" etrafına o zamanlar İstanbul'un en kıymetli kalemlerini ve fikir adamlarını topladı. Mecmuanın gayesi Türkçülük idi. Bu mihver etrafında memleketin en değerli edibleri, düşünürleri toplamış oldular. Ziya Gökalp'te en yüksek sanat eserlerini ve sosyolojiye ait, bilhassa milli bünyemize ait eserlerini bu mecmuada yayınlamıştı.

1915'de İstanbul Darülfünununa ilk sosyoloji hocası oldu. Bu suretle, İstanbul Darülfünununa ilk defa sosyoloji dersini sokan Ziya Gökalp olmuştur.

Ziya Gökalp, İstanbul'daki önemli günlerini de İstanbul (Türk Ocağı)nda geçirirdi. O zamanlar Türk Ocağı, memleketin sanat ve fikir hayatına karışmış en büyük şahsiyetlerin manevi bir kulübü idi. Her akşam burada bu fikir adamları toplanırlardı.

Zlya Gökalp İstanbul Darülfünununda

Darülfünun, Ziya Gökalp'e kadar metotsuz, medresesinin bozulmuş bir şeklindeydi. Ne tamamen batının ilim ve felsefesi, ne de doğunun fikirleri hakimdi.

Ziya Gökalp, İstanbul Darülfünununa ilmi bir yol gösterenlerin başındadır. Tanıdıkları arasında kıymetli gençleri, Darülfünuna hoca

Mezopotamya'da Alay Sancağı.

muavini olarak aldı. Sonra da bunlar hoca olmuşlardır. Edebiyat ve Felsefe fakültesinin eski öğretim üyeleri, hep Ziya Beyin getirmiş olduğu profesörlerdir.

Ziya Gökalp'in dersleri mütarekeye kadar devam etti. Ancak Darülfünun öğretim üyeleri odasında 1919 senesinde tevkif edilerek, Malta'ya sürüldü. Ziya Bey Malta'da iken, Mustafa Kemal Paşa ufukta parlar parlamaz, Ziya Bey bütün takdirlerini ve dikkatini buraya doğru çevirmekte bir saniye bile tereddüt etmedi. Daha Malta zindanlarında inlerken ve henüz ne Anadolu harekatının muvaffak olacağı ve ne de kendisinin kurtulup, bir gün Türkiye'ye döneceğini en keskin hayallerle bile düşünemezken, Mustafa Kemal Paşa hayali ile yaşıyor, onu okşuyor, dimağında büyütüyor ve milletin yeniden kendi şuur ve vicdanını bulmuş olduğunu etrafına izah ederek bu gibi kurtarıcılar bulan bir milletin ölmeyeceği ve ölemeyeceği kanaatini herkese telkin ediyordu.

Ziya Gökalp'e göre "böyle bir şahsiyet zuhur eder etmez bütün kendini bilir, şuurlu, münevver milliyetperverler, onun etrafında toplanmalıdırlar. Zira onun etrafında toplanmak şuurlaşmış olan milli vicdanın etrafında toplanmak, bu vicdanın inkişaf ve itilasını teyit ve takviye etmek demektir" şeklindeydi.

İşte Ziya Gökalp, Malta'daki arkadaşlarına öğretmen olmuş, bunları etrafına topluyor, bu fikirleri telkin ediyordu. Malta'daki bu derslerinin bir çoklarını Veli Necdet Bey kaydetmiştir.

23 Nisan 1920 senesinde Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılmıştı. Sakarya zaferinden sonra Atatürk, Malta'da bulunan aydınları da kurtarmak teşebbüslerine girişti. İngilizlerle anlaştı. Baku'de esir edilmiş İngiliz miralayı Ravilson'u iade etmek şartıyla Malta mahkumları da Türkiye'ye iade edilecekti. Malta'da ancak 60 kişi kalmıştı. Bu mahkumlar arasında Ziya Gökalp'te vardı.

Malta mahkumları 30 Nisan 1921'de bir gaz gemisine bindirildi. On bir kişi İstanbul'da indi. Bunlar arasında Ziya Gökalp'te vardı.

Malta'dan geldikten sonra tekrar Darülfünuna girmek istedi. Fakat o zamanın müderrisleri Ziya Bey'e dersini verdirmediler.

Ziya Gökalp, İstanbul'da ailesine ve vatana kavuştuktan sonra, ancak İstanbul'da bir gece kalarak Samsun'a gitti. Bir iki gün sonra da ailesi de Samsun'a gelerek, oradan Ankara'ya geldiler. Ziya Bey burada geçinemeyecekti. Bir ay sonra ailesini alıp doğduğu memleketi Diyarbakır'a gitti.

I. Dünya Savaşı Sırasında Cephane Taşıyan Mekkare Birliği.

Nişan Eğitimi Yapan Piyadeler.

Osmanlı İmparatorluğu yıkılmıştı. Fakat yeni bir Türkiye daha kuvvetli olarak doğuyordu. Ziya Gökalp'te, fikren çalışmak üzere Diyarbakır'da Küçük Mecmua'yı yayınladı. Hürriyetine, kalemine, ailesine, vatanına, fikirlerine kavuşmuştu.

Ziya Gökalp'e, çocukluğundan beri Diyarbakır'lı olduğu için Kürt diyenlere karşı, Diyarbakır'da lisanı ve kavmi bir tetkik yaparak ve kendi şeceresini de bularak Türklüğünü ispat etmiştir. İhtimal bu esnada bir de Kürt grameri yapmaya çalışarak, Türk dili ile mukayeseli tetkik yapmış ve Diyarbakır'lıların Türk olduklarını bu ilmi etüt ile meydana çıkarmıştır. Bunu duyanlar da Ziya Bey bir Kürt grameri yazmış, o Türk değildir, diye bir rivayeti yaymak istediler. Bilhassa Türkçülük cereyanına muhalif olanlar, bunu bir vesile addederek, Ziya Bey'in fikirlerine ve şahsiyetine hücum etmişlerdir.

Ziya Gökalp Diyarbakır'da

Ziya Gökalp Milli Mücadelenin ne siyasi hadiselerinde ne de cephelerinde müessir olmadı. Son zafer tahakkuk ederken de Diyarbakır'daydı. O yalnız yazıyordu. Ancak Lozan sulhundan sonra, Diyarbakır mebusu seçilerek Büyük Millet Meclisi'ne de üye olmak şerefine nail oldu. Ancak Ziya Gökalp, Milli Mücadelenin milliyetçi ve Türkçü ruhunun ilk müjdecisi olmuştu. Lozan'dan sonra Atatürk inkılabının bazı kısımlarında fikren yardımı dokunmak suretiyle de memlekete son hizmetini yapmıştır. Fakat Türkçülük cereyanını tahakkuk ettirmek şerefi, Türkün kendi adıyla "Türkiye" diye bir devlet kurmak şerefi de Gazi Mustafa Kemal'e aittir. Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu da, Atatürk'tür. Fakat bu yeni devletin ruhu, Türkçülük cereyanını da hazırlayan Ziya Gökalp'tir.

Ziya Gökalp'in Ölümü

Ziya Gökalp mebusluğu sıralarında çok çalışıyordu. Türk Medeniyeti Tarihi, Türkoloji'ye ait sosyoloji eserleri ile uğraşıyordu.

Ankara'da bir rahatsızlığa tutuldu. Izdırabı günden güne fazlalaşıyordu. Ailesi ile birlikte İstanbul'a gitti. Midesindeki ağrılar daha fazlalaştı, yemekten kesildi, perhiz ediyordu. Doktorların tavsiyesi ile, Taksimdeki Fransız Hastanesine yatırıldı ve 25 Ekim 1924 Cumartesi günü sabah saat beşte Taksim Fransız Hastahanesinde hayata gözlerini yumdu.

İşte Ziya Gökalp'in ömrü böyle geldi, böyle geçti. Ziya Bey'in hayatı bir andı, fakat eserleri yaşamaktadır. Türk milleti dünyada baki kaldıkça, Türkçülük de ebedi bir düşünce ve ideali olarak yaşayacaktır.

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN YÜKSELİŞİ

Balkan Savaşlarında alınan yenilginin ve bunun sonucu olarak Hıristiyan nüfustaki azalmanın etkisiyle, Osmanlı Devlet adamları ve entelektüellerinin benimsediği ideolojilerde de değişiklikler olmuştur. Osmanlıcılık ideolojisine olan destek azalmaya başlamış bunun yerini Pan-İslamcılık, Türkçülük, Pan-Türkçülük ve Turancılık almaya başlamıştı. Türkçülük, Pan, Türkçülük ve Turancılık yeni yeni kavramlaşan ideolojiler olmasına rağmen, sanılanın aksine köklerini 19. Yüzyılda yayılan milliyetçilik akımından almıyorlardı. Bu ideolojilerin kökleri, Avrupalı bilim adamlarının karmaşık araştırmalarına göre; Rus Çarlığında yer alan ve Türkçe konuşan sakinlerin milli, kültürel ve etnik kimlik bilinçlerinin oluşmasına dayanıyordu.

Avrupalı bilim adamlarının Türk milli kimliği üzerine yaptığı araştırmalar sadece Osmanlı Türklerini etkilememişti, Çarlık Rusyası'nda yaşayan Türkler üzerinde de etkili olmuştu. Bu durum Kırım'da ve Rus İmparatorluğu'nun diğer coğrafyalarında yaşayan, halklarının kültürel kimliğini kabul ettirmek isteyen ve Türkçe konuşan Müslümanları harekete geçirmişti. Kırımlı bir Türk olan İsmail Bey Gasprinski (Gaspıralı), 1883 yılında hem bölgede dinsel ve manevi bir ideolojiyi yaymak amaçlı hem de eğitim sisteminin modernleşmesi amaçlı haftalık bir dergiyi yayınlamaya başlamıştı. Aynı yıllar içerisinde, Petrograd'da yaşayan ve sonrasında İstanbul'a göç eden Azeri şair Hüseyinzade Ali Bey dünyadaki bütün Türklere birlik çağrısı yapan ve yankı yaratan "Turan" şiirini

yayınlamıştı. Bunlarla beraber 1908 yılında Ziya Gökalp şiir ve makalelerini yayınlayarak bu görüşü destekledi. Bu makaleler ona daha sonra "Türk Milliyetçiliğinin Babası" unvanının verilmesini sağlayacaktı. İlerleyen zaman içerisinde entelektüel çevrelerce, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan ve Türkçe konuşan ırkların, kayıp ırki ve milli kimliklerini keşfederek, İmparatorluğu yıkımdan kurtarabilecekleri fikri giderek yaygınlaşmaya başladı. Bu fikri yaymayı ve sözcülüğünü yapmayı da başkentteki Türk Derneği, Genç Kalemler ve Türk Ocağı gibi bir dizi kulüp ve dergi üstlenmişti.

Sonuç itibariyle Türk Milliyetçiliği yeni sürülmüş toprağa atılan bir tohum halini almıştı ve kısa bir sürenin ardından bu tohum gelişip büyüyecek ve oldukça yetkin meyvelerini verecek ve bölücülüğün kol gezdiği günümüz Türkiye'sinde önemini çok daha fazla hissettirecekti.

SULTAN
V. MEHMET REŞAT

Doğum tarihi	:	02.11.1844 (İstanbul)
Babası	:	Sultan Abdülmecit
Annesi	:	Gülcemal Kadın Efendi
Tahta çıkış	:	27.04.1909
Tahttan iniş	:	03.07.1918
Saltanat süresi	:	9 yıl, 2 ay
Ölüm tarihi	:	03.07.1918
Ölüm sebebi	:	Kalp yetmezliği
Gömülü olduğu yer	:	İstanbul, Eyüp, Bostan iskelesindeki türbesinde.

Sadrazamlar

Ahmet Tevfik Paşa (istifa), Hüseyin Hilmi Paşa (istifa), İbrahim Hakkı Paşa (istifa), Küçük Mehmet Salt Paşa (istifa), Küçük Mehmet Salt Paşa (istifa), Gazi Ahmet Muhtar Paşa (istifa), Mehmet Kamil Paşa (istifa), Mahmut Şevket Paşa (suikast), Salt Halim Paşa (istifa), Talat Paşa

Çanakkale'de Görevli Zabit (1915)
Yüksek Rütbeli Paşa
Sancaktar (1915)

Saltanatı II. Meşrutiyet'in ilanı ile başlamıştır. Bu dönem İttihat ve Terakki'nin iktidara dair tüm gücü kendi bünyesinde bulundurduğu yıllar olmuştur. Bunun içindir ki; Sultan V. Mehmet Reşat'ın Saltanı ile II. Meşrutiyet özleştirilmiş ve bu dönemler 'Devri Meşrutiyet' ve 'Hürriyet' gibi çeşitli adlarla anılmıştır.

V. Mehmet Reşat, Abdülmecit'in üçüncü oğludur. Tabi ki bu sıralandırma yaş sırası göz önüne alınarak yapılmıştır. Abdülmecit'in saltanatı son bulduktan sonra dört oğlu da saltanatta bulunmuştur. V. Mehmet Reşat bunların arasında da üçüncü sırayı almaktadır. Annesi Gülcemal Kadınefendidir. Annesinin 1851 yılında gerçekleşen ölümü sonrasında, Mehmet Reşat'ın eğitimi üzerinde çok fazla durulmamıştır. Babası ve amcası Abdülaziz'in saltanat yılları, Mehmet Reşat açısından olumlu yıllar olmuş ve oldukça rahat dönemler olarak geçmiştir. Zamanın koşulları göz önüne alındığı vakit yaşam tarzının oldukça rahat ve özgür olduğu söylenebilir. Ancak II. Abdülhamit'in tahta geçmesi ile bu dönemler son bulmuş;özellikle veliahd unvanı almasıyla beraber, Dolmabahçe Sarayı'nın veliahd dairesinde tutuklu hayatına yakın yıllar geçirmek zorunda kalmıştır. Özellikle hakkında sürekli olarak jurnallerin olması, II. Abdülhamit'i çok rahatsız ettiği için, ekseriye göz hapsinde tutulmuş, dışarı çıkmasına dahi izin verilmemiştir.

Piyade Eri, Galiçyada Piyade Eri, Filistin ve Mezopotamya'da Piyade Eri

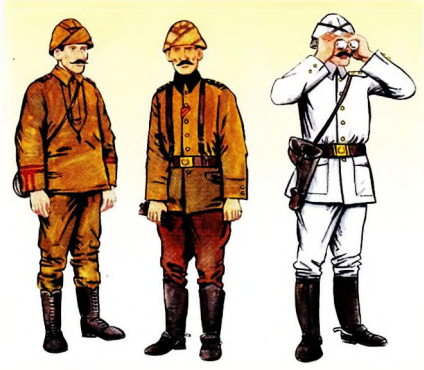

Topçu Zabiti (Gelibolu, 1915), Topçu Zabiti (Galiçya), Topçu Çavuşu (Galiçya)

Yeşilköy Hava Uçuş Okulu Zabiti, Güney Hava Kuvvetleri Zabiti, Güney Hava Kuvvetleri Görevli Alman Pilot

Karada Görevli Deniz Piyade Eri, Bahriye Zabiti, Gemide Görevli Deniz Eri (Kışlık Üniformayla, 1915)

Süvari Zabiti, Hamidiye Kürt Süvari Alayı Efradından, Süvari Zabiti (1917).

Göz hapsi ve tutukluluğa yakın geçen yaşantısı 1908 yılında Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile son buldu. "Devletü Necabetü Veliahd-ı Saltanat Reşat Efendi Hazretleri" ünvanı ile törenlere katılmaya ve resmi gezilerde kendini göstermeye başlayabilmiştir.

31 Mart olaylarının baş göstermesi Sultan Reşat için-de bir dönüm noktası oldu. Yaşananların arkasından ağabeyi olan II. Abdülhamit tahtan indirildi. Meclis-i Milli'nin aldığı karar doğrultusunda Sultan Reşat; "V. Mehmet" adıyla tahta çıktı. Böylece I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar ki saltanat'ı da başlamış oldu. Culus töreninin ardından babasının yaptırmış olduğu Dolmabahçe Sarayı'na yerleşti.

Saltanatta bulunduğu dönemler Osmanlı açısından iç ve dış olayların yarattığı sıkıntılar ile geçen bir dönemdi. İttihat ve Terakki'nin de gücü yavaş yavaş kendi elinde toplamaya başladığı bir dönem olarak, Sultan V. Mehmet Reşat'ın saltanatı, simgesel niteliğe sahip bir saltanat olarak ele alınabilir. Karakteri itibariyle, yumuşak huylu ve iradesi zayıf bir insan olan Sultan Reşat, döneminin olaylarını ve kararlarını sarayından seyretmekle yetinmiş. Hükmünü yetkin bir biçimde kullanamamıştır.

Bu durumun en güzel örneği de kendini saltanatının ilk günlerinde göstermiştir. V. Mehmet, tahta çıktıktan sonra siyasi suçlular için, onların idamına ilişkin, herhangi bir onay vermeyeceğini bildirmişti. Ancak İttihad ve Terakki'nin baskılarına daha fazla dayanamayarak bu kararı uygulayamamıştır. İttihat ve Terakki'nin istekleri doğrultusunda hareket ederek onay vermek durumunda kalmıştır.

ARNAVUT İSYANI

Arnavutlar başlangıçta örgütlenirken istedikleri şey bağımsızlık değildi. İlk olarak özerk bir yapı ve fazla vergilerden kurtulmayı ve askerlik görevinden muaf olmayı istiyorlardı. Ancak milliyetçi akımlardan onlarda etkilendiler ve sonrasında istekleri için veri-len sözlerin tam olarak yerine getirilememesi isyanın çıkmasına da zemin hazırladı.

Arnavut isyanı, Osmanlının güçlü ve etkili müdahale-si sayesinde kısa sürede bastırıldı. Ancak ilerleyen zaman içersinde dağlık bölgelerde yaşayan birkaç aşiret ve kabile Osmanlıya karşı tekrar tavır aldılar ve baş kaldırmaya karar verdiler. Sonuç olarak istek-lerini kabul ettiremeyen hükümet, Arnavutlara bir dizi ayrıcalık tanımak zorunda kaldı. Tanınan bu ayrı-calıklar kısa bir dönem olsa da barışı getirdi. Ancak 1912 seçimlerinden sonra özellikle Güney bölgelerde isyanlar tekrar patlak verdi. Bu tarihlerde isyancılar Üsküp'ü ele geçirdiler. Olası bir anlaşma ümidiyle başlayan görüşmeler, beklenen sonucu vermedi ve

Mızıkalı Hümayun (Askeri Bando) Topkapı Sarayı Kapısında. 28 Nisan 1909

Balkan Savaşlarının patlak vermesinin arkasından da Osmanlılar bölgeden ayrılmak zorunda kaldılar.

Yaşanan bu olaylar sonrasında İttihat ve Terakkinin izlediği merkeziyetçi politikaların İmparatorluğu birleştirmek yerine dağıttığı görüldü. Yaşanan bu olay şok etkisi yarattığı gibi politikalarında yeniden gözden geçirmelerini sağladı. Ancak bu hızlı gözden geçirme de onlara bir çıkış yolu göstermeyecekti.

Sultan Mehmet Reşat Cülus Töreninde, Kılıç Kuşandıktan Sonra. 10 Mayıs 1909

Osmanlının zayıflığından yararlanan İtalya 1911 Tarihinde Kuzey Afrika'daki Trablusgarp ve Bingazi'ye bir sefer gönderdi.

TRABLUSGARP SAVAŞI

Trablusgarp'ın İtalya tarafından işgal edilmesi beklenmedik bir olay değildi. İtalya otuz yıla yayılabilecek bir süredir bölge içersindeki denetimini güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapmaktaydı ve bu konuda Büyük Devletlerinde onayını almıştı. İtalya 1887 yılında tamamlanan Üçlü İttifakın tekrardan masaya yatırılışı esnasında, bölgedeki genişleme politikası konusunda Avusturya ve Almanya'nın desteğini almıştı. Bununla beraber Britanya'nın da desteğini almış. 1890 yılında konuyu Fransızlara açarak, Fas'da ki çıkarlarının tanınması halinde bu ülkenin de İtalya'nın bölgedeki çıkarlarını tanıyacağına dair söz almıştı. Son olarak 1909 tarihinde de Ruslarla da-Türk Boğazlarının Rus savaş gemilerine açılması konusunda destek olunduğu takdirde-destek konusunda anlaşmıştı.

İtalya'nın büyük devlet statüsünü koruyabilmesi için ve artan nüfusuna yeni imkanlar yaratabilmesi için bu işgali gerçekleştirmesi gerekiyordu. 29 Eylül tarihinde Osmanlı Devleti'ne, İtalya'nın Trablusgarp'ı işgal etmek istediğini belirten bir ültimatom verildi.

Trablusgap Türk-İtalyan Savaşı'nın Temsili Resmi

5 Ekim tarihinde de Trablusgarp işgal edildi. Derne ve Tobruk'un ardından 21 Ekim tarihinde Bingazi'de bombalandı ve işgal edildi. İç bölgeler dahil olmasa da sahil bölgelerinde kontrolü sağlayan İtalyanlar Trablusgarp eyaletlerinin İlhakını açıkladı.

Bu durumu takip eden haftalarda iç kesimlerdeki Arap kabilelerinin de desteği ile çok sayıda gönüllü bölgeye ulaştı. Bu gönüllüler arasında oldukça ünlü Türk subayları da bulunmaktaydı. Askeri ataşelik göreviyle Berlin'den dönen Enver Bey, kardeşi Nuri, Mustafa Kemal(Atatürk), Süleyman Askeri, Paris'te askeri ataşe olarak görev yapan Fethi Bey ve Yakup Cemil.

Resmeli Niyazi, Sultan Reşat'ın Kılıç Kuşanma Merasimine Giderken.

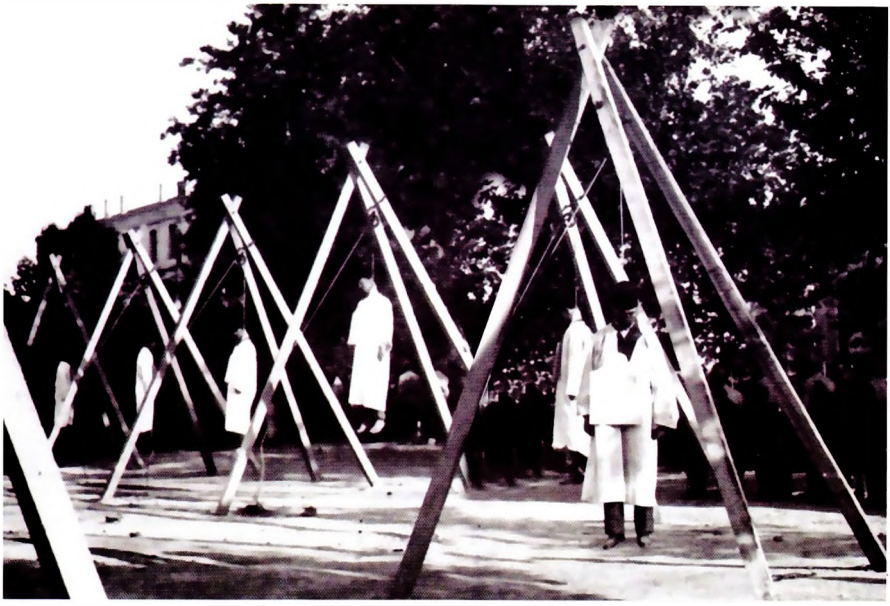

31 Mart Vakasından Sonra, Divan-ı Harbin Ölüm Cezası Verdiği Kişiler İdam Edilirken, 3 Mayıs 1909

Tasarlanan operasyonun amacı İtalya'nın ülkenin denetimini ele geçirmesine engel olmak ya da anlaşma masasına oturtmaktı. Planlanan ve uygulamaya konacak taktiğe göre düşmanın önünden çekilerek savaşılacak gerekli güç ve imkan sağlandıktan sonra da küçük fakat arkası kesilmeyen, düşmana nefes aldırmayan saldırılar düzenlenecekti.

Türkler ve Arap destekçiler tarafından benimsenen bu taktik son derece etkili oldu. İlerleyen aylar içersinde İtalyanlar belli şehirlerde sıkıştırıldı. Yenilginin Osmanlılarca benimsenmemesinden rahatsızlık duyan İtalyanlar 19 Kasım 1911 tarihinde savaş gemileri ile Akabe'yi bombaladılar. 24 Şubat 1912 tarihinde de Beyrut, aynı şekilde saldırıya maruz kaldı ve bu esnada da İmparatorluk sınırları içersinde yer alan İtalyanlarda kısmen de olsa sınır dışı edildi. 18 Nisan 1912 tarihinde Çanakkale'yi korumak için yapılmış olan surlar bombalandı. Bu durum Boğazların 5 hafta boyunca tarafsız gemilerce kullanılamamasına yol açtı. Bunun arkasından da Oniki Ada İtalyanlarca işgal edildi. Ancak savaşı genişletmeye yönelik olan bu çabalar dahi Osmanlıyı ikna etmeye yetmemişti. Ancak Balkan Savaşlarının patlak vermesiyle Osmanlılar mecburen yenilgiyi kabul etmek zorunda kaldılar.

Bunun üzerine 18 Ekim 1912 tarihinde Uşi'de uzun müzakerelerin ardından bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşmaya göre Osmanlı askerleri ve diğer görevliler bölgeden çekilecekti. Buna karşılık olarak da İtalyanlar da Oniki Ada'dan çekilecek, ilgili toprak sakinlerine af çıkartacak, Osmanlı gümrük vergilerini daha yüksek bir rakamdan ödeyecek ve kapitulasyonların kaldırılması için destek verecek ve önemli miktarda tazminat ödeyecekti.

Sonuçlanan bu olayda Kuzey Afrika eyaletleri için yapılan egemenlik mücadelesimi sonlandırmadı. Süleyman El Baruni liderliğindeki direniş 20 yıldan fazla sürdü. Bunu kullanan İtalyanlar Oniki Ada'dan çekilmeyi reddettiler. Bu konuyu da Osmanlıdan koparmak istedikleri imtiyazlar konusunda da pazarlık silahı olarak kullandılar. (Trablusgarp deniz savaşları ilerde "Osmanlı Donanması" bölümünde ele alınacaktır.)

I. BALKAN SAVAŞI

Balkan İttifakı hep gündemde olan bir konuydu ancak sürüncemede kalmıştı. Başlayan İtalyan-Osmanlı Savaşı, bu konunun tekrar gündeme gelmesini sağlamıştı. 11 Ekim 1911 tarihinde Bulgar Dışişleri Bakanı ile Sırp Dışişleri Bakanı yaptıkları gizli bir görüşme ile, Balkanlar'da Osmanlıya ait toprakların paylaşımı konusunda bir anlaşmaya varmışlardı. Yunanistan ve Bulgaristan'da 1910 yılında görüşmeler yapmışlardı ancak bir uzlaşma elde edememişlerdi. Sonuç olarak başlayan savaş sonucu tekrar görüşmelere başlamışlar ancak Makedonya konusunda yine uzlaşmaya varamamışlardı. Ancak Çar'ın işe el atmasıyla arada uzlaşma sağlandı ve 29 Mayıs 1912 tarihinde Sofya'da anlaşma imzalandı. Karadağ'da istediği fırsatı elde etmişti. Çıkardığı ayaklanmalar ile zaten yeterince sorun yaratmaktaydı. Başlayan savaş ve Balkan devletlerinin uzlaşma yönünde attıkları adımlar onların da işine yaramıştı. Sırbistan tarafından Osmanlıya karşı bir hareket teklifi aldılar ve bunu olumlu karşılayarak Ağustos sonuna gelindiğinde tam anlamıyla bir uzlaşmaya vardılar.

Balkan devletlerinin girmiş olduğu bu hazırlık dönemi son şeklini almaya başladığı zamanlarda Osmanlı büyük bir sıkıntı yaşamaktaydı. Sonuç itibariyle savaş halindeydi ancak siyasal anlamda da pek çok sorun kendini göstermeye başlamıştı. Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin, İttihatçılara karşı başlattığı hareket Osmanlıyı kendi içinde bir çok sıkıntıya sokmuştu. Arnavutluk'ta bir ayaklanma başlatmışlardı. Kendilerine "Halaskar Zabitan" adını veren grubun çıkarttığı olaylar sonucunda Mahmut Şevket Paşa Harbiye Nazırlığından, Sait Paşa'da sadrazamlıktan çekilmek durumunda kalmıştı. Ancak Ahmet Muhtar Paşa'nın kurduğu yeni hükümetde durumu düzeltmekten acizdi. Özellikle Balkanlardaki durumdan bihaberdiler.

1 Ağustos 1912 tarihinde Bulgar komitacıları tarafından Koçana'da birtakım olaylar meydana getirildi. Çıkan bu olaylarda ilk olarak 11 kişi hayatını kaybetti ancak çıkan olayların yankısı kısa sürede yayıldı ve hoş olmayan durumların çıkmasına yol açtı. Sonuç olarak Sofya ve Belgrad'da sokağa dökülen halk toplulukları Türkiye'ye karşı savaş başlatılması konusunda hareket etmeye başlamışlardı.

Sultan Reşat'ın Cülus Töreni

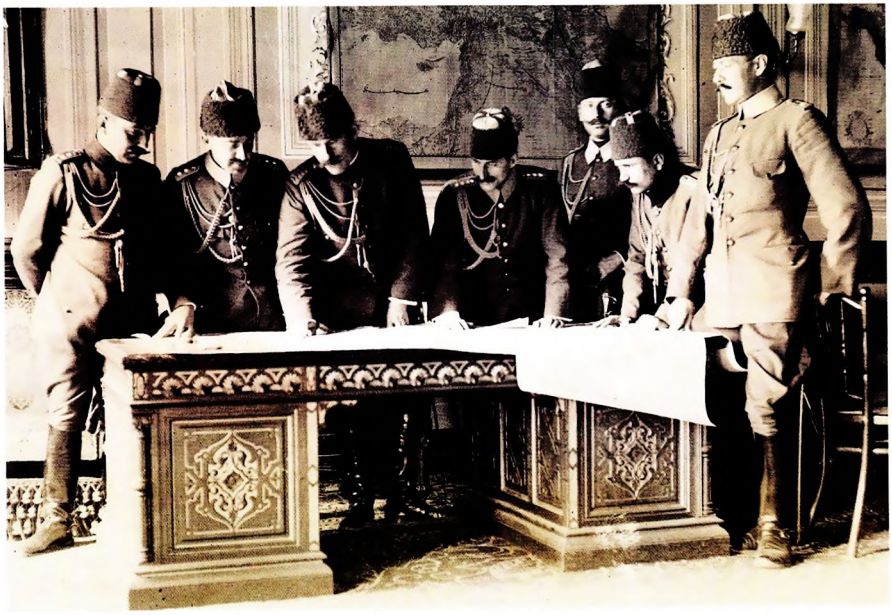

Balkan Savaşı'nda, Harekat Planı Hazırlayan Osmanlı Karargah Subayları.

Bunlar yaşanırken hükümet te 22 Eylül tarihinde Rumeli'de asker manevraları yapılması konusunda kısmi bir seferberlik kararı almıştı. Ne kadar aksi düşünülmeye çalışılsa da savaş havası her yanı sarmaya başlamıştı. 2 ekim tarihinde İttihat ve Terakki Genel Merkezi bir bildiri yayınladı. Yaratılmaya çalışan bu duruma karşı halkı hükümet etrafında toplanmaya çağırdı.

Balkan Savaşı'nda Askere Alınanlar.

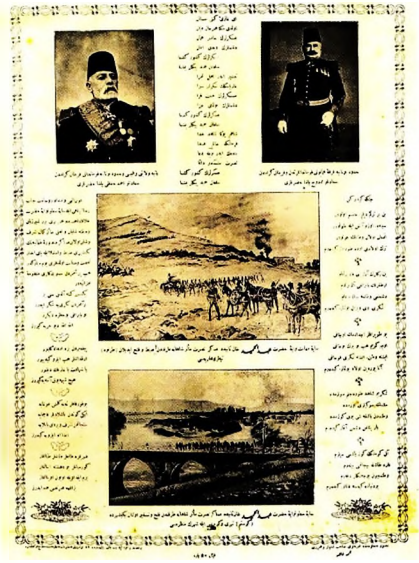

Tırnova ve Yenişehir Muzafferiyeti Destanı, Balkan Savaşı. Memduh Paşa ve Ahmet Hafiz Paşa.

7 Ekim tarihinde de benzer bir durum kendini hükümet konağı önünde göstermişti. Bu durum karşısında Gazi Muhtar Paşa gösteri yapanlara seslenmek zorunda kalmış. Savaş kararı alınması için düşünülmesi gerektiğini onlara iletmek zorunda kalmıştı.

8 Ekim sabahı Karadağ'ın İstanbul temsilcisi Plamematoz Osmanlı Hükümeti'ne savaş kararını sundu. Bu durum büyük devletlerce oldukça büyük bir telaş ile karşılandı. Bu durumun onları da rahatsız edebileceğini düşünerek; İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya ve Avusturya elçileri 10 Ekim tarihinde Osmanlı Devleti'nc ortak bir nota verdiler. Bu notada Osmanlı Hükümeti'nin Rumeli vilayetlerinde reform yapılması hususunda evvelce belirtilmiş olduğu hususlara dayanarak Berlin Antlaşmasının 23. maddesine göre gerekli reform tedbirlerini, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğüne dokunmamak üzere görüşmeye hazır bulunduklarını bildiriyorlardı.

Bu kabul edilmedi. Karadağ ile çatışmalar başladı. Sırp ve Bulgar sınırları üzerinde de iki taraf kuvvetleri arasında çatışmalar yaşanmaktaydı.

16 Ekim tarihinde Osmanlı Hükümeti, Balkan İttifakı Devletlerinin savaş açmasını beklemeksizin ordularını harekete geçirdi. Bir gün sonrada Yunanistan ile savaş durumuna geçilmişti.

Savaşa Komuta Edecek Paşalar

Ahmet Muhtar Paşa savaşın başladığı esnada 75 yaşında idi. Kendini oldukça güçlü görüyordu ancak bu durum en büyük yanılgısıydı. Kurmuş olduğu kabine içersinde herkes kendi dilediği biçimde hareket ediyordu. Kişilerin birbirine karşı saygı duyması bile söz konusu değildi. Ancak savaşa girmeme hususunda hepsi de hemfikirdi. Durum istedikleri gibi

Balkan Savaşında Kırkkilise Osmanlı Ordusu 5. Mitralyoz Bölüğü Atış Eğitiminde.

Gazi Ahmet Muhtar (Askeri Müze Resim Koleksiyonu)

Abdullah Paşa

gelişmedi ve istemeye istemeye savaşa girmek zorunda kalındı. Harbiye Nazırı ve Başkomutan Vekili olan Nazım Paşa ilginç bir şöhrete sahipti. Sadrazam Ali Paşa'nın damadı olması vesilesi ile kısa sürede yükselme kaydetmişti. Ancak bazı hareketleri, içersinde bulunduğu mevkiye yakışmayacak şekildeydi.

Bulgar kuvvetlerine karşı savaşmak üzere Şark Ordusu komutanlığına getirilmiş olan Abdullah Paşa ise Abdülhamit tarafından himaye edilmişti. Galatasaray'da okumuş ve Harp Okulunu bitirmişti. Sarayın Mabeyin Dairesi'nde hizmet görmüştü. Burada kazandığı tecrübelerin savaş esnasında nasıl bir işe yarayacağı da kestirilmesi zor bir durum değildi. Mısırlı Aziz Paşa ve Selanik'i Yunan kuvvetlerine teslim edecek olan Tahsin Paşa da komutanlık yetkisinden yoksun kişilerdi.

Osmanlı Ordusu'nun barış mevcudu 220.000 erden ibaretti. Bu durum Genelkurmayın kağıt üzerinde yaptığı hesaplara göre 1.400.000 ere çıkartılabilecek durumdaydı. Ancak savaş esnasında bunların ancak 650.000'inden faydalanılabileceği düşünülmekteydi. Ancak Kuzey Anadolu, Suriye ve Irak'da asker bulundurulması gerektiği düşünüldüğünde Rumeli'de savaşacak kuvvetler toplamının 7 kolorduyu aşamayacağı da bir gerçekti.

Bunların yanı sıra ordu eğitimsiz ve yetersizdi. Abdülhamit döneminde ilgilenilmediğinden birçok eksiği vardı. Meşrutiyet'in ilanı ile 1909 yılında yeni reformlara gidilse de bunlar yeterli olmamıştı ve tamamlanabilmeleri için zamana ihtiyaç vardı. Abdülhamit, büyük çaplı manevraları iptal ettirdiği veya yaptırmadığı için komutanlarında sevk ve idare konusunda eksiklikler bulunmaktaydı.

Alaylı subaylar tamamıyla ordudan çıkartılmıştı ancak onların yerine yeterli sayıda okullu subay yetiştirilememişti. Birliklerin kadrolarında eksikler söz konusuydu. Birçok taburun mevcudu 100 ere inmişti. Sağlık ve haberleşme hizmetleri konusunda da büyük eksiklikler söz konusuydu. Bu durum savaşın çıkmasının arkasından başlayan kolera salgını ile kendini daha net bir biçimde göstermişti.

Savaş Hareketleri

Genelkurmay'ın 1912-1913 yılları içinde aldığı karar doğrultusunda Balkan Devletlerine karşı savunma

esaslarına dayalı bir plan hazırlamıştı. Bu plana göre Rumeli bölgesi, Trakya ve Makedonya olarak iki komutanlığa ayrılmıştı. Doğu komutanlığı Trakya'yı, Batı komutanlığı da Makedonya'yı savunacaktı. Savaş hareketlerinin yüksek yönetimi Harbiye Nazırı ve Başkomutan Vekili tarafından yapılacaktı.

Savaş başladığı vakit ortada ancak 4 kolordu bulunmakta idi. Doğu kuvvetleri komutanlığı'na Abdullah Paşa getirilmişti. Emrindeki kuvvetlerin dağılışı şöyle idi.

1) Birinci Kolordu Ömer Yaver Paşa'nın komutasında idi. Birlikleri Kırklareli'nin güney batısında bulunmaktaydı.

2) İkinci Kolordu Şevket Turgut Paşa'nın komutasına verilmişti. Türk Bey ve Karaağaç dolaylarında kümelenmişti.

3) Üçüncü Kolorduyu Mahmut Paşa komuta etmekte idi. Kuvvetleri Pınarhisar'daydı.

4) Dördüncü Kolordu Abuk Paşa'nın komutasında bulunuyordu. Merkezi Lüleburgaz idi. Edirne Kalesi'nin savunulması Şükrü Paşa'ya bırakılmış idi. Emrinde iki tümen ile üç yedek tümen bulunuyordu.

Bütün bu kuvvetlerin toplamı 100.000'i aşmakta idi.

Kurmay Albay Şükrü Naili Bey.

Fuat Paşa (Askeri Müze Resim Koleksiyonu).

Doğu kuvvetleri karşısında Bulgarların 1 ve 3'üncü orduları bulunuyordu. Bunların mevcudu 100.000 dolaylarında idi.

Bulgarların büyük kuvvetleriyle Trakya'da savaşacakları belliydi. Bu nedenle Makedonya'da Sırplara, Karadağlılara ve Yunanlılara karşı savaşılacaktı. Buradaki Osmanlı kuvvetlerinin mevcudu, 110.000'i bulan üç kolordu ile üç bağımsız tümenden ibaretti.

Makedonya kuvvetlerinin tümü Ali Rıza Paşa komutasında idi.Birlikleri İştip ve Ustumruca dolaylarında idi. 6'ncı Kolordu Cavit Paşa komutasında 7'nci Kolordu ise Fethi Bey komutasında idi. Bunlar

Balkan Savaşı Sırasında Eski Zara'daki Çarpışmaları Gösteren Bir Gravür.

Komanova'nın kuzeyinde kümelenmişlerdi. Bağımsız tümenlerden bir birlikte de Manastırı ve Aşağı Makedonya'yı savunmak ile görevlendirilmiş olan Tahsin Paşa'ya gerekli hallerde yardım edecekti.Kendileri ile savaşılacak Karadağ, Sırp ve Yunan savaş kuvvetleri 260.000 kadardı.

18 Ekim tarihinde Bulgar kuvvetleri saldırıya geçtiler. Edirne'ye bir baskın ile girmeye çalıştılar ancak

Bahriye Nazırı Mahmut Muhtar Paşa, Sultan Reşat'ın Fermanını Okurken.

İttihat ve Terakki Tarafından Sultan V. Mehmet Reşat'ın Başkatipliğine Getirilen Halit Ziya Bey (Uşaklıgil) ve Baş Mabeyinciliğine Getirilen Lütfi Bey (Simavi), Mahmut Muhtar Paşa ile Birlikte.

başaramadılar. Tunca'nın doğusunda harekete başlayan birinci Bulgar ordusu ise Hayrabolu istikametinde başarı ile ilerlemeye koyuldu. Bu durum karşısında Osmanlı Ordusu'ndan beklenen düşmanı oyalamak ve hazırlıkları tamamlamazken, Başkomutan Vekili Nazım Paşa'nın "Saldırıya karşı saldırı ile cevap verilir" ilkesini izlemesi üzerine ki:bu durumun gerektirdiği koşullar hiç de düşünülmeyerek, Osmanlı Doğu Ordusu'na karşı saldırıya geçmesini emretti.

Bu emre uyan Mahmut Muhtar Paşa 21 ekim gecesi hazırlıklarını henüz tamamlamaya başlamış olan dört kolordu ile saldırıya geçti. Ancak diğer cephelerden alınan kötü haberler sonucunda askerler bütün cephelerden çekilmeye başladı ve bozgun kafileleri soluğu Kırklareli'nde aldılar. Burada daha önceden hazırlanmış olan mevzilere yerleştiler.

Kırklareli muharebesinin Balkan Şavaşı üzerinde oldukça büyük etkisi olmuştu. Bu durum Osmanlının Balkanlar konusundaki üstünlüğüne dair düşünceleri tamamıyla sarstı. Ordu'nun uğradığı kayıplar oldukça fazlaydı. 7 top bataryası, 12 çakılı top, muhimmat ve yiyecek dolapları ve esir olarak 15.000 asker düşman eline geçmişti.

Bulgar kuvvetleri, Kırklareli'ni ele geçirdikten sonra Pınarhisar istikametinde harekete geçmişlerdi. Osmanlı kuvvetleri yiyeceksiz ve mühimmatsızlık nedeniyle çözülmeye başladı. Bu nedenle Bulgar kuvvetleri kendilerinin de tahmin edemedikleri bir kolaylık ile İstanbul Yakınlarına kadar geldiler.

Ali Rıza Paşa.

Balkan Savaşlarında Osmanlı Piyadeleri Yürüyüş Kolunda

Makedonya'da da savaş Karadağ'ın 8 Ekim'de savaş ilan etmesiyle başlamıştı. Saldırıya geçen Karadağlılar 15 Ekim ile 31 Ekim arasında Osmanlı kuvvetlerini perişan ederek sıra ile Berno ve İpek'i ele geçirdiler.

Mahmut Muhtar Paşa

Sırp kuvvetleri toplam olarak 250.000 kadardı. Savaş başladığında Batı Ordusu seferberliğini ancak yarı oranında yapabilmişti. 19 ekim tarihinde Sırp kuvvetleri ileri harekete geçtiler. Osmanlı kuvvetleri ile çarpışarak sıra ile Podiyevo'yu(20 Ekim), Pristine'yi (21 Ekim) ve Geylan'ı (23 Ekim) ele geçirdiler. Ali Rıza Paşa'nın kuvvetleri Komanova Meydan Muharebesi'nde iki gün savaştan sonra geri çekilmek zorunda kaldılar.

Komanova'dan çekilen birlikler toplanıyordu. Taburlarında bulunan yedek eratın tümü dağıtılmıştı. Eratının kırılmış ve yaralanmış bulunması nedeniyle Üsküp'ün savunulması imkansız hale gelmişti. Bu arada Koçana ve İştip'de Sırpların eline geçmiş bulunuyordu. 5 Kasım da Pirlepe'de düşmana bırakıldı. Ali Rıza Paşa bunun arkasından elinde kalan güçler ile Manastır'ı savunmaya koyulmuştu.13 Ekim tarihinde Sırplar Manastır yakınlarına geldi ve 15 Ekim tarihinde savaşa başlandı. Dört gün süren savaşın arkasından Sırpların kaybı 5000 kişiydi, Osmanlılar ise 7000 kişi ve 51 top kaybetmişlerdi. Önemli ölçüde de esir vardı. Bunların arasında Fethi Paşa'nın da bulunduğu 6 paşa daha vardı.

Cavit Paşa komutasındaki bir birlik dağ yollarını geçerek Arnavutluk'a girmişti. 19 Kasım tarihinde Prens Aleksandr törenle Manastıra girdi. Bu sırada Arnavutlar ayaklanmıştı ve İsmail Kemal Paşa'nın komutasında geçici bir hükümet kurmuşlardı. Sırpların başarısı da Bulgarlar gibi kesin idi.

Balkan Savaşlarında Osmanlı Piyadeleri Ayakta ve Otururak Atış Eğitiminde.

Balkan Savaşları'na başlandığı esnada Yunan ordusunun kuvveti 135.000 kadardı. Yunanlılara karşı koyacak iki Osmanlı kolordusundan 8'nci Kolordu Teselya cephesinde yuvalanmıştı. Toplam kuvveti 13.000 kadardı. Savaşın ilan edildiği gün Diyadok'un kumandasında bulunan Yunan kuvvetleri Alasonya da Osmanlı kuvvetleri ile savaşa başladılar. Osmanlı kuvvetleri geri çekildi. Zaten bu esnada Bulgar ve Sırp cephelerinden alınan yenilgilerin haberleri gelmekteydi. Bu olanların arkasından artık sıra Selanik'e gelmişti.

8 Kasım tarihinde Yunan ordusu törenle Selanik'e girdi. Artık buradaki Türk egemenliği de sona ermişti. Teslim olan Osmanlı kuvvetlerinin sayısı 25.000'ni aşkındı. Selanik'ten sonra Manastır üzerine yürüyen Yunan kuvvetleri 21 Ekim'de Sırp ordusu ile irtibat sağlamışlardı. Makedonya'nın bu bölgesindeki savaş fiili olarak artık sona eriyordu.

Yunan kuvvetleri 3 Kasım tarihinde Mezova'yı, Kasım sonlarında da Yanya önlerine gelip kaleyi kuşattılar.

Deniz Savaşları

Balkan Savaşlarına başlandığı esna da Deniz Kuvvetleri de modern bir savaşa hazır durum da değildi. 2. Abdülhamit döneminde donanma çürümeye terk edilmişti. II. Meşrutiyet'in ilanı ile donanmada ıslah çalışmaları içersine alınmıştı. Durum kısaca şöyleydi.

Balkan Savaşlarında Osmanlı Piyadeleri Merasim Geçiş Eğitiminde.

Balkan Savaşı'nda Yanaşık Düzen Eğitimi Yapan Askerler.

15 adet gemi bulunmaktaydı ancak bu gemilerin durumu oldukça kötüydü. Balkan Savaşı başladığı esnada donanma bu yetersiz durum içersindeydi. Belirlenmiş bir savaş planı bulunmamaktaydı. Bununla beraber Deniz Kuvvetlerinin, Bulgarlara karşı Karadeniz'de, Yunanlılara Karşı da Doğu Akdeniz'de ve Adriyatik'te harekete geçmesi zorunlu idi.

Savaşın başlamasıyla Osmanlı Hükümeti Bulgaristan'ın Karadeniz kıyılarını abluka altına aldığını bildirdi. Ancak filo komutanı askeri tesislerin ve mayın

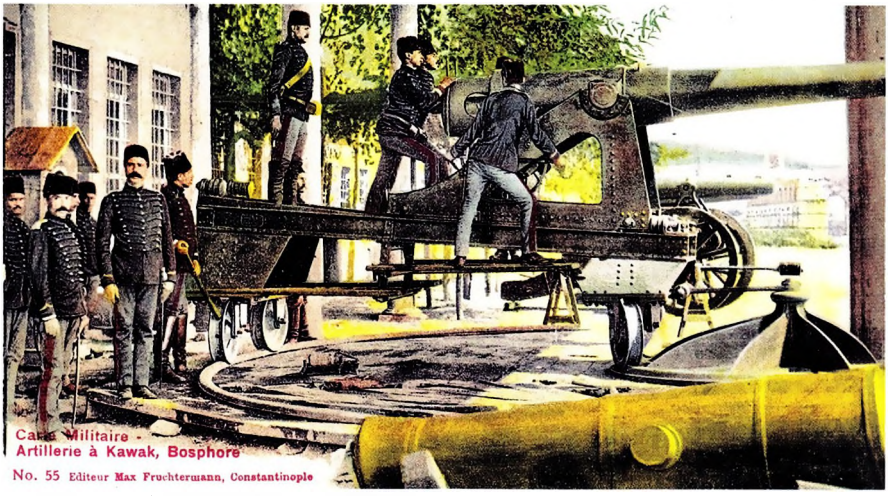

Balkan Savaşı Sırasında İstanbul Boğazın'daki (Kavaklar) Top Mevzileri.

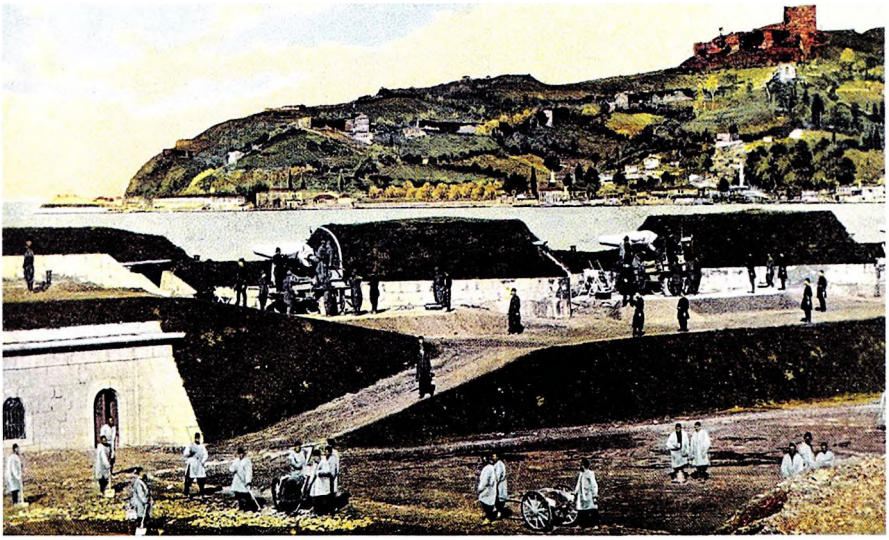

Balkan Savaşı Sırasında Anadolu Kavağı Topçu Batarya Mevzileri

tarlalarının yerlerini bilmiyordu, bunun için sadece uzaktan birkaç top mermisi göndermekle yetinmişti. Bunu izleyen günlerde ise yapılan tek iş, gözetleme işiydi. Filo komutanı ara sıra Belediye Başkanına şehrin bombardıman edileceğine dair ültimatomlar gönderse de İstanbul'da Donanma Komutanlığı'ndan gelen emirler yüzünden sahile çıkamıyordu ve ültimatomlarda geçersiz kalıyordu.

Ege Denizine gelince buradaki inisiyatif, deniz güçleri Osmanlılara göre daha güçlü olan Yunanlılara aitti. Yunan Donanması Çanakkale Boğazı'nı ablukaya aldıktan sonra adaların işgaline başlamıştı. Limni (22 Ekim), İmroz ve Taşoz (31 Ekim), Sakız (4 Kasım), Bozcaada (7 Kasım), Midilli (17 Aralık) Yunanlıların eline geçmişti. 16 Aralık tarihinde Boğaz dışındaki Osmanlı Donanması ile Yunan Donanması arasında bir savaş geçtiyse de bundan da sonuç alınamadı.

Ege'de Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin, Yunan kuvvetlerine karşı üstünlük kurmasının imkansızlığı fark edilince bir deniz gerillası (korsanlık) hareketine

Kanun-i Esasi Madalyası, 1909.

Gayri Resmi Meşrutiyet Madalyaları
(İttihat ve Terakki Cemiyeti Tarafından Yaptırılan).

Sultan V. Mehmet Reşat

sevk edilmesi uygun görülmüştü. (Deniz savaşları Osmanlı Donanması bölümünde detaylı olarak belirtilecektir.)

Yenilginin Nedenleri

Alınan Balkan yenilgisi bir çok nedene dayandırılmıştır. Demiryolu ulaşımı, karayollarının bakımsız oluşu ve Harbiye Nazırı olarak görevlendirilmiş olan Nazım Paşa'nın kısa görüşlülüğü başlıca nedenler olarak sıralanmıştır.

Sıralanan bu nedenlerin, temelleri sağlam olmakla beraber, yenilginin gerçek nedenlerini bulmak için 1883-95 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğunda başlatılan askeri reformları incelemek gerekir. Ordu'nun ıslah edilmesine ilişkin çalışmalar da ilerleme sağlanmasına rağmen reformların tam olarak gerçekleştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan zaman bulunamamıştı. Çıkan isyanlar ve karışıklıklar uzun ıslah döneminin olabilmesine engel olmuştu. Eğitimi tam olarak sağlanmamış ve donanımı zayıf olan Osmanlı Ordusu da; iyi bir eğitime ve donanıma sahip, sayıca da fazla olan ordularca yenilgiye uğratılmıştı.

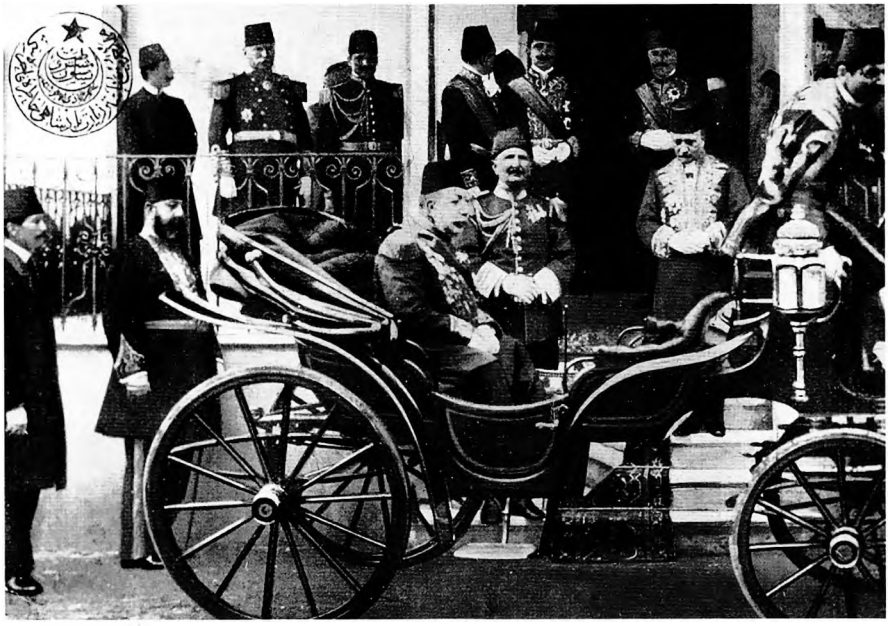

Sultan Reşat Manastır'da.

Prens Komatsu'nun İstanbul Ziyareti (Ön Sol Başta Şeker Ahmet Paşa, Ön Sağ Başta Yıldız İstihbarat Teşkilatından Ahmet Celaleddin Paşa).

1908 tarihine kadar Türkiye'de bilinen anlamda modern bir ordu yoktu. Askeri düzenin iyileştirilmesine yönelik olan bütün çabalarda bir suç olarak algılanıyor ve görülüyordu. Arnavutluk, Suriye ve Arabistan'da sık sık çıkan ayaklanmalar ve Trablusgarp Savaşı da Ordunun düzenlenip tekrardan hazırlanmasını imkansız kılmıştı. Osmanlı İmparatorluğu için öngörülen ve bünyesindeki bütün milletlerin kardeşliğini temel alan yapıda ne yazık ki gerçekleşememişti.

Tüm bu nedenlerden ötürü Ordunun iç uyumu sarsılmıştı. Subayların da, tam anlamıyla siyasi bir çekişmenin içine çekilmesi, bu personelde moral bozukluğu yaratmıştı. Ayrıca yetenek ve eğitim dikkate alınmaksızın yapılan terfilerde subaylarda abartılı bir gurura kapılma yaratmıştı. Bu durumdan ötürü eski ve yeni kuşak arasında sürekli bir çekişme yaşanıyordu. Kendilerini siyasete iyice kaptırmış olmalarından dolayı da barış döneminde yapılacak ciddi çalışmalarda onlara hitap etmiyordu. Ordu'da ki disiplin tamamen ortadan kalkmıştı.

Hükümet otoritesinin zayıflaması ve Osmanlı kabinesinin dağılması, değişiklikleri daha da hızlandırmıştı. Hükümet liderlerinin sık sık değişmesi, halef-selef nazırlar arasında yaşanan ihtilaf, halkın hükümete karşı olan güvenini yitirmesine yol açmıştı. Ortaya çıkan bu durumlar, düzenli ordunun ihtiyat statüsüne indirgenmesine neden olmuştu. Devletin ve Ordunun temel ilkesi bu nedenle tahribe uğramıştı.

I. Balkan Savaşları ve Etkileri

Balkan Savaşları, 1877-78 yılları arasındaki Osmanlı – Rus Savaşı'ndan daha büyük bir soruna neden olmuştu. Oldukça kısa bir süre içersinde, Avrupa'daki toprakların büyük bir kısmı kaybedilmişti. Mültecilerin akın ettiği Başkentte şiddetli gösteriler patlak verdi. Bu durum gözlemcilerin Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmek üzere olduğuna dair görüş bildirmelerine bile yol açtı. Ancak yönetimin gösterdiği büyük çaba ve Asya topraklarında sağlanan istikrar sayesinde, İmparatorluk varlığını sürdürdü. Olan biten olaylara uzak mesafede kalması ve ademi merkeziyetçi bir yönetime sahip olması sayesinde Asya'daki topraklar korunabilmişti.

Ancak bu durum İmparatorluğun yönetiminde, siyasetinde ve ideolojisinde de değişikliklere yol açmıştı. İttihat ve Terakki giderek yönetime el koymaya başladı, Osmanlı İdeolojisindeki denge de Osmanlı-

cılıktan, Türkçülük, Pan-Türkçülük ve Pan-İslamcılık ideolojilerine döndü.

V. Mehmet Reşat, dönemi boyunca dış dünyaya açılma isteklisi bir padişah profili çizmiştir. İzlenilen bu durumda toplum içersinde farklı çoğu zaman da birbirine tezat birtakım görüntülerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Gerçi II. Meşrutiyet ile toplumu saran özgürlükçü havanında bu görüntülerin ortaya çıkmasında büyük payı vardır. Ancak bu durum kendini sadece toplumun seçkin kesiminde göstermiştir. Sonuç itibariyle halkın genel yaşantısında çok da büyük faklılıklar olmamıştır.

Sultan Reşat'ın padişahlık otoritesinin simgesel bir özellik taşıdığına daha öncede değinmiştik. Bununla beraber, siyasi ve askeri anlamda yanlış olan ve sonu hüsran ile biten çoğu yasanın ve hükümet kararnamesinin altına da kendi imzasını atmış olan padişah ne yazık ki bu anlamda hiçbir gelişmeden de haberdar değildi.

Bu durum bütün yükün Sadrazam Hüseyin Paşa'nın omuzlarına yüklenmesine yol açmıştı. Ancak, İttihat ve Terakki'nin sürekli müdahalesi ile karşı karşıya kaldığı için bu duruma daha fazla dayanamayarak 28 Aralık 1909 tarihinde istifa etmişti. Bu istifanın arkasından sadrazamlığa İbrahim Hakkı Paşa getirildi ve yeni bir kabine kuruldu. İlerleyen zaman içersinde kendisi ve kabinesinden Harbiye Nazırlığı görevini sürdüren Mahmut Şevket Paşa'da İttihatçıların politikalarını izlemeye başladılar.

Tüm sıcak gelişmeler dönemin gündemini meşgul ederken bazı dış sorunların da patlak vermesiyle dönemin siyasi ve askeri gündemi daha da karmaşık bir hal almıştı. Arnavutluk'ta ayaklanma çıkması ve bunun hemen arkasından da Girit meclisinin Yunan Kralı'na bağlılık yemini etmesi ve Başkent'te meydana gelen bazı suikastlar bunlara birkaç örnektir.

İtalyanların Trablusgarb'ı işgal etmesi 29 Eylül 1911 tarihinde Hakkı Paşa'nın sadrazamlıktan istifa etmesini de peşi sıra getirdi. Bu durum karşısında sadrazamlığa Said Paşa getirildi. Ancak İbrahim Hakkı Paşa Kabinesinin Divan-ı Ali'de yargılanması durumunun söz konusu olması üzerine 30 Aralık 1911 tarihinde istifasını verdi. Bu yolla kabinesini yenilemeye gitti. Bununla beraber İttihatçılar, İbrahim Hakkı Paşa'nın yargılanmasına engel olmak için Meclis-i Mebusan'ı feshetmeye yönelik girişimlerde bulundular. Ancak atılan bu adım meclis ile hükümet arasında sorunlar yaşanmasına yol açmıştı. Sonuç itibariyle yaşanan tüm bu gerginliğin sorumlulu-

Sırp Kralı Peter'in İstanbul Ziyareti Sırasında Sultan Reşat ile Birlikte.

ğu Sultan V. Mehmet Reşat'a yüklenince, padişah Kanun-i Esasiye'nin verdiği yetkiyi kullanarak Ocak 1912 tarihinde meclisi kapattı.

Ancak yaşanan olumsuzluklar bunlarla da sınırlı kalmadı. Oniki Adanın İtalyanlarca işgal edilmesi ve hemen arkasından gözdağı verme amacıyla Çanakkale Boğazı'nın top ateşine tutulması ile iyiden iyiye gerilen siyasi ve askeri gündem, Arnavutluk'a yeni ordu birliklerinin gönderilmesi kararının alınması ve bu kararın uygulanması ardından kendilerini 'Halaskaran' veyahut 'Halaskar Zabitan' olarak adlandıran siyasi ve askeri grubun, dağa çıkması ve bununla beraber İstanbul'daki hükümeti istifaya zorlama çabası içersine girmesiyle içinden çıkılmaz bir hal almıştı. Bu durum karşısında Harbiye ve Bahriye Nazırları istifalarını verdiler. Sonrasında bu istifalar karşısında 16 Temmuz 1912 tarihinde de Said Paşa istifasını vermek zorunda kaldı. Bu gelişmelerin ardından Gazi Ahmed Muhtar Paşa sadrazamlık görevine getirildi ve 'Büyük Kabine' yahut 'Baba-Oğul Kabinesi' olarak tarihe geçmiş olan yeni bir hükümet kurdu. Bu kabinenin bu şekilde anılmasındaki sebep, kabinede bulunanların daha önceki kabinelerde görev almış siyasiler olmasının yanı sıra; Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın oğlu olan Mahmud Muhtar Paşa'nın Bahriye Nazırlığı görevine getirilmesi olmuştu. Ancak büyük umutlar ile kurulan bu yeni kabinede kendisinden beklenen başarıyı gösteremedi. Hükümetin başta olduğu dönemde Balkanlar'da yaşanan karışıklık bir savaş halini aldı ve Balkan Savaşlarına girildi.

V. Mehmet Reşat Şura-yı Saltanat'ı topladı ve savaş kararını resmen onaylandı. Ancak ilerleyen zaman Osmanlı İmparatorluğu'nun aleyhine bir gidişat sergiledi. Balkanlar'daki durum ve Savaş beklenenin aksine oldukça olumsuz bir gidişat sergiliyordu.

Balkan devletlerinin lehine olan bu durum karşısında, tahtan indirildikten sonra Selanik'e sürgüne yollanan eski padişah II. Abdülhamit, mecburiyet dolayısıyla tekrar Başkente getirildi. Getirilir getirilmezde Beylerbeyi Sarayı'na yerleştirildi ve orada ikamet etmeye başladı. Tüm bunların arkasından da Gazi Ahmed Muhtar Paşa istifasını verdi ve görevinden ayrıldı. (29 Ekim 1912)

Balkanlarda alınan yenilginin olumsuz sonuçları da kendini ilk olarak Başkent İstanbul'da gösterdi. Balkanlardaki toprakların elden çıkması ile Başkent üzerine büyük bir göç başladı. Bununla beraber geriye

Babıali Baskını. Nazım Paşa'nın Öldürülmesi.

dönen yaralı askerlerde, kendileri ile beraber kolera salgınını da Başkent'te taşıdılar.

3 Aralık 1912 tarihinde imzalanan ateşkes'in ardından sadrazamlığa, İttihatçılara olan karşıt tutumu ile bilinen, Kıbrıslı Kamil Paşa getirildi. Ancak 23 Ocak 1913 tarihinde Babıali baskını meydana geldi.

BABIALİ BASKINI

Kamil Paşa barış taraftarıydı. İttihatçılar ise Osmanlı imparatorluğundan toprak terk edilmesinin, Anayasa'ya göre ancak parlamento kararı ile mümkün olduğu hususunda halk ve asker arasında bir propagandaya girişmişlerdi. Parlamento ise 17 Ağustos 1912 tarihinde kapatılmıştı ve bir daha açılmamıştı.

Genel Meclis 21 Ocak 1913 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda toplanmıştı. Toplantıya Padişah,Veliaht Yusuf İzzettin Efendi ve bazı şehzadelerden başka ayan üyeleri, Şeyhülislam ile ulema temsilcileri, Eski sadrazam Said Paşa, Müşir İbrahim Paşa, İzzet ve Abdullah Paşalar, Temyiz ve Devlet Şürası temsilcileri, Bahriye Nezareti'nden üç kişi, İstanbul Belediye Başkanı, Prens Sabahattin ve daha bazı kimseler katılmışlardı. Eski sadrazamlardan Hakkı Paşa ile Mahmut Şevket Paşa ve Maliye Nazırı Naim Bey mazeret bildirerek toplantıya katılmadılar.

Kamil Paşa toplantıyı açış konuşmasında

"Büyük devletler barış veya savaş üzerine hükümetin cevap vermesini beklemektedirler. Kurtulması

1912 Yılında Mustafa Kemal ve Silah Arkadaşları.

için beklediğimiz Edirne, hatta İstanbul kuşatılmış durumdadır. Başkomutan Vekili, Maliye ve Hariciye Nazırları taraflarından verilecek bilgiye göre barış veya savaş şekillerinden hangisinin gerektiği hususunun görüşülmesini temenni ediyorum." demişti.

Bu arada Edirne'nin Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında Müslüman bir valinin başkanlığında, askerlikten arınarak bağımsız şehir haline getirilmesi konusunda bir anlaşmaya varılmışken ilgili diğer devletlerin bunu kabul etmeyip, Edirne'nin terkinde direndikleri açıklanmıştı.

Söz alan yedi konuşmacıdan sadece biri savaştan yana çıkmıştı. Diğerleri barış yapılmasını savunmuşlardı. Genel Meclisin bu suretle barıştan yana olduğu saptanmıştı. Bu sonuç Sadrazam Kıbrıslı Kamil Paşa ve kabine üyeleri için büyük bir başarı olmuştu. Büyük devletlerin elçileri de ortak notaya bekledikleri olumlu cevabı alacakları için memnun olmuşlardı.

Ne var ki, Genel Meclis toplantıları gizli olmasına rağmen görüşmeler halk tarafından duyulmuştu. Yıllarca Kamil Paşa'nın siyaset dahiliğine inanmış olanlarda bile inanç kar gibi erimişti. İttihatçılar bundan faydalanarak, Çatalca'da askerler arasında olduğu gibi İstanbul'da sivil halk arasında yoğun bir propagandaya girişmişlerdi. Edirne'nin kurtarılması için savaşa tahrik etmeye başlamışlardı. İttihatçı liderler öte yandan hükümeti devirip iktidarı ele almak içinde hazırlıklara girişmişlerdi. Bu husus da ilk düşündükleri tedbir Başkomutan Vekili Nazım Paşa yerine Mahmut Şevket Paşa'yı getirmek, sonrada onun aracılığı ile Kamil Paşa'yı düşürmekti. Bu işin sağlanması için Ayandan Manastırlı İsmail Hakkı, eski Şeyhülislam Musa Kazım ve eski Dahiliye Nazırı Hacı Adil Bey'in padişaha giderek Mahmut Şevket Paşa'yı Başkumandan vekaletine getirmesi için yaptıkları teklif sonuçsuz kalmıştı. Artık tek çare Babıali'yi basıp, Kamil paşa hükümetini devirmekti.

Bu düşünce Talat Paşa tarafından ortaya atılmıştı ve onun tarafından planlanmıştı. Hükümetin miskinliği ve İttihatçılara karşı gösterdiği düşmanlık, memleketi içinden çıkılmaz bir duruma sokmuştu. Kamil Paşa Kabinesinin Edirne'yi düşmana bırakmak üzere bir formül aradığı günlerde yabancı propagandası memleket aydınlarının moralini çökertecek bir kerteye varmış bulunuyordu.

Talat bu sakat davranışın topluma bulaştırılması halinde, Avrupalıların Türkleri Asya'da da özgür bir devlet olarak yaşamaya bırakmayacaklarını kolayca kestirebiliyordu. Bu nedenle ve her ne pahasına olursa olsun, harekete geçmeyi gerekli görmüştü. Ara-

Sokak Muharebesi Eğitimi Yapanlar (Balkan Savaşı).

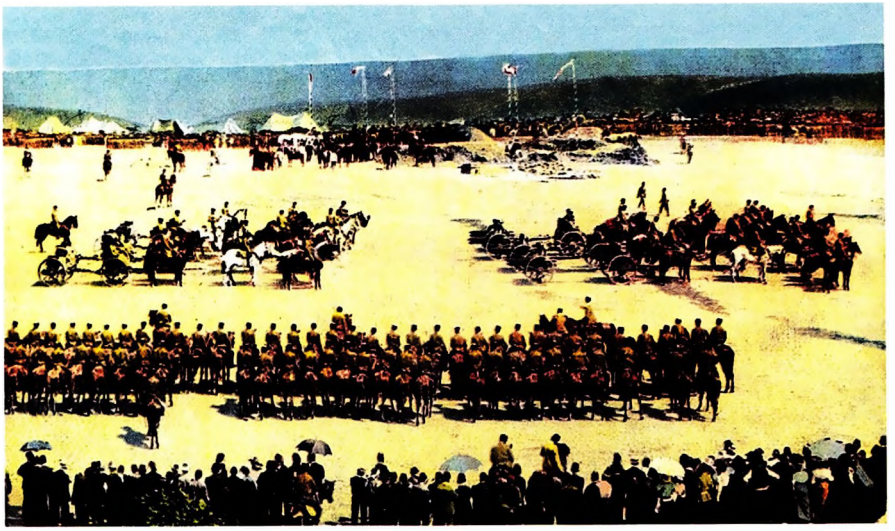

Çatalca (Seyidler) Askeri Manevralarında Topçu Birlikleri.

larında Enver (Paşa), Mithat Şükrü, Doktor Nazım, Hacı Adil, Kara Kemal, ve Fethi (Okyar) Bey gibi 11 arkadaşı ile hükümeti devirmek işini görüşmüştü. Gizli toplantının birincisine Enver Bey katılmamıştı. Fethi (Okyar) Bey ise Talat'ın düşüncesine karşı gelmişti. Toplantıda bir karara varılamamıştı. Bir gün sonra Fethi Bey'in bulunmadığı ancak Enver Bey'in bulunduğu toplantı ile görüşmelere devam edildi. Enver Bey'in ateşli, Talat Bey'inde inandırıcı sözleri üzerine Babıali'nin basılmasına kara verildi.

Talat bunun üzerine yapılacak baskın kararını açıklamıştı. Baskın 23 Ocak tarihinde öğleden sonra saat 3.00 'da kabinenin toplantı halinde bulunduğu bir esnada yapılacaktı. Babıali'ye doğru üç koldan yürünecekti. Sirkeci kahvelerine serpiştirilecek partiye bağlı fedailerden kırk elli kişilik bir grup kararlaştırılan saatte Babıali'nin önüne gelip Kara Kemal'in komutası altına girecekti. İttihat ve Terakki'nin Genel Merkezi'nde bulunan Enver, kendisine ulaştırılacak haber üzerine bir ata binerek yanında Sapancalı İsmail Hakkı, Mustafa Necip ve Yakup Cemil olduğu halde, Babıali'ye hareket edecekti. Talat ve birkaç arkadaşı Babıali'nin önüne gelerek parmaklıklı bahçe kapısını kapattıracak ve kendilerinden başkalarının içeriye girmelerine engel olacaklardı. Enver ve yanındakiler bu kapıdan girerken Ömer Naci ateşli hitabeleriyle maksadı halka duyuracak ve onları da kendilerine katılmaya çağıracaktı. Bu sırada da İttihatçı fedailerden kurulan bir grup polis merkezini, bir başka grupta posta ve telgraf merkezini işgal edecekti.

Bu planın 23 Ocak tarihinde yürütülmesine girişildi. Sayısı 100'ü aşmayan İttihatçılar Babıali'nin önlerine gelmişler, Enver'i tanıyan halktan kimseler de peşlerine takılmıştı. Enver Halk arasında büyük bir üne sahipti. Hürriyet kahramanlığına, Trablusgarb'da İtalyanlara karşı kazandığı zaferlerde eklenmişti. Enver'in bahçe kapısından girmesiyle beraber devrin büyük hatibi Ömer Naci, Enver'i hararetle alkışlamakta olan halka çoşkun bir heyecan içinde seslenmeye başlamıştı.

"Alkışlayın vatandaşlarım alkışlayın, Vatanın kurtarıcısı milletin gözbebeği Enver, hainlere hadlerini bildirmeye gidiyor. Bütün İttihat Terakki bütün millet Enver ile beraberdir. Edirne'yi vermeyeceğiz ...Kahrolsun hainler. Yaşasın Edirne, yaşasın İttihat ve Terakki!"

Sloganlarıyla halkı ateşliyordu.

Babıali'nin önü az bir zamanda bir mahşer kalabalığı ile dolmuştu. Babıali'nin bahçesinde hükümeti korumakla görevli asker taburları silah çatmış durumda

Çatalca (Seyidlerdeki) Büyük Askeri Manevralarda Sultan Reşat.

Sultan Reşat, Şehzadeleri, Enver ve Niyazi Beyler.

beklemeye geçmişlerdi. Polisler ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Bu esnada Enver, yanında İzmirli Muhtar, Sapancalı Hakkı ve Mustafa(Necip) olduğu halde birçok trajedilere sahne olmuş Babıali binasına girmişti.

Enver kendisi ve arkadaşlarını selamlayan nöbetçiler arasında salona girince güvenlik memurları ve yaverlerin direnişi ile karşı karşıya kaldılar.Bir anda silahlar patlamaya başlamıştı. Sivil bir komiser bir tabanca kurşunu ile öldürülmüştü. Silah sesine elinde tabanca ile koşan Sadaret Yaveri Ohrili Arnavut Nafiz ve Harbiye Nazırı'ın yaveri Kıbrıslı Tevfik vurulmuşlardı. Bu esnada ağır yaralı bir halde bulunan Nafiz'in attığı bir tabanca kurşunu ile de Mustafa Necip yere serilmişti.

Bütün bu gürültü arasında, olup biteni anlamak için toplantı odasından çıkan Nazım Paşa, Enver ve arkadaşları ile karşılaşınca küfürler savurarak konuşmaya başlaması üzerine Yakup Cemil tarafından atıldığı söylenen bir kurşun ile yere serilerek trajedinin son kurbanı oluyordu.

Bundan sonra Enver ve Talat, Sadrazam Kamil Paşa'nın, olan biten sanki kendisini ilgilendirmiyormuş gibi, büyük bir soğuk kanlılıkla oturmakta bulunduğu odaya girip Sadrazamlıktan istifasını bildiren yazıyı kendisine dikte ettirdiler. Yazının ilk satırında "halk ve Ordu adına yapılan öneri üzerine" istifa ettiği belirtilmekteydi.

Babıali baskını, Talat'ın mahareti, Enver'in cesareti Ömer Naci'nin etkili demeçleri ile diğer İttihatçıların fedakarlığı sayesinde başarılmıştı ve Kamil Paşa hükümeti devrilmişti.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, bir bildiri ile bu olayı kamuoyuna açıklamak gereğini duymuştu. Bildiride Gazi Ahmet Muhtar Paşa ile Kamil Paşa kabinelerinin anayasayı zedelemeleri, Arnavutluk ayaklanmasındaki tutumları, Balkan Savaşı'na giriş tarzları, savaşın yönetimi, barış müzakerelerinin yürütülmesi bakımından eleştirmekte ve bildiri şöyle sonuçlanmakta idi:

Meşrutiyet kuralları ile yönetilen, anayasası olan devletlerde bu gibi meclislerin yeri yoktur denilerek,

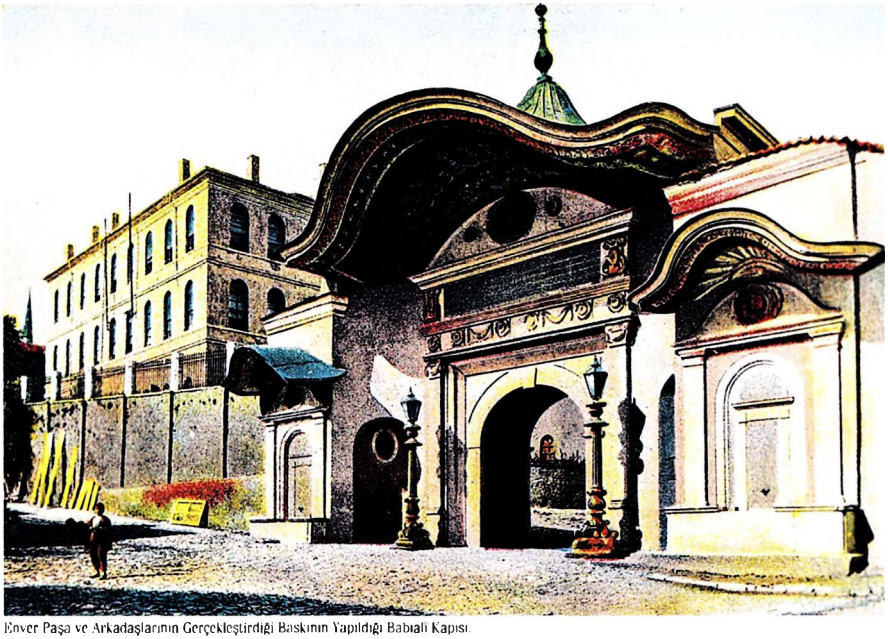

Enver Paşa ve Arkadaşlarının Gerçekleştirdiği Baskının Yapıldığı Babıali Kapısı.

Sultan Reşat Parlamentonun Açılışından Ayrılırken.

Kamil Paşa Kabinesinin Edirne'yi Bulgarlara ve Adaların geleceğini tayin etmeyi büyük devletlere terk etmek gibi işlediği katmerli bir cinayeti kapatmak için anayasayı parçalamaktan çekinmediğini belirtiyor; Osmanlı Milleti'nin altı yedi aydır ana haklarına saldırmaya cesaret eden, Rumeli'yi pervasızca teslimden çekinmeyen, memleketi savunmak için milli kuvvetleri kullanmaktan korkan bir hükümete daha uzun zaman katlanamayacağı ifade ediliyordu.

İTTİHAT VE TERAKKİ İKTİDARI

Mahmut Şevket Paşa Kabinesi

Babıali baskınından sonra, Kamil Paşa'nın istifası elinde olan Enver, Saraya koşup Padişah tarafından kabul edildi. Sultan Reşat'ın elini öpmeyi de unutmayarak, memleketin içinde bulunduğu kötü durumdan dolayı halkın ne suretle ayaklanıp kabineyi devirmiş olduğunu anlattı ve Sadrazamlığa Mahmut Şevket Paşa'nın, İzzet Paşa'nın da Başkomutanlık Vekaleti'ne getirilmesini saygı ile önermişti. Padişah için istenileni yerine getirmekten başka yapılacak bir şey yoktu. Kamil Paşa'nın istifasını kabul edip, Mahmut Şevket Paşa'nın rütbesini Mareşalliğe (Muşirlik) yükselterek Sadrazamlığa getirdi.

24 Ocak tarihinde yeni kabine kurulmuş bulunuyordu. Mahmut Şevket Paşa Harbiye Nazırlığını da kendi üzerine almıştı. Bahriye Nazırlığı'na Çürüksulu Mahmut Paşa, Hariciye Nezareti'ne de Said Halim Paşa getirilmişti.

Yeni kabine İttihatçıydı. Mahmut Şevket Paşa doğrudan doğruya İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden olmamakla beraber İttihatçı eğilimliydi. Bundan başka İttihatçılarla önceden de işbirliği yapmıştı. Meşrutiyetin duyurulmasında da 31 Mart Olayı'nın bastırılmasında da büyük rol oynamıştı.

Mahmut Şevket Paşa kabinesi kamuoyu tarafından iyi karşılandı. Büyük bir çöküntü içinde olan ordu da ona ümit bağlamıştı. Hükümetin başlıca düşüncesi düzenin sağlanması ve güvenin kurulması idi. İstanbul Muhafız komutanlığına Cemal Paşa getirildi. Mabeyin İkinci Katipliğine Kamil Paşa'nın getirilmiş olduğu kabine de aşırı bir İttihatçı düşmanı olan Reşid'in yerine önceden o yerde bulunmuş olan Tevfik'in getirilmesi ile yetinilmişti. Bu suretle kabine de bir hesaplaşma karakteri taşınmadığı gösterilmişti.

Mahmut Şevket Paşa Kabinesi sanıldığı gibi dış siyasette savaşçı olma eğiliminde değildi.

Levazım Okulu Komutan ve Zabitanları (1916).

Ancak Talat Paşa ise durumu;

"...Memlekette meydana gelen iktidar değişiminin anlamı şudur: Ulusal şerefimizi korumak istiyoruz. Bu yolda gerekirse ölüme kadar gideceğiz. Savaş istemiyoruz. Fakat Edirne'yi terk etmemekte kararlıyız." diyerek açıklamayı uygun görüyordu.

Balkanlı devletler ve Avrupa büyük devletleri Edirne'nin Türkler'de kalmasını istememekte idiler. 29 Ocak tarihinde Londra Konferansı'ndaki Bulgar, Sırp, Yunan ve Karadağ temsilcileri Osmanlı ve büyük devletler delegasyonun başkanlarına verdikleri ortak bir nota ile barış görüşmelerinin kesildiğini bildirmişlerdi. 30 Ocak tarihinde Osmanlı Hükümeti bu notaya verdiği cevapta Edirne'den vazgeçilmesinin nedenlerini anlattıktan sonra barışçı zihniyetin bir örneğini göstermiş olmak üzere, Edirne'nin, Meriç'in Sağ tarafında kalan bölümünden vazgeçmeyi kabul ettiğini bildiriyordu.

4 Şubat tarihinde Bolayır'da Bulgarların bir Türk saldırısını püskürtmeleri ve 26 Mart tarihinde Edirne'nin Bulgarlara teslim olması Avrupa'nın büyük devletlerine yeni bir müdahalede bulunma fırsatını da yaratmıştı. 31 Mart tarihinde İstanbul'da büyük devletlerin elçileri Babıali'ye ortak bir nota vererek, Midye-Enez hattının sınır olarak kabul edilmesini istemişlerdi. Babıali çaresizlik içinde konferans görüşmelerinin tekrar başlamasına razı olmuştu. Konferans 20 Mayıs'ta Osmanlı Hükümeti'nin

Sultan Mehmet Reşat'ın Gençlik Yılları (Şehzade İken)

I. Dünya Savaşı'nda Huzur ve Hümayunda Levent Çiftliğinde Piyade Kıtasının Resmi Geçidi.

Midye - Enez hattının batısında kalan topraklar üzerinde Edirne dahil haklarından vazgeçtiğini saptadı.

Muhalefetin Çöküşü

Edirne'nin düşmana terk edilmesi Mahmut Şevket Paşa Hükümeti ile İttihatçıların prestijini kamuoyu gözünde bir hayli sarsmıştı.

Hürriyet ve İtilaf Partisi, önceden de belirtildiği gibi, bir partiden çok çıkışları, maksat ve amaçları farklı olan fikir ve ülküden yoksun bir muhalifler koalisyonuydu. Meşrutiyetin duyurulması üzerine kurulmuş, sonra dağılmış olan partilerin döküntüsü ile kurulmuştu. Ahrar, Fedakaran, Ümmet, İttihad-ı Muhammedi, Mütedil Hürriyet Pervaran, Ahali Fırkaları ile, Rum Meşrutiyet Grubu, Arnavutluk İstiklal Grubu, Ademi Merkeziyet ve Teşebbüsü Şahsi Fırkaları gibi daha çok kişisel çıkarları örten dinci, ırkçı, bölgeci

Liman von Sanders Enver Paşa Sultan Mehmet Reşat

zümrelerin partisiydi. Bunları bir örgüt ve bir lider etrafında devamlı olarak tutmanın olanağı yoktu. İtilafçı muhalefet, Kamil Paşa'nın son Sadrazamlığı zamanında birliğini koruyamamış anarşi içine düşmüştü. Babıali baskını ve İttihatçıların iktidara gelmesi üzerine de büsbütün zayıflamış ve bölünmeye başlamıştı. Partinin kurucusu ve başkanı Sadık'dı (Miralay)

Sadık'ta bir parti başkanında bulunması gerekli yeteneklerden hiç biri bulunmamaktaydı. Partisinde bulunan çeşitli gruplarda da ayrılmalar başlamıştı. Gerçek yönetim, Gümülcineli İsmail ile Hoca Sabri'nin denetimi altında bir komiteye geçmişti.

Halaskaran Grubu'na gelince, bunlarda güvenlerini bağladıkları Kamil Paşa'nın siyasal dehasının bir sabun köpüğünden farksız olduğunu anlamakla ümitsizliğe düşmüşlerdi. Böylece İttihatçılar Mahmut Şevket Paşa Kabinesi ile iktidara geldikleri vakit örgüt ve muhalefet çözülmüş ve çürümüş bir durumdaydı. Bununla beraber, İttihatçı kini ile yanıp tutuşan kuvvetli muhalif kişiler ortadan kalkmış değildi.

Bunlardan en kudretlisi Prens Sabahattin'di. Meşrutiyetin duyurulmasının ardından sonra kurulan muhalefet partilerinin hiçbirisine açıktan katılmamakla beraber, temsil ettiği fikirleri ve yaptığı para

yardımları ile her birinin üzerinde etkili oluyordu. Abdülhamit'e göre Prens Sabahattin entrikacı idi ve entrikaları için de bir yerden para almaktaydı.

Mahmut Şevket Paşa Kabinesi'nin kurulması üzerine İttihatçılar muhaliflere karşı bir intikam hareketine girişmeyi düşünmemişlerdi. İleri gelenlerini, memleketten uzaklaştırmak suretiyle geri kalanlarını zararsız hale getirebileceklerini sanmışlardı.

Bu tedbirler, memlekette kalan muhalifleri felce uğratacak nitelikte değildi. Küçük gruplar halinde ve İttihatçı liderlerini ortadan kaldırmak amacıyla teşkilatlanarak çalışmaya koyulmuşlardı. Bu grup perde arkasından Prens Sabahattin tarafından yönetilmekteydi. Prens Sabahattin grubunca hazırlanan ayaklanmaya davet bildirisi İstanbul Merkez Komutanı Cemal Paşa'nın eline geçmişti. Ancak delil yokluğundan Prens Sabahattin tutuklanamamıştı. Az sayıda tertipçi yakalanıp, yargılanarak hapsedildiler.

Bu başarısızlık Prens Sabahattin'i umutsuzluğa düşürmemişti. Bu defa Doktor Nihad Reşad'ı yeni bir komploya memur etmişti. Fakat Nihat Reşad hazırlıklarını maskelemek için Prens ile İttihat ve Terakki arasında bir anlaşma sağlamak hususunda aracılık rolüne çıkmıştı

Nihat Reşad'ın aracılık maskesi altında hazırlamakta olduğu komplonun delilleri hükümetin eline geçince bu defa tutuklanacağı endişesi ile ve İngiliz dostlarının yardımı ile kendilerine sığınmak zorunda kalmıştı. Prens Sabahattin'in başarısızlıkla sona eren bu ikinci denemesinin ardından, hükümeti devirme işini Prensin dostları olan İngiliz Sefareti Baş Tercümanı olan Frits Maurice ile Askeri Ataşe Binbaşı Tyrel ele almıştı. Kurdukları ekibin başında Münire Sultan'ın kocası Damat Tunuslu Salih Paşa bulunmaktaydı. Ekibin diğer belli başlı üyeleri, Yüzbaşı Çerkez Ethem, Bahriye Yüzbaşılığından emekli Şevki ve Gümülcineli İsmail idi. Salih Paşa gizli ekibin kuruluşundan haber alan Merkez Komutanı Cemal Paşa tarafından davet edilerek eşi ile beraber memleketten çıkıp Avrupa'ya gitme hususundaki öneriyi kabul etmeye yanaşmamıştı. Bir sultan ile evli bulunması,

Babıali Baskınında Ölen Harbiye Nazırı Nazım Paşa.

Mahmut Şevket Paşa (Fausto Zonaro'nun Yağlı Boya Tablosu)

ikinci veliaht bulunan Sultan Vahdeddin tarafından desteklenmesi ve bir de Fransız uyruklu olması nedeniyle kendisine dokunulamayacağı hususunda güveni vardı. Delil yokluğu yüzünden tutuklanamayan Salih Paşa ve grubu, diğer ihtilalci gruplar ve bulaşık kişilerle temas halindeydiler.Cemal Paşa'ya göre bu hareketin gerçek hazırlayıcısı, yukarıda adı geçen İngiliz Sefareti Başkatibi Frits Maurice idi.

İlkin İttihat ve Terakki'nin önemli kişileri aleyhinde bir suikast yapılacak, bu suretle memleket hükümetsiz bırakılacak sonra Padişah üstünde baskı kurularak Mareşal Şakir Paşa Sadrazam vekilliğine getirilecek ve üç gün üç gece İttihat ve Terakki üyeleri arasında bir katliam yapılacaktı. Bundan sonra da Kamil Paşa'nın ya da Prens Sabahattin'in başkanlığı altında bir hükümet kurulacaktı.

Cemal Paşa büyük bir fesadın hazırlanmakta bulunduğu hususunda haberler almaktaydı. Beklenmeyen bir anda Kamil Paşa'nın İstanbul'a gelmesi üzerine hiç kimseyle görüşmemesi için çeşitli önlemler alınmıştı. Bu sıkı tedbir Paşa'nın hamisi İngiliz Elçiliğinin, Sadrazam Mahmut Şevket Paşa nezdinde protestoda bulunmasına yol açmıştı. Sadrazamın bu yüzden Cemal Paşa'yı paylaması üzerine Cemal Paşa istifaya kalkışsa da istifası kabul görmedi. Cemal Sadrazam'a, muhaliflerin çevirmekte olduğu entrikaya dair olan düşüncelerini anlatmıştı. Bunun için müsaadesini alarak Kamil Paşa'yı İstanbul'dan uzaklaştırdı.

Mahmut Şevket Paşa'nın Öldürülmesi

Kamil Paşa'nın İstanbul'dan ayrılması muhalifleri telaşa sürüklemişti. Sözü edilen planı hayata geçirmek için harekete geçmişlerdi. Mahmut Şevket Paşa 11 Haziran günü saat 10:00 sıralarında Harbiye Nezareti'nde Babıali'ye otomobil ile giderken, (yanında Yaveri Eşref ile Denizci Teğmen İbrahim ve şoförün yanında özel muhafızı Kazım'dan başka kimse yoktu) otomobili Beyazıt Meydanı'ndan Çarşıkapı'ya saptığı esnada tabut taşıyan bir cemaat ile karşılaştı. Şoför cemaate yol vermek için durmak zorunda kalmıştı. Bu esnada otomobile etraftan kurşunlar yağmaya başladı. Sadrazam ağır yaralanmıştı ve onu korumak için üstüne kapanan denizci yaveri İbrahim öldürülmüştü. Katiller bir otomobile atlayarak olay yerinden kaçmışlardı. Mahmut Şevket Paşa Harbiye Nezaretine getirildi. Ancak tüm müdahalelere rağmen kurtarılamayarak can vermişti.

Katillerden Topal Tevfik, Çerkez Kazım ve arkadaşları da iki gün sonra yakalandılar. Harb Divanının 22 Haziran tarihli kararı ile ölüme çarptırıldılar.

Prens Sabahattin, Şerif Paşa, Reşit, Kemal Mithat, Pertev Tevfik, Kaymakam Zeki, ve Gümülcineli İsmail, memleket dışında bulundukları için hüküm yerine getirilememişti.

Ölüm cezasına çaptırılanlar Salih Paşa dahil, 29 Haziran tarihinde İstanbul'da asılmak suretiyle idam edildiler. Bu arada 350 kadar şüpheli muhalifte sıkıyönetim bölgesi olan İstanbul dışına çıkarılmak üzere Sinop'a sürgün edildi. Bu suretle muhalefet ektiğini biçmiş oluyor ve İttihat ve Terakki'ye meydanı boş bırakıyordu.

Salt Halim Paşa Hükümeti

İttihat ve Terakki Merkezi, Sadrazam adayını hızla saptayarak saraya bildirmişti. Aday Sait halim Paşaydı.

Sait Halim Paşa, Hariciye Nazırlığı'nı üzerine alarak, Meclis Başkanlığını Mebuslar Meclisi eski Başkanı

Said Halim Paşa

Halil'e, Dahiliye Nazırlığı'nı Talat'a, Nafia Nezareti'ni Berlin Elçisi Osman Niyazi Paşaya, Ziraat ve Ticaret Nezareti'ni eski mebuslardan Süleyman Bostani Efendiye verdi. Mahmut Şevket Paşa'nın öteki nazırlarını da yerlerinde bırakmıştı. Harbiye Nazırlığı'da, Başkomutanlık Vekilliği de üzerinde bulunmak üzere İzzet Paşa'ya verildi.

Sait Halim Paşa Kabinesi Meşrutiyet'in duyurulmasından bu yana kurulan kabineler arasında ilk koyu İttihatçı kabineydi. Sadrazam Sait Halim Paşa, Mısır'da Mehmet Ali Paşa'nın kurmuş olduğu ve Mısır'ı özerk biçimde yöneten hanedandandı. 19 Şubat 1863'te Kahire'de doğmuştu. Babası Mehmet Ali Paşa'nın son oğlu Halim Paşa'ydı. Halim Paşa 1867'de "Mısır Veraset Fermanın da", valiliğin hanedanın en yaşlı erkek üyesi geçmesi yerine babadan evlada geçmek üzere yapılan değişiklik sonucu olarak, valilik haklarından yoksun edilmişti. Sait Halim Paşa ilk ve orta öğrenimini doğu usulünde görmekle beraber, yüksek öğrenimini İsveç'de yapmıştı. Mısır Valiliği üzerinde hakkı kalmadığı için İstanbul'a gelmiş ve 1888 de Devlet Şurası üyeliğine atanmıştı. İlerici fikirlere sahip bulunduğu için Abdülhamit tarafından göz hapsinde tutulmuştu. Bir kolayını bularak Avrupa'ya kaçmayı başarmıştı. Orada istibdada karşı çalışan İttihat ve Terakki üyeleri arasına girmişti. Meşrutiyetin ilan edilmesinin ardından İstanbul'a gelmiş ve İttihatçılarla işbirliğine devam etmişti. Mahmut Şevket Paşa'nın öldürüldüğü esnada Hariciye Nazırıydı.

Sait Halim Paşa Kabinesi'nin ilk işi, Paşa'nın öldürülmesi ardından tutuklanan canilerin ve onları teşvik edenlerin Harb Divanına verilmek suretiyle cezalandırılmalarını sağlamak oldu. Bundan sonrada Balkan Savaşı'nın meydana getirdiği siyasal bunalımlarla uğraşmaya koyuldu.

Birinci Balkan Savaşı'nın Sonucu

Nazım Paşa'ya göre savaşa son verilmek üzere gerekli siyaset teşebbüslerinin vakit kaybedilmeksizin yapılması gerekliydi. Kamil Paşa,büyük devletlerin mütareke için aracılık yapmasından ümit kesmesi üzerine 12 Kasım'da Bulgar Kralı'na mütareke önerisinde bulundu.

18 Kasım'da savaş hali devam ediyordu. Ancak İstanbul İşgal edilmemişti. İstanbul önlerine savaş gemilerini yollamış olan Rusya, İtalya, Amerika, Almanya, Fransa, İngiltere, İstanbul'a Bulgarların girmesi durumunda çıkarlarını korumak için karaya aralarında anlaşarak toplamı 2250'yi bulan bir kuvvet çıkardılar.

18 Kasım tarihinde Bulgar saldırısı Çatalca önünde kırılmıştı. İstanbul'a girme ümidi Bulgarlar için son bulmuş. Bu olay birçokları için sürpriz olmuştu. Dağınık olan Osmanlı güçleri bir savunma birliği kurabilmişti. Bu durumun oluşmasında en büyük etki, Bulgar kuvvetlerinin hareket hattından oldukça fazla uzaklaşmalarında ve kolera salgınının başlamasından dolayı oluşan moral bozukluğu idi.

19 Kasım'da Bulgar Başvekili Gesof bir telgrafla Kamil Paşa'nın mütareke isteğinin kabul edilmiş olduğunu bildiriyordu. Mütareke görüşmeleri

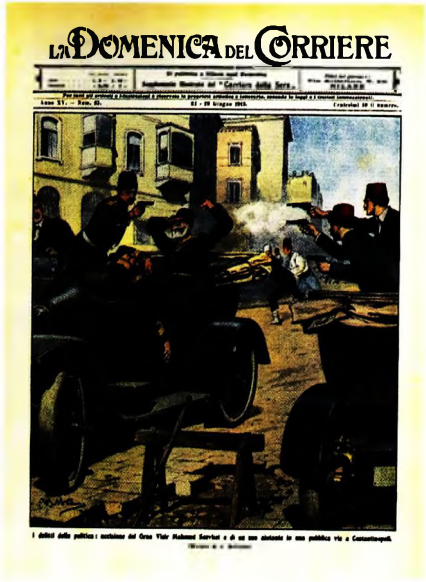
LA DOMENICA DEL CORRIERE

Mahmut Şevket Paşa'nın Öldürülmesinin Temsili Resimi.

28 Kasım tarihinde Çatalca yakınlarında Bahsayış köyünde başladı ve 3 Aralık tarihine kadar devam etti. Savaşçı taraflar barış görüşmelerinin 15 Aralık'ta Londra'da başlaması üzerinde de fikir birliğine ulaşmışlardı.

Konferans 16 Aralık tarihinde Edward Grey'in başkanlığında açıldı. Bulgaristan'ı Millet Meclisi Başkanı Danef, Yunanistan'ı Başvekil Venizelos, Karadağ'ı, Miyoçekoviç, Sırbistan'ı Novakoviç temsil ediyordu. Osmanlı delegasyonu Ticaret Nazırı Mustafa Reşit Paşa'nın başkanlığında Bahriye Nazırı Selim Paşa ile Berlin Elçisi Osman Nizami Paşa'dan kurulu bulunuyordu.

Konferansta 16 Aralık 1912-6 Ocak 1913 arasında dokuz toplantı yapıldı. Balkan İttifakı delegeleri barış şartlarını ancak 23 Aralık'ta bildirdiler.

Barış koşulları şu şekildeydi;

1) Avrupa'daki Osmanlı topraklarının Tekirdağ'ın batısında Gelibolu hariç kalmak üzere Balkanlı devletlere terk edilecek.

2) Ege adaları bırakılacak.

3) Osmanlı Devleti'nin muhtariyet kurulmasından itibaren Girit'te sahip olduğu haklardan vazgeçecek.

28 Aralık tarihinde de Mustafa Reşit Paşa aşağıdaki Osmanlının karşıt şartlarını konferansa bildirdi.

1) Osmanlı Devleti Trakya'da egemenliğini muhafaza edecek, Edirne Vilayeti Osmanlı İdaresinde kalacaktı

2) Makedonya, Selanik Başkent olmak üzere Osmanlı hakimiyetinde muhtar bir hükümet olacaktı.

3) Arnavutluk Osmanlı Hanedanı'ndan bir prens tarafından yönetilmek üzere Osmanlı Padişahı'nın hakimiyetinde muhtar bir yönetime kavuşturulacaktı.

4) Osmanlı hakimiyeti Ege Denizi adalarında devam edecekti

5) Osmanlı Hükümeti'nin görüşüne göre Girit sorunu konferansın yetkileri dışında kalmakta ve Osmanlılar ile koruyucu büyük devletleri ilgilendirmekteydi.

6 Ocak tarihinde Mustafa Reşit Paşa Osmanlı Hükümeti'nin Girit üzerindeki haklarından vazgeçmekle beraber İstanbul, Boğazlar ve Batı Anadolu'nun

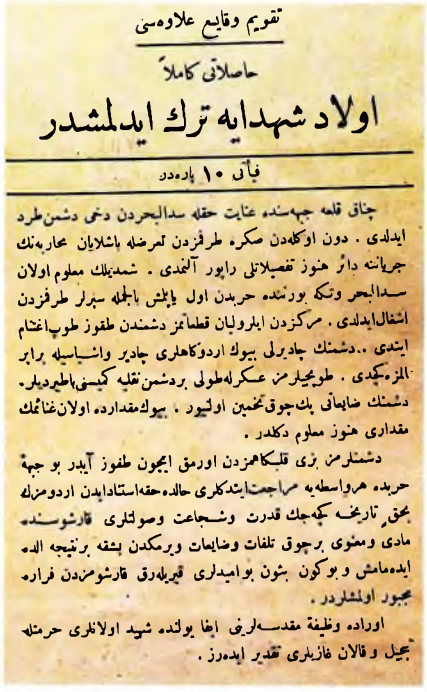
تقویم وقایع علاوه‌سی

حاصلاتی کاملاً

اولاد شهدایه ترك ایدلمشدر

فیأتی ۱۰ پاره‌در

چناق قلعه جبهه‌سنده عنایت حقله سدالبحردن دخی دشمن طرد ایدلدی . دون اوکله‌دن صکره طرفزدن تعرضله باشلایان محاربه‌نك جریاننه دائر هنوز تفصیلاتلی راپور آلنمدی . شمدیلك معلوم اولان سدالبحر وتکه بورننده حربدن اول یاپلمش بالجمله سپرلر طرفزدن اشغال ایدلدی . مرکزدن ایلرولیان قطعاتمز دشمندن طقوز طوپ اغتنام ایتدی .. دشمنك چادیرلی بیوك اردوکاهلری چادیر واشیاسیله براپر المزه کچدی . طوپچیلرمز عسکرله طولی بردشمن نقلیه کمیسنی باطیردیلر . دشمنك ضایعاتی پك چوق تخمین اولنیور . بیوك مقدارده اولان غنائمك مقداری هنوز معلوم دکلدر .

دشمنلرمز بزی قلبکاهمزدن اورمق ایچون طفوز آیدر بو جبهه حربده هرواسطه‌یه مراجعت ایتدکلری حالده حقه استناد ایدن اردومزك بحق تاریخه کچه‌جك قدرت وشجاعت وصولتلری قارشوسنده مادی ومعنوی برچوق تلفات وضایعات ویرمکدن بشقه برنتیجه الده ایده‌مامش وبوکون بشون بوامیدلری قیریله‌رق قارشومزدن فراره مجبور اولمشلردر .

اوراده وظیفهٔ مقدسه‌لرینی ایفا یولنده شهید اولانلری حرمتله تبجیل وقالان غازیلری تقدیر ایده‌رز .

Takvim-i Vakayı İlavesi Hasılatı Kamilen Evlad-ı Şühedaya Terk Edilmiştir (Çanakkale Savaşı ile İlgili Haber).

Balkan Savaşı'nda Edirne Müdafası Kahramanı Şükrü Paşa (1912-1913).

güvenliği bakımından Edirne ve Adalardan vazgeçemeyeceğini belirtince Savaşçılar Konferansı çıkmaza girdi. Bu esnada Enver Paşa, Talat Paşa ve birkaç arkadaşının Nazım Paşa'nın öldürülmesi, Kamil Paşa'nın sadaretten çekilmeye zorlanması ve onun yerine Mahmut Şevket Paşa'nın Sadrazamlığa getirilmesi ile sonuçlanan Babıali baskını olayı meydana gelmişti.

Hurşit Paşa

Mareşal Abdullah Paşa

Bursa Askeri Rüştiye Talebeleri (1912).

Bu olay memleket dışında büyük bir sürpriz olarak algılandı. Büyük devletler ile Balkanlı Müttefikler 17 Aralık tarihli notalarının karşılığını beklemeye karar verdiler. Cevap gecikince de 28 Ocak tarihinde Londra'daki Osmanlı delegasyonuna barış görüşmelerinin kesildiğini ve savaşın 30 Ocak tarihinde başlayacağını bildirdiler. Aynı gün Mahmut Şevket Paşa Hükümeti'nin beklenen cevap notası Londra'ya ulaştırılmış bulunmaktaydı. Balkanlı Müttefiklerce de nota'nın geç kaldığı bildirildi ve şartlarının da kabul edilemeyecek şekilde olduğu belirtildi

Salih Paşa

II. Balkan Savaşı'na Doğru

3 Şubat akşamı mütareke sona ermiş ve 4 Şubat'ta savaşa tekrar başlandı. Yanya, İşkodra ve Edirne kaleleri kendilerini savunmaya devam ediyorlardı. Başlıca savaş alanı Çatalca ve Gelibolu idi. Çatalca'da yuvarlak hesap 150.000 Gelibolu'da da 50.000 kadar Osmanlı askeri bulunmaktaydı. Bulgarların kuvveti Çatalca'da ve Gelibolu'da Türk kuvvetlerine göre üstün durumdaydı. Bununla beraber Çatalca önünde Bulgar sınırı kesilmiş bulunuyordu. Osmanlı kuvvetleri, yeni Genelkurmay Başkanı İzzet Paşa'dan mevzilerinde tutunmak için emir almıştı. Bulgarlar da geniş çapta bir saldırıya girişmekten çekindikleri için bu savaş hattında kesin sonuç alınabilecek hareketlere girişmediler. Gelibolu'da ki bu savaşlar çok hareketli geçmişti ancak iki tarafta bu durumdan istedikleri sonucu alamadılar.

Bunlar yaşanırken hiçbir yardım almadan kendilerini savunmakta olan kalelerin durumu güçleşmişti. Yunanlılar tarafından kuşatılan Yanya, 6 Mart da düşman eline geçmişti. Mart ayında Şükrü Paşa'nın Sırp kuvvetlerince desteklenen Bulgarlara karşı savunduğu Edirne'de kıtlık başladı. Bulgar ve Sırp kuvvetleri, 25 Mart tarihinde Osmanlıların ileri mevzilerine girmeyi başarmışlardı. 26 Mart tarihinde de ileri hareket başlayınca şehir teslim olmak zorunda kaldı. Bu olay ile Trakya'da Osmanlı direnmesi sona ermiş bulunuyordu. (Makedonya'da İşkodra 24 Nisan'a kadar dayanacaktı)

LONDRA BARIŞI

16 Nisan tarihinde Bulgarlar ile on günlük bir mütareke imzalandıktan sonra Londra'da barış görüşmelerine tekrar başlandı. Bu sefer görüşülecek fazla bir şey yoktu. 30 Mayıs tarihinde bu şartlar ile barış imzalandı.

1) Osmanlı Devleti Avrupa kıtasındaki İmparatorluğunun Ege Denizi'nde Enez'den Karadeniz'de Midye'ye giden hattın batısında kalan topraklarını Balkanlı müttefiklere bırakmayı kabul etmişti.

2) Arnavutluk sınırlarının çizilmesi ile Arnavutluk'a ait bütün işlerin çözümünü 6 büyük Avrupa devletine bırakmıştı.

3) Osmanlı Devleti Girit üzerindeki her çeşit haklarından 6 büyük devlet lehine vazgeçecekti.

4) Osmanlı Devleti Ege Adaları'nın mukadderatını saptamayı büyük devletlere bırakacaktı.

5) Osmanlı Devleti ve Balkan İttifakı Devletleri savaşın ortaya çıkardığı mali sorunların temsilcilerinin katılacağı milletler arası bir konferansta çözülmesini kabul edecekti.

Londra Antlaşmasının en zarar gören tarafı Osmanlı Devleti olmuştu. Balkan Devletleri oldukça karlı çıkmışlardı. Ancak bu devletlerden her biri, bir diğerinin daha çok kazanç sağladığı inancına kapılmıştı. Bu durum ikinci bir balkan savaşının patlak vereceğini gösteriyordu ki; kısa bir sürenin ardından Balkan İttifakı Devletleri kendi aralarında savaşa gireceklerdi.

II. BALKAN SAVAŞI

Londra Antlaşması, Osmanlılarla Balkan devletleri arasında barış kurmuş, fakat Balkan devletleri arasında kazanmış oldukları zafer ücretinin paylaşılmasından meydana gelen anlaşmazlıkları çözememişti. Anlaşmazlığın temelini Midye-Enez hattının batısında kalan Osmanlı toprakları teşkil etmekteydi. Bunların paylaşılması sorun çıkartmaktaydı ve bu hiç de kolay bir iş değildi. Özellikle Makedonya'nın paylaşılması büyük sorun çıkartmaktaydı.

Bulgar kuvvetleri Trakya'da savaştıkları için, Mart 1912 Antlaşmasına göre Makedonya'da hisselerine düşen yerlerin büyük bir kısmı, bu bölgede savaşmış

Balkan Savaşı Sırasında Piyade Askerleri Esas Duruşta.

olan Sırbistan'ın eline geçmişti. Bulgaristan, sözü edilen antlaşmaya dayanarak Sırpların işgalinde bulunan Manastır ile Ohri'yi ve Yunanlıların eline geçmiş olan Selanik'i istemekteydi.

Ancak Sırbistan ele geçirmiş olduğu yerlerden çıkmak niyetinde değildi. Yunanistan'da Selanik'ten vazgeçmeyi düşünmüyordu ve Batı Trakya kıyılarında yayılmada kendini haklı görmekteydi.

Bulgarların istekleri, Sırbistan ve Yunanistan'ın çıkarlarını tehdit ettiği için bu iki devletin Bulgaristan'a karşı birleşmesi kaçınılmazdı. 1913 Şubat'ı sonlarına doğru Sırbistan ile Yunanistan arasında başlayan görüşmeler, çeşitli aşamalardan geçerek 1 Haziran tarihinde bir ittifak ile sonuçlandı. Buna göre iki devlet, ordularının işgal altında bulundurdukları toprakları dikkate alarak, sınırlarını, çizmekteydiler. Bulgaristan'ın bu durumu tanımayıp kuvvet kullanması halinde de ona karşı savaşmayı kabul ediyorlardı. Rusya savaşın belirmesinden dolayı ara buluculuk yapmaya kalkışmıştı. Ancak Bulgaristan bu durumu etkisiz kılmaya çalıştı

29 Haziran tarihinde Bulgar kuvvetlerinin, Sırplara karşı baskı şeklinde saldırıya geçmesiyle İkinci Balkan Savaşı başladı. Savaş altı hafta kadar sürdü ve Bulgarların kesin yenilgisi ile sonuçlandı

İkinci Balkan Savaşı başladığı sırada Londra Barışı imzalanalı iki ay kadar olmuştu ve bu zaman zarfı içinde her iki tarafta ordularını terhis etmemişti. Çatalca'da Osmanlı ve Bulgar orduları karşı karşıya gelmişlerdi.

11 Haziran tarihinde Hürriyet ve İtilafçıların kurmuş olduğu bir pusu sonucu sadrazam Mahmut Şevket Paşa öldürülmüştü. Sait Halim Paşa'nın Sadrazamlığında yeni bir hükümet kurulmuş ve İttihatçı muhaliflerin peşine düşmüştü.

Talat Paşa'nın başında bulunduğu bir İttihatçı grup, fırsatlardan yaralanarak savaşa girmeyi, en azından Edirne'yi geri alma düşüncesini taşımaktaydılar. Bulgar kuvvetlerinin yenilmeye yüz tutması, İstanbul'da savaşa girme taraftarlarını kuvvetlendirmişti ve hazırlık hareketlerine geçildi. 6 Temmuz'da büyük devletlere, Edirne'den söz edilmeksizin, Osmanlı Ordusu'nun henüz sınırları çizilmemiş olan Midye-Enez hattına kadar yürüyeceği duyuruldu. Bu durum Sofya'da ve büyük devletlerin başkentlerinde Osmanlıya karşı endişelerin doğmasına neden olmuştu. Buna aldırış etmeyen Osmanlı kuvvetleri Midye-Enez hattına yürüyerek Bulgarları bu hattın gerisine çekilmeye zorladılar.

Balkan Savaşını Gösteren Kartpostal.

Süleyman Askeri Komutasındaki Osmanlık Taburu (Nizami Bir Askeri Birlik Olmayıp, Teşkilat-ı Mahsusa'ya Ait Özel Bir Birliktir).

Osmanlı hükümeti, Bulgar işgali altında bulunan Türklere yapılmakta olan zulümleri önlemek, İstanbul'un güvenliğini sağlayacak bir sınıra ulaşmak üzere ordusuna Midye-Enez hattını geçmek emrini verdiğini bildirmişti. Bu bildirinin büyük devletlerin eline geçmesinden sonra hiçbir direnişle karşılaşılmadan Edirne'ye girildi.

Bu sırada Midye-Enez hattını aşan Türkler de Doğu Trakya'da ilerleyerek Edirne'yi işgal ettiler. Bulgaristan, aşağı yukarı Birinci Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin düştüğü duruma düşmüştü. Çıkar yol göremeyince Bulgar Kralı Ferdinand, savaşın durdurulması için Romanya Kralı'na başvurmuştu.

Balkan devletlerinin kendi içersinde yaşadığı bu karmaşa Osmanlı İmparatorluğu açısından Edirne'nin geri alınması gibi olumlu bir sonuç doğurmuştu. Enver Bey'de bu olumlu sonucun mimarı olarak görüldü ve bu sayede daha da öne çıkarak, halkın çoğunluğunun desteğini de arkasına aldı

İkinci Balkan Savaşı sırasında Bulgar kuvvetlerinin önemli bir kısmı Sırp ve Yunan ordularına karşı gönderilmiş olduğundan, Batı Trakya irili ufaklı çetelerin hareket alanı durumuna girmişti.

Hükümet'in Batı Trakya'yı gözden çıkarması özellikle ordu içindeki genç subayların tepkisini çekmişti. Bunlar hükümet kararına aykırı olarak ordunun bu bölgede harekete girişmeyeceğini kestiriyorlardı. Bu bakımdan Teşkilat-ı Mahsusa (Özel Teşkilat) adlı yarı resmi ve ordunun dışında bulunan milis kuvvetleriyle Batı Trakya sorununu çözmeye çalışmışlardı. Teşkilatın yöneticileri cesur ve atılgan kişilerdi. Aralarında Süleyman Askeri, Yüzbaşı Reşit, İzmirli Eşref (Kuşçubaşı) ile kardeşi Sami ve Yüzbaşı Fehmi bulunmaktaydı. Eşref (Kuşçubaşı), Enver Paşanın güvenini kazanmıştı. Onun aracılığı sayesinde bir yandan Ordu komutanları, öte yandan İttihatçı kumandanları ile temasta bulunmakta ve onlardan yardım görmekteydi.

Teşkilat-ı Mahsusa Batı Trakyalılar ile işbirliği yaparak çeteler kurmak suretiyle bölgeyi Bulgar çetelerinden temizlemişti. Teşkilatı Mahsusa bu işi "Garbi Trakya Teşkilatı Milli Komutanlığı" adı altında başardıktan sonra, Batı Trakya'da bağımsız bir geçici hükümette kurmayı başarmıştı. Hükümetin merkezi Gümülcine idi. Bağımsız hükümet bir yandan Osmanlı Devleti, öte yandan Avrupa büyük devletleriyle temaslarda bulunarak kendini tanıtmaya çalışmıştı. Temmuz ortalarından Eylül ortalarına kadar bu hükümet varlığını devam ettirmişti. Osmanlı Hükümeti, Bulgarları Edirne üzerindeki iddialarından vazgeçirmek ve büyük devletlerinde herhangi bir müdahalesini önlemek için Eşref (Kuşçubaşı), Süleyman Askeri ve arkadaşlarını Batı Trakya'yı Bulgarlara devretmeye güçlükle ikna edebilmişlerdi.

Sahra Topçu Küçük Zabitanları (1911).

İngiltere kendi başkentinde imzalanmış olan antlaşmanın Osmanlılar tarafından bozulmasından dolayı büyük bir öfkeye kapılmıştı. Edirne'nin Türkler'de kalmasını çok görüyordu ve buradan çekilmediği takdir de Osmanlı vilayetlerindeki reformların yapılması için sağlayacağı maddi ve manevi yardımı gerçekleştirmeyeceğini duyurmuştu.

Enver Paşa ise Edirne'den çıkmayacaklarını açık bir dille ifade etmişti. Başkomutan Vekili olan İzzet Paşa'da bu kararı desteklediğini açık bir şekilde bildiriyordu. Hesaplarını iyi bilen emperyalist devletler, kendi çıkarları korunduğu takdirde, sadece Bulgarlar için fiili bir harekette bulunmaya kalkışmamışlardı.

Türk ve Bulgar Barış görüşmelerine Eylül ayında İstanbul'da başlanmıştı. Bu görüşmelerin ardından barış antlaşması 29 Eylül tarihinde imzalandı.

İstanbul Antlaşması

Antlaşmaya göre Türk- Bulgar sınırı olarak tanınmış Midye-Enez hattı yerine Meriç Nehri'nin sağ kıyısı, Edirne, Kırklareli, Dimetoka Türkiye'de kalmak üzere yeni bir sınır tanınmıştı. Karadeniz bölgesinde küçük bir bölge ile Ege kıyısındaki Dedeağaç'ın etrafındaki dar bir bölge Bulgaristan'a bırakılmıştı. Bulgaristan'da kalan ve eskiden Osmanlı toprağı olan yerlerde ki Müslüman halkta dört yıl içinde Bulgar uyruğuna geçecekti. Bulgar uyruğuna geçen Müslümanlar, sahip oldukları yönetim ve siyasal hakları ayrıca da din ve gelenek özgürlüğüne de sahip olacaklardı. Bununla beraber Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan Bulgarlar'da diğer Hıristiyan cemaatlerinin sahip olduğu haklara sahip olacaklardı. Bulgaristan Müslümanlarının bir baş müftüsü ve yeteri kadar da müftüsü olacaktı. Bu müftüyü Müslüman halk

seçecek ve Şeyhülislam onaylayacaktı. Antlaşmanın imzalanmasından iki hafta sonra da her iki tarafın orduları silahsızlandırılacaktı.

Atina Antlaşması

Bu hükümleri ile antlaşma Osmanlı'nın çıkarına sonuçlanmıştı.

Bulgaristan ile İstanbul Antlaşmasının imzalanmasının arkasından Yunanistan ile İlişkilerin düzene koyulmasında Osmanlı kendini daha güçlü görmeye başlamıştı. İstanbul basını Osmanlı İmparatorluğu'nun tek başına veya Bulgaristan ile müttefik olarak Yunanistan'a karşı bir savaşda bulunacağından söz etmeye başlamıştı. Yunanistan yeni bir savaşı göze alacak durumda değildi. Yeniden başlayan görüşmeler 14 Kasım'da Atina Barış Antlaşması'nın imzalanması ile sonuçlanmıştı

Bu antlaşma da Osmanlı lehine olmuştu. Yunanlıların kapitülasyonlar ve Patrikhane'nin imtiyazları ile ilgili olan istekleri Balkan Savaşı öncesindeki hali ile bırakılmıştı. Rumların askerliği üzerindeki istek dikkate alınmamıştı. 2. Abdülhamit'in Yunanistan'daki emlak işi ile Osmanlı Hükümeti'nce Yunan gemilerine el konmasından doğan sorunun Lahey Adalet Divanı'na gönderilmesi kabul edilmişti

İki ülkenin halkı arasında birbirlerine karşı düşmanca bir heyecanı ayakta tutan tek bir sorun kalıyordu ki; bu sorun Ege adaları sorunu idi. Türkler bu adaları Anadolu'nun güvenliği açısından geri istemekteydi. İstanbul basını Ege adalarının Türkiye'ye bırakılmadığı takdirde imzalanan antlaşmanın önem taşımayacağına dair bir kampanya başlatmıştı. Hatta bir savaştan dahi söz edilmeye başlanmıştı. Ancak donanmanın durumu bu savaşa izin verecek konumda değildi. Büyük devletler bu konuda 14 Şubat tarihinde verdikleri notaları ile bu sefer direnme kabul etmeyen bir çözüm getirmişlerdi. Buna göre, İmroz, Bozcaada ve Meis Türkiye'ye verilecek, işgal altında bulunan öteki adalar da askersiz konuma getirilecek ve bu şart dahilinde Yunanlılara ait olacaklardı. Adalar sorunu bu suretle çözülmüş bulunuyordu.

I. Dünya Savaşı Öncesi Refet Bele ve Ali İhsan Sabis'in de Aralarında Bulunduğu Bir Grup Zabitan.

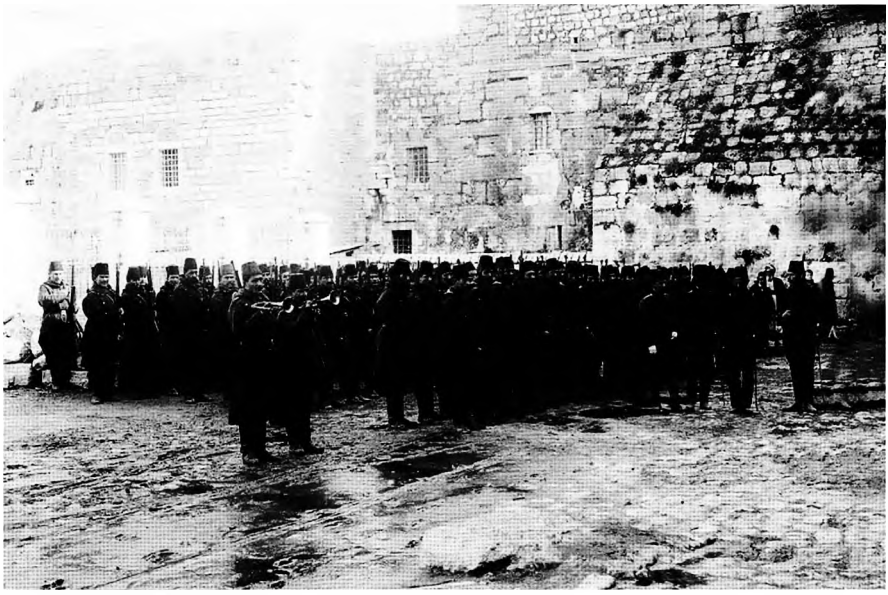

Balkan Savaşı Sırasında Bir Karşılama Töreni.

3 Ocak 1914 tarihinde Enver mirliva (tuğgeneral) rütbesine yükseltildi. Bu terfi ile beraber de Harbiye Nazırı olarak görevini sürdürmeye başladı. Bu gelişmenin yanı sıra 9 Eylül 1914 tarihinde kapitülasyonlar kaldırıldı ve Enver Bey, Kanun-i Esasiye'nin padişaha verdiği 'Başkumandanlık' yetkisini vekaleten üzerine aldı. Sultan Reşat artık bir gölgeden ibaretti ve böylece I. Dünya Savaşı'na girmeden önce askeri anlamdaki tüm yetki Enver Bey'in eline geçmiş oluyordu. Her ne kadar tarafsız bir tutum içersinde olunduğu gösterilmek istense de "Enver Bey'in izlediği politika ve Almanlara duyduğu güvenin ve hayranlığın büyük etkisi ile de" 14 Kasım'da Cihad-ı Ekber ilan edilmesiyle Birinci Dünya Savaşı'na resmen girilmiş oldu.

I. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİNİN SENTEZİ

1908 tarihinin başlangıcı Osmanlı için oldukça zorlu bir dönemin başlangıç tarihi olarak ele alınabilir. Bu dönemde Osmanlı (Bundan sonra Türkler olarak da adlandırılacaktır.) iç ve dış sorunlar ile oldukça meşguldü. Bu durumdan ilk yararlanmak isteyen Sırbistan olmuştu. Sırbistan, 13 Mart 1913'de Bulgaristan ile her iki ülkenin de Osmanlı topraklarından pay almasını amaçlayan bir anlaşma yaptı. Bunun ardından Bulgarlar'da 29 Mayıs 1912'de Yunanlılar ile ikinci bir anlaşma yaparak, Osmanlı varlıklarının geri kalanını bölüşmeyi hedeflediler.

Eylül ve Ekim aylarında Sırbistan – Bulgaristan ve Yunanistan'dan oluşan bu ittifaka Karadağ'da katılmıştı. Böylece, Yeni Pazar Sancağı Kosova, Makedonya ve Rumeli'den geriye kalan parçalardan oluşan, Osmanlı Avrupa Toprakları, kurulan bu ittifak ile çember altına alındı.

Bu gelişmeler I. Balkan Savaşı'nın kaçınılmaz olmasına neden olmuştu. Osmanlı Ordusu silâh altındaki 250.000 mevcudu ile bu savaşa hazırlıksız yakalanmıştı.

I. Balkan Savaşı 8 Ekim 1912'de Karadağlıların Yeni Pazar'a saldırmasıyla başlamıştı. Bu saldırıyı Trakya'ya yapılan Bulgar saldırısı izlemişti. Türk I. Ordusu'nun Kasım 1912'nin başlarında yenilerek Arnavutluğa çekilmesi, 8 Kasım tarihinde de Selanik'in Yunanlıların eline geçmesiyle, Osmanlı Avrupa'daki son topraklarını da kaybetmişti.

Savaşı sona erdirebilmek için Londra'da görüşmeler başlamıştı. Edirne ve İstanbul tehlike içindeydi bununla beraber kaybedilen topraklardan Osmanlı'ya doğru büyük bir mülteci göçü başlamıştı. Osmanlı hükümeti büyük bir kargaşa yaşıyordu. Bu esnada Enver Bey tarafından gerçekleştirilen meşhur Babıali baskını meydana gelmişti. Sadrazam Kamil Paşa silah zoruyla istifa ettirilmiş yerine sadrazam olarak Mahmut Şevket Paşa getirilmişti. Cemal Bey'de İstanbul'u savunmakla görevli I. Ordu Komutanlığı'na atanmıştı. Yeni oluşan Bu İttihat ve Terakki hükümeti Edirne'yi almaya kararlı bir tutum içersine girmişti, bu durumun gelişmesi üzerine de Londra görüşmeleri kesilmişti. Şubat 1913 tarihinde Bulgar güçleri Çatalca hatlarına karşı şiddetli bir hücum başlatmışlardı. 28 Mart 1913 tarihinde Edirne Kalesi düştü. Bunun üzerine ara verilen Londra görüşmelerine tekrar başlandı ve 10 Haziran 1913 günü Londra Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile Edirne ve 15. yüzyıldan bu yana Türklere ait olan Balkan toprakları elden çıkmış oluyordu.

Yaşanılan tüm bu olaylar sonucunda İttihat ve Terakki Hükümeti tüm politik tepkileri üzerine çekmişti. Bu tepkiler sonunda birleşerek kendini en somut haliyle Mahmut Şevket Paşa'nın bir suikast sonucu öldürülmesi ile göstermişti. Ancak bu durum karşısında İttihat ve Terakki geri çekilmedi ve hızla hareket ederek Osmanlı üzerindeki kontrollerini daha sağlam bir hale getirerek 12 Haziran 1913 tarihinde Said Halim Paşa'yı sadrazamlığa getirmişti

Bu esnada Balkanlar da tekrar karışıklıklar çıkmaya başladı. Eski Müttefikler birbirleriyle tartışma içersine düşmüştü ve bu II. Balkan Savaşı'nın başlamasına yol açmıştı. Selanik'in paylaşılması konusu tartışmanın da temelini oluşturmuştu. Zor durum içersinde kalan Bulgaristan eski müttefikleri ile mücadele edebilmek amacı ile Edirne'de bulunan ordusunu geri çekmek durumunda kalmıştı. Bu durumdan yararlanmak isteyen İttihat ve Terakki hükümeti ile Enver Bey, derhal orduya Edirne üzerine yürüme emrini vermişlerdi. 21 Temmuz tarihinde Edirne ve çevresi geri alındı. 10 Ağustos 1913 tarihinde de II. Balkan Savaşı sona ermişti.

Sonuç itibariyle Edirne ve Trakya geri alınmıştı ancak Osmanlının da Balkanlardaki varlığı sona ermişti. Elbette Edirne ve Trakya'nın alınması İttihat ve Terakki'ye mal edilmiş bu da Osmanlıyı Birinci Dünya Savaşı'na sokacak olan koşulların ve o dönemdeki idarenin kimin elinde olacağına dair son durumunda oluşmasını sağlamıştı. Yönetimdeki güç sadrazam Said Halim Paşa, Dahiliye Nazırı Talat Paşa, Harbiye Nazırı Enver Paşa ve Bahriye Nazırı Cemal Paşa arasında bölünmüştü. İttihat ve

Balkan Savaşı Sırasında Bando Mızıka Takımına Mensup Bir Asker.

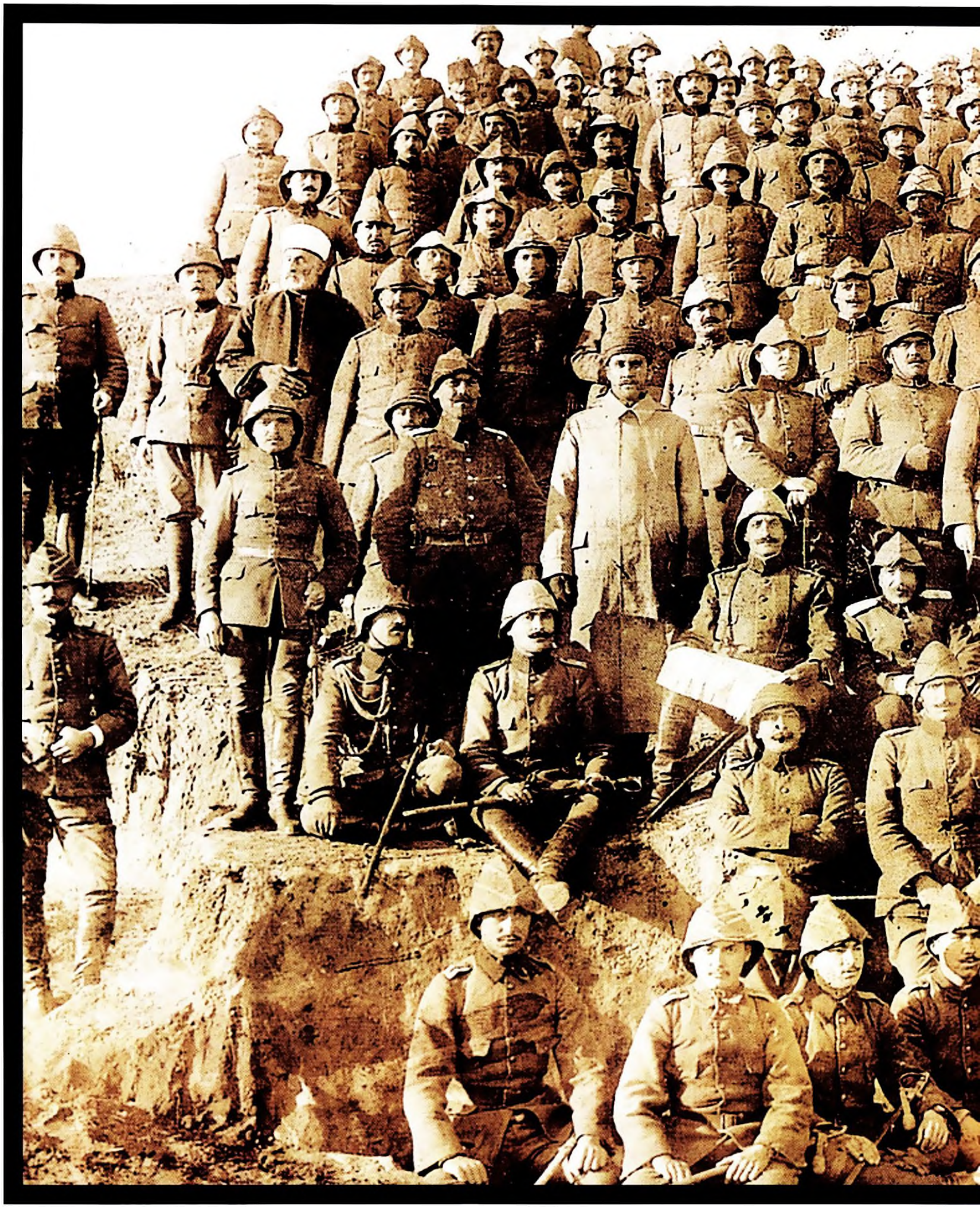

I. Dünya Savaşına Doğru Bir Osmanlı Birliği.

Maltepe Talimgahında Nişan Eğitimi Gören Zabit adayları.

Terakki'nin diğer önemli kişileri başarılı olamamışlar ve özellikle Enver Paşa ile arasındaki rekabet ve anlaşmazlığın bir türlü çözüme kavuşmadığı Mustafa Kemal askeri ateşe olarak Sofya'ya yarı sürgüne gönderilmişti. Diğer önemli bir İttihatçı olan Fethi Bey'de orada bulunmaktaydı. Başta bulunan bu İttihat ve Terakki dörtlüsü ülkeyi batılılaşturacaklarına ve modernleştireceklerine inanmış olan hırslı milliyetçiler olarak görünüyorlardı ancak hırslarının ve kıskançlıklarının da esiri olmaktan kurtulamayacaklardı.

I. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ TÜRK ORDUSU

Osmanlı askeri yapılanmasının özünü, yeniçerilerin kaldırılmasından sonra kurulmuş olan Harbiye Nezareti oluşturuyordu. Bu nezaret askeri faaliyetlerin yürütülmesine ve bu faaliyetlerin gerçekleşmesi için gerekli yapının oluşmasına sağlamaya yönelik daireleri de bünyesinde bulundurmaktaydı. Ancak bu daireler arasında ne yazık ki gerekli olan koordinasyon sağlanamamıştı. 3 Ocak 1914 tarihinden 4 ekim 1918 tarihine kadar Enver Paşa Harbiye Nazırlığı görevinde bulundu. O'nun arkasından da bu görev İzzet Paşa tarafından 11 Kasım 1918 tarihine kadar sürdürülmüştü. Sultan, Osmanlı güçlerinin göstermelik olarak başkumandanı idi. Ancak Enver Paşa Bu görevi de daha sonra vekaleten üstüne almıştı. Kurulan bu nezaret orduya ait her hareketi kontrol etmiyor, bu işlevi yerine getiren birim Genelkurmay karargahı oluyordu.

Türk Genelkurmayı olarak adlandırılan Osmanlı Genelkurmayı, Prusya Genelkurmayı örnek alınarak oluşturulmuş bir genelkurmaydı. Avrupa Ordularında karşılaşılan Klasik genelkurmay modeline uygun olarak personeli kurmay subaylardan oluşuyordu.

Seçilen subaylar İstanbul'daki Harp Akademisi'nde iyi bir kurmay eğitimi alıyorlardı. Eğitimlerini tamamladıktan sonra kurmay olmayan yaşıtlarına göre ek kıdem alarak önemli görevlere atanıyorlardı. Tümen komutanları ile kurmay başkanlarının hemen hemen tümü kurmay subaylardı. Prusya modelinde olduğu gibi Türk Genelkurmayı'ndaki en yetkili makam Genelkurmay Başkanlığı idi. En önemli kurmay dairesi Birinci daire ve Harekât dairesi idi. Genelkurmay başkanına yardım ya da yokluğunda işleri yürütmek için iki Genelkurmay Başkanı Yardımcısı da bulunmaktaydı.

36 piyade tümeninden oluşan faal ordu gücü dört ordunun kolorduları arasında bölünmüştü. Türk kolorduları üç piyade tümeni ile birer adet topçu ve süvari alayından oluşmaktaydı. Türk piyade tümeni üç piyade alayı ile bir topçu alayından müteşekkildi. Dört adet müstahkem mevki komutanlığı vardı; Batı sınır kenti olan Edirne, Çanakkale, İstanbul Boğazı ve Doğu sınır kenti olan Erzurum.

Geri kalan Osmanlı askeri gücü arasında hafif ihtiyat süvari alayları vardı. Bu birlikler 17 Ağustos 1910 tarihinde lağvedilen Hamidiye Süvari birliklerinin yerine kurulmuşlardı. Bu alaylar yedi süvari tugayı ve üç bağımsız alay halinde teşkilatlandırılmıştı. Bünyelerinde Kürtler bazı Türk köylüleri ve tek tük de olsa Ermeniler bulunmaktaydı. İzlenen geleneksel askeri disiplin bu düzensiz birlikler için her zaman sorun olmuştu. Bunu çözmek amacıyla Türk Genelkurmayı yeni kuvvetlerin oluşturulması ile bu sorunu aşmak konusunda oldukça kararlı bir görünüm çizmiştir. 1912 tarihinden sonra bu alay ve tugaylar üzerinde değişikliğe gidilmiş, dört ihtiyat süvari tümeni olarak birleştirilmişler ve savaş esnasında da 3. Ordu birliklerini oluşturmuşlardır.

Ordunun savaş zamanındaki gücüne önemli bir katkı da Jandarma tarafından sağlanmaktaydı. Jandarma teşkilatı Fransız uzmanlarının desteği ile kurulmuş güçlü bir teşkilattı. Görevi esas olarak iç güvenlik sorunları ile uğraşmaktı. Seferberlik durumunda, bu önemli kuvvetin denetimi Dahiliye Nezaretinden, Harbiye Nezaretine devrediliyordu.

Maltepe'de Zabit Namzetleri I. Dünya Savaşı Sırasında Eğitimde.

Ordu Alman Ordusu'na benzer bir ordu idi. Subay ve akademileri, sınıf eğitimi akademileri ve er eğitimi alayları vardı. Türk askerleri hizmetlerinin ilk yarısını bireysel eğitim, ikinci yarısını da birlik eğitimi ile geçiriyorlardı. Bölük ve tabur düzenindeki eğitim çalışmaları yıl boyunca yapılıyor ve her yıl Ekim ayında ordu büyük ölçekli sahra manevraları yapıyordu. Bu çaptaki son manevra 1910 yılında Trakya'da Lüleburgaz yakınlarında yapılmıştı. Manevra I. ve II. Ordu arasında yapılmış 12 gün sürmüştü.

Türk Ordusu'nun gücü en alt ve en üst kademedeki personele bağlıydı. En üst kademede yetişmiş kurmay subaylar çok iyi planlayıcı ve iyi eğitimliydi. Alt kademedekiler de, sert tabiatlı ve büyük zorluklara karşı dayanıklıydılar. Ancak orta kademe Türk Ordusu'nun en zayıf olduğu yerdi. Uzun süre, görev yapan astsubayların olmaması; barış zamanı silah altına alınanların hızlı eğitimini zorlaştırıyordu. Bu durumda profesyonel anlamda bir derinlik olmamasına, sonuç olarak ta sorumluluk alacak yeni liderlerin yetişmemesine yol açıyordu. I. Dünya Savaş'ında Türk Ordusu bu nedenle zor durumlar yaşamıştı.

Maddi olanaklar bazında bakıldığında da ordunun modern bir savaş yapabilecek yeterli donanıma

I. Dünya Savaşı'nda Atış Eğitimi Yapan Zabit Adayları.

Kara Harp Okulu Öğrencilerinden Bir Grup Komutanlarıyla (1914).

Türk Askeri I. Dünya Savaşı'nda Sahra Dürbünüyle Tarassut Yaparken.

sahip olmadığı açıkça görülüyordu. Çoğu tümenin kuruluşunda görünen 24 adet 75mm'lik sahra topundan sadece 21'i veya daha azı mevcuttu. Topçu gücü Fransız Schneider, Alman Krupp ve Avusturya – Macaristan toplarından oluşan bir karmaydı ve yaklaşık 900 parçadan oluşuyordu. Kolordu seviyesinde, kolordu topçusunun üç bataryası için gerekli olan 105mm'lik 12 obüsün büyük kısmı mevcuttu.

Her piyade alayında dört makineli tüfek vardı. Standart sayıya ulaşmak için 200 adet eksik vardı. Tabur ve bölük seviyesin de ise hiç makineli tüfek yoktu ve bu gereksinimin karşılanabilmesi için birkaç bin makineli tüfeğe ihtiyaç vardı.

Destek hizmetleri açısından da Türk Ordusu'nun sıkıntıları vardı. Her tümende bir sıhhiye ünitesi ve her kolordu da dört sahra hastanesi bulunması gerekiyordu. Ancak bunlar hiçbir zaman kuruluş kadrolarına erişemediler. Bununla beraber doktor, ilaç ve tıbbi malzeme eksiklikleri söz konusu idi."

Barış zamanında faal hizmet piyade için üç yıl, topçu ve teknik hizmetlerde dört yıldı. Gayrimüslimler askeri hizmetten muaf tutuluyorlardı. Ancak özel bir askerlik vergisi ödemekte yükümlüydüler. 1914 yılına gelindiğinde zorunlu askerlik süresi hizmet süresi piyade ve süvari için iki yıla, topçu için üç yıla indirilmişti.

Temmuz 1913 ile Ağustos 1913 arasında Türk Ordusu Balkan Savaşları'nda karşılaşılan yıkıcı kayıpların sonucunda yeniden bir örgütlenme içine girdi.

I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı Zabitan Adayları Mitralyoz Başında.

I. Dünya Savaşı'nda Türk ve Alman Subayları Bir Arada.

Bu yenilenme hareketi 1914'ün taarruz yenilgilerini, bununla beraber de 1915'in savunma başarılarının nasıl ortaya çıktığının bir göstergesidir.

Balkan Savaşları'nın sonunda Türk Ordusu'nun durumu dikkatle ele alınmayı gerektiriyordu. Tüm ordular paramparça olmuştu. Kolorduların düzeni bozulmuş bununla beraberde piyade tümenlerinin muhabere kuvvetleri arasında oldukça büyük farklar ortaya çıkmıştı. Eğitimler ve silah alımları durmuştu. Türk Sahra ordusunun bütününe yakın bir bölümü de Avrupa'da ve Türk Trakyasında konuşlanmıştı. Bu durum büyük endişelerin ortaya çıkmasına yol açıyordu. Bütün bunlar göz önüne alındığında, Enver Paşa'nın da düşüncesinde askeri bir yeniden örgütlenme zorunlu bir hal aldı.

Ordunun Yeniden Yapılandırılması ve Almanlar

Türk Ordusu'nun yeniden yapılanmasında Alman Askeri Heyeti'nin rolü oldukça büyük olmuştu. Misyon Tümgeneral Otto Liman Von Sanders komutasındaki yaklaşık 30 subay ve 40 askerden oluşmaktaydı.

Üç Türk piyade tümeni Alman komutanlara verildi. Bu tümenler sırasıyla; 3. Piyade Tümeni (Albay Bronsort von Schellendorf), 5. Piyade Tümeni (Albay Zadernstarn) ve 10. Piyade tümeni (Albay Trannier) idi. Bunu takibende Yarbay Nikolai ve Yüzbaşı Stange 3. Topçu ve 8. Piyade Alaylarının komutanlıklarına getirildiler.

İnşallah Madalyası. Osmanlı Ordusuna Destek Amacıyla Üretilmiştir (1915).

Mareşal Mackensen İstanbul'da.

1'inci, 4'üncü ve 9'uncu Kolordulara da kurmay başkanları olarak iyi eğitimli Alman kurmay subayları tayin edildi. Bu düzenlemeler ile Almanların sağladığı yeteneğin büyük kısmı I., II. ve III. ordulardaki taktik görevlere aktarılmış oldu. I. Kolordu bu yardımın en büyük kısmından yararlanmıştı.

Liman von Sanders daha sonra aldığı bir karar ile Albay Bronsort Sehellendorf'u Genelkurmay Başkanı Birinci Yardımcısı makamına getirdi. Bu konum Bronsort von Sehellendorf'a Osmanlı Orduları üzerinde büyük bir hâkimiyet gücü sağlamıştı. Bununla beraber, Liman Von Sanders'in 1914 yılının sonbaharında İstanbul'da bulunmakta olan I. Ordu'nun komutanlığına getirilmesi, O'nun olayların seyrini sadece uzaktan takip etmekle yetinmesine neden olmuştu.

Savaşa Doğru

Balkan Savaşları Osmanlı açısından oldukça olumsuz sonuçlar doğurmuştu. Toprakların yüzde 32.7'si ve nüfusunun da yüzde 20'sini yitirmişti Bununla beraber İmparatorluk iflasın eşiğinde olmakla beraber ordu da aldığı yenilginin maddi ve manevi yaralarını henüz saramamıştı. Ayrıca bu durum müttefikler tarafından bir avantaj olarak da görülmekteydi. Osmanlı savaş öncesi bu olumsuzluklar içersinde yer almaktaydı ancak yine de savaşa girecekti. Bu savaşa girerken Osmanlı kaybettiği toprakları tekrar kazanmak gibi bir amaca sahip değildi. Bir tek amaç vardı o da İmparatorluğun toprak bütünlüğünü korumaktı.

28 Haziran 1914 tarihi; Dünya açısından oldukça önemli gelişmelerin başladığı bir tarih olarak ele

مبارك اردوی عثمانیه

Mübarek Orduyu Osmaniye (Harem-i Şerif Muhammed Said'in, Osmanlı Ordusu'nu I. Cihan Harbindeki Muzafferiyeti için Yayınladığı Beyanname. 1916).

Fatih Camii'nde Şeyhülislam Tarafından Cihat-ı Mukaddesin İlan Edilmesi.

alınabilir. Arşidük Ferdinand'ın Saraybosna'da katledildiği anı gösteren bu tarihle beraber, Avrupa'da savaşa doğru sürüklenmeye başlamıştı. Yaşanan bu olayla beraber Üçlü İttifakın (Entente Cardiale – Fransa, Büyük Britanya ve Rusya) genel askeri seferberlikleri izlemeleri hızlandırılmıştı. Savaş 1 Ağustos 1914 günü Almanya'nın Rusya'ya savaş ilanı ile başladı. Türkiye olayların akışından uzak durmakta ve dikkatli bir izleyici olarak da olayları takip eden bir konumda durmayı tercih etmekteydi.

I. Dünya Savaşı İttifak Rozetleri.

I. Dünya Savaşı İttifak Rozetleri

Bununla beraber her iki tarafta, Osmanlının alabileceği pozisyonlara dair karışık görüşler içerisine girmişlerdi. Fakat Almanya 1914 yazında tüm olayları etkileyecek bir başarıya imza atmıştı.

Temmuz sonu itibariyle Osmanlı Harbiye Nazırı Enver Paşa ile işlerliği olan bir mutabakat elde etmişlerdi. Bu mutabakat daha sonrasında gizli bir askeri antlaşmaya dönüştü.

"Gizli İttifak Antlaşması" 2 Ağustos 1914 tarihinde Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanmıştır. Kayzer Wilhelm tarafından yürütülmüş olan antlaşma görüşmelerin vardığı noktalardan büyük huzursuzluk duyan Sait Halim Türkiye'nin ittifak sürecine katılmasını desteklemiyordu. Ancak bununla beraber de itilaf devletlerine de eğilimli idi.

9 Ağustos günü Enver Paşa, Cavit Bey, Cemal Paşa ve Talat Paşa'nın katıldıkları bir toplantıda Sait Halim, antlaşmanın Almanya'nın desteklemesi için savaşa girmelerini gerektirmediğini açıkça dile getirdi.

Sait Halim Almanya ile yapılan antlaşma metninin hukukçularca incelenmesini istedi. İtilaf devletlerinin Türkiye'nin tarafsızlığına ikna edilmesini, bununla beraber Bulgaristan ve Romanya ile de antlaşmalar yapılmasını istiyordu.

Sait Halim; Almanların siyasi ve askeri işlere karışmasından ve yapılan antlaşmanın varlığından da rahatsızlık duyuyordu. Sait Halim'in amacı savaşın kimin lehine değişeceği netleşene kadar Osmanlı'nın tarafsızlığını korumaktı.

Bu isteğini de bir nevi başarmıştı. Ancak 2 Ağustos 1914 tarihinde Tümamiral Wilhelm Souchon, Sait Halim'in denetimini bozacaktı.

Tümamiral Wilhelm Souchon Alman İmparatorluk Donanması Akdeniz Filosu Komutanı idi. 2 Ağustos 1914 günü Çanakkale'ye gelmiş ve İngiliz donanmasına karşı büyük bir üstünlük sağlamıştı.

24 Eylül'de Souchon'a, Osmanlı donanması Tümamirali unvanı verildi. Filosunun gönderlerine Türk bayrağı çekilmiş, Alman mürettebata da fes giydirilmişti.

Souchon'un, Enver Paşa ile gizli ve gayri resmi samimi bir ilişkisi olduğu düşünülmekteydi. Bunu destekleyici olarak da 14 Eylül (25 Ekim'de) 1914 tarihin de gemilere Karadeniz'e çıkacak Rus gemilerine hücum izninin Cemal Paşa'dan değil de, Enver

Paşa'dan gelmesinin, açıklığa kavuşmaması gösterilmektedir.

Aslında genel düşünce zamanın Türklerden yana olduğu idi. Genel çoğunluk en iyi yolun, gelişmelerin seyrini beklemek olduğu fikrinde uzlaşıyordu.

26 Ekim'de Osmanlı Donanması bir keşif tatbikatı için emir almıştı. Ancak Souchon'a mühürlü bir zarfın içinde ayrı bir emir gönderilmişti. 28 Ekim'de Osmanlı filosu 4 ayrı güce ayrılarak Rusya kıyılarında farklı hedeflere yöneldi. Koramiral Souchon 29 Ekim 1914 sabah 6:30'da birkaç Türk destroyerinin refakatinde bulunan Geoben ve Sivastopol'daki kıyı bataryalarına ateş açtı. Hamidiye kruvazörü de 6.30'da Feodosya'ya(Kefe) gelerek yerel yöneticilere uyarı da bulundu. Saat 9:00'da Hamidiye bir saat süreyle ateş açtı ve sonrasın da Yalta'ya giderek burada bulunan birkaç küçük Rus gemisini batırdı. Bunun arkasından iki Türk destroyeri Odesseya saldırı da bulundular ve iki Rus gambotunu batırdılar. Breslau kruvazörü ve ona eşlik eden bir destroyer Novorossisk'e gelerek yerel yetkilileri uyardı. Gemiler bunun ardından kıyı bataryalarını ateşe tuttular. Limanda bulunmakta olan yedi gemi hasar gördü ve içlerinden biri de battı. Bu saldırıyı takibende 1Ağustos tarihinde Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan etti.

Amiral Wilhelm Souchon

Yapılan bu saldırılar Osmanlı liderleri arasında oldukça büyük bir krizin çıkmasına yol açmıştı. Sait Halim Paşa ve Cavit Bey, gerçekleştirdiği bu hareketten dolayı Enver Bey'i protesto etti. İlerleyen günlerde de istifalar sunulmuştu ve bu büyük bir kargaşaya neden olmuştu. Aslında Enver Paşa dışında kabinedeki herkes donanma harekatına karşı çıkmıştı. Bu durum Talat Bey tarafından Wangenheim'a iletilmişti. Türkiye'nin savaşa girmesinde Enver Paşa dışında herkes isteksizdi.

I. DÜNYA SAVAŞI

SAVAŞ BAŞLIYOR (1914-1915)

I. Dünya Savaşı'na girmeye karar veren Osmanlı Devleti'nde Ordu gençleştirilmişti. Harbiye Nazırı ve Başkomutan Enver Paşa 33 yaşında idi. Ordunun diğer komutanları; Başkomutan Birinci Yardımcısı Hafız Hakkı Paşa, İkinci Yardımcısı Kaymakam Nihat Bey, Harekat Şube Müdürü Binbaşı Ali İhsan Paşa, Haberalma Şube Müdürü de Binbaşı Kazım Karabekir'di.

Hepsi genç, milliyetçi ve iyi eğitimli Kurmay Subaydılar. Ancak yiyecek, giyecek ve sağlık gibi önemli olan konulardaki zafiyet üst rütbeli komutanlardan saklanıyordu. Bu büyük bir hata idi. Savaşın Başlangıç günlerindeki diğer büyük bir hata da savunma gücünün iyi olarak hesaplanmamış olması idi. Bu nedenle bazı bölgelerde yeterli güç bulunmamakta, örneğin Şattülarap da durum böyleydi ve dolayısıyla İngilizler burada gayet güzel tahkimat yaparak askerlerini konuşlandırmışlar ve savaşın devamı boyunca Mezepotamya'da ciddi bir tehlike olarak kalmışlar ve devamlı bir tehdit unsuru olmuşlardır. Ayrıca savaş dönemi içinde karargah görevlerini bırakarak cephede bulunmayı yeğleyen Enver Paşa ve Cemal Paşa gibi komutanların bu davranışları da büyük hata idi. Vatan severlik duyguları ile birleşen cesaret, bu komutanların ön saflarda olmalarını sağladıysa da bu önemli günlerde en üst komuta karargahının zayıf düşmesine, liderliğin boşalmasına neden olmuştu.

Trakya bölgesinde oldukça büyük bir Türk gücü bırakılmıştı. Bunun en önemli nedeni Mısır'dan gelen haberlerdi. Bu haberler İngilizlerin, Çanakkale'ye karşı bir saldırıya geçecekleri doğrultusundaydı ve bu haberlerin doğruluğu kendini 1915 ilkbaharında kendini gösterecekti.

I. Dünya Savaşında Süveyş Kanalı Cephesinde Türk Topçu Birlikleri

Savaşa katılan bütün tarafların ilk taarruzları gibi, Türk taarruzları da istenildiği gibi gerçekleşmemişti. Özellikle 3. Ordu Sarıkamış'taki kış taarruzunda yıkıcı kayıplara uğramıştı ancak buradaki istikrar kısa sürede sağlanmış ve 3. Ordu için yardımlar gönderilmeye başlamıştı. Mezopotamya, Basra ve Kurna kaybedilmişti. Ancak İngilizler Bağdat'a ulaşma konusunda aceleci davranmamışlardı. Türk birlikleri de bu bölgede hedeflerine henüz ulaşamamışlardı. 4. Ordu Sina'da Süveyş Kanalı'na yönelik harekat başarısızlık ile sonuçlanmış ancak çok fazla kayıp verilmemişti. 1915 sonlarına gelindiğinde, yapılan değerlendirmeler Türk Ordusunun durumunun ciddi ancak çok kötü olmadığı yönünde idi.

Türk Ordusu bu arada savaşa hazırlanmak fırsatını bulabilmişti. Lojistik yönden sıkıntılar olsa da, büyük birliklerin yapısı sağlamdı.

Sarıkamış bölgesi askeri olarak değerlendirildiğinde -Türk 3. Ordusu bölgesi olarak da ele alınacaktır- oldukça engebeli bir bölgeydi. Yüksek bir arazi yapısı vardı. Bununla beraber arazi bozkır yapıya sahipti. Ulaşım elverişli değildi, bu da harekat alanını kısıtlıyor, sıcaklığın kışın -40 dereceyi bulması

Sina Cephesinde Cephane ve Sıhhiye Malzemesi Nakliyatı.

Türk Askerleri Sina Cephesinde.

ve kar kalınlığının üç ile dört metre arasında değişmesi durumu daha da zorlaştırıyordu. 5 milyona yakın bir nüfus vardı ve bunun çoğunluğunu Anadolu Türkleri ile kalabalık bir Ermeni nüfus oluşturmaktaydı. Bununla beraber Rum nüfus da burada bulunmaktaydı. Bölge halkı ekonomik açıdan ele alındığında oldukça fakirdi.

Bu bölge askeri açıdan değerlendirildiğinde savunma operasyonları açısından uygun bir alan olarak görülmekteydi. Hareket alanını kısıtlayan vadiler ilerlemeyi engelleyebilir, çıplak arazinin de savunma ateşi açısından değerlendirilebileceği düşüncesi yaygındı. Ancak bunların gerçekleşebilmesi için araziyi iyi tanıyan ve iyi bir biçimde donatılmış asker gücüne ihtiyaç duyulmaktaydı. Bunun yanı sıra yapılacak olan harekatlar mevsime göre ayarlanacaktı ve kış koşulları düşünüldüğünde, bu durum özel olarak donatılmış birliklere, yiyeceğe, yakıta ihtiyaç duyul-

Asâkir-i Osmaniye'nin Süveyş Kanalında Kantara Mevkiindeki Hücumu.

Sina Cephesinde Teftiş Sırasında Bir Türk Alayı.

ması anlamına gelmekteydi. Ayrıca;bu koşulları idare edebilecek güçte dinamik bir liderlik yapısına da ihtiyaç vardı.

Tüm bunlar, bölgenin oldukça elverişsiz koşullara sahip olduğunun bir göstergesiydi. Ruslar ile ilk çatışmalar bu bölgede olacaktı. Ancak bunun nedeni tam olarak bilinmemektedir. Bununla beraber iki neden ise oldukça göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki 1878 kayıplarının tekrar elde edilmek istenmesi ve Panturanizmin politik hedeflerine destek olunması düşüncesidir. Bunlar dönemin kaynakları incelendiğinde kanıtlanabilen nedenler olmasa da, dönem

değerlendirilmeleri yapıldığında ağırlıklı olarak düşünülen seçeneklerdir. Ancak asıl neden tabi ki Rus Ordusunun büyük ölçüde imha edilmesi düşüncesi olmuştur. Hücum harekatının ilk hedefleri de sınırın 50 kilometre ötesindeki kilit önemi olan şehirler ile, 110 kilometre ötede bulunan eski Türk şehirleri olarak belirlenmiştir. Bu hedefler ve mücadele Almanlar içinde oldukça büyük önem taşımıştır.

Rusların Osanlı Devleti'ne Savaş ilan etmesiyle birlikte 1914 yılının Kasım ayının ilk günü çatışmalar başladı ve akabinde Erzurum yolu Rusların eline geçti.

Doğu Cephesinde (Erzurum) Bir Topçu Bataryası.

Erzurum-Sarıkamış yolunda 25 km derinliğinde bir çıkıntıda Ruslar durdurulmuş ve cephede istikrar sağlanmıştı.

12 Aralık 1914 tarihinde Enver Paşa Erzurum'a gelerek harekatın planlanmasına bizzat katılmıştı. Çünkü 3. Ordu'nun aldığı kayıplar büyük bir endişe yaratmaktaydı. 3. Ordu Karadeniz'den Van'a kadar olan büyük bir sorumluluk sahası içinde birçok sorun bulunmaktaydı. Bununla beraber O'nun düşüncesinde bu durumla başa çıkabilecek güçte ve kendisinin de güvenebileceği komutanların buraya yerleştirilmesi vardı. O anki liderlerden memnun değildi ve bunun üzerine, 9. Kolordu Komutanı Ahmet Fevzi Paşa'yı emekli edip yerine 34. Piyade Tümeni komutanı Albay İhsan'ı (Paşa) getirdi. Hafız Hakkı Bey'i de 10. Kolordu Komutanlığına getirdi.

Sarıkamış Muharebeleri

Büyük bir harekat planlandı ve bunun hazırlıklarına hemen başlanıldı. Aralık 1914 tarihine bakıldığında 3. Ordunun yaklaşık 150.000 personeli vardı. Ancak bunların çoğunluğu Erzurum Kalesi'nde bulunmaktaydı ve yapılan çetin muharebeler bazı taburlarının zayıflamasına neden olmuş, cephane de oldukça azalmıştı. Bu durumu düzeltmek amaçlı 11. Kolorduya üç sınır taburu ve dört Jandarma taburu tahsis edilmişti.Ştanke Bey Kuvvetleri'de 10. Kolordu emrine girmişti. En son haliyle 3. Ordu 76 bine yakın asker, 75 makineli tüfek ve 220 topla taarruz harekatına hazırdı.

Türkler Rus Kuvvetlerinin 84 Piyade Taburu'na ve 65 bin tüfeğe sahip oldukları istihbaratını almışlardı. Rusların ayrıca 36 Süvari Taburu ve 170 kadar topunun olması kuvvetle muhtemeldi. Bu duruma göre Türk Kuvvetleri Ruslara karşı daha güçlü bir durumdaydı. Ancak Rusların 100 bin kişilik bir takviye gücünü her zaman devreye sokma ihtimali vardı.

22 Aralık sabahı harekata başlandı. 10. Kolordu sabah saat 4 sularında Oltu'ya doğru hareket etti. 9. Kolordu tümenleri sabah 6 ile 8 arasında hücum etmeye başladı. 11. Kolordu da sabah saat 9 sularında hücuma geçti. 24 Aralık tarihinde 9. Aralık Sarıkamış'ın dış mahallelerine ulaşmış. 10. Kolordu da güneydoğu'ya dönerek Sarıkamış'ı kuşatacağı noktaya varmıştı. 28 Aralık günü 10. Kolordu Sarıkamış-Kars yolu üzerinde tıkama mevzilerini ele geçirdi.

Ancak 11. Kolordunun hücumları yeterince ve Rusların ileri mevzilerini tespit etme görevini yerine getirememişti. Bunu kullanan Ruslar Erzurum Önündeki hatlarından birkaçını çekerek Türkler gelmeden önce Sarıkamış'a gönderdiler. Bununla beraber 10. Kolordunun daha fazla ilerlemesini engellemek için Rus takviyeleri hızla Benliahmet'e gönderilmişti.

29 Aralık tarihinde 3. Ordu için sonuç çok başarılıydı.

Miralay Ali İhsan Bey (Sonra Paşa).

2 Ocak 1915 günü Ruslar tekrar taarruzlarını başlattılar. Bu saldırı Türklerin durumunun umutsuz bir hal almasına yol açmıştı. Enver Paşa 9. ve 10. Kolorduları "Sol Kanat" adı verilen tek bir grup halinde birleştirerek komutanlığa da Hakkı Bey'i getirdi ve Tuğgeneralliğe yükseltti.

4 Ocak günü Rus hücumları iki Türk kolordusunu küçük bir bölgeye sıkıştırmıştı. Bunun üzerine Enver Paşa çekilmeyi emretti. 17., 28., 29. Piyade Tümenleri ile 9. Kolordu Karargahı teslim olmak zorunda kaldı. Ali İhsan Paşa, Kurmay Başkanı Albay Şerif esir düşmüşlerdi. 3. Ordu bir gece de muharebe gücünün üçte birini yitirmişti ve kayıplar dehşet verici bir seviyeye varmıştı.

Enver Paşa 8 Ocak günü 3. Ordudan ayrıldı. Giderken de oldukça etkili bir konuşma yaparak, düşmanla mücadelenin yanı sıra hava koşulları ve arazi ile de büyük bir savaş verdiklerini söyleyerek 3. Orduyu övmüş ve tebrik etmişti.

Harekât yüksek maliyetli ve çetin geçmişti. Türk kayıpları konusunda en çok kullanılan Batı kaynağına göre kayıpların düzeyi 90.000 ölü ve 40.000 ila 50.000 esirdi.

Türk resmi tarihine göre ise kayıplar 40.000 civarındaydı.

Tasarlanan bu sefer aslında birçok bakımdan başarılı bir harekattı. Ön planlama safhaları ele alındığında, İstanbul'dan gelen takviyeler de dahil olmak üzere, oldukça kısa bir süre de hücum amaçlı üç kolordunun yığınağı tamamlanmıştı. Hatalı olunan yer ise Ruslara dair yapılan hesaplamalardı. Türkler 28 Aralık 1914 gününe kadar her şeyi oldukça iyi yürütmüşlerdi ancak Rusların Sarıkamış'a tam zamanında destek güç göndermeleri Türklerin hesaplarını altüst etmişti. Bu durum Türk planının başarısız olmasında oldukça önemli bir etkendi. Bir başka nokta ise; plan bazı komutanların hatası yüzünden tam olarak tatbik edilememişti.

Ancak Türklerin gösterebilecekleri performansın en iyisini sergiledikleri de unutulmamalıdır. Sonuç olarak 9. ve 10. Kolorduları intikallerini oldukça güç koşullar altında gerçekleştirmişlerdi. Ayrıca üç Türk Ordusu arasında koordinasyon açısından da eksiklikler bulunmaktaydı ve her olumsuz koşula rağmen kumandanlar kuvvetlerinin büyük bölümünü doğru noktalara hızla getirebilmişlerdi. Bu durumu daha da düzeltmek neredeyse imkansızdı. Kaybedilmenin temel nedeni daha önce de değinildiği gibi Ruslara dair yapılan fikir yürütmenin hesaplandığı gibi olmamasıydı.

Yaşanılan bu yenilginin ardından Türkler, Rusların Erzurum'a karşı topyekün bir saldırıya geçecekleri düşüncesini taşımaya başlamışlardı. Bunun için Hafız Hakkı Bey orduyu toparlamaya yönelik tedbirler almaya başladı. Ayrıca Rusların Sarıkamış'da elde etmiş olduğu başarı onları cesaretlendirmiş, yıkıcı eylemlerini artırmışlar bu durum Ermenilerinde hareketlenmesine ve 3. Ordu bölgesinde sorun çıkarmalarına neden olmuştu. Alınan istihbaratlar buraya önemli sayıda silah takviyesi olduğunu gösteriyordu ve yetkililer çıkabilecek olan silahlı bir ayaklanmanın kaygısını ve endişesini taşıyorlardı.

Ancak 1915 Şubat'ında öldürücü salgın hastalık başladı. 3. Ordu Bölgesi'nde ortaya benekli tifüs salgını çıkmıştı. 3. Ordu'nun yeni terfi etmiş komutanı olan Tuğgeneral Hafız Hakkı Bey'de 12 Şubat günü bu salgından hayatını kaybetti. 3. ordu için Trakya'dan ek takviyeler yola çıkarılmıştı.

Doğu Cephesinde Muharebe Hazırlığı Yapan Türk Askerleri Toplanma Bölgesinde.

Enver Paşa 11 Aralık 1914 tarihinde yeniden bir geçici kuvvetin hazırlanmasını emretti. Bu kuvvet 2. Kolordu İstihbarat Şube Başkanı Yarbay Kazım Bey (Korgeneral Kazım Karabekir) komutasında Edirne'de ki 2. Kolordu birliklerinden, Kazım Bey tümeni adı altında kuruldu. Kuvvet 19 Aralık tarihinde trenle İstanbul'dan ayrıldı ve Halep'e doğru yola çıktı. Kazım Bey Tümeni'ne "I. Kuvve-i Seferiye" adı verildi.

Ancak 3. Ordunun 1914 yılında gerçekleştirdiği kış taarruzu ve 1915 yılının başlarındaki toparlanışını Stanke Bey Müfrezesine değinmeden geçmemek gerekmektedir. Stanke Bey Müfrezesi Şarıkamış taarruzuna destek amaçlı ve 10. Kolorduya yardım için doğuya doğru bir hücum gerçekleştirmişti. 27 Aralık tarihinde de 8. Piyade Alayının yardımıyla oldukça büyük önemi olan Ardahan'ı ele geçirmişti. Ancak yeterli güce sahip olamadığı için ve bu başarıya destek verebilecek güç bulunmadığından birkaç gün sonra Rus piyade alayı Ardahan'a karşı bir taarruza geçmiş ve müfrezeyi geri çekilmeye mecbur etti. Ancak kuvvetleri günden güne artan Rus birliklerini de 2 aya yakın bir süre oyalamayı başararak, 1 Mart 1915 tarihinde çıkış noktasına geri dönmeyi başardı. Stanke Bey Müfrezesi 7-16 Mart tarihlerinde de Rus 19. Türkistan Ordusunun ağır hücumlarına uğramasına rağmen on kilometre kadar çekildi ve ondan beklenenin daha fazlasını gerçekleştirerek görevini tamamlamış oldu.

Mart ayına gelindiğinde Türk Jandarma Birlikleri Rusların saldırısına maaruz kalarak bir kaç ay Kotur'da kalmaya mecbur oldular.

Nisan ayında da Osmanlı Kuvvetleri Enver'in İran'ı istila planını gerçekleştiremeden geri çekildiler. Enver Paşa'nın bu arzusu bütün çabalara rağmen gerçekleştirilemedi. Ancak bu harekat ilerde tekrar hayata geçirilecekti.

Güney Doğuda Durum

I. Dünya Savaş'ında Mezopotamya savaşlarının hareket sahası Fırat ve Dicle nehirlerinin geçtiği topraklardı.

Osmanlılar bölgeyi, Musul, Bağdat ve Basra etrafında üç vilayete bölmüşlerdi. Türk Genelkurmay'ı bölgeyi Musul'da bulunan 12. Kolordu ve Bağdat'taki 13. Kolordu ile savunuyordu.

1914 sonbaharının başlarında Türk Genelkurmay'ı Türkiye'nin Britanya ile de yakın savaşta olacağını gördü ve Kasım 1914'de gecikmiş bir şekilde, Hint Ordusu'nun İran körfezindeki İngiliz Petrol çıkarlarını korumak için Şettülarap'a kuvvet çıkarma planlarından haberdar oldu.

Türkler İngiliz taarruzu beklemek üzere Süleyman Askeri Bey'in komutasında 38. Piyade Tümeni'nin bölümlerini Şettülarap'ın ağzına gönderdiler.

İngiliz komutan General Dalomain, 31 Ekim günü çatışmanın başlatılması emrini aldı. Donanma Fas'taki eski kaleyi bombaladı ve 6 Kasım'da asker çıkararak burayı aldı. Bundan cesaretle de Basra'yı ele geçirmeye karar vererek 20 Kasım'da 1200 esir vererek Türklerin buradan çekilmesini sağladı.

9 Aralık 1914 günü Kırna'nın düşmesiyle 38. Piyade Tümeni mağlup oldu ve Kütül Amare'ye geri çekildi.

Bu durum üzerine Enver Paşa Yarbay Süleyman Askeri Bey'e cepheye gitme emri verdi. Süleyman Askeri 2 Ocak tarihinde Irak Bölge Komutanlığına getirildi. Türk Genelkurmay'ı 35. piyade tümenine Mezopotamya'ya dönme emri verdi. Bu sayede Süleyman Askeri ordusunu iki katlı bir savunma yapacak şekilde düzenleyebildi. 38. piyade tümeni takviye edilerek daha etkili bir güç halini aldı. Bu kuvvetlerin yerini almasıyla Mezopotamya cephesinde durum düzeldi.

Süveyş Kanalı

Enver Paşa'nın Süveyş Kanalı'na yapılacak olan taarruz harekâtı ile ilgili planı onaylamasıyla beraber, bu bölgenin üzerinde hazırlanmakta olan planda olgunlaştırılma sürecine girdi. Bu plana göre tek bir piyade tümeni İsmaile'yi işgal edecek ve bu tümen ikinci

1. Dünya Savaşında Silah Çatmış Türk Askerleri.

I. Dünya Savaşı'nda Bir Süvari Birliği.

bir piyade tümeni tarafından desteklenerek ve her iki kanatta, Kanal'ın doğu yakasında kalacak olan iki ek piyade tümeni tarafından takviye görecekdi.

İleri harekât 14 Ocak günü başladı ve iki hafta boyunca ilerlemeye devam edildi.

Kazım Karabekir Paşa

2 Şubat günü 25. Tümen Süveyş Kanalı'nın doğu yakasındaki hücum çıkış bölgesine gelindi.

Türkler bütün birliklerde tam bir başarı sağladılar. Fakat suya girildikten sonra bir İngiliz gözetleme noktası onları fark etti ve derhal ateş açtı. Bu durum hassasiyetle hazırlanan hücum planının bir anda bozulmasına neden oldu.

3 Şubat günü boyunca Türkler, Hintli ve Sudanlı askerlerin hücumlarına karşı köprü başlarını tuttular. Ancak aynı gün öğleden sonra saat 16:00 sıralarında İngilizlerin hızla üstünlük sağladıkları görüldü.

Yaklaşık 300 Türk askeri esir düştü. Türk kayıpları azdı; 192 ölü, 281 yaralı ve 272 kayıp ve esir ile toplam kayıp 1300 kişiydi.

Şubat 1915 yılı Şubat ayının ortalarına gelindiği sıralarda 8. Kolordu tekrar Gazze'ye çekildi ve 10. Piyade Tümeni Beytüllahim'de ki antik kuyulara kadar uzanan bir Türk savunma hattının ucuna konuşlandırıldı. Süveyş Kanalı'na düzenlenen Türk hücumu başarısızlık ile sonuçlanmıştı. 1915 yılının ilerleyen tarihlerinde 8., 10. ve 25. Piyade Tümenleri daha kritik bir durum sergileyen Gelibolu cephesine çekilmişti. Bu durum 4. Ordunun eğitimli tümenlerinden eksik kalması demek olucaktı.

Çanakkale Savaşları Öncesi ve Savaş'ın Başlaması

Çanakkale'nin savunulması Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı'na sorumluluğundaydı. Komutanı ise Cevat Bey'di (Çobanlı) Bu eski kaleler üç adet ağır ve orta topçu alayından oluşan bir tugaydan meydana gelen bir kale komutanlığı idi. Yarımadanın hemen kuzeyinde Türk 3. Kolordu Marmara Denizi

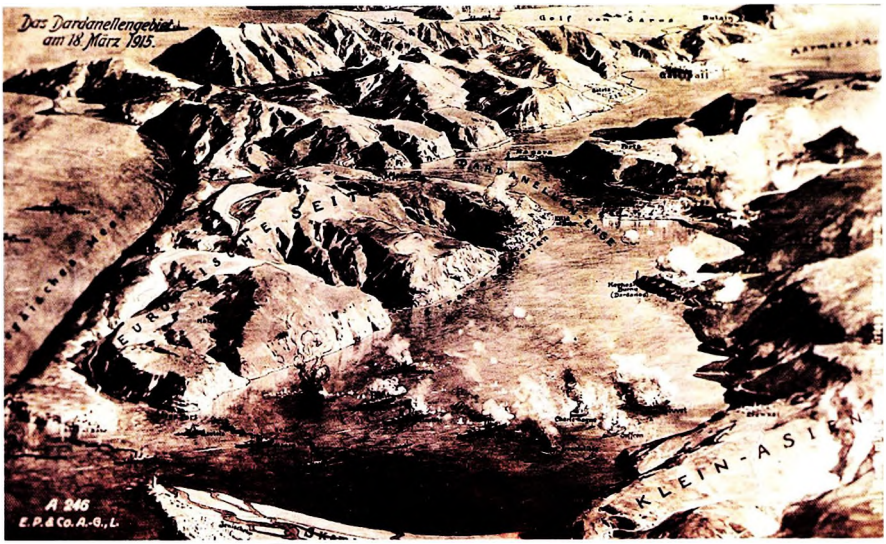

Çanakkale Boğazı ve Deniz Savaşlarının Temsili Resmi (18 Mart 1918).

kıyılarındaki Tekirdağ garnizon kentinde bulunuyordu. Bu kolordu Türk Ordusu'nda 1912 – 1913 Balkan Savaşları'na katılan kolorduydu.

1914 Ağustosu'nda bu büyük birliklerin hiçbiri savaşa tam olarak hazır değildi. Türk Genelkurmayı, Türkiye savaşta olmamasına rağmen seferberlik ilan etme kararı almıştı.

Alınan bu karara ve bu kararın doğrultusunda yapılan hazırlıklara rağmen Çanakkale Savunması zayıf durumda idi. 3 Kasım'da Kraliyet Donanması Çanakkale gerisindeki Türk kalelerini kısa bir bombardımana tuttu. Yapılan bu hücumun herhangi bir askeri amacı yoktu ancak bu saldırı Türk Genelkurmayını telaşlandırmaya ve savunma tedbirlerini hızlandırmaya ikna edici bir uyarı halini almıştı.

İç savunma mevzileri çok güçlüydü ve 70 ağır top ile 6 orta toptan oluşmaktaydı; ancak, dış savunma hattında olduğu gibi büyük bölümü eski ve cephaneleri kısıtlıydı. 3 Kasım tarihindeki bombardımanı takiben Kale Komutanı Cevat Paşa istihkamlarının iyileştirmeye ihtiyacı olduğunu açık bir şekilde görmüştü.

Şubat 1915'te Kraliyet Donanması harekata geçti ve 25 Şubat'ta İngilizler bombardıman ile terk edilmiş durumda olan Kumkale ve Sedülbahir kalelerine asker çıkardı. Bu durum Türkleri hazırlıkları daha hızlı bir şekilde gerçekleştirmeye itti. Edirne ve Erzurum kalelerinden takviye silahlar getirtildi.

Üç savunma grubu oluşturulmuştu. Birincisi, Çanakkale'ye girecek olan düşman zırhlılarını ateş altına alacak seyyar obüs grupları, ikincisi ise sık aralıklar halinde döşenmiş ve seri ateşli toplar, üçüncüsü de sıkı bir şekilde korunmakta olan sualtı mayın hatları ve denizaltı engel ağlarıydı. Ağır savunma toplarından oluşan iç savunma mevzileri de, mayın hatlarından geçmeyi başaran gemileri saf dışı edecekti. Sabit kale mevzilerinde 82 adet, kıyılardaki topçu mevzilerinde ise ayrıca 230 adet top bulunmaktaydı.

18 Mart 1915 tarihinde Müttefikler Çanakkale'den Marmara Denizi'ne girmek için bir girişimde bulundular. Mayın tarayıcılar kullanmak suretiyle Boğaz'ı zorladılar. İngiliz – Fransız muharebe gemileri de Türk kalelerinin çoğunu susturmuşlardı, ancak 8. Topçu alayının 150mm'lik obüslerinin eğik yollu atışları etkili olmaya devam ediyordu. Zırhlılar mayın tarlalarında yol vermek istedikleri anda filo beklemediği bir felaket ile karşı karşıya kaldı. Üç Müttefik zırhlısı birbiri ardına yeni döşenmiş paralel mayın hattında çarparak parçalandı. Bu durum Türklerin

1. Dünya Savaşı Sırasında Sancaklı Bir Askeri Birliğimiz.

sabit kalelere dönmesi ve tekrar top ateşine başlamasına yol açmış ve müttefiklerin beklemedikleri kayıplar vererek, donanmanın tek başına Çanakkale'den geçemeyeceğini anlamalarını göstermişti.

Müttefiklerin 18 Mart'ta Çanakkale'yi geçme fikri, Enver Paşa'nın Çanakkale Boğazı'nın savunulması

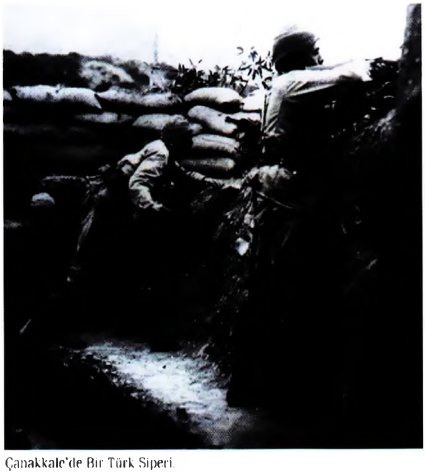

Çanakkale'de Bir Türk Siperi.

için yeni bir ordu karargahı kurması yönünde karar almasını sağlamıştı. 24 Mart 1915'te Türk Genelkurmayı Türk 5. Ordusunu faal hale getirdi.

Liman von Sanders'te 5. Ordu'nun komutasını aldı. Liman von Sanders 26 Mart günü denizyoluyla Gelibolu'ya geldi, ve Esat Paşa'nın 3. Kolordu karargahına yerleşti.

Yeni 3. Ordu güçlü bir kuvvetti. Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı ise başlangıçta olduğu gibi görevine devam ediyordu. Bununla beraber Yeni 5. Ordunun karargahı Gelibolu'da kaldı. Cevat Bey'in Müstahkem Mevki Komutanlığı kalelere ve diğer topçu bataryalarına komutaya devam ediyordu. Liman von Sanders'de yeni ordu bölgesindeki taktik durumu iyileştirmek üzere aralıksız Müttefik çıkarmasına karşı hazırlanmak için elindeki süreyi iyi kullanmıştı.

5. Ordu muhtemel çıkarma kıyılarına bakan kısımlarda yapılmış mevzilerde hafif piyadeden oluşan bir perdeleme kuvveti tutmaktaydı. Kıyıların üç veya beş kilometre gerisine alay büyüklüğünde kuvvetler yerleştirmişti. Dış mevziler düşman çıkarmasını durdurup; ilerlemesine mani olurken; daha büyük kuvvetler düşmana saldıracaktı.

Çanakkale'de Topçu Birliklerimizden Biri.

25 Nisan sabahı Müttefikler, Gelibolu Yarımadası'nda 6 yere ve Asya kıyısında Kumkale'ye çıkarma yaptılar. Liman von Sanders henüz düşmanın ana hücumunun yerini tespit edemiyordu. Esat Paşa'yı yarımadanın güney ucundaki Seddülbahir'e göndererek buradaki muharebelerin komutasını doğrudan üzerine almasını istedi. Esat Paşa bölgeye geldiğinde 9. Piyade Tümeni Komutanı Albay Sami'nin bütün gücünü kullandığını gördü ve acilen yardım talebinde bulundu. Boğaza hakim olan yüksek araziyi tehdit eden Anzak hücumunu durdurmak üzere emir almışlardı. Mustafa Kemal Anzak hücumunun gücünü sezmiş ve aldığı yerinde bir kararla emir beklemeden tümenini muharebeye sokmuştu. 57. Piyade Alayına bizzat komuta etmiş; "Size taarruzu emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum! Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde yerimize başka kuvvetler ve komutanlar gelebilir." şeklindeki ünlü emrini de burada vermişti. Anzak kuvvetleri başarısız olmuşlardı.

25 Nisan 1915 gecesi, avantajın Türklerden yana olduğunu gösteriyordu. İngiliz çıkarmaları beş adet küçük kıyı başına sıkıştırılmış ve Türkler onlara hakim tepeleri işgal etmişlerdi. Müttefikler tek bir hedeflerine dahi ulaşamamışlardı.

Liman von Sanders muharebeyi daha iyi sevk ve idare edebilmek için Esat Paşa'nın Maltepe'de ön saflardan 4,5 kilometre uzakta olan kampına gitti. Genelde durum daha iyiye gidiyordu. 3. Piyade Tümeni Fransızları 29 Nisan'da tamamen geri sürmüştü. Bu sayede II. Piyade Tümeninin diğer bir alayı ile 3. Piyade Tümeninin iki alayı, Boğaz'ın karşı kıyısına geçerek muharebeye daha çok yardım etmeye başlamışlardı.

1 Mayıs 1915 günü Liman von Sanders, Albay von Sodenstern'i Seddülbahir cephesi, Esat Paşa'yı da Arıburnu cephesine getirdi.

Çanakkale'deki Müttefik çıkarmasıyla karşı karşıya kalan Enver Paşa, Türk I. ve II. Ordularının çatışma dışında kalan Tümenlerini Savaşa nasıl sokacağını planlayarak yeni düzenlemeye gitti ve Nisan sonunda Türk 5. Kolordusu 13., 14. ve 16. Piyade Tümenleri ile birlikte Gelibolu'ya intikale başladılar. Bu arada Türk – Alman filosu da yarımadanın savunulması için yirmi dört makineli tüfeği olan iki müfreze gönderdi.

İngilizler tekrar Kitre'ye yöneldiler ve 6 Mayıs'ta Türk savunma hatlarına ikinci bir hücuma giriştiler. Bu hücum başarısız oldu ve "İkinci Kitre Muharebesi"nde ibre Türklerden yana idi.

Cevat Çobanlı ve Karargahı Çanakkale'de.

4 Haziran 1915 günü İngilizler Üçüncü Kitre Muharebesinde tekrar hücuma geçtiler ve Türk hatlarını savunan 9. ve 12. Piyade Tümenine karşı birkaç Tümen gönderdiler. Akşam 20:00 sıralarında bütün hücumlar püskürtülmüş ve cephe istikrara kavuşmuştu.

Gelibolu seferinin başlangıcında oldukça zorlu geçmişti. Kayıpları konusunda endişe duyan ve Türk hatlarını aşamamasından dolayı ağır eleştiriler alan İngilizler Türk birliklerini kuşatmak üzere ikinci büyük çıkartma operasyonuna karar verdiler.

Muhtemel çıkarma hedefi Suvla bölgesiydi ve Mustafa Kemal'in yaz ortasından bu yana bu bölgeye dair düşünceleri de doğrulanmış oluyordu.

6 Ağustos akşamı İngilizler nihayet tam teşekküllü beş tümen gücünde bir kuvvet ile Suvla koyu'na çıktılar. Bölgeye hakim arazi parçaları olan Küçük ve Büyük Anafartalar hatlarını hala işgal etmeyi başaramadılar. Liman von Sanders günün sonunda 16. Kolordunun 7. ve 12. Piyade Tümenlerini yola çıkarmıştı. Yakınlardaki 9. Piyade tümeni de harekata yardımcı olmak üzere hazırlıklara başladı.

Liman von Sanders yeni kurulan Anafartalar Grubu'nun komutanlığı'nda, tam bir güven duyduğu Albay Mustafa Kemal'i getirdi.

Mustafa Kemal büyük hızla hareket ederek bir dizi karşı taarruz başlattı ve bunlardan birini de kendi yöneterek, İngilizleri çıkarma kıyılarının bir kilometre yakınına kadar sürdü. Ancak kıyı başından başlatılan İngiliz destek hücumları da Esat Paşa tarafından zorda olsa geri püskürtüldü.

İngilizler önce 12 ve sonrada 15 Ağustos tarihlerinde güçlü hücumlar yaptılar. Son büyük İngiliz hücumu 27 Ağustos'ta geldi. Bunlardan hiçbiri sonuca ulaşamadı.

Türklerin sürekli değişen komuta düzenlemeleri şimdi dört harekat gücü olarak değişmişti. Albay Mustafa Kemal komutasındaki Anafartalar grubu, Esat Paşa komutasında Arıburnu (Anzak) grubu, Vehip Paşa

komutasında Seddülbahir grubu ve Mehmet Ali Paşa komutasında Asya grubu.

Eylül ayında Bulgaristan Mihver güçlerine katıldı. Bu Alman maddi yardımının ve özellikle de çok ihtiyaç duyulan topçu cephanesi ve yedek parçalar artık gelebilecekti. Ayrıca, yaklaşık olarak 500 Alman ve Avusturyalı teknik uzman da gelmişti. Eylül ayının ikinci yarısında 2. Ordu birlikleri I. Ordu birlikleriyle değiştirilmeye başlandı. Vehip Paşa ile 2. Ordu karargahı bu birliklerle birlikte ayrıldı ve Cavit Paşa birlikleriyle cepheye geldi.

Enver ve Türk Genelkurmay'ı bu takviyelerden cesaret alarak, Müttefikleri denize dökecek bir genel taarruz için ısrar etmeye başladılar. Ancak Müttefikler 1915 sonunda Gelibolu Yarımadası'nda ki kuvvetlerini geri çekme kararı aldılar.

19 – 20 Aralık gecesi Müttefikler Suvla Koyu ve Seddülbahir kıyı başlarını boşalttılar. Büyük miktarda malzemede Türklerin eline geçti. 8 – 9 Ocak 1916 gecesi de Seddülbahir'den çekildiler. Zafer artık kahramanca çarpışan Türklerindi. (Çanakkale Deniz Savaşları, Osmanlı Donanması bölümünde ayrıca anlatılacaktır.)

İngilizler Çanakkale'yi değerlendirdiklerinde buradaki başarısızlıklarını iki ana nedene bağlamışlardır. Bunlar da Türk askerinin savunma konusundaki başarısı ve Türk 5. Ordusunun ve Mustafa Kemal'in üstün liderlik gücü olmuştur.

Savaş esnasında iki taraf da kayıp aynı idi. İngilizlerin kaybı 43.000'i ölü veya yaralı 205.000 kişiydi. Bu sefere katılan 79.000 Fransız'ın 49.000'i kayba uğramıştı. İngilizlere göre; Türklerin kaybı 251.000'dir. Ancak Liman von Sanders'in verdiği rakam tahmini 66.000'i şehit olan 218.000 kişidir. Ayrıca Türk yaralılarından 42.000 kişinin görev başına geri döndüğü de belirtilmiştir. İngilizler her ne kadar bu rakamın 350.000 olduğunu söyleseler de bu durum bir spekülosyondur. Ancak Türk kayıtları gayet sağlıklıydı. 4 Nisan 1915 ile 19 Aralık 1915 tarihleri arasındaki dönemde 595 subay ile 56.048 asker ölmüş, 1018 subay ile 95.959 asker yaralanmış ve 27 subay ile 11.151 asker kayıp listesine geçmiştir. Fahri Belen de bu rakamları doğrular kayıtlar vermekte ve 21.000 kişinin hastanelerde öldüğünü ve 64.000 kişinin hasta olduğunu belirtmiştir. Bunun içindir ki Liman von Sanders'in verdiği rakamlar Türk rakamların doğrular biçimdedir.

Çanakkale'de Top Atışı Yapan Türk Askerleri.

Filistin Cephesindeki Osmanlı Zabitleri.

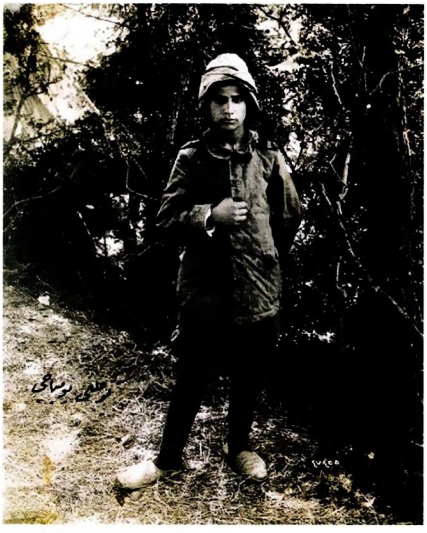

Çanakkale'de Gönüllü Bir Türk Çocuğu.

Gelibolu savaşları yenilmesi zor ve tecrübeli Türk Piyade Tümenleri'nin oluşmasını sağlamıştı ve bu tümenler ilerde önemli cephelerde oldukça iyi işler başaracaklardı.

1915 yılı Türk Ordusu için oldukça zorlu bir yıl olmuştu. %100'lük kapasiteyle muharebeye katılan Türk Ordusu zayiat, ölü, ağır yaralı ve kayıp olarak 500.000'in üzerine çıkan bir tablo ortaya koymuştu. Bununla beraber Kafkasya ve Mezopotamya'da ciddi toprak kaybettiler. Bununla beraber Gelibolu muazzam bir maliyet ve gayret pahasına da olsa elde tutuldu. Bu savaşlardaki başarı Türk ve Dünya tarihinde yerini Türklerin Zaferi olarak aldı.

Ermeni İsyanı

Rusya ve Avrupa'da Ermenilerin sesleri 1914 yılında gittikçe çoğalıyor özellikle milliyetçi faaliyetler gittikçe çoğalıyordu. Ermenilerin Osmanlı Topraklarında ki istekleri İmparatorluğun parçalanmasını isteyen ülkelerin de işine geliyor, desteklerini artırıyorlardı.

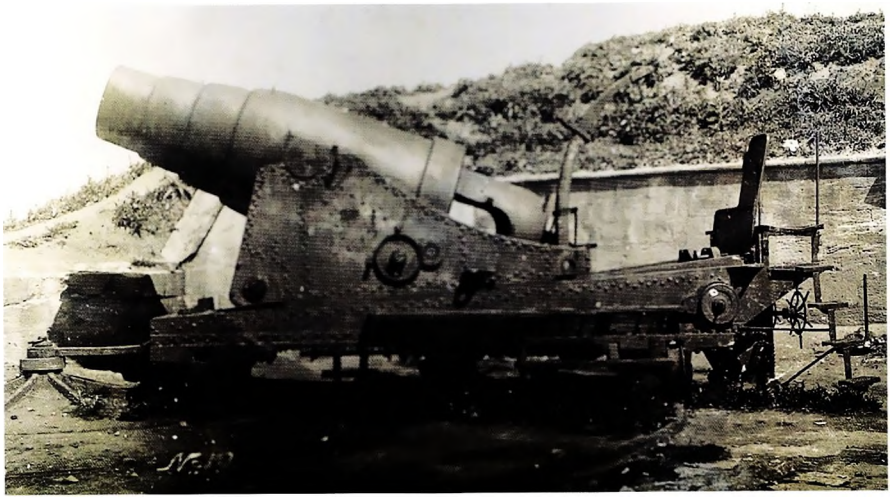

Çanakkale'de Bir Türk Topu.

Öte yandan Osmanlı Topraklarında gittikçe yayılan Türk Milliyetçiliği fikirlerinin çığ gibi büyümesinden rahatsız olan Ermeniler ve destekçileri bu durumdan da gittikçe endişe duyuyorlardı. Nitekim 1914'de Ruslar Ermenileri eğitime alarak muharip küçük birlikler yetiştiriyorlardı. Eğitimlerde gerilla savaşının incelikleride öğretiliyordu. Türk istihbaratı; bu durumu öğrenmiş ve yetişen Ermeni çetecilerinin doğu bölgelerinde Muş, Bitlis ve Van yörelerinde toplanmaya başladığı raporunu vermişti.

Ermeni faaliyetleri doğudan sonra Kayseri ve Güney Doğuda da artmaya başlamıştı. Bu gruplar faaliyetlerinde Patrikane'yi kullanıyor Rusya ile temaslarında bu kanalı da kullanıyorlardı.

1915 yılında ayaklanma faaliyetlerin son aşamasına gelen planın arkasında kimler vardı? İngiltere ve Rusya mı? Ermeni sorunu "Şark Meselesi"nin bir bölümüdür. Bu bölümde Ermenilerin Osmanlıdan kurtulma ve bağımsızlıklarına kavuşmaları I. Dünya Savaşı'na yeni bir boyut kazandırmıştır.

Gelibolu'ya çıkarma yapan "üçlü uzlaşma" devletleri Osmanlıyı arkadan vurmak için Ermenileri kullanmaları bu boyutun asıl amacıdır.

Türkler'e göre de boyutun önemli bir parçasındaki Ermeni ayaklanmaları devletin varlığına yönelik bastırılması nefis savunması mecburiyeti olan bir ölüm kalım mücadelesidir.

Ermeni İhtilal Komiteleri ise (Hınçak, Taşnak) savaş amaçlarını yayınladıkları bildirilerde yer alan "Yaşasın Ermenistan" sözleriyle belli ediyorlardı.

Çanakkale Savaşları Sırasında Yardım Amaçlı Çıkarılan Pullar.

Siperler (Seddül Bahir).

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermeni liderleri ise; İttihat ve Terakki'nin I. Dünya Savaşı'nda ki işbirliği tekliflerini reddederek hıyanetlerini gösteriyorlardı.

Artık ok yaydan çıkmıştı. Osmanlı Ermenileri dönülmez bir yola çıkmışlardı. Komiteler çeşitli bölgelerde küçük olaylar çıkartarak nabız yoklamaya başlamışlardı. Asıl ayaklanma hareketi için İngiltere ve Rusya'dan alacakları uygulama emrini bekliyorlardı. Nihayet beklenen emir 1915 Nisan'ında Gelibolu çıkarması ile beraber geldi. Bitlis, Van ve Sason'da peş peşe organize bir harekat başladı. Durujin'in Van'ı ele geçirmesiyle beraber Rus Kuvvetleri de taarruzlarına başladı. Çarpışmalar Van'da Mayıs ayına kadar sürdü. Doğuda Ermeni ayaklanması ve

Top (Seddül Bahir).

Top Mevzii (Seddül Bahir).

Rus taarruzları, Batıda Gelibolu çıkarması ile başlayan savaşlar Osmanlıyı çok zor durumda bırakmıştı. Zaten planlanan oyunda bu sonuç hedeflenmişti.

Van, Ermeni - Rus ve Türk Kuvvetlerince bir kaç kez el değiştirdi.

Yurt toprakları çok ciddi bir tehlike ile karşı karşıya idi. Bu durum karşısında, Türkü arkadan vuran Ermeni ayaklanması süratle bastırılmalıydı.

Yapılacak ilk iş savaş bölgelerindeki Ermenilerin düşman ile iş birliği yapmasını önlemek, çetelerin

Türk Zabitanları (Seddül Bahir).

Çanakkale Savaşın'da Mevziler Arasındaki Mesafe 8-10 m'ye Kadar Yaklaşmıştı. Türk Askerleri Siperlerinde Eller Tetikte.

Türk halkını kırmasına mani olmak amacıyla isyana iştirak eden 16 yaşından büyük Ermenilerin Halep ve Suriye Vilayetlerine zorunlu göç ettirilmeleri için Enver Paşa bir plan hazırlanmasını emretti.

Dahiliye Nezareti'de bir kararnameyle emri yerine getirilmesi için hazırlıklara başladı. Bu zorunlu göç hareketinde Ermenilerin mal ve can güvenlikleriyle gittikleri vilayetlerdeki iskan edilmelerinde azami itina gösterilmesi kararnamede yer alıyordu. Erzincan'ın Tercan ve Eğin Kazalarıyla Adana'daki Ermeniler bu zorunlu göçün dışında tutulmuşlardı.

İstanbul'da 70 binden fazla Ermeni yaşıyordu. Ancak bu sayıda çok azı yani 230 kişi tutuklanmıştı. İzmir'de yaşayan 20 bine yakın Ermeni nüfusundan göçe tabi olan yoktu.

Ermeni ayaklanması ve Ruslar göç planını zorlaştırıyordu. Nitekim Ruslar Van'da Ermenilerin zorla göç edilmelerine mani olmuş, çoğunu bu bölgeden kaçırmışlardı. Ancak Musa Dağı'ndaki ve diğer bazı bölgelerdeki Ermeni çeteleri ise zorunlu göç yerine günlerce Türklerle çarpışarak bu hareketi zorlaştırıyorlardı.

Ermenilerin zorunlu göç ettirilmeleri sırasında bu bölgelerde salgın hastalıklar meydana gelmiş, çoğu bu hastalıklardan olmak üzere ve Ermeni ayaklanmasında meydana gelen çarpışmalarda binlerce Ermeni çeteci ve bu gruba mensup halktan insan ölmüştü.

Kayıplar sadece Ermenilerden değildi. Türklerden de aynı sayıda insan ve asker Ermeniler ve Ruslar ile çarpışırken şehit olmuşlardı.

Ermeni ayaklanmasının başlamasından 1916 yılına kadar geçen süre içinde bir çok insanın hayatına mal olan olaylar artık bir tehdit unsuru olmaktan çıkmıştı.

Kafkasya'da Taarruzlar Tekrar Başlıyor

Savaşın bu döneminde kötü bir talih olarak Tifüs salgını başlamış ve büyük zaiyat vermişti. Nitekim 3. Ordu Komutanı Hafız Hakkı Paşa'da Şubat 1915'te bu salgın sırasında hayatını kaybetmişti.

19. Tümen Komutanı Mustafa Kemal, Esat Paşa ve 3. Kolordu Komutanı Sedat Bulkat Paşa, 9. Tümen Komutanı Albay Kenan Gizer, Kolordu İstihbarat Subayı Kemal Ohri ve Kolordu Kurmay Başkanı Fahrettin Altay Çanakkale Savaşı Sırasında.

Çanakkale'de Süngü Hücumuna Kalkan Türk Askerleri.

Hafız Paşa'nın yerine atanan Mahmut Kamil Paşa, Sarıkamış taarruzu sonucunda adeta çöken 3. Orduyu tekrar savaşabilir bir hale getirmek ilk görevi idi. Bir ay içinde önemli ölçüde bu görevi yerine getiren Paşa 10. ve 11. Kolorduları düzene sokarak tekrar mevzilendirmeye ve 9. Kolurduyuda yeniden oluşturmaya muaffak olmuştu.

1915 yılının Nisan ayında Ruslar daha önce tuttukları kuzeydeki bölgeye yakın yerlerde ve güneyde de Ağrı, Eleşkirt ve Doğubeyazıt'a iyice yerleşmişlerdi. Ruslar 6 Mayıs'ta Erzurum istikametine doğru büyük bir taarruz başlatarak Türklerin 15 kilometre kadar geri çekilmesine neden oldular. Başlayan bu taarruz Mayıs ayı sonlarında 3. Ordu birliklerinin karşı taarruzu sonucu durdu ve Ruslar başlangıçtaki mevzilerine çekildiler.

I. Kuvve-i Seferiye'ye bağlı 1. ve 3. Süvari Tugayları 3. Ordunun güneyinde bulundukları bölgelerde aynı başarıyı gösteremediler ve Rusların Mart ayında Malazgirt'i işgal etmeleri üzerine güney istikametinde geri çekilmek zorunda kaldılar.

Çanakkale Mustahkem Mevkii Cevat Bey (Çobanlı).

Anafartalar Grup Komutanı Mustafa Kemal.

Mehmetçik Bir Dinlenme Sırasında (Arburnu, 1915).

19 Haziran 1915 günü Ruslar Van Gölü'nün kuzeybatısında büyük bir taarruz başlatarak, kolordunun büyük kısmıyla Malazgirt'ten Muş'a doğru harekete geçtiler. Yeni tedbirler alınması zorunlu idi. Nitekim Türkler yeni gelen kuvvetlere komuta etmek üzere Tuğgeneral Abdülkerim Paşa komutasında bir Sağ Kanat Grubu oluşturdu. 16 Temmuz'da Rus taarruzu durmuş ve Türk 9. Kolordusu kuzeybatıdan gelerek, 5. Kuvve-i Seferiye'nin taze güçleri ile Rusları durduran darbeler indirmişti. Abdülkerim Paşa hücuma

Çanakkale Trabzon Alayı.

Anafartalar Grup Komutanı Mustafa Kemal ve Karargahı.

devam etti ve Ruslara ağır kayıplar vererek onları geriye doğru itti. Ruslar 26 Temmuz'da Malazgirt'i terk edene kadarda taarruzları sürdürmeye devam etti.

Bu zafer karşısında cesaretlenen Abdülkerim Paşa taarruzun devamı için İstanbul'a telgraf çekerek istekte bulundu. Ağustos 1915'tin ilk haftasında Sağ Kanat Grubu Eleşkirt Vadisine hücuma geçti. 5 Ağustos'ta grup ilerleme kaydetmişti. kuzeydoğu istikametinde yaklaşık 20 km mesafe kaydetmişlerdi. Ancak Ruslar 9. Kolordunun sol kanadına saldırdılar. Zor durumda kalan Abdülkerim Paşa hücumu durdurarak geri çekilme emri verdi. Malazgirt tekrar Rusların eline geçmişti.

Türk kayıpları Mayıs ayından bu yana 60 bine yakındı.

Malazgirt etrafındaki yoğun muharebelerin ardından Türk Genelkurmay'ı 3. Ordu'nun genel bir yapılan-

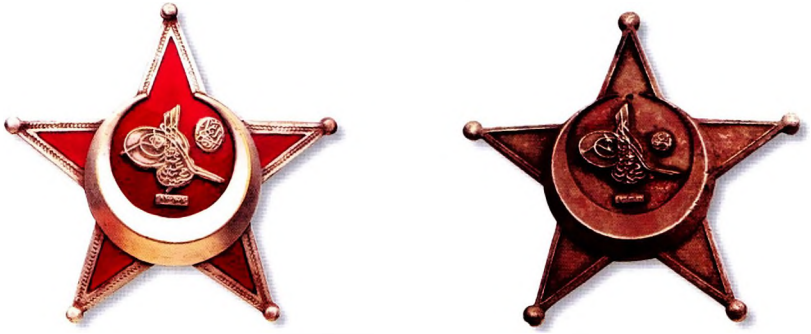

Osmanlı ve Müttefik Devletlerin Subay ve Erlerine Verilen Harp Madalyası.

Van'da Faaliyet Gösteren Ermeni Çeteleri ve Türklerden Ele Geçirdikleri Toplar.

dırmadan geçirilmesini emretti. Yılın geri kalan süresince, zayıf 10. ve 11. kolordular Abdülkerim'in fiili gücünün geri kalanını oluşturdu. Ruslar da Türkler de 1916 yılının Ocak ayına kadar süren bir yeniden

Vehip Paşa

Çanakkale Savaşı'na İştirak Eden ve Çeşitli Yararlıkları Olan Galata Kadısı Çerkez Şehzade Bahaeddin Efendi.

Esat Paşa ve Fahrettin Altay 38 mm'lik Bir Top Mermisini İncelerken.

organize ve planlama dönemine girerek hazırlıklarını sürdürdüler.

Ruslar yıl sonunda başladıkları ana göre daha elverişli koşullara sahip olmuşlardı. Türkler de takdir edilecek bir performans göstermiş ve zaman zamanda çok başarılı olmuşlardı. Türk piyade tümen ve kolorduları savunma ve taarruz harekatında tecrübeli ve istekli olduklarını sergilemişlerdi.

Çanakkale'de Torpil Topları

I. Dünya Savaşı İttifak Madalyası.

Almanlar Tarafından Verilen İttifak Madalyaları.

Birinci Kut Muharebesi

Fırat ve Dicle Vadilerinde meydana gelen çatışmalarda İngilizler üstünlük sağlamışlardı. Bu duruma müdahale etmek zarureti hasıl olmuştu. Enver Paşa büyük bir taarruz planı hazırladı. Bu plana göre teşkil edilecek düzenli kuvvetin başına komutan olarak cesur ve ülkücü Binbaşı Süleyman Askeri Bey'i getirildi. Süleyman Askeri Bey Trablusgarp Savaşları'nın kahraman komutanlarından olup çok onurlu ve tecrübeli idi. Bir dönem Teşkilatı Mahsusa'nın Osmancık Taburuna'da komuta etmiş, şimdi de Basra'yı almak görevini üstlenmişti. 3 Mart günü Ahvazı ve sonra Nasıriye'yi ele geçiren Süleyman Beyin kuvvetleri Basra'yı almak için yaptıkları savaşta yenildiler. Askerlerini kırdırmak istemeyen Süleyman Bey geri çekilme emrini verdi. Ancak duyduğu üzüntü, bu onurlu komutanın hayatına mal oldu. Süleyman Askeri 14 Nisan günü karargahını yanına çağırdı ve kendini vurarak ölmeyi tercih etti.

General Towshend Komutasındaki İngiliz Kuvvetleri Süleyman Askeri'nin ölümünden sonra moralleri iyice bozulan Türk Kuvvetleri'nin toplarının da olma-

I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ve Müttefiklerine Verilen İttifak Rozetleri.

Filistin Cephesi'nde Bir Mızraklı Süvari Birliği.

ması nedeniyle zorlanmadan geri iterek 3 Haziran'da Amara'yı, 25 Temmuz'da da Nasıriye'yi ele geçirdiler. Bu başarılar İngilizleri Kut-ül Amara'ya yürümeleri için cesaretlendirdi.

Süleyman Askeri'den sonra komutayı ele alan Mehmet Fazıl Bey (Paşa) Nisan ayında 7 bin kişilik bir kuvvet oluşturdu. Eylül ayında Mehmet Fazıl Bey Kuvvetlerine karşı taarruza geçen Towshend, Essin

Şam Cephesindeki Türk Bando Takımı.

Şam'da Türk Süvari Birliği.

bölgesini ağır kayıplar vermesine rağmen ele geçirdi. Geri çekilen Türkleri Aziziye'ye kadar takip etti. İngiliz kuvvetleri 13 bin kadardı. Bu kuvvetler artık bundan sonra Selmanpak'a yürüyeceklerdi.

Şam'da Bir Türk Piyade Birliği.

Şam'a Gidecek Olan Mevlevi Gönüllü Taburu Resmi Geçitle Uğurlanırken.

Alman İmparatorunun Ziyareti Sırasında Sultan Reşat ve Enver Paşa. (Sağ Geri Planda Vahdeddin)

Karaköy Köprüsü Üzerindeki Mızraklı Hassa Birliği.

Nurettin Paşa

Alman İmparatoru II. Wilhelm

Alman İmparatoru Sultanat Kayığında.

Selmanpak ve Kut-ül Amara

İngiliz kuvvetleri 12 Kasım'da Bağdat'a doğru yürüyüşe geçti ve 22 Kasım günü Selmanpak'ta Nurettin Paşa komutasındaki kuvvetlerle yaptıkları çok kanlı çarpışmalardan sonra Kut-ül Amara'ya çekilmek zorundaydılar. İngilizler burada 7 Aralık 1915'ten 1916 yılına kadar Türk kuşatması altında kaldılar. Artık İngilizler 1915 yılından beri bu bölgede tehdit unsuru olmalarına son verilmişti. Nurettin Paşa komutasındaki kuvvetler Enver Paşa'nın emriyle 6. Kolordu komutanı ünvanıyla Alman Maraşalı Von Der Goltz'un emrine verildi. 6. Ordu İran, Irak ve Musul'daki kuvvetlerden meydana gelen iki tümenden oluşuyordu. Nurettin Paşa başarılı olmasına rağmen bu atamayı içine sindiremedi. Goltz Paşa'nın emrine girmeyi reddetti. Bunun üzerine yerine Enver Paşa'nın amcası Halil Bey (Paşa) getirildi. Bu sırada Kut-ül Amara'da İngilizleri kuşatan Türklerin mevcudu 25 bin kadardı.

İngiliz General Towshend Kuvvetleri kuşatmadan kurtulmak için 4 kez saldırı harekatı yaptıysa da muaffak olamadılar. 29 Nisan'da kayıtsız şartsız teslim olmak zorunda kaldılar. Kuşatma sırasında İngilizler 1000 ölü ve 7000 yaralı verdiler. Türk kuvvetlerinin de kaybı İngilizlere yakındı.

İngilizler teslim olmadan önce Enver Paşa ve Amcası Halil Paşa'ya 2 milyon sterlin rüşvet teklif ederek kuşatmanın kaldırılması için anlamsız bir teklifte bulunmaları dikkat çekicidir.

Sonuç olarak 1915 yılının Mezopotamya seferi Türkler için elverişli bir şekilde sona ermiş ve 52. Piyade Tümeni Mezopotamya'ya güçlü bir şekilde gelmişti.

Ocak – Aralık 1916

Trabzon ve Erzincan'ın kötü bir şekilde yitirilmesine rağmen 1916 bir zafer yılıydı. Türk Genelkurmay'ı ve Enver Paşa'nın Ocak 1916'da karşılaştıkları en

Alman İmparatoru Türk Askeri Yetkilileriyle Birlikte.

Alman İmparatoru Sultan Reşat ve Enver Paşa ile Atlı Arabada.

büyük sorun, tecrübeli Gelibolu Ordusu'nun büyük bir kısmının yarar sağlayabilecek başka bir cepheye nasıl gönderileceği idi.Enver Paşa Türk Ordusu'nu hızlı ve kesin sonuç alabilecek bir durumda tekrar muharebeye sokmak istiyordu. 1916 yılı için Enver Paşa'nın en büyük amacı, Kafkasya'da 3. Ordu ile birlikte Rusları kitlesel bir yenilgiye uğratacak güçte bir güç toplamaktı.

Alman İmparatoru Enver Paşa ile Otomobilde.

Alman İmparatoru Hassa Alayı Tarafından Karşılanırken.

Yine Kafkasya

3. Ordu önemli derecede şekilde eksik kadroluydu. Ocak 1916'da 3. Ordu'nun toplam gücü 126.000 kişi olup bunun 50.539'u hareketli birliklerdi piyadelerden oluşmaktaydı. Türk ordusunun karşısında 380 topu olan yaklaşık 200.000 Rus askeri bulunmaktaydı.

Alman İmparatoru ve Sultan Reşat Mızraklı Hassa Alayı ile Birlikte.

ÖLÜM DİSİPLİNİ

Yabancı Askeri Komutanların Resmin Altında Yer Alan Şu Sözleri Türk Askerleri'nin Bir Özetidir. "Tuna'da, Osmanlı Piyadeleri Ölüme Giderken Bile Disiplinlerinden Hiçbirşey Kaybetmemişlerdi" İşte Ölüm Disiplini.

Sultan Mehmet Reşat ve Çanakkale'deki V. Ordu Komutanı Liman von Sanders.

General Yudaniç'in 10 Ocak 1916 günü başlattığı kış taarruzu, 3. Ordu ve Türk Genelkurmayı'nı gafil avladı.

Ruslar 14 Ocak'da 11. kolordunun savunma hatlarını dağıtmışlardı. Üç gün içinde de Türkler Köprüköy hatlarına sürüldü. Bir hafta içersinde, Türklerin Kafkasya'daki durumu felaket olarak nitelendirilebilecek kritik bir noktaya varmıştı. Türk 3. Ordu'su paramparça ve mağlup halde kalmıştı.

19 Ocak tarihinde 3. Ordu'nun makamından uzakta olan komutanı hala İstanbul'da idi. Makam komutanlığını vekaleten Abdülkerim Paşa yapmaktaydı.

Türk 3. Ordusu ilk muharebelerinde yaklaşık olarak 10.000 asker getirdi. 40.000 asker Erzurum Kalesine sığınabilmişti. Ruslar 5000'e yakın Türk askerini esir aldılar.

3. Ordu komutanı 29 Ocak tarihinde İstanbul'dan döndüğü sırada taktik durum bir nevi de olsa istikrara kavuşmuştu. Ancak Rusların sadece Erzurum'da değil Van Gölü yakınlarında da taarruz yenilemek istediklerine dair belirtiler vardı.

Ruslar Şubat ayının ilk haftasında Doğu Karadeniz kıyılarında yaklaşık 8 kilometre kadar ilerlemişlerdi. 3. Ordu bölgesinin güney uçlarında Malazgirt'ten Hınıs istikametine doğru hareketc geçtiler. 12 Şubat'ta Türklerin kalelerinden oluşan birinci hattının içine giren bir bölgeye sahip oldular.

14 Şubat akşamı, Rus tümenlerinin öncü kuvvetleri Erzurum ovasına hakim yerlere ulaştılar. Ruslar 16 Şubat 1916 günü 07:30 sularında şehre girmeye başladılar. Yıpranmış olan 10. ve 11. Kolordular şehrin 8 kilometre kadar doğrusunda bir savunma hattı oluşturdular.

Enver Paşa 23 Şubat'ta bu ordunun komutanlarını değiştirme kararı aldı. Mahmut Kamil Paşa'yı görevden alarak yerine geçici olacak Abdülkerim Paşa'yı atadı.

2. Ordu komutanı ve Çanakkale'de deneyim kazanmış Mehmet Vehip Paşa 3. Ordu'nun komutasını üstlenme emri aldı.

Vehip Paşa 16 Mart'ta Erzincan'a geldi. 3. Ordu'nun karargahı bu şehre intikal etmişti ki, bu durum da olayları daha karmaşık bir hale getirmekteydi.

Erzurum'un kaybedilmesi Türklerin savaş planlarının stratejik yönü üzerinde oldukça büyük bir etkinin ortaya çıkmasına neden olmuştu.

Ruslar ellerindeki avantajı kullanarak, Karadeniz'de sıkı bir hücuma geçtiler, 1916 Mart'ında Rize Limanı'na, 16 Nisan'da da Trabzon Limanı'na sahip oldular.

Vehip Paşa cephesini üç harekat bölgesine ayırmaya karar verdi. İlk bölge Diyarbakır'ın kuzeyinde ki güneydoğu cephesiydi ve Mustafa Kemal Paşa'nın iki tümene sahip 16. Kolordu karargahına bağlı olacaktı. İkinci bölge 10. Kolordu komutanı Yusuf Ziya Paşa komutasında olacaktı. Fevzi Paşa 5. Kolordu ile üçüncü bölgeyi almıştı.

Ordu'nun toplam muharebe gücü artış gösteriyordu. Bununla beraber yavaş yavaş bölgeye ulaşmakta olan 2. Ordu da gücünü kuvvetlendiriyordu.

Çoruh Seferi

1916 yılında havalar ısınmaya başlar başlamaz Ruslar Erzincan'a doğru gerçekleştiricekleri çok büyük bir hücum planlamışlardı. Burada sağlanacak başarı

Ferik Cevat Paşa

Miralay Yakup Şevki Paşa

Türklerin Sivas şehrini tehdit altına alacak ve 3. Türk Kolordusunun yeni ele geçirilen Trabzon limanına karşı oluşturduğu tehdidi ortadan kaldıracaktı.

Ruslar 2 Temmuz'da hücumlarını başlattılar, bunu takiben de 17 Temmuz'da Bayburt düştü Türkler çekilerek güçlü savunma merkezleri kurdular.

Ruslar 19 Temmuz tarihinde Bayburt Köprübaşından yaptıkları güçlü çıkışlar ile taarruzlarını yinelemişlerdi. Kuzeydoğudan gelen Rus ileri unsurları 25 Temmuz'da Erzincan'a girdiler. Vehip Paşa şehri savunmayıp, Anadolu içlerine giden batı geçitlerini savunmaya karar verdi. Rus taarruzu 28 Temmuz'da sona erdi. Bayburt, Karasu ve Erzincan muharebeleri sonucunda Türkler 17.000 kayıp ve 17.000 esir vermişlerdir. Bu muharebeler dizisine " Çoruh Seferi " adı verilmiştir.

Çoruh seferi sonucunda 3. Ordu etkisiz ve parçalanmış bir hale gelmişti. Bununla beraber Bayburt'taki ileri mevzilerde ortadan kalkmıştı.

2. Ordunun uzun süredir beklenen taarruzu 2 Ağustos 1916 günü başlamıştır. Vehip Paşa'nın isteği üzerine Rus taarruzunun bitmesinden bir hafta sonra Ahmet İzzet Paşa taarruza geçmeye karar verdi. Ancak 2. Ordu'nun taarruzunda Ahmet İzzet Paşa güçlerini yoğunlaştırmaya muaffak olamadı. Mustafa Kemal'in 16. Kolordusu başarılı bir hücumla seferin ilk başlarında Bitlis ve Muş'u aldı.

Eylül başlarında Türk taarruzu hızını kesti ve 26 Eylül'de tamamen sona erdi. Eylül'ün son günlerinde 16. Kolordu Muş'tan çekilmek zorunda kaldı. Türkler her ne kadar bir miktar toprak kazansalar da neticede 100.000 askerden 30.000'i öldü ve yaralandı.

Birliklerin sahip oldukları Gelibolu tecrübesi, yüksek moral ve mücadele isteği Rusların Türklerden çok az esir alabilmelerine neden olmuştu.

Temmuz ayında yenilgiye uğrayan 3. Ordu'nun arkasından, 2. Ordu da bir çöküntü yaşamıştı.

Türk ordusu 1916 yılında Kafkaslar'da toplam 100.000 asker kaybetti. Eğitimli askerlerin böylesi büyük bir ölçüde yitirilmesi savaşın geldiği nokta da oldukça büyük ve telafi edilemeyecek bir felaketti.

Galiçya'da Bir Osmanlı Bataryası.

Bu durum karşısında Türk ordusu Kafkaslar'da yeniden örgütlenmeye girişti. Gecikmişte olsa bir Anadolu Ordular Grubu kuruldu. Ahmet İzzet Paşa bu kuvvetin komutanlığına getirildi. Mustafa Kemal de 2. Ordu Komutanı olarak onun yerine geçti. 13 Eylül'de Vehip Paşa tarafından yeniden örgütlenmeye başladı. 3. Ordunun etkinliğide büyük ölçüde sağlandı.

Galiçya Cephesinde Kahramanlık Gösterenlere Verilen Madalya.

Mirliva Yusuf İzzet Paşa I. Kafkas Kolordusunun, Mirliva Fevzi Paşa da 2. Kafkas kolordusunun komutanlığına atandı. Bununla beraber uygulamada da değişiklikler yapıldı.

Yapılan bu değişiklikler ve elde edilen esneklik, Rusların yenildikleri ve Türklere Hazar Denizi'nin yolunu açtıkları savaşın daha sonraki bölümünde, yani 1918 yılında, büyük yarar sağlayacaktı.

Galiçya ve Romanya

1916 yazında Almanya Fransa'da Somme'da, Doğu cephesinin kuzey bölümlerinde ve yeni açılan Romanya cephesinde ağır muharebeler sürüyordu. Alman Genelkurmay Başkanı General Falkenhayn'ın, Almanya'nın Doğu tıkanmasına yardım için Türkiye'den muharip birlikler talep etti.

4 Haziran 1916 tarihinde, Enver Paşa Falkenhayn'ın talebini yerine getirdi ve bazı birliklerin Doğu cephesine hareket etmeleri için hazır olmalarını istedi. Ancak Liman Von Sanders Türk birliklerinin bu şekilde Doğu cephesine gönderilmelerini, alınmış yanlış bir karar olarak görüyordu.

Galiçya Cephesinde Bir Osmanlı Askeri Siperde.

Liman von Sanders diğer I. Ordu Tümenlerine bağlı birliklerdeki personelin 15. Kolorduya intikal ettirilmesi emrini aldı. Ancak bu durumdan oldukça büyük rahatsızlık duyuyordu. Temmuz başlarında 15. kolordu mevcudu 30.000 kişilik bir güce yakındı.

Albay Yakup Şevki komutasındaki kolordu karargahı 17 Temmuz'da Macaristan'a gitmek üzere Uzunköprüden ayrıldı. Yarbay Yasin Hilmi Komutasındaki 20. Piyade Tümeni 22 Temmuz'da, Yarbay Şefik komutasındaki 19. Piyade tümeni de 24 Temmuz'da onları takip etti. 15. Kolordunun öncü birlikleri 5 Ağustos'ta Macaristan'a gelmeye başladı. Kolordu Korgeneral Graf von Bahtmer komutasındaki Güney Ordusu'na verildi. Zeleotalipa Nehri'nin batı kıyısındaki bölgenin bir bölümüne konuşlandı. Bu mıntıkada, Türklerin karşısında üç Rus tümenine ait unsurlar bulunmaktaydı.

Ruslar 2 Eylül günü hücuma başladı. 15. Kolordu üzerindeki ilk taarruzlarında ölü ve yaralı olarak 15.000 asker kaybettiler.

15 Eylül'de Ruslar Türk hattının en sağında yeralan ve Bavyera alayı ile bağı sağlayan 61. Piyade Alayı'na karşı büyük bir saldırı başlattılar.

Birkaç gün içinde Rus taarruzu hızını kaybetti ve durdu. Türkler, Galiçya cephesindeki ilk muharebelerinde 95 subay ile 7000 asker yitirmişlerdi.

Eylül ayında cephe istikrara kavuşmuştu. 1916 yılının Ekim ayı ise Türk kolordu cephesi boyunca Rus hücumları sürdü.

Osmanlı Askerleri Galiçya Cephesinde Toplu Halde Zafer Namazı Kılarlarken. Karınları Boş, Ama Yürekleri İnanç Doluydu.

43 ncü Alay 1 nci P. Tb. 1 nci Bölük
1917 Yılı Yemek Listesi

GÜN	SABAH	ÖĞLE	AKŞAM	EKMEK
15 Haziran	Üzüm Hoşafı	Yok	Yağlı Buğday Çorbası	Tam
26 Haziran	Yok	Yok	Üzüm Hoşafı	Tam
18 Temmuz	Üzüm Hoşafı	Yok	Yok	Yarım
8 Ağustos	Yarım Ekmek	Yok	Şekersiz Üzüm Hoşafı	Yok

NOT: 21 TEMMUZ 1917'DEN İTİBAREN BAŞLAYARAK ORDU EMRİYLE EKMEK İSTİHKAKI 500 GRAMA İNDİRİLMİŞTİR. ÇÜNKÜ UN VE EKMEK KALMAMIŞTIR.

10 Kasım 1916'da Tuğgeneral Şevki 14. Kolordunun komutasını almak için Türkiye'ye döndü. Tuğgeneral Cevat Paşa'da 15. Kolordu'nun komutasını üstlenmek üzere Gelibolu'ya gitti.

Aralık 1916 boyunca Türkler daha fazla toprak yitirmeden bu hücumları savuşturmayı başardılar.

1917 yılı Türk 15. Kolordusu için iyi bir şekilde başladı. Kolordu muharebe gücünü ciddi şekilde arttıran birlikler ile takviye edildi. Bu noktada Türk birliklerinin morali oldukça yüksekti. Ocak ve Şubat ayları süresince de Rus hücumları sürmüştü. Rusların kararlılıkla sürdürdükleri hücumlarda yine büyük kayıplarla püskürtülmüştü.

Sakin geçen Mayıs ayının ardından, Haziranda Ruslar tekrar taarruzlarını yinelediler. Temmuz sonunda da cephede çatışmalar azaldı. 1917 Ağustos başlarında Türk Genelkurmayı, Mezopotamya'daki İngiliz saldırılarına karşı, 15. Kolorduyu Filistin ve Türkiye'de kullanmak için geri çekti. 26 Eylül 1917 tarihinde 15. Kolordunun son birliği de İstanbul'a gelmişti.

Neticede Rus Ordusu'nun başarısız kaldığı görülmekteydi.

27 Ağustos 1916'da Romanya savaşa girdiğinde 500.000 kişilik bir güce sahipti. Bunun içindir ki Rusya'nın Romanya Ordusundan oldukça büyük bir beklentisi vardı. Romenler ilk olarak yok oluşa doğru yönelmiş olan Avusturya – Macaristan Ordusunu göz önüne alarak Transilvanya'ya saldırmaya karar vermişlerdi. Birkaç hafta içerisinde de Transilvanya içlerine ilerlemeye başladılar. Ancak Alman Yüksek Komutanlığında sadece Avusturya Macaristan topraklarını korumakla kalmayıp, Romanya'yı da kesin bir yenilgiye uğratmak için harekete geçti.

Türk birliklerinden, Enver Paşa'nın da bu yöndeki isteği doğrultusunda, bölgede de tam katılımcı olmaları bekleniyordu. Bunun üzerine 15. kolordunun

Macaristan'a gönderilmesi kararı alınmasıyla beraber, 6. Kolordu da Balkanlarda harekata katılmak için hazırlanmaya başladı ve 20 Temmuz 1916 günü 15. Piyade Tümeni ile 25. Piyade Tümeni de Balkanlarda görev yapmak üzere emir aldılar.

17 Eylül'de 15. ve 25. Piyade tümenleri kolordu toplanma bölgesinde bir araya geldiler. Bulgar hatlarını devralmak yerine, cepheyi ileri almak için şiddetli bir şekilde Romenlere saldırdılar. Ancak bu hücumlar, kanatlardaki Bulgar hücumları gibi başarısız oldu. 21 Eylül tarihinde 25. Piyade Tümeni tam olarak hatta yerleşmişti. 24 Eylül tarihinde devamlı hücum eden tümen altı kilometre ilerledi. 25 Eylül saat 11'de 57. Türk Piyade Alayı Tuna nehri kıyılarına gelerek ve bazı Romen birliklerini tesirsiz hale getirdi. 27 Eylül tarihinde Türkler Romanya topraklarında epey ilerlemişler, Bulgarlar'da Karadeniz ile Tuna arasındaki Dobruca'nın bir bölümünü ele geçirmişlerdi.

Kolordu 1 Kasım günü 20 km kuzeydeki hedeflere doğru tekrar hücuma geçti ve planlanan hedeflere kadar ilerledi.

Ancak bu sırada Türkler; Rus birliklerinin, Romanya'ya girdikleri konusunda istihbarat aldılar. 6. Kolordu Rusları beklerken siperlerini tahkim etti. Ruslar hafta boyunca bu savunma mevzilerine hücum ettiler. Ancak başarı elde edemediler.

Türkler, düşmanlarını sıkı takibe almışlardı ve Tuna üzerindeki İsecca'yı ele geçirdiler.

Mackensen 6. Kolorduya cephesini döndürerek güneye çevrilmesini istedi. Yeniden düzen alan kolordu, 30 Aralık tarihinde Tuna nehrine ulaştı. 1 Ocak 1917'de de karşıya geçmeye başladı.

19 Ekim'de Yarbay Hamit Fahri Komutasındaki üç alaylı 26. Piyade Tümeni'de Bulgaristan'a gitme emri alarak, 25 Kasım'da Rumen Ordusu ile çarşımaya başladı.

Falkenhayn'ın 9. Ordusu'da Türklerle temas kurdu. 4 Aralık tarihinde, Falkenhayn ve Mackensen'in birleşen orduları Bükreş'e doğru taarruz ettiler ve dört gün sonra kenti ele geçirdiler. Romanya seferi Türklerin zaferi ile sona ermişti.

Makedonya

Alman Genelkurmay'ı 12 Eylül 1916 günü Selanik'i kuşatma altında tutmak ve ele geçirmek için Enver Paşa'dan ek bir güç istedi. Bunun üzerine 50. Piyade tümeni hareket için hazırlanma emri aldı.

1916 Ekim başlarında 50. Piyade Tümeni hedefine ulaştı ve Ustruma Nehri'nin denize döküldüğü bölgede konuşlandı. İngilizlerin ilk taarruzu geri püskürtüldü.

Kasım 1916 başlarında 20. Kolordu ve 46. Piyade tümeni de hazırlık emri aldı. Ancak 1917 Mart sonlarında Türk Genelkurmay'ı diğer cephelerindeki

Osmanlı Askeri Trenle Romanya'ya Gönderilirken (Karavana) 1916.

Romanya'da Arazi Çalışması Yapan Zabitanlar (1917).

Çanakkale Silah Fabrikasının Açılışını Yapan Esat Paşa.

durumdan dolayı kolordusunu ve 2 piyade tümenini çok az bir kayıpla geri çekti, geride küçük bir birlik bıraktı.

1916 Yılında Son Savaşlar

- Sina Cephesinde 4. Ordunun Süveyş Kanalına yönelik harekatı 27 Temmuz'da başarısızlıkla sonuçlandı.

- I. Kut-ül Amara zaferinden sonra gösterilen ihmaller ve bu bölgede küçük bir kuvvet bırakılması nedeniyle İngilizlerle 22 Şubat günü başlayan II. Kut Savaşı kaybedildi. Türklerin kaybı özellikle silah bakımından ağır olmuştu.

1917 Yılındaki Savaşlar

- Çok az savaşın yapıldığı bu yıl içinde Kudüs, İngiliz kuvvetleri tarafından 9 Şubat günü ele geçirildi.

- II. Kut savaşının kaybedilmesinden sonra 11 Mart günü İngilizler Bağdat'ı da ele geçirdiler.

- Enver Paşa İngilizlere bir darbe indirerek Süveyş Kanalına kadar sürmek üzere "Yıldırım Ordular Grubu"nu kurdu. Bu kuvvet amacına ulaşamadı. Ancak başarılı bir şekilde oyalama muharebeleri yaptı.

- Rusya'da Bolşevik ihtilali 12 Mart'ta başlamıştı. Bu durum Osmanlının lehine idi. Nitekim, Kafkaslar'daki Rus Kuvvetleri dağılmaya başladı ve Muş'u terk etmek mecburiyetinde kaldılar.

- I. Gazze Muharebesi adı verilen savaşlarda, 26 Mart günü İngilizler taarruza geçerek Cemal Paşa komutasındaki 4. Ordu birlikleriyle Gazze'de çatışmaya başladılar. İngiliz taarruzları 3 Türk Piyade Tümeni tarafından başarılı bir şekilde durdurulmuştu.

- II. Gazze Muharebesi ise 17 Nisan günü başladı. Takviye kuvvetleri alan İngilizler bu muharebede de muaffak olamadılar. Ancak Cemal Paşa'nın kuvvetleri ilk savaşa göre daha fazla zayiat vermişlerdi.

Hecin Suvar Subayları Kudüs'te.

- III. Gazze Savaşı'na katılan Yıldırım Ordular Grubu na bağlı 7. Ordu Komutanı Mustafa Kemal, İngilizlerin tekrar hücum etmelerini bekliyordu. Nihayet 31 Ekim günü Allenby komutasındaki İngilizler Birussebi'de Türkleri yendiler. Ancak Mustafa Kemal Paşa başarılı bir geri çekilme harekatı ile fazla zaiyat verilmesini önledi.

- 9 Kasım gününe gelindiğinde 7. Ordu toprak kaybetmeden Kudüs'e doğru çekildi. Allenby ise takibini sürdürmeye devam ediyordu ve 8 Aralık günü Kudüs'ü işgal etti. İngiliz hücumlarında Yıldırım Ordular Grubu'na bağlı Kuvvetler kayıp vermelerine rağmen başarılı bir çekilme harekatı yapmışlardı.

- 1917 yılında İngilizlerin desteği ile başlayan Arap İsyanı Suriye ve Batı Arabistan'da şiddetle sürüyordu. Cemal Paşa'nın 4. Ordusu bu bölgeye hakim durumdaydı ve Medine kenti "Hicaz Kuvve-i Seferiyesi" tarafından korunuyordu.

- 1917 yılı içinde Enver Paşa ve Halil Paşa, Ali İhsan Paşa'dan Tahran'a ilerlemesini istemelerine rağmen İran, Rus ve İngilizlerin elindeydi. Ali İhsan Paşa'nın küçük bir iki mevzi ele geçirmesine karşın İran Seferi başarısızdı.

1918 Yılı ve Savaşın Sonu

Bolşeviklerin egemen olmasıyla Rusya I. Dünya Savaşı'ndan çekildi. 3 Mart günü Brest - Litowsk Antlaşması imzalandı. Antlaşmaya göre Rusya, Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı Devletine bırakarak kuvvetlerini geri çekecekti.

Rus tehditinin kalkmasıyla Vehip Paşa büyük bir gücünü Yıldırım Ordular Grubuna vermişti. Ancak Enver Paşa'nın gözü Kafkaslar'da idi ve 3. Ordudan harekata hazır olmalarını istedi. 3. Ordunun karşısında "Ermeni Ulusal Ordusu" bulunmaktaydı. 12 Şubat'ta Erzincan, 25 Şubat'ta Trabzon, 12 Mart'ta Erzurum geri alındı. Vehip Paşa yeni bir organizasyona giderek bir kuvvet oluşturdu ve bu kuvvetin komutanlığına da Yakup Şevki Paşa getirildi. 5 Nisan'da Sarıkamış, 6 Nisan'da Van, 14 Nisan'da da Doğubeyazıt kurtarıldı.

Ermeniler ve Rumlar Batum'u savunmak için uğraş veriyorlardı. Ama nafile! Batum şehride 14 Nisan'da Türklerin eline geçti.

Türk Orduları ilerleyişini sürdürüyor Ardahan ve Kars'ıda geri alıyorlardı. Şevki Paşa'nın kuvvetle-

I. Dünya Savaşı Sırasında Filistin'de Türk Kızılay Ekibi.

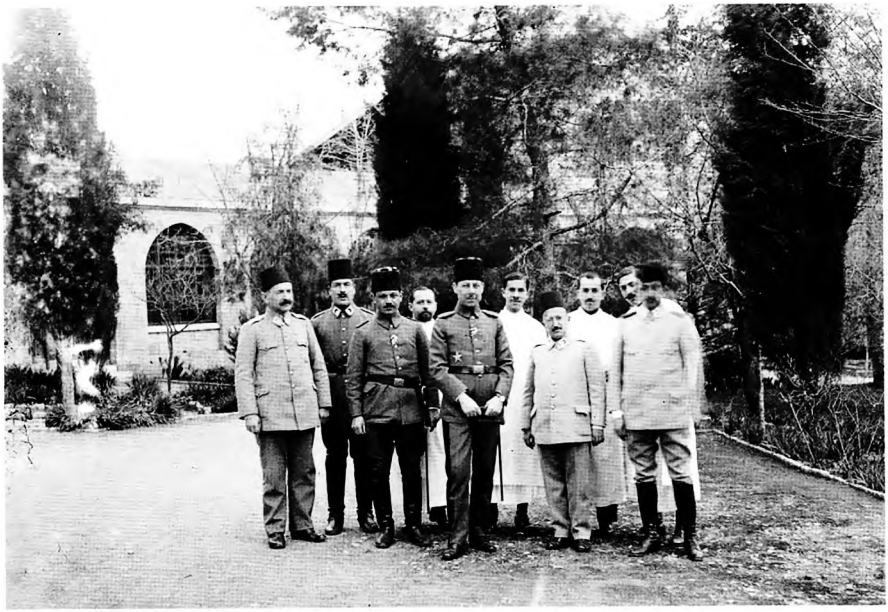

I. Dünya Savaşı'nda Mezopotamya'da Türk Askeri Doktorları.

ri ise İran içlerine doğru 50 km kadar ilerlediler. Ruslar, Türklerin Kafkaslar'da ilerlemelerini önlemek istiyorlardı. Almanlarda Enver Paşa'yı Panturan idealinden caydırmak için uğraşıyorlardı. Almanlar ile Türkler arasında bu yüzden bir gerilim başlamıştı.

1918 yılının Haziran ayına gelindiğinde 3. Ordu Bakü yönüne doğru hareket halindeydi. Bu hareketi önlemek için Ermeniler ve Azeriler Türkleri yıpratacak şekilde taarruzlar yapmaya çalışıyorlardı. Enver Paşa o sırada yeni bir düşünce ile Temmuz ayında "İslam Ordusu" adı altında bir güç oluşturarak İran'da ilerlemeyi ve Şattülarap'ı geri almayı, İngilizlerde kuşatmayı planlıyordu. İslam Ordusu kuruldu komutanlığına da Nuri Bey (Fahri Tuğgeneral) getirildi. Enver Paşa'nın yeni stratejisi gereği bazı komutanlarda yer değiştirmişti. Yeni Doğu Ordular Grubu Komutanlığına da Vehip Paşa, 3. Ordu Komutanlığına Esat Paşa, 9. Ordu Komutanlığına da Yakup Şevki Paşa getirildi. Ancak Almanlarla ilişkileri tekrar düzeltmek amacı ile Almanlarla ters düşen Vehip Paşa bulunduğu bu yeni görevinden alınarak İstanbul'a gönderildi. Yerine de Musul'dan Halil Paşa getirildi.

Şubat ayında İngilizler Hazar Denizi kıyısında Rus, Kazak ve Azerilerden teşkil edilen bir kuvvet oluşturdular. Bu sıralarda İslam Ordusu Bakü'ye taarruza başlamıştı. Durum yeni teşkil edilen İngiliz karma kuvvetlerinin aleyhine gelişmesi üzerine İngilizler geri çekildiler. 15 Eylül günü Bakü İslam Ordusu eline geçti. Türkler 28 Ekim'de Petrousk'a kadar geldi ve 8 Kasım'da da şehir düştü. 1918 yılında Türklerin başarısına bir yenisi eklenmişti. Bu arada yeni bir İran Seferi'de gerçekleşmişti. Bu sefer için Yakup Şevki Paşa hazırlıklarını yaparak komutası altında olan 9. Orduya bağlı 4. Piyade Tümeni ile taarruza geçti. Önce Urumiye sonra Nahçivan ve 23 Ağustos'ta da Tebriz'i aldı ve bu bölgeleri mütarekeye kadar elinde tuttu.

Ekim 1918'de Suriye Cephesinde durum hiçte iyi değildi. 8. Ordu çökmüş ancak bir iki tümen ayakta kalabilmişti.

Yıldırım Ordular Grubu'na bağlı birliklerde ağır hasarlar almışlardı. İngilizler Beyrut'u almış ve Türkler'e karşı hala bir tehdit unsuru olma niteliklerini kaybetmemişlerdi. Halep'in de kaybedilmesiyle Suriye sayfası artık kapatılıyordu.

Ekim ayı sonlarında Adana'ya kadar çekilen Yıldırım Ordular Grubu Komutanı Liman Von Sanders'in yerine Mustafa Kemal paşa atandı. Türkler ve İngilizler 1918 yılının büyük bir kısmında Mezopotamya'da bir çok gelişmenin uzağında kalacaklardı. Artık I. Dünya Savaşı'nın sonuna yaklaşılıyordu.

Sultan V. Mehmet Reşat'ın Ölümü

Böylece V. Mehmet Reşat'ın son dört yıllık Saltanatı'da savaş yılları içersinde süregelmiş oluyordu. Savaş yılları Osmanlı İmparatorluğu açısından oldukça sıkıntılı yıllar olarak kendini gösterdi. Özellikle yiyecek ve yakıt sıkıntısı kendini Saray içersinde bile göstermişti. Çıkan kanunlar da bu sıkıntıların daha da büyük problemlere dönüşmesine yol açtı.

Birinci Dünya Savaşı'nın ilerleyen dönemlerinde eski padişah II. Abdülhamit ve Padişah V. Mehmet Reşat'ın daha güvenlikli bölgelere götürülmelerine dair düşünceler ortaya çıksa da, bu durumun halkın üzerinde yaratacağı olumsuz etki, göz önüne alınarak bu fikirlerden vazgeçildi.

Padişah'ın savaş öncesindeki siyasi ve askeri olaylara karşı olan bilgisizlik durumu, savaş yıllarında da devam göstermiştir. Yaşının ilerlemesiyle sağlığı iyice bozulan V. Mehmet Reşat; 3 Şubat 1917 tarihinde Said Halim Paşa'nın Sadrazamlıktan istifa ettiğinin bilgisine dahi sahip olamamıştı. Bu durumun arkasından Talat Paşa vezirlik ve sadrazamlığa atandı. Ancak bu ve bunun gibi bir çok siyasi ve askeri olay onun bilgisi dışında gelişti ve bir müddetten beri hasta olan Sultan V. Mehmet Reşat, 9 Temmuz 1918 tarihinde Yıldız Saray'ında vefat etti.

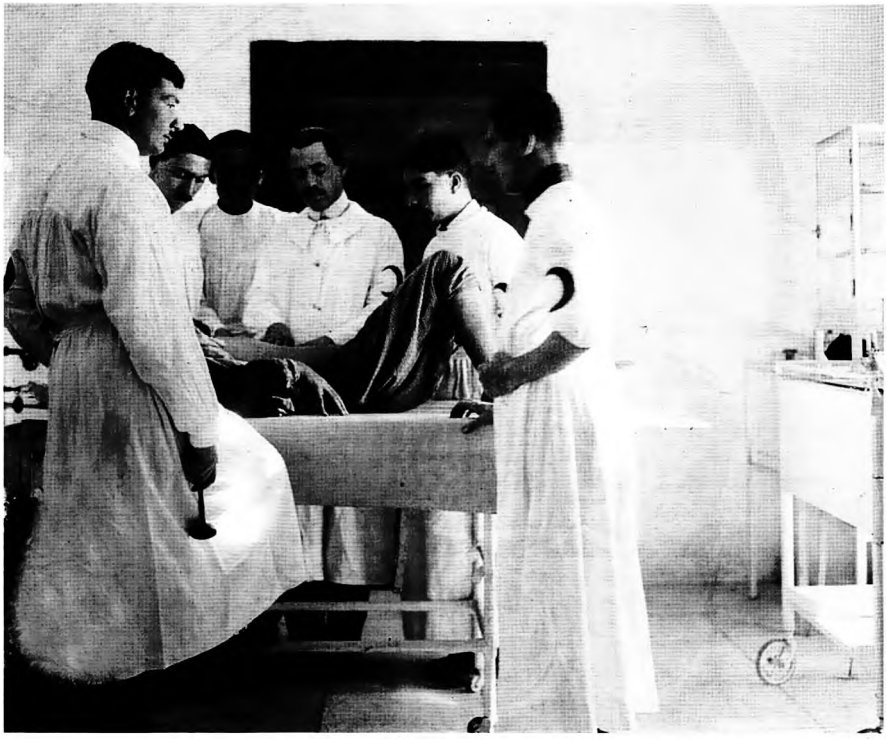

I. Dünya Savaşı Sırasında Türk Kızılay Ekibi Bir Konsültasyon Esnasında (Mezopotamya)

SULTAN MEHMET VAHDEDDİN

Doğum Tarihi	: 02.02.1861 (İstanbul)
Babası	: Sultan Abdülmecit
Annesi	: Gülüstü
Tahta Çıkış	: 04.07.1918
Tahttan İniş	: 01.11.1922 (Saltanatın Kaldırılması)
Saltanat Süresi	: 4 yıl, 4 ay
Ölüm Tarihi	: 16.05.1926
Ölüm Sebebi	: Kalp Yetmezliği
Öldüğü Yer	: San Remo (Şam)

Sadrazam: **Damat Ferit Paşa.**

Sultan Mehmet Vahdeddin, Osmanlı hanedanının otuz altıncısı ve sonuncusudur. Osmanlı hanedanı Mehmet Vahdeddin'le tarihe karışmıştır.

Mehmet Vahdeddin, 2 Şubat 1861 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Sultan Abdülmecit, Annesi Gülistü Kadın Efendidir. Doğumundan beş ay sonra babası ölünce öksüz kalmış, annesinin terbiyesi ile yetişmiştir. Sarayda birçok şehzadenin en küçüğü olduğu için rahat bir hayat sürdü. Sultan Abdülhamit ise Vahdeddin'in yetiştirilmesinde neden olmuştur. Abdülhamit, Vahdeddin'i severdi. Cin fikirli ve vehimli idi. Saraydaki diğer şehzadeler gibi Vahdeddin de hocaları vasıtası ile yetiştirildi. Çok okurdu. En fazla İslam fıkıhı ile meşgul olurdu. Okuduklarını da iyi anlardı. Müzik ile meşgul olmuştu. Filozof Rıza Tevfik'in bir şiirini bestelemişti.

Sultan Abdülhamit tahtından indirildikten sonra yerine Mehmet Reşat geçmişti. Veliahtlığa Yusuf İzzettin getirildi. Vahdeddin küçük olduğu için pek ümitsizdi. Fakat Sultan Reşat Vahdeddin'e ikinci veliahtlık unvanını verdi. Yusuf İzettin ise buna fena halde üzüldü. Hatta bu meseleyi Teşrifat Müdürü Nesip Bey vasıtasıyla padişahtan sordurdu. Vahdeddin'in korkusu Yusuf İzzettin Efendi padişah olursa veliahtlığa oğlu Nizamettin Efendiyi getireceği rivayetleri idi. Bu sebeple o bu işi padişahın sağlığında temin etmişti. Fakat Yusuf İzzettin'in intiharı üzerine veliahtlığa geçti.

Talat Paşa Vahdeddin'den hiç hoşlanmıyordu. Onun veliahtlığını da hiç istemiyordu. Sultan Reşat ölünce Beşinci Murat'ın oğlu Selahaddin Efendiyi tahta çıkarmak istiyordu. İttihat ve Terakki Partisi de bu kararı almıştı. Bunu duyan Vahdeddin bu tarihten itibaren İttihatçılara düşman oldu. Çok geçmeden Selahaddin Efendi ölünce veliahtlık Vahdeddin'e kaldı.

Avusturya İmparatoru ve Macaristan Kralı (Fransuva Jozef'in) ölümü üzerine Veliaht Vahdeddin cenaze töreninde bulunmak üzere Viyana'ya gönderildi. Burada Avusturyalı'lar tarafından parlak bir şekilde karşılandı. Alman İmparatoru İkinci Vilhem Veliahtı Almanya'ya davet etti. Vahdeddin maiyetinde Mustafa Kemal Paşa ile Albay Naci Bey olduğu halde 1918 Aralık ayında Almanya'ya gitti. Alman genel karargahında Almanya'daki askeri temsilci Zeki Paşa ile İmparator tarafından mihmandarlığa tayin edilen Baron (Von Susgind) ve Kurmay Başkanı Von (Bern Hurst) ve imparatorun yaverleri tarafından karşılandı.

Konuşmalar sırasında Türk ordusunun Çanakkale'de gösterdiği kahramanlık ve başarı tebrik edildi. Ertesi günde Hindenborg bir ziyaret vererek Türk Ordusu'nun kahramanlığını övdü.

Bir gün sonrada Alman istihkamlarını gezdiler. Daha sonra Alsas Loren'e gittiler. Bir günde Essen şehrinde bulunan ve dünyanın en büyük fabrikalarından biri olan Krupp fabrikasını gezdiler. Bütün bu gezilerde Mustafa Kemal Paşa da bulundu.

4 Temmuz 1918 tarihinde 58 yaşında Osmanlı tahtına otuz altıncı padişah olarak geçti

Mehmet Vahdeddin, yıllarca beklediği saltanat tahtına oturduğu sıralarda Birinci Cihan Savaşı devam ediyordu. Biat merasimi Topkapı Sarayı'nda icra edildi. Yeni padişahın kılıç alayı da Eyup Sultanda yapıldı. Sabahleyin erkenden şehzadeler ve damatlar sarayda toplandılar. Vahdeddin üç çifte fitika ile Eyüp'e gitti. Beline Hazreti Ömer'in kılıcını Trablusgarp mücahitlerinden Şeyh Sunnusi kuşattı.

19 Temmuz 1918 tarihinde Kalisbat da tedavide bulunan Mustafa Kemal Paşa Başmabeyinciliğe bir telgraf çekti. Telgrafında:

"Efendimizin tahta cülusları, bendenizde vatanımızın saadet ve selameti noktai nazarından fevkalade ümitler tevlit etti. Sultanı Merhumun ziyanı ebedisinden müteessir olmakla beraber vatanın, milletin, ordunun bazice olmaktan halas edileceği kanaati tammesi tesiri vakii tadil eylemiştir. Ubudiyet ve tazimatı cakeranemin zatı şahaneye arzını rica ederim."

Mustafa Kemal

Mehmet Vahdeddin İkinci Mahmut'un İtalyan Donizetti'ye besteletmiş olduğu Sultani marşının daimi surette kabulünü emretti. Bundan sonra Vahdeddin: (Başkumandanlık, Erkanı Harbiye Riyaseti Komutanı bundan sonra damat Yaveri Hazreti Padişahı Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından ifa olunacaktır.) Diye bir irade çıkardı. Padişahlar tahta çıkınca sakal uzatırlardı. Vahdeddin sakalını uzatmadı. Kendisine sorulduğu zaman:

"Ben büyük ceddim Yavuz Selim gibi sakal bırakmayacağım. Çünkü sakalı kimsenin eline vermek niyetinde değilim." Cevabını verdi.

Rusya ile Bret Litosk Antlaşması yapılmıştı. Bu antlaşmaya göre; Kars, Ardahan, Batum, Türkiye'ye verildi. Bu münasebetle Vahdeddin bu vilayetlere bir beyanname yayınladı ve Bayram alayını Dolmabahçe Camii'nde yaptı. İstanbul'da bu hadiseler cereyan ederken cephelerin durumu pek kötüye doğru gidiyordu. Felaket çanları çalmak üzere idi.

İktidarda bulunan İttihatçılar, memleketin bünyesinde yeni inkılaplar yapmak arzusunda idiler. Hepsinin de hüsnü niyetleri vardı. Namuslu vatansever idiler. İçlerinden zengin olmak için çalışanı da çıkmadı. Sadrazam Talat Paşa, mütevazı bir hayat sürdü. Hiç birinin göze çarpan sefahat ve saltanatları görülmedi. İstanbul'un imarına çalıştılar. Almanya'ya tahsile talebeler gönderdiler. İstanbul Üniversitesini ıslaha çalıştılar. Sultani teşkilatını kuvvetlendirdiler. En fazla önem verdikleri Lise İstanbul Sultanisi idi. Kapitülasyonları kaldırdılar. Ticaretin Türklerin eline geçmesine çalıştılar. Ekonomik doktrinleri ise Liberalizm idi. Meşruti demokrattılar. Osmanlı hanedanını yok etmediler. İngiltere gibi meşruti bir krallık olmasını tercih ettiler.

Meşrutiyetin en büyük eseri (Türk Ocağı)nın kurulması oldu. Osmanlı İmparatorluğunun tasfiyesi göze çarpıyordu, bu imparatorluğa yüz yıllar boyunca hakim olan Türk milleti kendi mukadderatı ile baş başa kalmak üzere idi. Bu sebeple kendini (Osmanlı) sayan Türk memleketinin sahibi olan Türk milletinde milli şuurun uyanması zamanı gelmişti. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nu dolduran bütün Hristiyan ve Müslüman azınlıklarda milliyet şuuru uyanmıştı. Hepsi de İmparatorluğun geniş topraklarında yeni yeni devletler kurmağa hazırlanmışlardı. Birinci Cihan harbi bu fırsatı onlara kazandırmış bulunuyordu. Rusların ortaya attıkları Pan İslavizm ülküsü neticesinde Balkan Devletleri Türklerden ayrılmışlardı. İslav birliği ülküsüne karşılık Türkler'de de yeni bir gayenin doğması şarttı. Yoksa Türk milleti tarihten silinebilirdi. Altı yüz yıl Türk hakimiyeti altında yaşayan kavimler Türk milletini imha edebilirdi. Çünkü bu intikam hisleri onlarda yaşıyordu. Müslüman Araplar, Arnavutlar, Kürtler, Çerkezler hatta Tatarlar bile birer devlet kurmak hülyasında idiler.

Bu tehlike karşısında Türklerin de birleşmesi onlarda da milli şuurun uyanması lazımdı. Bunu uyandıracak varlık ancak Türk Ocakları oldu. Milli şuuru ayakta tutmak için de ilmi esasların tespiti gerekti. Bu ilmi esasları prensiplere bağlayan Türk düşünürü Ziya Gökalp olmuştu.

İttihatçıların tek mirası Türk milliyetçiliğini ileriki nesillere bırakmak oldu. Bu milliyet ruhu İmparatorluğun yıkılmasıyla da Kuvayi Milliye ruhu ile Türkiye Cumhuriyetini kurdu. İttihatçılar harp içinde inkılaplarına devam ederken, Almanlar Garp cephesinde Fransız ve İngiliz ordusu ile çarpışıyorlardı. Fakat bir anda Amerikalılar cepheye kuvvetler gönderince Birinci Cihan harbinin kaderi değişti. Alman orduları yenilmeğe başladı. İlk defa Bulgar orduları isyan ederek Sofya'ya doğru ilerlediler. Bunu üzerine Bulgar

Üstte Sultan Vahdeddin'in Gençlik ; Soldaki Sayfada ise Sivil Kıyafetli Bir Başka Resmi

Avusturya İmparatoriçesi Zita ve Vahdeddin İstanbul'da

Kralı Ferdinand memleketinden kaçtı. Arkasından Avusturyalılar da silahlarını terk ettiler. Alman orduları da Amerikalıların önünde Berlin'e doğru kaçmaya başladılar. İngilizler Suriye cephesine yeni kuvvetler getirerek taarruza geçtiler. Dört yıldan beri acı bir yoksulluk içinde vatanları uğruna canlarını feda eden Türk kuvvetleri bu durum karşısında dayanamadı. Sekizinci Ordu tamamen esir düştü. Yalnız Yedinci Ordunun Kumandanı Mustafa Kemal Paşa kuvvetlerini ustalıklı bir manevra ile İngilizlerin önünden çekerek Halep şehrinin Kuzeyindeki Katma hattına yerleştirdi. Bu suretle İngilizleri Anadolu topraklarına sokmadı.

Türk milleti Birinci Cihan Harbine girmiş ve yenilmişti. Bu büyük bir felaketti. Türk milletini bu savaşa sokan İttihatçılardı. Onların elinde koca bir imparatorluk çöküvermişti. Türk milleti tarihinin en uğursuz günlerini yaşadı. Bu acı mağlubiyeti duyan Sadrazam Talat Paşa hemen istifasını verdi. İttihatçılar telaşa düştüler. Talat, Enver, Cemal Paşalarla Doktor Nazım, Bahaeddin Şakir Bey gibi İttihatçıların Umumi Merkez azaları Boğazda bulunan bir Alman torpidosu ile Köstence'ye ve oradan Berlin'e kaçtılar. Türk milleti mukadderatı ile baş başa bırakılmıştı. Vahdeddin yeni padişah olduğu için tecrübesizdi. Hükümet azaları da kaçmıştı. Orduları dağılmış bir devletin başında tek başına kalmıştı. Bu durum karşısında şaşkına döndü. Yeni kabineyi Müşir Ahmet İzzet Paşa kurdu. İngiliz ve Fransız kuvvetleri Trakya'dan İstanbul'a doğru ilerlemeğe hazırlanıyorlardı.

16 Ekim 1918 tarihinde yüksek rütbeli bir kurmay cephelerin vaziyetini mebuslar meclisine izah etti. Elimizde pek az kuvvet kaldığından geniş hudutların muhafazası mümkün olmayacaktı. Bu sebeple bir mütareke yapılmasına karar verildi. İttihatçıların partisi (Teceddüt Partisi) adını aldı. Memlekete (Hürriyet ve İtilaf Fırkası) hakim oldu. Sadrazam Ahmet İzzet Paşa mütarekenin yapılması hazırlıklarına girişti. Türkiye'de esir bulunan General Towshend mütarekenin yapılmasına aracılık etti. Vahdeddin murahhaslığa Damat Ferit Paşayı seçti ise de İzzet Paşa Rauf Beyi bu işe memur etti. Vahdeddin murahhaslara şu talimatı verdi:

1- Hilafeti Celile, Saltanatı Seniye ve Hanedanı Osmani'nin tam olarak hukukunun muhafazası ve temini.

2- Bazı eyaletlere verilecek muhtariyet idaresinin şekil ve mahiyeti temin olunarak "muhtariyetin yal-

nız idari olup, siyasi olmaması. Şayet hiçbir çare bulunamayarak siyasi olacak ise istiklaliyetin ehven olacağını ve eğer siyasi mahiyeti kabul edilecek olursa, alem İslam'a ihanet etmiş olacağız fikrindeyim."

Şeklinde bir talimat verdi. Murahhaslar Limni adasının Mondros limanında 30 Ekim 1918'de (Mondros mütarekesi) imza edildi.

Bu mütarekenin şartları pek ağırdı. Türk milletinin bir idam fermanı mahiyetinde idi. Vahdeddin'e bu mütarekenin maddeleri bildirdiği zaman elinden tesbihi düştü ve fena halde asabileşti.

Ertesi gün İzzet Paşa'nın yerine kabineyi Tevfik Paşa kurdu. Bu mütarekenin hükümlerine göre İtilaf kuvvetleri Çanakkale Boğazı'ndan donanmaları ile geçerek İstanbul'a geleceklerdi.

Yedinci maddeye göre emniyetlerini tehdit eden bir durum karşısında istedikleri yeri işgal edebileceklerdi. Ne acı bir gerçekti.

Dört yıl, on cephede kanını döken Türk milleti, böyle korkunç bir mütareke ile düşmana kapılarını açmıştı. Düşmanlar, muharebe ile geçemedikleri Çanakkale Boğazı'nı zafer türküleri söyleyerek geçtiler. 13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul limanına girdiler.

60 parçadan meydana gelen İtilaf devletleri donanmaları Dolmabahçe Sarayı'nın önünde demirleyerek toplarını saraya doğru çevirdiler.

8 Şubat 1919'da Fransızların Şark Orduları Kumandanı General Franşe Despere kuvvetleri ile Galata rıhtımına çıktı. Kendisini İstanbul'un ikinci fatihi ilan ederek Fatih gibi beyaz ata bindi. Rumlar, Karaköy'den, Osmanlı Bankası önüne kadar Türk bayraklarını yere serdiler. Fransız askerleri bu şanlı bayrağımızı çiğneyerek, Beyoğlu'na çıktılar. Rumların gösterileri günlerce devam etti. İstanbul'daki Türkler ise bu uğursuz günün acısı ile evlerine çekildiler. Doğacak bir kurtarıcıyı beklemeye başladılar.

Sultan Mehmet Vahdeddin ise, Yıldız sarayının karanlık odalarına çekilmiş ne yapacağını bilemiyordu. Koskoca bir Osmanlı İmparatorluğu onun saltanatında çöktü. Galip devletler Osmanlı İmparatorluğu'nu aralarında paylaşmışlardı. İstanbul ve Boğazlar İngiliz'lere, Trakya ve Ege bölgesi Yunanlılara, Konya, Aydın ve Antalya İtalyanlara, Adana, Maraş, Antep ve Urfa Fransızlara verildi. Ayrıca da Doğuda bir Ermenistan devleti ile bir de Kürdistan kurulacak, Kuzey Anadolu'da Pontus Rum devleti meydana getirilecekti. Türklere ancak Ankara, Kastamonu ve Eskişehir'in bir kısmı bırakılıyordu.

Çok geçmeden 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar İzmir'e çıktılar. İstanbul'da İngilizlere bırakılacaktır, sözleri duyulunca İstanbul'un münevverleri meydanlarda mitingler yaparak bu işgali protesto ettiler. Saray bu durum karşısında susuyordu. Vahdeddin bu korkunç duruma çare bulacak kudretinde değildi. İngilizlerin elinde oyuncak oldu.

İzmir'in işgali üzerine Aydın efeleri silahlı çeteler teşkil ederek dağlara çıktılar. Bu suretle Kuvayı Milliye doğdu. Bu savaşın sonunda Arap yarımadasını kaybettik. Türk milletine kendi anavatanları da verilmek istenmiyordu. Artık Dünya tarihinden silinmek tehlikesi baş göstermişti. Avrupalılar Türk milletinin öldüğünü sandılar. Halbuki ölen Osmanlı İmparatorluğu yıkılan da altı yüz yıllık Osmanlı Hanedanı idi. Türk milleti ise Anadolu'da dipdiri yaşıyordu.

Vaziyet pek kötü idi. Türk milletini kim kuracaktı? Memlekette üç grup vardı. Biri memleketin münevverleri, diğeri Genel Kurmay Başkanlığı, üçüncüsü

Şehzade Ömer Faruk Efendi, Topçu Yzb. IV. Murat'ın Oğlu. Vahdeddin'in Damadı. Karısı Sabiha Sultan. Çanakkale ve Mezopotamya'daki Savaşlara İştirak Etmiştir.

de padişah ve onun kabinesi idi. Türk münevverleri ancak Türk Ocağında toplanmıştı. Vatansever ve milliyetçi idiler. Ancak mitingler tertip ediyorlar, yazı ve şiirleri ile bu acı günleri dile getiriyorlardı. Bu suretle halkı uyandırıyorlar ve acı gerçeği biliyorlardı. Vahdeddin öyle büyük bir felaket karşısında bulunuyordu ki İmparatorluk çökmüş, devlet yıkılmıştı. Padişah, her an İngilizlerin baskısı ve kontrolü altında idi. Vahdeddin'in en büyük ümidi sulh konferansında müsait şartlarla bir barış imza ettirmek ve Osmanlı tahtını kurtarmaktı.

İkinci düşüncesi Anadolu'nun asayiş ve emniyetini temin edecek yeni bir askeri kuvvete ihtiyaç vardı. Kabine azalarının düşüncesi de merhamete dayanarak siyasetle memleketi kurtarmaktı. Mukavemet ve şiddet politikasına katiyen taraftar değillerdi.

Türk milletinin ve vatanının müdafaasını üzerine almış olan Genel Kurmay Başkanlığı'nın düşüncesi ne idi? En önemli olanı da buydu. Memleketin kurtuluşunun tek çaresi kurmaylarımıza kalmıştı. O sıralarda bu vazifenin başında Fevzi Paşa (Çakmak) bulunuyordu. Genel Kurmay Birinci Cihan Harbi'ne girerken iki plan hazırlamıştı. Birincisi harp planları, diğeri de bir mağlubiyet olursa hükümet merkezi olan İstanbul'un müdafaa planları idi. Bu planın esası ise doğrudan bir gerilla savaşına dayanıyordu. Anadolu'da galiplere karşı bir çete harbi hazırlamaktı. Bu gerilla savaşını sevk ve idare edebilecek elde kuvvetli ve tecrübeli elemanlar mevcuttu. Başta Fevzi Paşa idi. Kendini istikbal için her hususta bizzat hazırlamıştı. Mesleğinde çok kuvvetli bir asker, savaşlarda en büyük devletlerin orduları ile çarpışmış yüksek tecrübelere sahipti. Başında bulunduğu vazifenin icaplarını yerine getirecek kudret ve bilgiye sahip bulunuyordu. Yüksek bir vatanseverdi. İman itibarıyla da Allah'ın kudretine de inanmıştı. Ahlak itibarıyla çok temiz bir yürek taşıyordu.

İkinci büyük kumandan Cevat Paşa idi. Bu da kuvvetli bir asker, zeki olduğu kadar da büyük bir vatanseverdi. Askerlik bilgisi yüksekti. Bu iki büyük kumandana üçüncü bir kuvvet olarak katılacak bir kumandan daha vardı. Bu değerli ve şerefli asker Yedinci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa idi. Bu büyük kumandan da şahsında üç kuvvet taşıyordu. Girdiği savaşlarda hiçbir cephede mağlup olmamış daima karşı tarafı yenmişti. Aynı zamanda mesleki bilgisi kuvvetli olduğu derecede siyasi tarih hakkında çok geniş bir bilgiye sahipti. Üçüncü vasfı da vatansever,

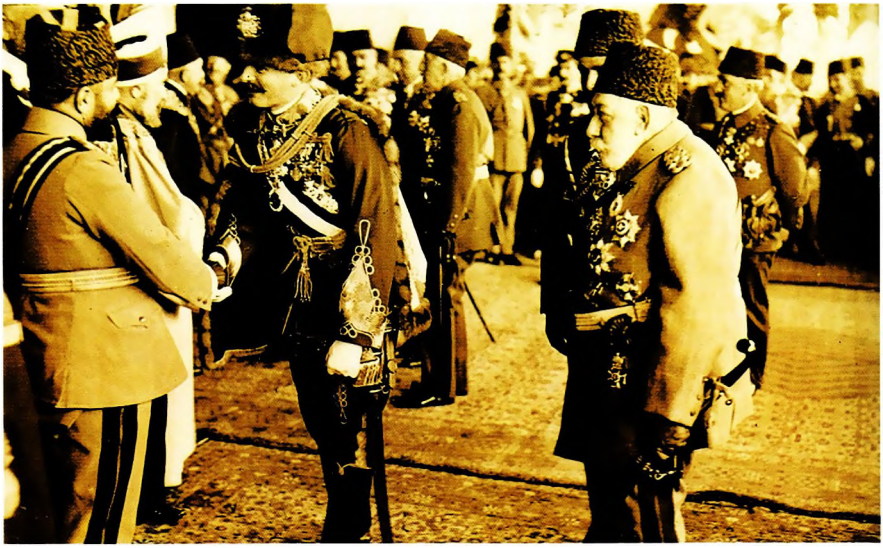

Avusturya İmparatoru'nun İstanbul'a Gelişi Sırasında Sultan Reşat ve Geri Planda Veliaht Vahdeddin.

aynı zamanda cesur ve süratli karar verme yeteneğine sahipti. Bu vasıflarla beraber siyasi görüşlere de malik askeri ve siyasi dehası bakımından örnek bir şahsiyetti. Bununla beraber en büyük toplulukları idare edecek yüksek bir zeka ve iradeye sahipti.

Mustafa Kemal'in ordusuna mensup değerli kumandanlar vardı. Bunlar Ali Fuat Paşa (Cebesoy), İsmet Bey, Kazım Karabekir Paşa ve Refet, Cafer Tayyar Paşalar da tecrübeli ve iyi yetişmiş kurmaylardı. Bunlardan başka küçük rütbelerde Birinci Cihan Savaşında yetişmiş subaylarımız da vardı. İşte Türk milletini kurtaracak kumanda heyeti bu kurmaylardı. Bunlar Anadolu'da bir "Mukavemet Merkezi) kurabilirlerdi. İşte Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşanın dahiyane ilk buluşu bu idi. Mukavemet Merkezi Doğu vilayetlerinde kurulacak, kolordular ikmallerini yaparak batıya doğru açılacaklardı. Bu kuvvetler dağınık bulundurulacak bir cephe teşkil etmeyerek vatanın sathında küme küme mukavemet merkezi kurarak çete harpleri yapacaklardı. Bütün bu kuvvetlerin hepsi "Kuvai Milliye"yi teşkil edecekti.

Fevzi Çakmak bu gerilla harbini tatbik etmek için Beykoz'daki evinde üçlü bir toplantı yaptı. Bu toplantıda Fevzi, Cevat, Mustafa Kemal Paşalar bulundu. Aralarında yapılan konuşmaya göre Anadolu'da bir mukavemet merkezi kurulacak, bu kuvvet Boğazları, İstanbul'u ve Osmanlı hanedanını kurtaracaktı. Bu üç kurtarıcı and içtikten sonra bu planları tatbik etmek için iki makamı ikna etmek lazımdı. Bir Padişah Vahdeddin, diğeri de İngiliz işgal kuvvetleri generali Harington'dan idi.

Bu iki makamı ikna etmek üzere de şu karara vardılar. Anadolu'da Rumlar ve Ermeniler çeteler teşkil ederek Türklerin mallarını yağma ediyorlar, köylüleri de öldürüyorlar. Bu durumu önlemek ve asayişi temin etmek için yeni kolorduların teşkilini sağlayacak bir umumi müfettişlik kurmak lazımdı. Bu da padişaha anlatılacaktı.

"Türk milletini Birinci Cihan Harbi'ne sokan Enver Paşa Lenin ile anlaştı. Bolşevik (Kızılordu)ya karşılık Müslüman kavimler de bir (Yeşilordu) teşkil ederek Anadolu'yu istila edecek, Sovyet Şuralarına dahil bir (Türkiye Şuralar Devleti) kuracaktı."

Eskiden beri Enver Paşa'ya muhalif olan Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya gönderilerek Enver Paşa'nın Yeşilordu kuvvetlerine karşı koyacaktı. Bunun da müsaadesi alınacaktı. Önce Vahdeddin'i ikna etmek lazımdı. Saray mabeyincisi vasıtasıyla padişaha haber gönderdiler. Bu teması Cevat Paşa'nın yaptığı anlaşılmaktadır. Vahdeddin'de;

Nazım Paşa

"Bu kumandanlar Anadolu halkını makamı hilafete imale etsinler. Rum çetelerini tenkil etsinler, kolordularını da kursunlar." Dedi.

Bundan sonra İngilizlere de vaziyeti anlattılar. Enver Paşa'nın Anadolu'ya gelerek tekrar galip devletlerle harp edeceklerini söylediler. İngilizler de Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçmesine müsaade ettiler. Bu işte Rahip Firo mühim rol oynadı. Fevzi Paşa'yı tutan da Şeyhülislamdı. Kolordulara kumandanların tayini başladı. İlk defa olarak Kazım Karabekir Paşa Erzurum'a tayin olundu. Mehmet Vahdeddin, Kazım Karabekir Paşa'yı Yıldız Sarayında kabul etti. Ona bu yeni vazifesinde başarılar diledi. Bundan sonra Kazım Karabekir Paşa Mustafa Kemal'i Şişli'deki evinde ziyaret etti. Ertesi gün Erzurum'a gitti. Ermeni çeteleri ile muharebelere girişti.

Tuğgeneral Şevket Turgut ve Karargahı.

Cafer Tayyar Paşa, Doğu Trakya'ya gönderildi. Kolordusunu kurmadan milli mücadeleye girişti. Neticede bu kolordu dağıldı. Trakya da Yunanlılar tarafından işgal edildi. En sonra Dokuzuncu Kolordu Kumandanlığına da Mustafa Kemal Paşa tayin edildi. Mustafa Kemal Paşa'ya Harbiye Nazırı Şakir Paşa hazırlanan talimatı verdi.

Bundan sonra Mustafa Kemal Paşa'yı Sadrazam Damat Ferit Paşa konağına akşam yemeğine davet etti. Ve kendisi ile görüştü. Anadolu'da yapacağı işler hakkında malumat aldı. O gün yemekte Cevat Paşa da vardı.

Damat Ferit Paşa ile görüştükten sonra Mehmet Vahdeddin Mustafa Kemal Paşa'yı Yıldız Sarayı'na davet etti. 14 Mayıs 1919 saat yedi buçukta Mustafa Kemal Paşa saraya gitti. Mehmet Vahdeddin Paşa'yı küçük bir odada kabul ederek hemen yanına oturttu. Padişahın sağında dirseğinin dayandığı masanın üstünde bir kitap duruyordu. Vahdeddin pek düşünceli ve bitkin bir halde idi. Birinci Cihan Harbi'nin bütün yükü ve mesuliyetleri onun omuzlarına çökmüştü. İtilaf donanmalarının topları saraya doğru çevrilmişti. Mehmet Vahdeddin Mustafa Kemal'e gülümseyerek baktıktan sonra:

"Paşa, paşa sen şimdiye kadar devletimize çok hizmet ettin. Bunların hepsi artık bu kitaba geçti."

diyerek dirseğinin yanındaki kitabı gösterdi. Bu bir tarih kitabı idi. O anda Vahdeddin ile Mustafa Kemal Osmanlı tarihinin son sayfasını yazıyorlardı. Vahdeddin Mustafa Kemal'e tekrar baktı:

- Tarihe geçen hizmetlerinizi okudum. Bundan sonra yapacağınız hizmet yaptığınızdan çok daha mühim olacaktır. Dikkat ve sadakatle çalışırsanız devleti düştüğü bu felaketten kurtarabilirsiniz. Dedi.

Mustafa Kemal Paşa da:

- Bu hususta elimden geleni yapacağıma itimat buyurunuz. Dedikten sonra ayağa kalktı. Padişah onun elini sıktı. Sonra:

- Bütün işlerinizde muvaffak olunuz. Diye dua etti. Mustafa Kemal saraydan ayrılarak Şişli'deki evine

gitti. Bu görüşme sırasında Vahdeddin ona üzerinde saltanat arması bulunan bir saat ile bir altın köstek hediye etti. Yaverlik kordonunu da göğsüne taktı. Ertesi gün Yunanlılar İzmir'i işgal ettiler.

16 Mayıs 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa dokuzuncu kolordu müfettişi sıfatıyla hazırlığını yaptı. Harbiye Nezareti'nden kendisine üç bin lira verildi. Mustafa Kemal maiyetindeki subaylarla Samsun'a gitmek üzere Bandırma vapuruna bindi. Bu vapur Kızkulesi açıklarından dördü kırk geçe Karadeniz'e müteveccihen hareket etti. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıktı. O gün Türk milletinin talihinde yeni bir devir açmıştı. 19 Mayıs günü Osmanlı İmparatorluğu son sayfasını kapamak üzere idi.

Mustafa Kemal Paşa Samsun'dan Havza'ya gitti. Yeni tarihin ilk sayfası burada açıldı. Hemen Rus Sovyet Şuraları Mustafa Kemal'le temasa geçtiler. İngilizlerin de Mustafa Kemal'den bekledikleri suya düştü. Bundan sonra Mustafa Kemal Paşa 22 Haziran 1919'da gizli olarak askeri ve mülkü makamlara "Amasya Tamimini" yaptı. Bu tamimin milli mücadele tarihinde önemli pek büyük oldu. Bu önemli tamimin bir maddesi dikkat çekecek kadar büyük bir kıymet taşıyordu. Mustafa Kemal bu maddede (Milletin istiklalini, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır) diyordu. Bu madde ferdi saltanatın yerine milli iradenin hakim kılınacağını ilk defa olarak müjdeliyor, haber veriyordu.

Bundan sonra Mustafa Kemal Paşa Erzurum kongresini topladı. Bu kongrenin kararlarındaki şu madde de dikkati şayandır: (Kuvayi Milliyeyi amil ve Milli iradeyi hakim kılmak esastır.) Bu da Cumhuriyetin kurulacağını haber vermekte idi.

Bu kararların alındığını haber alan İngilizler Mehmet Vahdeddin'i sıkıştırarak Mustafa Kemal'i İstanbul'a davet ettiler. İstanbul hükümeti (Damat Ferit Paşa) İngilizlerin tazyiki ile Mustafa Kemal'i tehdide başladı. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa istifa etti. Mustafa Kemal Paşa'yı Kazım Karabekir Paşa'dan istediler. Fakat Kazım Paşa Mustafa Kemal gibi kahraman ve değerli bir kumandanı tevkif ederek padişaha teslim etmedi.

Artık Mustafa Kemal Milli Mücadelenin önderi oldu. Anakara'da Büyük Millet Meclisi'ni kurarak: (Hakimiyet, Kayıtsız Şartsız Milletindir.) maddesini de Anayasa'ya koydurdu.

Bu suretle Osmanlı İmparatorluğu yerine biri İstanbul'da "İstanbul Hükümeti" diğeri Ankara'da "Ankara Hükümeti" kuruldu. Artık Türk milleti, düşmanlara ve saltanata karşı "Anadolu İhtilali"ni yapacaktı.

Türk milleti, altıyüz yıl gönül bağladığı Osmanlı hanedanına karşı nefret duydu. Artık Mehmet Vahdeddin Osmanlı hanedanının sonuncusu oldu.

Vahdeddin, Anadolu'nun kendisinden nefret ettiğini duyunca Times gazetesine şu beyanatı verdi: "Devlet-i Osmaniyenin harbe katılması bir kaza neticesidir. Eğer siyasi durumumuz, coğrafi mevkiimiz ve milletin menfaatleri göz önüne alınsaydı, bu işe girişmenin asla makul olmadığı açıkça anlaşılırdı. Üzülerek söylüyorum ki o zamanki hükümetin basiretsizliği bizi bu acı hale sürükledi. Felaketimizi mucip oldu. Eğer ben makamı saltanatta bulunsaydım, bu elim netice husule gelmezdi. Kırım muharebesinde İngiltere'nin müttefiki bulunan babam Sultan Abdülmecit'ten İngiliz milletine karşı, dostluk ve samimi hürmet beslemek hissiyatını tevarüs ile İngiltere Devlet-i fahimesi arasındaki eski dostluğu devam ettirmek ve münasebetleri yenilemek için çalışacağım. Necip milletimiz tarafından bu acı akıbete uğrayan günahsız ahalime aynı hislerle mukabelede bulunacağını ümit ederim." Dedi

İşte bu sözlerle galip devletlerden merhamet istiyordu. Buna karşılık Mustafa Kemal Paşa'da:

"Merhamet niyaz etmekle millet işleri, devlet işleri görülemez. Bu suretle devlet ve milletin şerefi ve

Halife Abdülmecid Efendi.

istiklali temin edilemez. Merhamet istemek gibi bir prensip yoktur" diyordu.

Bu büyük ve dahi önder bir vecizesinde:

"Hayat demek, mücadele ve müsademe demektir. Hayatta başarı, ancak mücadeleyi kazanmakla mümkündür" demişti.

Bu ruha karşılık, İstanbul hükümetinde, mücadele ruhu yoktu ve kalmamıştı. Siyaset yolu ile millet ve devlet işlerinin görüleceğine inanmışlardı. Dahiliye Nazırı Ali Kemalde:

"İnsan bir parça iz'an ile düşünürse, el ve ayak bağlı iken, haklar silaha sarılarak yapılamaz. Ancak siyasetle ve hikmetle yapılabilir" diyordu. Damat Ferit Paşa da:

"Anadolu'daki harekat, Birinci Cihan Harbi'nde terfi edememiş birkaç subayın işidir. Bu harekat, alevleri sönmüş bir saman ateşinden başka bir şey değildir."

Diyerek beyanatta bulunuyordu.

Damat Ferit ve Ali Kemal, siyasetle Türk milletinin haklarını koruyacaklarını zanneden zavallılardı. Bu sırada galip devletler Serv Antlaşması'nı Osmanlı Hükümeti'ne imza ettirdiler. Mehmet Vahdeddin bir "Şurayı Saltanat" topladı. Serv anlaşmasını bu ihtiyar Paşalara ve ayan azalarına okuduktan sonra:

"Bu anlaşmayı kabul edenler ayağa kalksınlar."

Diye teklifte bulundu. İlk önce kendisi ayağa kalktı. Bunlardan yalnız Topçu Feriki Rıza Paşa ayağa kalkmadı. Diğerleri hep kalktıkları için, Türk milleti hakkındaki bu ölüm fermanı kabul edilmiş oldu.

Türk milletinin hakları, siyasetle ve hikmetle temin olunur diyenler de bu işe şaştılar. Bir milletin hakları mücadele ve müsademe ile ancak kazanılabilir düsturunun anlamı bir defa daha anlaşıldı.

Mehmet Vahdeddin'in merhamet politikası suya düştü. O da Serv Antlaşması'nın bir ölüm fermanı olduğunu anladı. Saraydakilere bu anlaşma için felaketlerin en büyüğü dedi.

İngilizlerin emirleri ile Kuvayi Milliyecilerle mücadeleye girişildi. Şeyhülislam (Dürri Zade Abdullah) Efendiden bir fetva alındı. Mustafa Kemal ve arkadaşları asi olarak ilan edildi ve öldürülmelerine de karar verildi. Mustafa Kemal ve arkadaşları Divanı Harp kararı ile idama mahkum edildiler.

Sultan Vahdeddin'in büyük hataları birbiri ardına devam ediyordu. Kendisi sarayını terk ederek milletin arasında karışamadı. Yalnız Şehzade Faruk'u Anadolu'ya gönderdi. O da İnebolu'dan İstanbul'a iade edildi. Türk milletinin hürriyet ve istiklal için başladığı mücadeleye karşı "Hilafet Ordusu" teşkil etti. "Ahmet Aznavur"u Paşalık rütbesi ile Balıkesir havalisine gönderdi. Balıkesir ve Biga taraflarındaki Kuvayi Milliyeciler Hilafet ordusu ile çarpıştılar. Bundan sonra İstanbul'da "Kuvayi İnzibatiye" adı ile bir ordu hazırlandı ve İzmit'e gönderildi. Fakat bu kuvvetler de Kuvayi Milliyecilere katıldılar.

Daha sonra "Düzce, Adapazarı" Çerkez beylerini sarayına davet ederek bu havali halkının Kuvayi Milliyeye karşı isyan etmelerini bildirdi. Bu defa Anadolu isyanlarını çıkarttı.

Artık Vahdeddin taç ve tahtının korunmasına çalışıyordu. Anadolu halkı saraydan ve Vahdeddin'den nefret etti. Çünkü Anadolu halkını Hilafet orduları kurarak birbirine kırdırıyordu. Bütün bunlara rağmen Türk milleti:

Mustafa Kemal Paşa'nın "Ya İstiklal, Ya Ölüm!) düsturu ile milli mücadeleye devam etti. Yunanlılara karşı

dört büyük meydan muharebesi kazanarak 9 Eylül 1922'de Yunanlıları İzmir'den denize döktü.

Türk milletinin bu büyük zaferi bütün dünyayı hayrete düşürdüğü gibi Sultan Mehmet Vahdeddin'i de endişe içinde bıraktı. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu tarihi kapanıyordu. Artık Yeni Türkiye, "Millî Hakimiyete" dayanan bir Cumhuriyet olacaktı.

İtilaf devletleri 27 Kasım 1922 tarihinde Lozan konferansına Türkiye Büyük Millet Meclisi heyeti ile İstanbul hükümetini de davet ettiler.

Büyük Millet Meclisi saltanatın kaldırılması hakkında şiddetli müzakereler cereyan etti.

Nihayet Büyük Millet Meclisi 1 Kasım 1922 tarihinde Hilafetin saltanattan ayrılması hakkında kanunu kabul etti. Bu kanınla Sultan Vahdeddin Padişahlık hakkını kaybetmiş oldu.

Saltanatın kaldırılması üzerine son Osmanlı Sadrazamı Tevfik Paşa istifasını Mehmet Vahdeddin'e verdi.

Sultan Mehmet Vahdeddin, güvendiği adamlara yaptığı tahkikat ile halkın kendisinden nefret ettiğini anlayınca artık Türkiye'den kaçmaya karar verdi.

Altı yüz yıl dünyayı titretmiş olan Osmanlıoğulları artık sona ermişti.

Mehmet Vahdeddin'in yanında kağıt para olarak elli bin lira vardı. Mehmet Vahdeddin, Yarbay Zeki, Yaver Reşat sarayının Malta köşkündeki bir odasında oturdular. Osmanlı sarayında derin bir sükut devam ediyordu. Cariyelerin kahkahaları saz kümelerinin ahenktar sesleri hep susmuştu.

Sabahleyin dokuz kişi Mehmet Vahdeddin'in odasında toplandılar. Vahdeddin çok sevdiği oğlu Mehmet Ertuğrul'u da beraber götürecekti. Beş otomobilin Malta kapısında beklediğini haber verdiler. İngilizlerin gönderdikleri otomobiller Malta köşkünün kapısının önünde bekliyorlardı.

Saray rıhtımında bekleyen İngiliz (Malta) zırhlısına bindiler.

Büyük harp gemisi Osmanlı padişahlarının doğup büyüdükleri Topkapı Sarayı önünden geçerek onların son oğullarını almış olarak Marmara'ya açıldı. Sonra Mekke'ye gitti. Sonra (San Remo)ya giderek (Villa Monalya) şatosuna yerleşti.

Vahdeddin Malta'ya geldikten sonra İngilizlere o zamanki dilde kaleme aldığı şu mektubu gönderdi:

Hamidiye Süvarisi Rauf Orbay Osmanlı Bahriye Zabitiyken.

İngiliz Devleti Fahimesinin Şark Orduları Başkumandanı General Harington Cenaplarına:

Muhterem General;

"Dersaadetten hini infikakimde sebkeden teshilat ve ibraz buyurulan büyük nezaketinizden son derece memnun ve mütehassis oldum. Samimi teşekkürlerimin kabulünü rica ederim. Dersaadet Kuvayi Bahriyesi Kumandanı Amiral Cenaplarının ve rakip olduğumuz harp sefinesi kumandanının hakkımda gösterdikleri hürmet ve nezaketten mütehassıl memnuniyetlerimin kendilerine iblağına delalet buyurmanızı esaleti müsellemelerinden intizar eylerim."

20 Kasım 1922 – Mehmet Vahdeddin

Mehmet Vahdeddin'in İstanbul'dan kaçtığından Ankara'nın haberi yoktu. Fakat saraydakiler padişahın kaçtığını duyunca telaşa düşmüşlerdi. Hemen tahkikat yapıldı. Durum Refet Paşaya bildirildi. Refet Paşa'da bu vaziyeti bir telgrafla Ankara'ya bildirdi.

Vekiller Heyeti Reisi Rauf Orbay Vahdeddin'in kaçtığını tebliğ etti. Meclis oy birliği ile Mehmet Vahdeddin'in haline karar verdi. Bundan sonra hilafet makamına yüz kırk sekiz oy ile Osmanlı hanedanından Sultan Abdülaziz'in oğlu Abdülmecit Efendi 19 Kasım 1922'de halifeliğe seçildi.

Osmanlı sülalesinden bir halifenin ileride memlekete felaket getireceği düşünülerek hilafetin de kaldırılmasına karar verildi.

3 Mart 1924'de hilafet makamı da kaldırıldı.

Abdülmecit ile Şehzade Ömer Faruk, kızı Dürrüşehvar, üç kadını, hususi doktoru Selahattin, katiplerinden Hüseyin, Keramet Beyler hazırlandılar. Sabahleyin saat beşte Dolmabahçe Sarayı'nın kapısında otomobillere binerek Küçükçekmece'ye gittiler.

624 yıl Osmanlı tahtında saltanat sürmüş olan Osmanlı hanedanından memlekette kimse kalmadı. Ferdi saltanat yerine milli irade hakim oldu. Artık Osmanlı İmparatorluğu yerine kurulan Türkiye Cumhuriyetinin İlk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk olacaktı.

Son Osmanlı İmparatoru Mehmet Vahdeddin San Remo'da Monalya şatosunda ikamet etmekte idi. Burada 15 Mayıs 1926 tarihinde kalp hastalığından ölecekti ve cenazesi Şam'a nakledilerek Yavuz Sultan Selim Camii bahçesine defnolunacaktı.

Vahdeddin Hain mi

Osmanlı İmparatorluğu'nda haklarında en fazla lehte ve aleyhte değerlendirme yapılan Abdülhamit'den sonra ikinci padişah Sultan Vahdeddin'dir.

Vahdeddin hakkında yapılan suçlamaya göre acaba Sultan hakikaten hain miydi?

Günümüz tarihçileri ve araştırmacıları bu konuda ikiye ayrılmış bulunmaktadır. Kesin bir değerlendirme yapmadan önce objektif olarak konu üzerinde durulmasının, yorumu yapacak kişinin siyası düşünceleriyle hareket etmemesi gerektiği kanaatindeyiz.

Vahdeddin'in hain olmadığı görüşünü belirten Murat Bardakçı, Yılmaz Öztuna, Prof. Reşat Kaynar, Prof. Mete Tuncay, İlber Ortaylı, Yılmaz Çetiner gibi tarihçi ve ilim adamlarına göre;

Vahdeddin'in ihanetini gösterecek bir belgenin bulunmadığı, I. Dünya Savaşı'nın ve yenilginin Vahdeddin ile alakası olmadığı, tarihin şansız hükümdarlarından biri olduğu, çok büyük hataları olmasına rağmen memleketini seven bir kişi olduğu, "Hain Padişah" sözünün söylenmesinin haksız bir itham olduğu, hain olması için "en azından bir şeyler alıp satması gerektiği, Cumhuriyetin kuruluş dönemi koşulları içinde öyle gerektiği için hain sözcüğünün kullanıldığı belirtilmektedir.

Vahdeddin'in hain olduğu iddiasında bulunan Prof. Erol Mütercimler ve diğer akademisyen ve aydınlar ise;

Atatürk'ün Serv konusunda Vahdeddin'i sorumlu tuttuğunu, nutuktaki söylevlerinde de Vahdeddin'i hain olarak suçladığını söylemektedirler.

Mustafa Kemal'in, Vahdeddin'e o günün şartları içinde hain demesi doğruydu. Yeni bir Cumhuriyet kurulmaktaydı, başka türlü davranamazdı. Rejim açısından Mustafa Kemal'in Vahdeddin'i suçlaması çok doğrudur.

Ancak şunu da unutmamak gerekir ki Atatürk'ün Adana'da bulunduğu sırada Vahdeddin'in ölüm haberini aldığı zaman "Namuslu adamdı istese giderken hazineyi de götürürdü" sözleri calibi dikkattir.

Vahdeddin'in en büyük talihsizliği Damat Ferit Paşa gibi bir sadrazama sahip olmasıdır.

Çöküşünün en büyük sorumlusu olan çaresiz ve zavallı hükümdar Vahdeddin'in diğer büyük hatası Sakarya Savaşı'ndan sonra Atatürk'ü tebrik etmemesi ve Anadolu'da peş peşe zaferlerin kazanıldığı o muhteşem günlerde İngilizlerin baskısı ile de olsa Atatürk hakkında idam fermanını imzalaması olmuştur. Ne kadar zor durumda olsa da bu fetvayı vermemesi gerekirdi. Bu durum onun hain olmadığı halde hain olarak suçlanmasının en büyük sebeplerindendir.

Son söz olarak şunu belirtelim ki Vahdeddin'in hainliği tartışması her iki tarafa da bir şey kazandırmaz birini inkar etmek diğerini yüceltmez.

Osmanlı için öküz altında buzağı aramak doğru değildir. Hatası ile sevabı ile Osmanlı bir İmparatorluktu. Milli Devlet olarak yorumlamak hata olur. Osmanlı Hanedanı Yurtdışına çıkarıldıktan sonra Cumhuriyeti rahatsız edecek hiçbir faaliyette bulunmamışlardır. Cumhuriyeti kuran kadrolar, Osmanlının en seçkin kadrolarıydı. Vahdeddin'e hain değildir demek de Atatürk'e karşı olmak demek değildir.

OSMANLI DONANMASI

Donanma İane Madalyası (1913).

Donanma İane Rozeti

Donanma İane - Metal Etiket

YAKIN TARİHİMİZDE DENİZCİLİK

II. Sultan Selim ve daha sonra da Sultan Abdülaziz yeni bir Osmanlı Donanması yapılmasını istediği zaman Avrupa'nın genel görünümü çok değişik bir hal almıştı. Karada Osmanlı İmparatorluğu'nu oluşturan bir çok azınlıklar içinde milliyetçilik akımları hızla gelişmekte, bunlar artık kendi başlarına bağımsız birer ulus olarak ayrı ve özgür devletler kurmak yollarını aramaktaydılar. Bu yüzden de yer yer, irili ufaklı ayaklanmalar ve baş kaldırmalar sürüp gidiyordu. Denizlerde ise, İngiltere ve Fransa arasında Akdeniz hakimiyetini elde etmek için sürekli ve merhametsiz bir mücadele yapılmaktaydı. Yeni ve kudretli bir Türk donanmasının doğmasını bu devletlerin hiç biri de istemiyorlardı. İşte bu nedenle İngiltere ve Fransa arasında Akdeniz hakimiyetini elde etmek için sürekli ve merhametsiz bir mücadele yapılmaktaydı. Yeni ve kudretli bir Türk donanmasının doğmasını bu devletlerin hiç biri de istemiyorlardı. İşte bu nedenle İngiltere Ruslara özellikle yardım ederek güçlü bir donanmaya sahip olmalarını sağlamış, bu donanmayla Rusya'yı Türklerin karşısında bir tampon olarak kullanmıştır. Gene aynı nedenle Rus donanması Çeşme'de, daha sonra da İngiliz donanması Navarin de sudan bahanelerle Osmanlı donanmasını iki defa yakmış, her şeyin yeniden başlamasını sağlamak suretiyle önemli zamanlar kazanmışlardır.

Bu olaylar Sultan Aziz'e yapacağı donanmanın İngilizlerin Akdeniz'deki çıkarlarına dokunmayacak ama Rus ve Yunan donanmasından daha üstün ve güçlü bir donanma olması hususunda yol gösterebildi.

Oysa Sultan Aziz, çevresindeki kişilerin, özellikle kendi yatının kaptanı Hacı Vesim Paşa'nın etkisiyle gereğinden çok büyük bir donanma yapmak yoluna gitti. Bu şekilde, hem yurtta bir gemi endüstrisi kurulamadı, hem de o kadar çok para ve emek harcandı ki, etkileri kendini hissettirmekte olan bir donanma aleyhtarlığı (istememezliği) fikri gelişti.

Sultan II. Abdülhamit ise bu kudretli ve gerçekten muhteşem donanmayı Haliç'e bağladı. 30 yıl süren saltanatı ve korkusu nedeniyle Osmanlı denizcilik kültürünün elde kalan nesi var nesi yoksa hepsinin kaybedilmesine yol açtı.

Yadigarı Millet

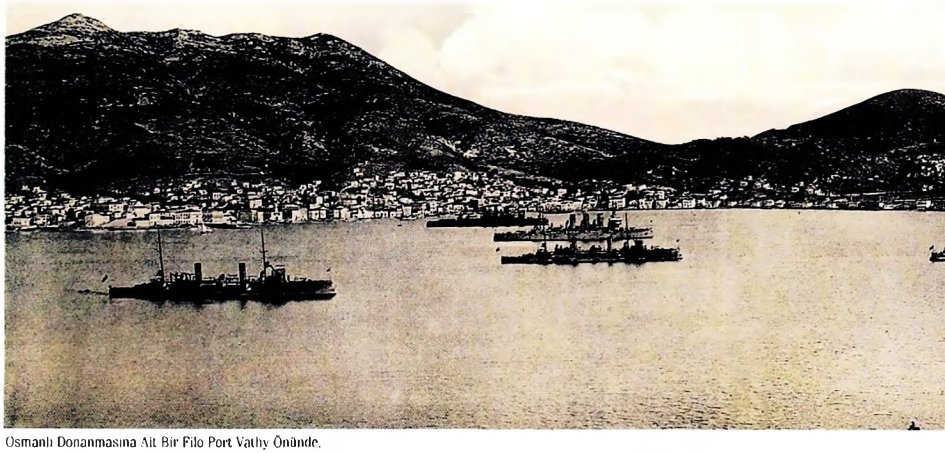

Osmanlı Donanmasına Ait Bir Filo Port Vathy Önünde.

Sultan Hamit 1897 Türk – Yunan Savaşından sonra Hamidiye, Mecidiye ve Drama kruvazörlerini aldı. Ancak bunun sebebi Ermeni tehciri ile ilgili olarak ilgili devletlerle olan parasal sorunlardı. Gemilerin gerçek değerinin çok üstünde ödeme yapılmıştı.

İKİNCİ MEŞRUTİYET'TE DONANMA

Bu çağda donanmada yeni bir organizasyon yapıldığı, eğitim ve öğrenimin çağdaş kurallara göre yeniden ele alındığı yazılır. Fakat gerçekte işlerde daima büyük gecikme ve oyalamalar olmuş, müşavir olarak

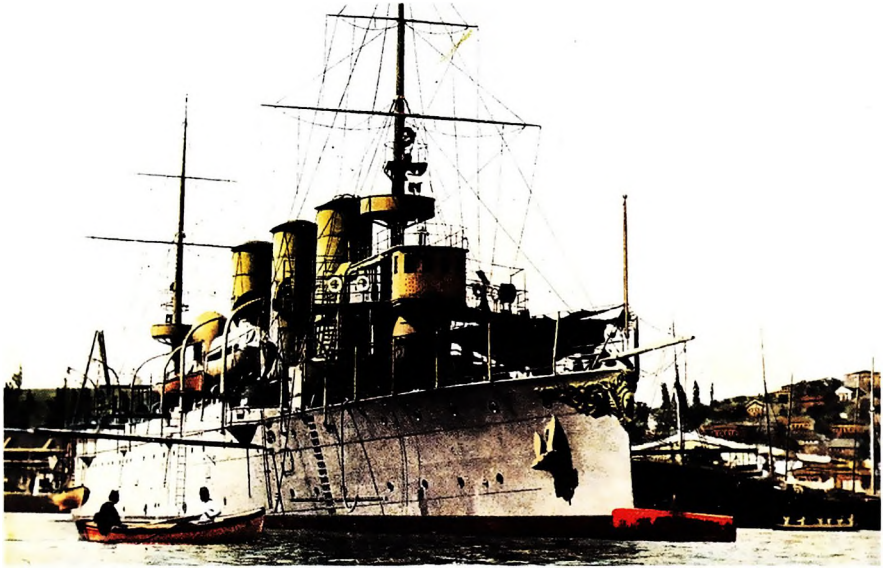

Mecidiye Kruvazörü

getirilen İngiliz Amiralleri ve yardımcıları, sistematik ve inceden inceye hesaplanmış bir sabotaj faaliyeti uygulamaktan geri kalmamışlardır.

Donanmanın kurulması ve yapısındaki gecikmeler, Osmanlı Devleti'nin önce Türk - İtalyan, daha sonra da Balkan Savaşına adeta "Donanmasız bir Devlet" olarak girmesine yol açmıştır. Çünkü eğer elimizde etken ve güçlü bir donanma olsaydı Yunanlılar, kuvvetli bir olasılıkla, Balkan Savaşı'nı açmak cesaretini gösteremeyecek, belki de 1. Dünya Savaşı ve ondan sonra durum bambaşka ve bizler için çok daha elverişli olacaktı. Bunun yanında II. Meşrutiyetten sonra devletin yapamadığını halk yapmış, Donanma Cemiyeti aracılığıyla toplanan paralarla hem yeni gemiler almış, hem de başkaları İngiltere'ye ısmarlanmıştır. İşte alınan bu gemilerle Balkan Savaşına girildi. İşte eldeki bu eksik, modası geçmiş, güçsüz ve çağın istediklerini yerine getirecek kapasiteleri bulunmayan teknelerle Balkan Savaşı'na katılan Türk denizcileri, bu savaşda devlet ve politika adamlarının kendilerinden istedikleri en olmayacak görevleri yapmış, büyük bir cesaret ve yiğitlikle çarpışarak şereflerini korumasını bilmişlerdir.

Meşrutiyetten sonrada gerekli gemileri alıp hızla yeni bir donanma kursalar ve bu donanmayı en iyi bir şekilde eğitmiş olsalardı, Çanakkale Savaşlarının olmayacağı ve Boğazlar sorununun da ortadan kalkacağı kuvvetle muhtemeldi.

TÜRK - İTALYAN SAVAŞI'NDA DONANMA

İtalyan Devleti'nin kuruluşundaki politikası önce Orta Akdeniz'de egemen olacak bir donanma geliştirmek, sonra deniz aşırı sömürge bularak ekonomisini geliştirmek, daha sonra da bu ekonomik gelişmeyi son haddine ulaştırmak için okyanuslara açılmak biçiminde özetlenebilir.

Fakat bu amaçla İtalya'nın, ne Avusturya – Macaristan ve ne de Fransa'ya savaş açacak bir kudreti yok-

Yadigarı Millet, Gayret Vataniye, Numunei Hamiyet, Muaveneti Milliye.

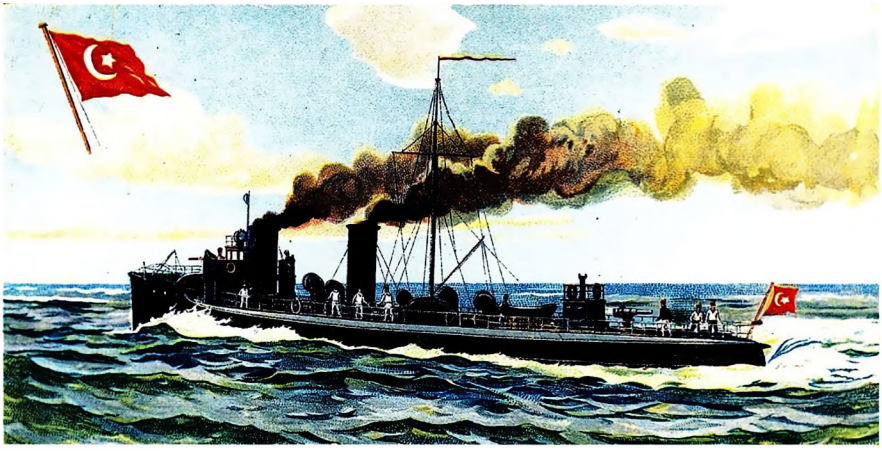

Gayreti Vataniye Savaş Gemisi

tu. Bu nedenle ekonomisini geliştirmek için kolay bir av olarak görülen Osmanlı Devletinin Trablusgarb ve Bingazi eyaletlerini ele geçirmeye karar vermişti. Eğer İtalya buralara sahip olursa Akdeniz'deki kuvvet dengesi değişecek, bundan sonra da Kuzey Afrika kıyıları, Cebelitarık ve Kızıldeniz kıyılarına doğru yayılması kolaylaşmış olacaktı. İtalya, ayrıca Kızıldeniz güney batısındaki Somali'ye de el atmış, bu yolla Hint Okyanusuna açılan Bab-ül Mendep boğazını da kontrolü altına almıştı. Bütün bunlar İtalya'nın Mısır ve Hint yönünde gelişmek istediğini gösteren delillerdi. Bunun yanında ayrıca Osmanlı Devletinin büyük bir donanma yapmak üzere harekete geçmesi de ayrıca İtalyan isteklerini daha da şahlandırmış bulunuyordu.

Bunun sonucunda İtalya büyük devletlerle olan politik çalışmalarına hız vermiş, Osmanlılar hesabına yapmakta olduğu "Drama" kruvazörünün yapımını geciktirmiş ve sonunda bu gemiyi vermemişti.

SAVAŞ İLANINDAN SONRAKİ HAZIRLIKLAR

Savaşın başladığı günlerde Türk donanması Beyrut'tan Sakız adasına doğru geliyordu. Bu donanma 2 zırhlı (Turgut Reis ve Barbaros), 2 kruvazör (Hamidiye ve Mecidiye), 8 muhrip (Muavenet-i Milliye, Gayret-i Vataniye, Nümune-i Hamiyet, Yadigar-ı Millet, Taşoz, Samsun, Basra ve Yarhisar) ve bir onarım gemisi (Tir-i Müjgan)ı kapsıyordu: Asar-ı Tevfik ve Mesudiye zırhlılarıyla Berk-i Satvet torpido kruvazörü onarımdaydı. Bütün gemiler, II. Meşrutiyetten beri ciddi bir onarım görmemişlerdi. Ayrıca G. Marconi'nin firması Türk savaş gemilerine telsiz telgraf cihazları monte ederken harp nedeniyle ülkesine dönmüş, bu nedenle gemilerin hiç birinde telsiz bulunmuyordu: haberleşmeler, İhsaniye silahlı yatı aracılığıyla yapılmaktaydı.

01.10.1911 günü saat 5.40'da İhsaniye yatından savaş ilanı haberini alan donanma komutanı Sakız'a uğramaktan vaz geçerek Çanakkale'ye yöneldi, filotillanın savaşa hazır olmasını bildirmek için Yadigar sınıfı muhripleri önden yolladı.

Kıyı gözetleme örgütlerinin ve telsiz yokluğu bu çağda keşif hizmetlerinde ağır bir aksaklık demekti. Çünkü Türk keşif gemileri, düşmanın muhriplerinden hem hız, hem de güç bakımından daha az olanaklara sahipti.

Savaşın 2. günü donanma Çanakkale'ye giderek Nara koyuna demirledi.

Deniz savaşlarının yönetiminde temel bir kural vardır:

"... Politikacılar deniz savaşlarının temel kurallarını bilmezlerse yalnız donanma komutanının çok yetenekli olmasıyla deniz savaşları kazanılamaz."

Osmanlı Devletinin politikacı ve devlet yöneticilerinden hiç birinin deniz savaşlarının en basit ilkeleri hakkında bile bilgisi yoktu. Bu yüzden de arızalı donan-

Muaveneti Milliye ve Kaptanı Ahmet Bey (İngilizlerin Goliath Zırhlısını Batırdı, 13 Mayıs 1915).

ma, hiç de gerekçe yokken yeniden İstanbul'dan kalkmış ve 16 Ekim'de Çanakkale'ye gelmişti.

ADRİATİK VE YUNAN DENİZİ OPERASYONLARI

1911 yılı Eylül ayında Preveze limanına konmuş bulunan Türk deniz kuvvetleri şunlardı; Hamidiye, Alpagut, Antalya ve Tokat torpidobotları (her biri 177 ton hacminde, 27 mil hız yapan, 1x1 librelik top + 2 torpido kovanı olan gemilerdir.) Trablusgarp silahlı yatı (1.300 tonluk, 2x7,5 luk topu vardır) ve 2 motorbot.

Preveze'deki müstahkem mevki ile komodorluk arasında hiçbir işbirliği öngörülmemiş durumdaydı. Hareket alanındaki İtalyan kuvvetleri ise Türklerden üstündü, ayrıca bütün gemilerde telsiz vardı.

Preveze Önündeki Savaş

İstanbul'dan herhangi bir haber ve bilgi gelmemesi nedeniyle bütün Preveze tam bir barış içinde gün-

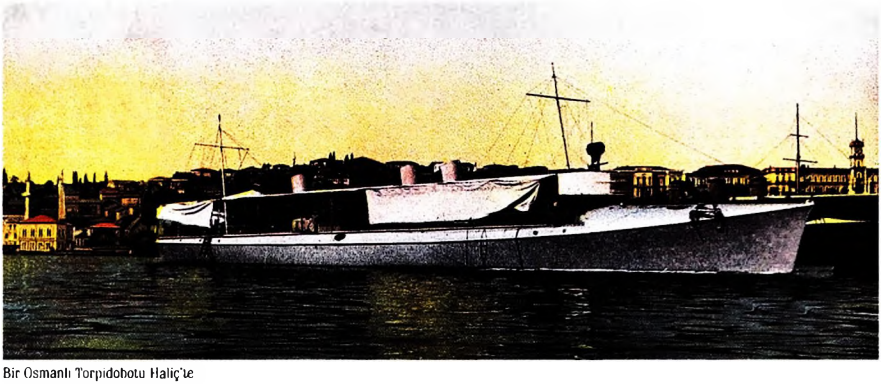

Bir Osmanlı Torpidobotu Haliç'te

Osmanlı Donanmasına Ait Muha ve Kastamonu Gambotları

lük yaşamını sürdürüyordu. Bu sırada komodor, Tokat ve Antalya torpidobotlarına Şingin'e gitmelerini emretti. Her iki gemi de savaş değil, barış seyri yapacak biçimde hazırlanmışlardı.

Tokat gemisi 29 Eylül 1911'de saat 14:30'da denize açıldığından kısa bir süre sonra saat 15.15'de İtalyan filosunun 4. ve 2. yarım muhrip filotillalarının bir kısım gemileriyle karşılaştı. İtalyanlar da Türkleri görmüştü. Fakat İtalyanlar, Preveze'nin top menziline girmemek için bir süre beklediler. Müstahkem mevkiin de ateş açmaması İtalyanları cesaretlendirdi.

Tokat gemisine 3.000 metreden İtalyanlar ilk ateşi açtılar. Bu şekilde İtalyan – Türk savaşı artık başlamış oluyordu. Üstün kuvvetler karşısında kalan ufak Türk gemisi kısa sürede 5 isabet aldı, geriye dönemeyecek kadar ağır yaralanmış olan gemi Kalamiça'ya baştan kara etti. İtalyan gemileri Tokat'ı top ateşiyle adeta yok ettiler, sahile çıkan mürettebat üzerine de ateş ederek bol bol Türk öldürmek zevkini tatmış oldular.

Reşadiye Olayları

Preveze'deki durum derhal telgrafla Reşadiye'ye bildirildi, oradaki gemilerin İtalyan saldırısı karşısında baştan kara etmeleri emredildi. Buradaki savaş gemilerinin torpidoları imla valvları arızası nedeniyle atışa hazırlanamadı. Trablusgarp yatı da kazan kapaklarındaki arıza nedeniyle onarılamadı. 30 Eylül saat 6.30'da Hamidiye gemisi Trablusgarp silahlı yatını

Abdülhamit Denizaltısı Haliç'te

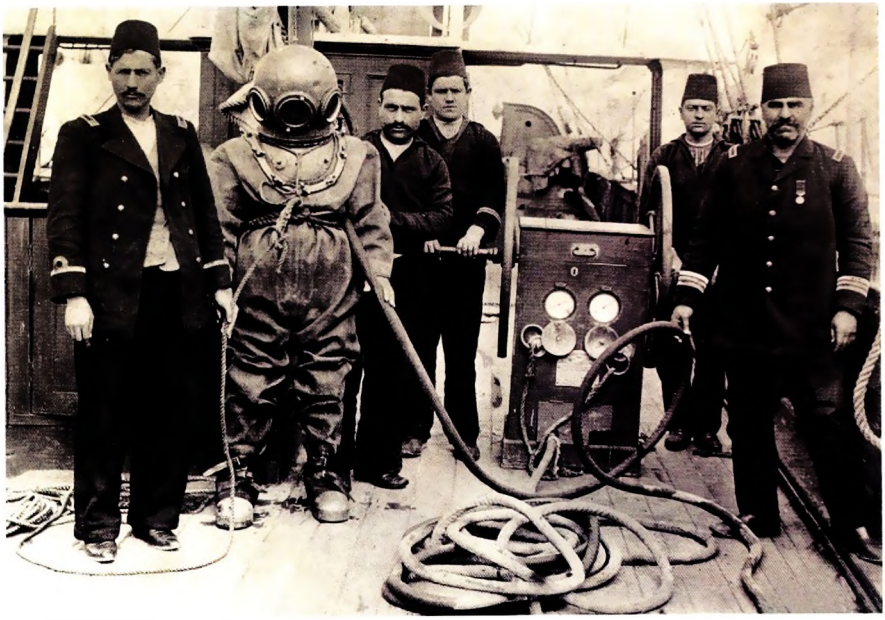

Dalgıçlık Eğitimi Alan Osmanlı Bahriyesine Mensup İlk Dalgıçlar

sığ ve dışarıdan görülemeyecek bir yere yedekte çekti. Alpagut torpidobotu da yanına gitti.

İtalyanlar ise Preveze'deki 4 Osmanlı savaş gemisinden iki tanesinin muhtemelen Korfu kanalına girmiş olduklarını haber alarak o yöne hareket ettiler.

İtalyan komutanı Reşadiye'ye yaklaşırken tepeler üzerinden çıkan dumanlardan Türk gemilerinin tahmin etmiş, sonra da Trablusgarp silahlı yatını görmüştü. Derhal başlayan karşılıklı top ateşi, türklerin isabet sağlaması nedeniyle durduruldu.

Havanın puslanmasına rağmen İtalyan gemileri limana girmeye karar verdi. Bu sırada iyice kuytuya giren Türk torpidobotları karaya oturtuldu, yat ise arazi durumu nedeniyle ateş edebilecek durumda değildi. İtalyan ateşiyle savaş gemileri harap edildi, yat da yedeğe alınarak Toranto'ya yollandı.

İtalyanların Abluka Operasyonu

İtalyanlar politik nedenlerle abluka yapmadıkları halde Preveze'den Şingin'e kadar bütün kıyıyı kontrol altına almışlardı. Bunun nedeni, Osmanlı Devletinin kara ve demiryoluyla asker ve silah taşımasını önlemekti. İtalyanlar, böyle bir taşıma yapılmadığını 30.9.1891'de yakalanan İngiliz bandıralı "Neva" vapurunun kaptanından öğrendiler.

Bazı politik nedenlerle İtalyanlar Reşadiye limanına girmiş oldukları halde Şingin limanına girmemişlerdir.

İtalyan kontrolü 09.10.1911'e kadar sürdürüldü. Avusturya – Macaristan devletlerinin baskıları nedeniyle bu kontrol kaldırıldı.

Trablusgarp Operasyonu

Trablusgarp'taki İtalyan kolonisi gemilere bindirilirken şehirdeki Tümen Komutan Vekili Albay Neşet Bey de bütün silah, malzeme, cephane ve yiyecek maddelerini geriye taşıtıyordu. Limanda sadece Seyyad-ı Bahri adlı eski bir gambot vardı: o da şehrin batı kalesi önünde batırıldı. Şehirde, biri Romalılar, öteki Osmanlılar zamanından kalma iki kale vardı, buralar kendi halinde terkedilmiş, topları bakımsız ve personeli de yoktu.

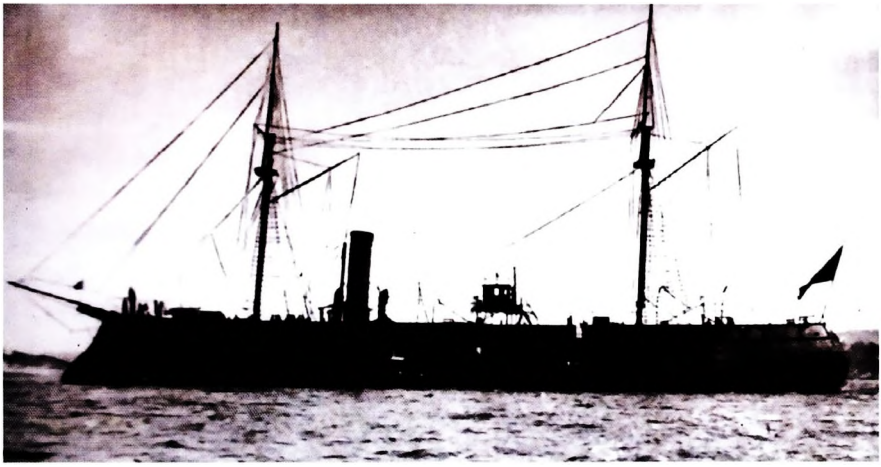

İclaliye Korvet'i

İtalyanlar 1 Ekim sabahı liman önünde göründü. Şehirde İtalyan uyruklu olmayan 200 kadar yabancı vardı. Bu nedenle uzun bir savaş yapmamak için şehrin kolayca işgali amacıyla amiral İtalya'dan 3.000 asker daha istedi.

Filo 3 Ekim saat 15.30'da 7.000 m. den şehri bombalamaya başladı. İtalyanlar ertesi gün de ateşe devam ettiler. 5 Ekim 1911'de şehre deniz piyadeleri çıkarılmasına başlandı. İtalya'dan istenen kara kuvvetlerini getiren gemiler ancak 12 Ekim'de limana gelebildiler.

Bu arada Tobruk'da işgal edildi ve bir İtalyan ileri üssü haline getirildi. İtalyan kuvvetleri karaya çıkartıldıktan ve bölgenin içerilerine doğru ilerlemeye başladıktan sonra donanma kendi piyadelerini tekrar gemilere bindirdi ve kaçak taşımayı önlemek amacı altında bütün Kuzey Afrika limanlarını sırayla işgal etti.

Eyalet içindeyse çöl savaşı yapılıyordu, taraflar arasında belirli bir cephe yoktu, vahadan vahaya savaşılıyor, taraflar birbirlerine ani baskınlar yapıyorlardı.

Trablusgarp ve Derne'deki Türk savunmasını zamanın en değerli 3 subayı yönetmekteydi: Trablusgarp'ta Binbaşı Enver (Enver Paşa), Derne'de Binbaşı Fethi (Başbakan Fethi OKYAR) ve Tobruk'ta Yüzbaşı Mustafa Kemal (ATATÜRK). Bu 3 subayın yaptıkları ve yönettikleri direnç çok başarılı olmuş, İtalyanlar uzun süre oldukları yerde kalmışlardır. Çünkü Türkler hem yerlilerin arasında propaganda yapıyor, hem de uyguladıkları özel taktikle savaşı uzatıyorlardı.

Başka politik bir olay çıkmadığı taktirde Türk – İtalyan savaşının çok uzayacağı, bu 3 büyük Türk komutanının İtalyan kara ordularını daha uzun bir süre, adeta alay edercesine oyalayacakları artık dünya kamu oyunca da anlaşılmış bulunuyordu.

Kızıldeniz Operasyonu Alanı

Coğrafi durumu nedeniyle Osmanlı – İtalyan savaşında Kızıldeniz operasyon alanının ağırlık merkezinin bu denizin güney yanı olduğu anlaşılır. Bu nedenle Türkler Hudeydiye'de, İtalyanlar da Eritre, Musavva ve Mogadişo limanlarında üslenmişlerdi. Kızıldeniz, Türklerin Kuzey Afrika Türk – İtalyan cephesine insan, silah ve cephane yolladıkları denizdir. İtalyanlar da Yemen asilerini bu yolla beslemekteydiler. Buradaki deniz operasyonlarının ilk amacı, her iki yanın da nakliyatını durdurmaktı.

Türklerin Kızıldeniz'de hiçbir zaman stratejik anlamda kurulmamış olan deniz kuvvetlerinin amacı, Yemen'deki isyancıları bastırmak için çarpışan kara

Osmanlı Donanması İstanbul Boğazı'nda (1915).

ordusuna yardımcı olmaktı. Kızıldeniz komodoru emrinde olan bu kuvvetler ise aşağıda belirtildiği gibiydi.

Adı	Tonajı	Hızı
Peyk-i Şevket	775	22
Ordu gambotu	213	12,5
Bafra gambotu	"	"
Antep gambotu	"	"
Malatya gambotu	"	"
Gökçeada gambotu	"	"
Refahiye gambotu	"	"
Muha gambotu	600	8
Kastamonu gambotu	185	12,5
Haliç gambotu		
Şıpka yatı	491	15,5
Beyrut yatı	601	13,5

Bu gemilerin hepside ciddi bir onarıma muhtaç durumdaydılar.

Kızıldeniz Operasyonu

Savaş, Kızıldeniz'deki gambot filotillasının tamir için Süveyş'e yollanılmak üzere olduğu günlerde başladı. 30 yıl Haliç'te zorla hapsedilen, denizcilik bilgisi ve tecrübesi hemen hemen hiç bulunmayan bu kuşağın böyle yetersiz ve olanaksız bir durumda büyük bir denizci devletle savaşa girmesi gerçekten büyük talihsizlikti.

Savaş başında İhur limanında Peyk-i Şevket, Ordu, Refahiye, Malatya ve Beyrut gemileri toplanmış bulunuyordu. Hareket planını yapmak için gemi komutanları arasında bir toplantı yapıldı ve İhurda baskına uğramaktansa Süveyş'te yiğitçe çarpışmanın gerektiği sonucuna varıldı. İki gambot Cidde'ye giderken, ötekiler Süveyş'e hareket etti ve salimen buraya vardılar. Savaş sonuna kadar Süveyş'te kalan Peyk-i Şevket, Malatya ve Beyrut gemileri bakımsızlıktan tam anlamıyla harab olmuş ve anavatana ancak yedekte getirilebilmişlerdi.

Bu sırada İtalyanlar Kızıldeniz filosunu takviye ediyorlardı. Yapılan bir keşif hareketinde Hudeydiye limanına gelecek bir İngiliz gemisinin Türklere 2 motorgambot vereceğini öğrendiler. Bu durum karşısında İtalyanlar Hudeydiye önünde "Guidhall" adlı bu gemiyi önlemeye karar verdiler ve her iki gambotu da batırdılar ve İngiliz gemisini yaraladılar.

Bundan sonra Puglia savaş gemisi, 30 Ekim'de Tiran adaları yöresinde görülen bir Türk motorgambotunu ele geçirmekle görevlendirildi. "Haliç" adlı bu gambot, 5 Kasım'da Akabe'nin 2mil açığında İtalyan gemisiyle karşılaştı, son mermisine kadar yiğitçe savaştı. 50 dakika süren bir savaş ve sonun-

Donanma Iane Cemiyeti Yardım Makbuzu.

da kinistinlerini açarak kendisini batırdı. Haliç ve mürettebatının göstermiş olduğu kahramanlık ruhu, donanmamızın yiğitliğinin bir belirtisidir.

Bu arada Kızıldeniz'den, bir hastahane gemisi olarak dönen Kayseri vapuru yakalandı ve Musayva'ya götürüldü.

Konfide Deniz Savaşı

Türk gambotlarının Konfide'de olduğu İtalyanlar tarafından öğrenilmişti.

Türk gambotlarını yok etmek için Piemonte, Puglia, Calabria, Artigliere ve Garibaldi gemilerinden oluşan çok güçlü ve çok üstün bir kuvvet hazırlandı.

05.01.1912'de Konfide limanına önce iki muhrip ve Piemonte gemisi girdi. Türk gambotlarıyla İtalyan muhripleri karşılıklı top ateşine başladılar. Üstün kuvvet karşısında olmalarına rağmen yiğitçe savaşan Kastamonu, Antep, Ordu, Bafra, Muha, Rehafiye ve Gökçeada gambotları oldukları yerde battı. Şıpka yatı İtalyanların eline düştü.

İtalyan basını Konfide muharebesini gerçek bir zafer olarak ele almış ve artık Türk nakliyatının önleneceği sanılmıştı. Fakat Türkler gene yılmadan bu nakliyatı sürdürmüş, kuzey Afrika cephesini takviyeye devam etmiş, bu yolla İtalyanlara ağır kayıplar verdirmeye devam etmişlerdir.

Doğu Akdeniz ve Ege Denizi Operasyonları

İtalyanların Trablus, Tobruk ve Bingazi cephesindeki durumları iyi değildi; büyük kuvvetlerine, kendilerini destekleyen donanmalarına rağmen yerli halkın, bir avuç Türk eri ve 3 büyük Türk strateji uzmanının uyguladığı gerilla savaşları yüzünden koskoca İtalyan orduları adeta kıyıda çivilenmiş, içeriye bir adım bile atamamıştı.

Fakat bu sırada İtalyanlar zaten Kuzey Afrika'ya yapılan Türk yardımını önlemek amacıyla Anadolu limanları ve Ege adaları çevresinde karakol görevi yapmaktaydılar.

Beyrut Deniz Savaşı

Suriye kıyılarına yapılan kaçakçılığı önlemek amacıyla savaştan önce buraya "Avnillah" zırhlı korvetiyle "Ankara" torpidobotu yollanmıştı. Avnillah'ın komutanı, Türk – İtalyan savaşının başladığını Beyrut valisinin yazılı bir haberiyle öğrenmişti. Çünkü her iki gemide de henüz telsiz yoktu. Bundan sonra Bahriye nezaretinden gelen emirle bu iki geminin Beyrut'ta kalması ve üstün kuvvetlerle karşılaşırlarsa kendi teknelerini batırmaları bildirildi.

İtalyanlar da bu iki Türk savaş gemisinin Beyrut'ta bulunduğunu biliyorlardı. Bu gemileri yok etmek ve bu şekilde Ege denizi operasyonlarını rahatça yapmak amacıyla 24.02.1912'de İtalyan savaş gemileri Beyrut önüne geldi. İtalyanlar, mendireğin 3.000 m. açığındaydılar. Türk gemilerine bir ikaz topu atıldı. Bunun üzerine her iki Türk gemisi ateşe başladılar.

İtalyanlar, bir saat içinde her iki geminin teslim olmasını istediler. Ne kadar orantısız olsa da gene düşmanla savaşılarak, şeref ve namusla ölmek gerekirdi. Karşılıklı topçu ateşi başladı. İtalyan gemilerinin ateşiyle savaşın başlamasından 6 dakika sonra Avnillah'da ön güvertesinde söndürülemeyen bir yangın başladı, cephanelik kapısı harab oldu, baş batarya subay ve erleri şehit oldu, ikinci batarya personeli şehit oldu, cephanelik işlemediği için toplara cephane verilemez bir hal aldı. Gemi bu durumdayken İtalyan Garibaldi savaş gemisinden atılan iki torpido ile batırıldı. Ankara gambotu da bu arada top ateşiyle batırılmıştı.

Bu savaşta 2 subayımızla 49 er şehit olmuş, 19 kişi yaralanmıştır. Bu iki geminin fedakarlığı Çanakkale'de demirli bulunan donanmamız üzerine yüksek bir moral etkisi yapmıştır.

Kaçak Nakliyat

Donanmadan yoksun olan devletimiz, savaş kaçağı nakliyatla deniz aşırı kuvvetlerini beslemek zorunda kalmıştır. Bu, aynı zamanda en tabii bir hakkımızdı. Bu amaçla Londra, Paris ve Tunus'a ilgili subaylarımız yollanmış, oralarda satın alınan silah, araç ve gereçler Tunus yoluyla Trablusgarb ve Bingazi'ye gönderilmiştir.

Bu görevin yerine getirilmesinde Fransa ile İtalya arasındaki politik gerginlikten çok iyi bir şekilde faydalanmıştır.

Yapılmasından Vazgeçilen Çanakkale Operasyonu

14 Mart tarihinde İtalyanlara Çanakkale'de Türk donanmasının yok edilmesiyle gerekli işlerin yapılması emri verilmişti.

Bu göreve atanan Amiral T. Di Revel'in emrine kendi tümeninden (Garibardi, Varese ve Ferruccio gemileri) başka iki muhrip ve 6 torpidobot (Eura, Ostra, Alcione, Arpia, Serpente, Sirio ve Scorpione) da verilmiştir. Bu kuvvet, 16 Mart 1912'de Amiralin emrinde toplandı.

İtalyanların bu teşebbüsü Türk haber alma örgütü (Yıldız İstihbarat) tarafından öğrenilmiş, Harbiye nezareti donanmayı boğazdan ayırmak ve Çanakkale boğazını mayın engelleriyle kapatmak kararını vermişti.

Başarılamayan Torpido Baskını

Çanakkale'de bulunan Türk donanmasına gece baskını yapmak için 8 muhrip ayrılmıştı. Bunlar iki koldan Çanakkale'ye gireceklerdi. Bu kollarda sırasıyla Nembo, Turbine, Borea, Aquillone ve Perseo, Procione, Clemene ve Pergaso muhripleri bulunuyordu; Pisani ve Coadit gemileri bunları korumakla görevlendirilmişti.

Salı 21.30'da Turbine ve Nembo muhripleri, akıntı nedeniyle çarpıştılar. Bunun üzerine ilk teşebbüsten vazgeçilerek geri dönüldü.

Türk Donanmasının Savaşa Zorlanması

Amiral Viale ilk operasyonun başarısız kalması karşısında Türk donanmasını savaşa zorlamak amacıyla 18 Nisan'da emrindeki iki tümenle İmroz dolaylarına gelmiş ve Amiral de Revel tümeni de boğazın 10 mil yakınına kadar ilerlemişti. Bu tümen, boğazdan çıkacak Türk donanmasını ana kuvvetin üzerine çekecekti.

Boğaz önündeki İtalyan filosunu ilk olarak saat 6.15'de Karakol görevi yapan Taşoz muhribi gördü. Görülen Amiral Viale'nin tümenleriydi. Çünkü o da Çanakkale'ye yaklaşmaktaydı.

Fakat Türk donanma komutan vekili savunmasını Çanakkale boğazı içinde yapmayı tasarlamıştı. Bu amaçla Muavenet-i Milliye muhribini telsizi olduğu

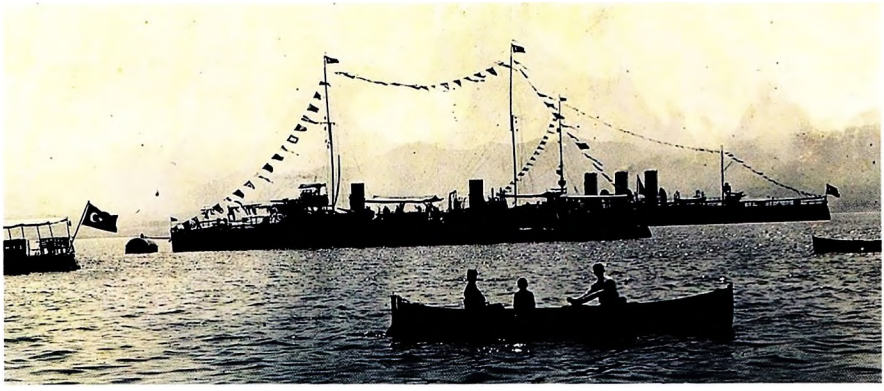

Osmanlı Donanması İstanbul'da Demir Atmış Durumda.

Deniz Harp Okulu Öğrencileri Almanya - Kiel'de Eğitim Görürlerken (1917)

için keşfe yolladı, muhriplerine daha önceden kararlaştırılmış olan yerlerini almayı, donanmanın geri kısmına da hazır olma emrini verdi. Bunun üzerine İtalyanlar ateşe başladılar.

Bu ateş, 11.00'de başladı ve 13.15'e kadar sürdürüldü. Tabyaların bombardımanı hiçbir önemli hasar yapmadı. Orhaniye tabyasına 150, Kumkale'ye 8, Seddülbahir'e 12 mermi atılmıştır.

On İki Adanın İtalyanlar Tarafından İşgali

İtalyanların Çanakkale operasyonunun başarısızlığı, Çanakkale internasyonel yoluna tecavüzleri ve özellikle bu tecavüz sonucu Türklerin boğaz yolunu mayınlamaları dünya kamu oyunun şimşeklerini üzerine çekmelerine yol açmış, politika alanında bir skandal olmuştu. İtalyanlar bu başarısızlık nedeniyle on iki adayı işgal etmeyi planladılar. Bu işgal, Kuzey Afrika'ya yapılan Türk deniz nakliyatının önlenmesi maskesi altında yapılacaktı.

Osmanlı Devleti de bu adaları, muhtemel bir işgalden korumak amacıyla etkili ve yeterli bir tedbir almış değildi. Bunun belli başlı nedenleri, deniz egemenliğinin İtalyanlarda olması ve ada halkının Ortodoks Rumlar olmasından dolayı Türklere olan ezeli düşmanlıklarıydı.

Bu işgal kademeli bir şekilde yapılacaktı. Stampalya adası 28 Nisan 1912'de alındı daha sonra Rodos işgal edildi. Öteki gemiler de Kalimnos, Leros, Patmos, İstanköy ve Piskopi adalarını, Scarpanto adasını, yerli Rum halkın da yardımlarıyla kolayca aldılar. Bütün korkuları, Türklerin yeniden gelmesiydi.

On iki adanın alınması sırasında 62 Türk jandarması ve daha az sayıda sivil Türk yöneticisi esir düşmüştür.

İtalyanlar, On iki adadan yalnız Sakız Adasını işgal etmemişlerdir. Bunun nedeni, Türklerin bu ada işgal edilirse Çanakkale Boğazını yeniden kapayacaklarını dünya kamu oyuna ilan etmeleridir. Bu yüzden Avrupa devletleri, yeni bir politik skandal yaratılmaması için İtalyanları durdurmuşlardır.

On iki adanın işgalinden sonra yeni bir kanun çıkartılarak Türkiye'deki bütün İtalyan uyruklular sınır dışı edilmiş, donanmaya da Ege denizinde izole olarak operasyon yapan İtalyan gemilerine saldırma emri verilmiştir.

İtalyan Torpidolarının Çanakkale Saldırısını Tekrarlamaları

İtalyanlar Türk Devleti'ni barışa götürmek için başka operasyonlar yapmanın gerekli olduğunu akılların-

Bir Deniz Operasyonuna Çıkan Osmanlı Donanmasına Ait Gemiler

dan çıkartmamışlardı. Bu bakımdan da Stampalya adasını ileri hareket üssü halinde donattılar.

Bu amaçla Çanakkale'deki Türk donanmasına karşı bir operasyon yapılması üzerinde duruldu. Operasyon 15.07.1912 gecesi uygulanacaktı.

Bu sırada başlayan sert bir lodos fırtınası yüzünden baskın 18 Temmuz'a ertelendi.

18 Temmuz saat 18.00'da Stari'den hareket eden gemiler, boğaza yaklaştılar. Saat 23.00'da 5 torpidobot Çanakkale'ye yol verdi, öteki gemiler de desteklemek için yerlerini aldılar. Bu şekilde saat 24.00'da boğaza vardılar ve içeri girdiler. O saatte karakol görevi yapan Kütahya torpidobotu, turunu tamamlayarak Hellas feneri altında demirlemişti. İtalyan gemilerini görmemişti.

19 dakika sonra Seddülbahir ışıldağı, bilinmeyen bir tekneyi aydınlatmış. Görülen, iki bacalı, hızlı ve ufak bir savaş gemisiydi.

Bu sırada Karanfil burnu ve Baykuş tepe ışıldakları da İtalyan torpidobotlarını aydınlattı. Batarya ve ışıldaklardan 60 – 70m. uzaktan 20mil hızla geçen İtalyanlar ilk ateşten kurtuldukları sırada Spica gemisi karaya oturdu ve pervanelerinden biri kırıldı. Bu gemi yedeğe alındı. Artık baskın şansı yok olmuştu.

Barbaros'ta Çok Büyük Fedakarlıklar Göstererek Şehit Olan Topçu Kaptanı Şerefattin Bey

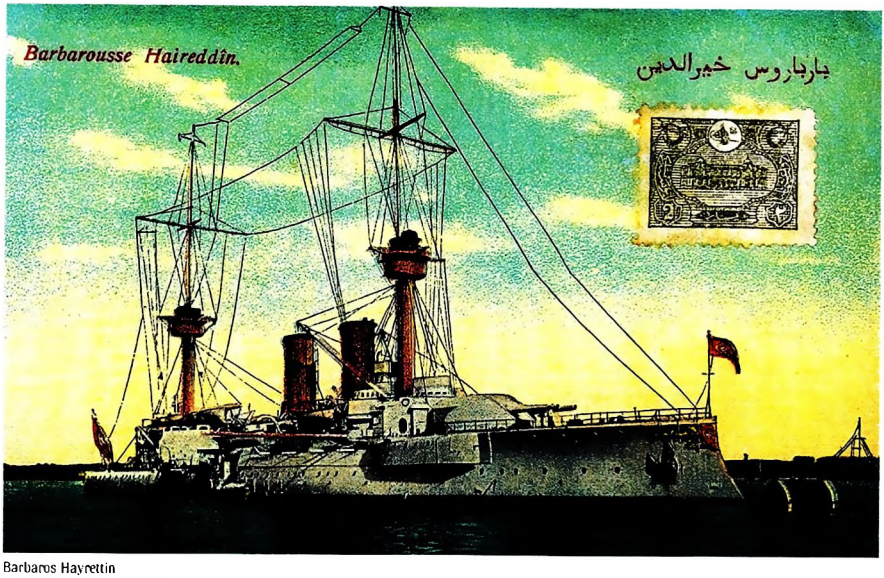

Barbaros Hayrettin

Boğazdaki bataryaların ateşi gittikçe kesinleşiyordu. İtalyanlar, zorunlu olarak geri döndüler.

Bu sırada çıkış yerinin ortasına kadar gelmiş olan Kütahya'da düşmana ateş açtı ama bir isabet sağlanamadı. Hiçbir karşı ateş açmayan İtalyanlar boğazdan çıkarak hızla uzaklaştılar.

Bundan sonra da İtalyanlar ne Çanakkale Boğazına, ne de Türk donanmasına karşı kesin amaçlı bir saldırıya geçmediler. Yalnız Ege Denizi'nde yapılan nakliyatı baltalamak için karakol harekatı yapmakla yetindiler. 18.10.1912'de barış imzalanmasıyla bu kesimdeki savaşlar son buldu.

BALKAN SAVAŞI'NIN DENİZ CEPHELERİ (1912 - 1913)

Türk Deniz Kuvvetleri Balkan Savaşına seferber olmuş bir durumda girmiştir. İtalyan savaşının yeni son bulmuş olması nedeniyle donanma zaten seferber durumda. Çanakkale'de bulunuyordu. Buna karşılık donanmanın materyal seferberliği, bir yıl süren Türk – İtalyan savaşına rağmen tam değildi.

Çanakkale Boğazındaki Savaş Gemileri:

4 zırhlı (Barbaros, Turgut Reis, Mes'udiye ve Asar-i Tevfik), 1 kruvazör (Mecidiye), 3 muhrip (Basra, Yarhisar ve Samsun), 4 Torpidobot (Hamidabat, Demirhisar, Kütahya ve Akhisar).

Karadeniz Boğazındaki Savaş Gemileri:

1 kruvazör (Hamidiye), 1 torpidokruvazör (Berk-i Satvet), 4 muhrip (Muavenet'i Milliye, Yadigar-ı Millet, Nümune-i Hamiyet ve Taşoz), 2 torpidobot (Sultanhisar ve Sivrihisar), 1 korvet (Zuhaf), 1 gambot (Nevşehir).

İzmir'deki Savaş Gemileri:

1 eski korvet (Muin-i Zafer / topları sökülmüştür), 1 torpidobot (Yunus), 1 vapur (İzzettin / silahlıdır).

Selanik'teki Savaş Gemileri:

1 eski korvet (Feth-i Bülent / topları sökülmüştür), 1 yat (Fuat / silahsızdır).

Preveze'deki Savaş Gemileri:

2 torpidobot (Antalya ve Tokat / haraptır), 2 motorbot.

İşkodra Gölünde

3 stimbot.

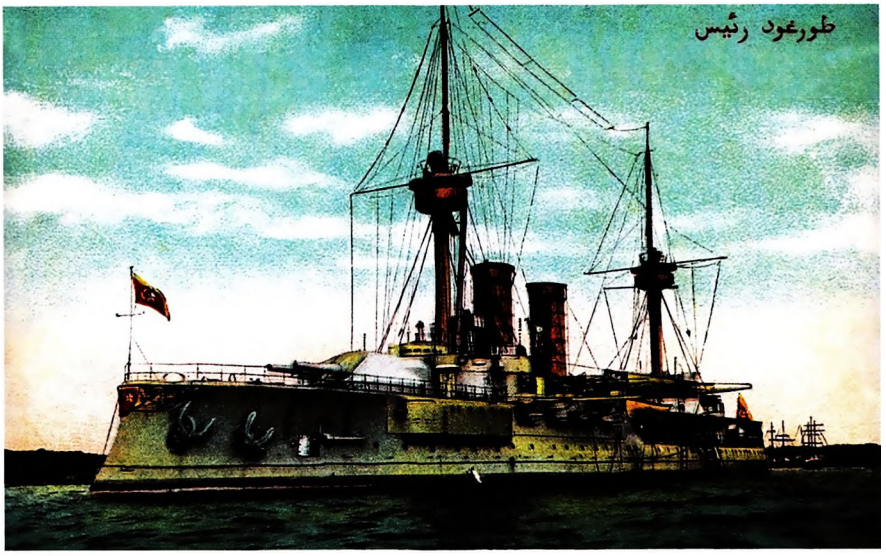

Turgut Reis Zırhlısı

İstanbul'da Onarımda Olan Savaş Gemileri:

1 muhrip (Gayret-i Vataniye), 3 torpidobot (Berkefşan, Peleng-i Derya ve Draç)

Süveyş'te Bulunan Savaş Gemileri:

1 torpidokruvazör (Peyk-i Şevket), 4 torpidobot (Beyrut, Malatya, Taşköprü ve Yozgat).

Yunan Donanması

Yunan Deniz Kuvvetleri ise gerek Ege ve gerekse Yunan Denizi'nde Türk – Yunan savaşlarından alınan derslere göre bir saldırı savaşına hazırlandı. Bu amaçla donanma, "Ege Denizi Filosu" ve "Yunan Denizi Filosu" olarak ikiye ayrıldı. Büyük ve modern savaş gemileri Ege'deydi.

Muuni Zafer

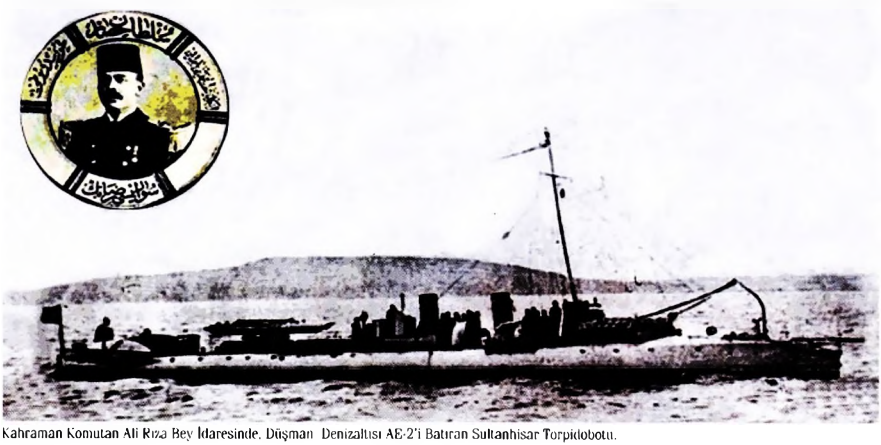

Kahraman Komutan Ali Rıza Bey İdaresinde, Düşman Denizaltısı AE-2'i Batıran Sultanhisar Torpidobotu.

Bulgar Donanması

Donanma, 1 torpido gambotu, 6 torpidobot ve silahlandırılmış küçük ticaret gemilerinden oluşmuştu. Bu nedenle Bulgarlar, kıyı tahkimatı ve mayın savaşına daha çok önem vermişlerdi.

SAVAŞ İLANINDAN SONRA İLK OPERASYONLAR

Varna'nın İlk Bombardımanı

Barbaros ve Turgut Reis zırhlıları, Muavenet-i Milliye ve Taşoz muhriplerinden oluşan deniz birliği 17.10.1912'de boğazdan çıkarak Varna'ya hareket etti Türk filosu 19.10.1912 günü saat 03.00'da Varna'nın güneyindeki Galata burnunu bordaladı, ortalık aydınlanırken liman önünde karakol görevi yapan 2 Bulgar torpidobotu görüldü. Bulgarlar derhal liman içine sığındılar.

Her iki zırhlı saat 07.30'da sahil tahkimatına ateş açtı, mayın tehlikesi nedeniyle kıyıya 20 kulaçtan fazla sokulamadılar. Bu nedenle atış tam etkili olmamıştır.

Bütün gece Varna önünde karakol yapıldı. Nöbet değiştirmek üzere gelen Hamidiye kruvazörü yolda Çar Ferdinand adlı 2 direkli bir Bulgar gemisini de esir etti. Turgut Reis bu gemiyle geri döndü, ötekiler Varna önünde karakol görevini sürdürdüler.

YUNAN DONANMASI'NIN UYGULADIĞI SALDIRI OPERASYONLARI

Ege Denizi Operasyonu

Yunanlılar savaşa 18.10.1912'de girmişlerdi. Yunan donanması başlangıçtaki görevi Limni adasını işgal ederek Mondros denizi üssünü ele geçirip ileriki ope-

Mesudiye Zırhlısı

Yavuz Kruvazörünün Sivastopol'u Bombalarken Görüntüleyen Yağlıboya Tablo. (Kart Postal)

rasyonlar için hazırlamak, ayrıca Çanakkale Boğazı dışında bir karakol hattı düzenleyerek Türk donanmasının boğazdan çıkışını önlemekti.

Bu amaçla yapılacak Ege'deki Türk adalarının işgal operasyonları, şu kronolojik sırayla uygulanmıştır: 22 Ekimde Limni adası, 31 Ekimde İmroz adası (ada daha 23 Ekimde boşaltılmıştı), aynı tarihte Taşoz adası, gene aynı tarihte Strati (Bozbaba) adası, 1 Kasım Semendirek adası, 3 Kasımda Psara adası, 7 Kasımda Bozcaada, 17 Kasımda Nicaria adası, 20 Aralıkta bir aylık dirnemeden sonra Midilli adası, Ocak 1913'de Sakız adası, 16 Mart 1913'de Sisam işgal edilmiştir.

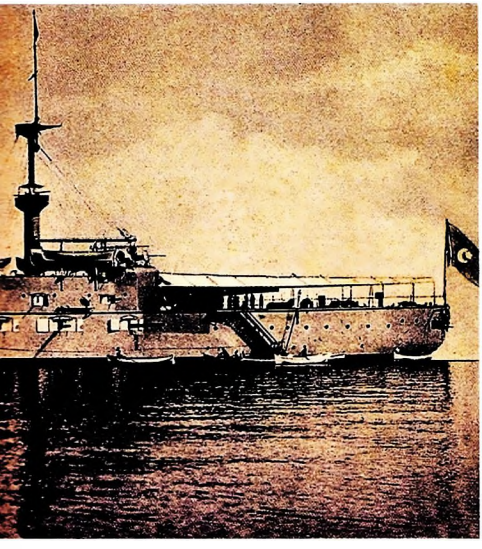

Selanik Olayları

Selanik limanı bir müstahkem mevki tarafından korunmaktaydı. Mevki komutanlığı emrine 4 subay ve 90 topçu eri verilmişti. Bunlara rağmen savunma yetersiz ve eksikti.

Limanın savunması, İtalyan savaşı zamanında döküldüğü iki mayın hattıyla yapılıyordu. Aktif savunma için 3 römorkör vardı.

Bu durumdan faydalanan 11 No. lu Yunan torpidobotu 31 Ekim – 1 Kasım gecesi limana girdi. Bu gemi, görünmeden demirli olan Feth-i Bülent gemisine 3 torpido attı. Feth-i Bülent derhal batmış, geminin imamı ve 6 er şehit olmuştu.

Preveze Olayları

Preveze, Yunan denizine 3.500m. genişliğinde bir boğazla açılan bir körfezdir. Körfezin kuzey kıyıları Türkiye'de, güney kıyıları Yunanlılarda bulunuyordu.

Türk kıyısında; Hamidiye Tabyası, Yenikale Tabyası, Saray Tabyası (boğazın dar yeri), Hızırkale Tabyası, İçkale Tabyası, Vatı Tabyası bulunmaktaydı.

Buna karşılık Yunan yakasının hiç topu yoktu. Yunan gambotları 16 - 17 Ekim 1912 gecesi bize görünmeden körfeze girmişlerdi. Fakat bu riskli girişe karşılık savaş boyunca hiçbir işe yaramadan Preveze Körfezi içinde kalmaya mahkum olmuşlardı.

Buna karşılık Antalya torpidobotu ve 2 motorbot, bir yanı körfeze dayalı olarak savaşan kuvvetlerimizi başarıyla desteklemişlerdir.

20 Ekim 1912'de Preveze düşerken Antalya ve Tokat kendilerini batırmışlardır.

OSMANLI DONANMASI'NIN BALKAN SAVAŞI OPERASYONLARI

Hamidiye'nin Kavarna Operasyonu

Hamidiye kruvazörü, 21.10.1912 günü saat 6.30'da karakol yapmak ve bilgi toplamak amacıyla Kavarna'ya geldi. Saat 12.40'da Mecidiye ve Yadigar-ı Millet muhribi de kendisine katıldı. Bu sıralarda alınan bir emirle Varna'ya dönüldü. Varna'da kıyıya bir topçu bataryası ve torpido kovanları konduğu haberi üzerine araştırma yapılacaktı.

Her üç gemi saat 13.15'de Saint-Giorge Burnu'na gelindi ve 10.500m.'den kıyıya ateş açıldı. Düşman ateşe cevap vermemesi nedeniyle yeni bataryaların yeri anlaşılamadı.

Operasyon sırasında limandan 3 Bulgar torpidobotunun çıkmakta olduğu görüldü. Bu gemiler ve Bulgar bataryaları gemilerimize ateş açtılarsa da etkili olamadılar. Ateşle kıyı bataryalarının bir bölümü, elektrik kuruluşları ve liman feneri tahrip edildi.

Mecidiye'nin Varna Bombardımanı

Hamidiye'den ayrılan Mecidiye 24 Ekim'e kadar Varna'yı gözledi. Müstahkem mevki komutanı ile yapılmak istenen konuşma olmayınca 9.700m.'den Varna bombalandı, bataryaların bir bölümü tahrip edildi.

Midye'ye Asker Nakli

29 Ekim'de Midye'ye gelmiş olan Marmara vapuru, Mecidiye ve Yarhisar'ın desteği ve ışıldakları altında gece ve gündüz askerini karaya çıkarttı. 1 Kasım'da Midye'ye gelen Bezm-i Alem vapuru ise Barbaros zırhlısının koruması altında boşaltıldı.

O sıralarda Midye'de bindirme ve indirme için bir kuruluş, hatta gemi yanaşacak basit bir iskele bile bulunmadığı hatırlanırsa bu boşaltmaların nasıl insan üstü bir gayretle gerçekleştirilmiş olduğu anlaşılır.

Çekilen Doğu Ordusu Kanatlarının Denizden Desteklenmesi

Doğu ordusunun Çatalca ve Bolayır'a çekilme ihtimali, kara ve deniz işbirliğini gerektirmiştir.

Plengi Derya

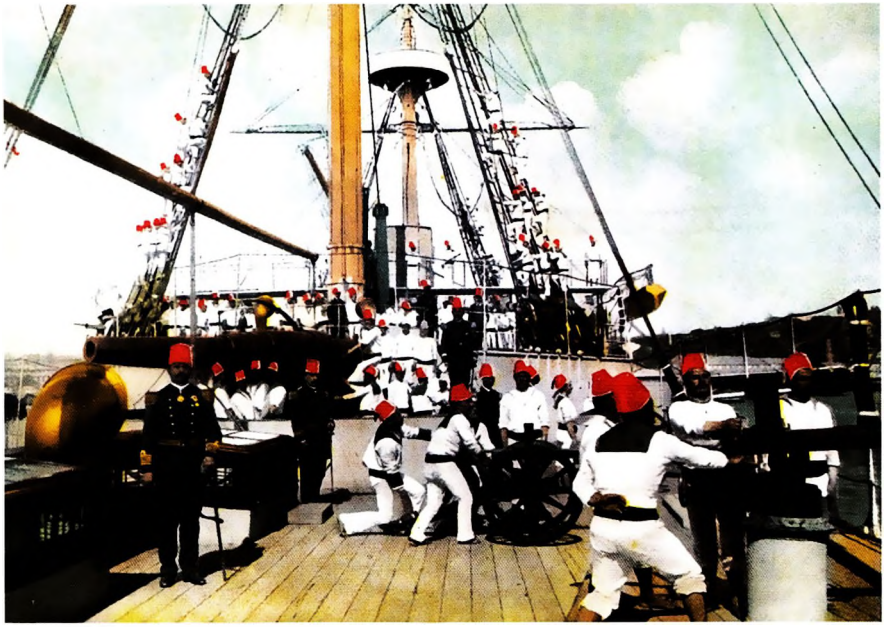

Hamidiye Yelkenlisinde Tatbikat Yapan Bahriye Erleri.

Bu sıralarda Barbaros ve Mecidiye dışında bütün gemiler Haliç'te onarıma alınmışlardı. Bu bakımdan Barbaros zırhlısı, doğu ordusunun yanını korumak için Karadeniz'e açıldı. Fakat Midye'deki kara birlikleriyle irtibat sağlanamadığı için geri dönülerek Marmara'daki sol kanadı korumaya geçti.

3 Kasım'da; Barbaros zırhlısı, Yarhisar muhribi, Demirhisar torpidobotu Silivri'ye, Nümune-i Hamiyet muhribi Midye'ye, Asar-ı Tevfik zırhlısı Tekirdağ'a gönderilmişti. 4 Kasım'da; Silivri'deki Yarhisar muhribi Tekirdağ'a, Demirhisar torpidobotu Silivri'ye, Nur-ül Bahir gambotu Tekirdağ'a gönderildi; Nümune-i Hamiyet muhribi kömür tamamlaması için İstanbul'a geldi. 5 Kasım'da; Turgut Reis Midye'ye gitti ve Sivrihisar kendisiyle buluştu. 6 Kasım'da; Hamidiye Silivri'ye gelerek Barbaros'la yer değiştirdi. Basra Muhribi Midye'de Turgut Reis zırhlısı refakatine verildi. 7 Kasım'da; Yarhisar muhribi Silivri'ye döndü. Tekirdağ'daki durum fenalaşmaya başladığından Mesudiye zırhlısı ve Hamidiye kruvazörü tekrar Tekirdağ'a, Mecidiyede havuzlanmak için Haliç'e gönderildiler. 8 Kasım'da; Turgut Reis ve Berkefşan karakol göreviyle Varna önlerine, Hamidiye Silivri önünde, düşman görüldüğü için buraya yollandı; Tekirdağ'ın boşaltılmasına başlandı ve Mesudiye zırhlısı karaya bir inzibat birliği çıkardı. Asar-ı Tevfik, ikmal için İstanbul'a yollandı.

Donanma, 3 - 8 Kasım arasındaki görevlerini karada görülen düşmanı baskı ateşi altına alarak yerine getirmiştir.

Hamidiye Yelkenlisindeki Başka Bir Tatbikat

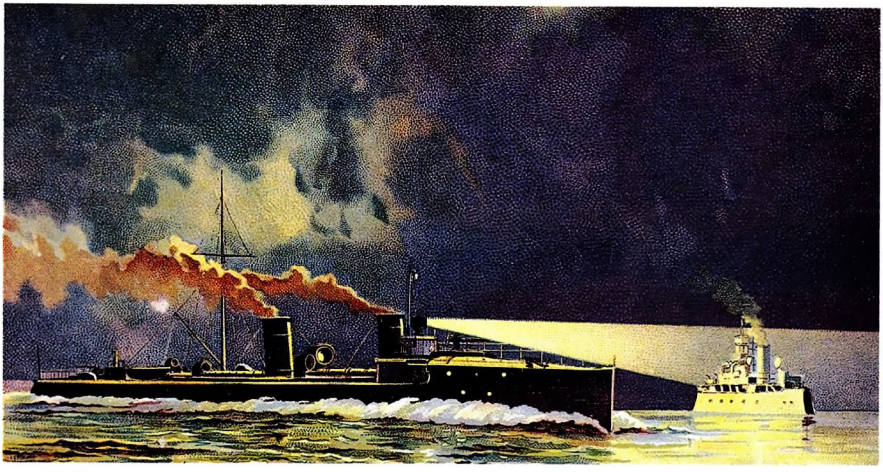

Yadigarı Millet ve Asar-ı Tevfik

03.11.1912 günü Tekirdağ limanı reisliği, Tekirdağ çevresinin boşaltıldığı ve askerlerin çekildiği haberini aldı. 7 Kasım'da, Tekirdağ'ın gerisindeki tepelerin üzerinde düşman göründü. Asar-ı Tevfik, topçu ateşiyle bu birlikleri dağıttı.

Buna rağmen iyice yaklaşmış olan düşman kasabanın teslimini istiyordu. Durumu haber alan donanma komutan vekili, ikmal yapması gereken Asarı Tevfik yerine Tekirdağ önüne Mesudiye zırhlısıyla Hamidiye kruvazörünü yolladı. Ayrıca Bezm-i Alem vapuruyla da 200 kişilik bir deniz kuvveti gelmesi sağlandı. Tekirdağ'daki kritik dönem 10 Kasım'da başladı. O gün Mesudiye zırhlısı bir Bulgar bataryasını savaş dışı etti. 12.11.1912'de Tekirdağ boşaltıldı ve savaş gemilerimiz Silivri'ye geldi.

Hamidabat Torpidobotu

Ertuğrul Yatı

Düşman Saldırısında Ordu Kanatlarının Desteklenmesi

08.12.1912'de donanma, Ege Denizi operasyonlarının dışında Kara ordusunun kanatları korumak görevini almıştır. Böyle bir görevin gerektirdiği işbirliği bakımından ne genel karargahta, ne de Bahriye nezareti ilgililerinde hiçbir fikir veya ön düşünce bulunmuyordu. 9 Kasım'da Bahriye Şurası durumu incelemişti. Kara operasyonları pratik bir şekilde kesin sonuca varmak üzere bulunuyordu. İstanbul'un kurtarılması temel ve en ivedi sorun durumuna gelmişti. Elde bulunan gemiler arasında yalnız 4 zırhlı ve 2 kruvazör bu desteklemeyi yapacak yetenekteydi. 9 Kasımda donanma, Karadeniz

Osmanlı Bahriyesi Üst Zabıtan Grubu Şeker Ahmet Paşa ile (Sağdan Üçüncü).

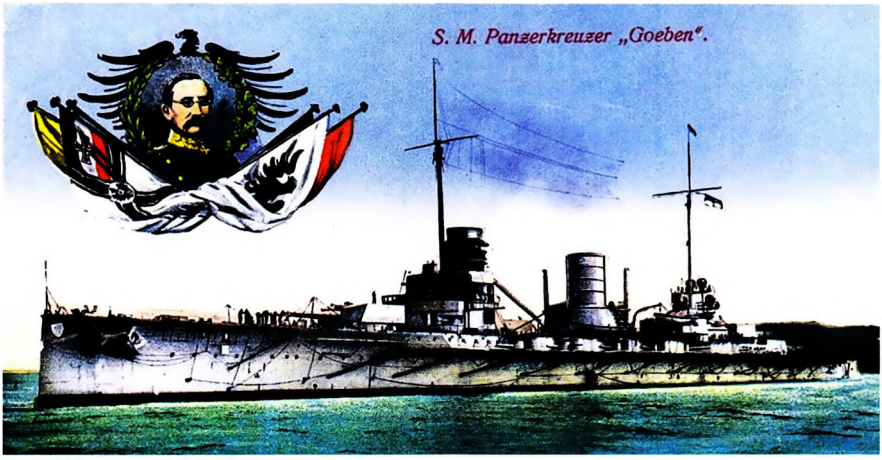

Alman Süvarisi ile Goeben (Yavuz Kruvazörü)

ve Marmara Denizi'nde Ordunun Çatalca mevzilerine çekilmesini ve yerleştirilmesini destekliyordu.

Köstence'den Malzeme Getiren Gemilerin Korunması Sorunu

22 Kasım 1912 sabahı Köstence'den malzeme getiren gemileri korumak için Yadigar'ı Millet, Muavenet-i Milliye ve Gayret-i Vataniye muhripleri hareket ederek Karadeniz'de bulunan Mecidiye kruvazörüyle birleştiler. Fakat fırtınaya dayanamayan muhripler geri döndüğünden koruma görevi Mecidiye ve Berk-i Satvet gemilerine bırakıldı.

Donanmanın Çanakkale'ye Gidişi

24 - 25 Kasım 1912'de donanma aldığı bir emre göre Köstence'den yapılan cephane ve Karadeniz kıyılarına asker taşınmasında güvenlik sağlamak şartıyla Çanakkale'ye intikal ve burada düşmanı deniz ope-

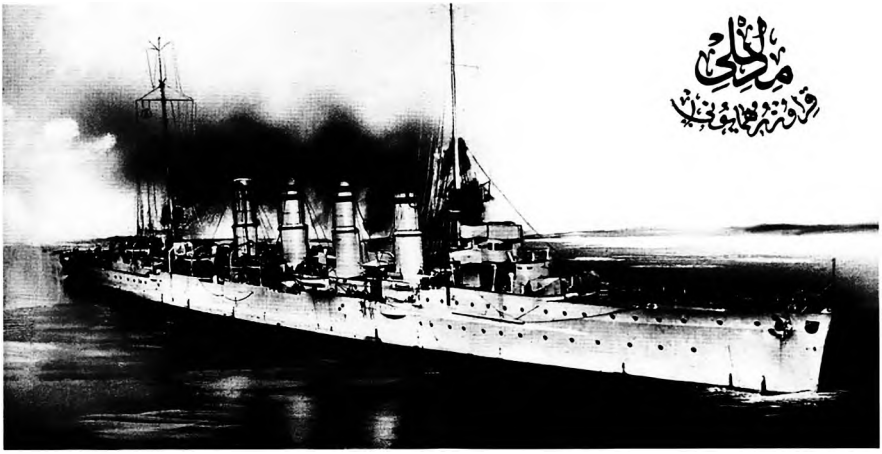

Midilli Kruvazörü Hümayunu

rasyonlarını engellemeye başladı. 30 Kasım 1912'de Barbaros ve Turgut Reis zırhlıları, Gayret-i Vataniye, Nümune-i Hamiyet, Samsun ve Basra muhripleri, Demirhisar, Sultanhisar ve Hamidabat torpidobotları ve Tir-i Müjgan onarım gemisi Çanakkale'ye gitti. Mes'udiye, Asar-ı Tevfik ve Hamidiye onarımdaydı. Mecidiye kruvazörü ise Karadeniz'de görevdeydi.

Başkomutanlık Yunan donanmasına karşı muhriplerle gece saldırıları tertiplemenin mümkün olacağını düşünmüştü. Bu kararın, belirli sayıda muhribi donanma kuruluşundan çıkartıp bağımsız bir komutana bağlayarak uygulamak yoluna gitti. Bu bağımsız filotillaya Hamidiye kruvazörünün komutanı ÖnYzb. Rauf Bey (Rauf Orbay) atandı.

Mecidiye Kruvazörünün 14.02.1912 Operasyonu

Bağımsız birliğin Nara'ya dönmesinden bir saat sonra Sultanhisar torpidobotu, muharebe postası yapan Yunan muhripleriyle karşılaşmış ve bir tesadüf savaşı olmuştu. Durumu öğrenen donanma komutanı vekili, Mecidiyeyi olay yerine yolladı. Yunan komutanıysa Bozcaada'daki muhrip filotillası ve Mondros'taki ana kuvvetlerle denize açılması muhtemel Türk donanmasını yok etmeye karar vermişti.

Mecidiye, boğazdan 11.30'da çıktı. İmroz adasının Kefalo limanına yöneldi. 13.30'da komodor gemisi olan Sfendoni Mecidiye'yi görmüş, her iki gemi de birbirlerine top ateşine başlamışlardı. Durumu anlayan Türk donanma komutanı vekili, elde bulunan bir gemiyi Mecidiye'yi takviye için yolladı, öteki gemilere de hazır olmasını bildirdi. Yunan Amirali ise, Mecidiye'ye karşı Delphine denizatlısını da yolladı.

Mecidiye, kendini filotillanın ana bölümüne çeken Yunan muhriplerini kovalıyordu. Karşılaşma oldu. Mecidiye, 4 erli olarak iki yanına sıralanmış 8 düşman muhribiyle tek başına savaşacaktı.

Filotilla komodoru, ana kuvvet yetişinceye kadar Mecidiye'yi oyalamak amacıyla 14.30'a kadar savaştı. Fakat her iki yan da yara almadı.

Düşman gemilerinin gözden kaybolması üzerine Mecidiye savaşın son bulduğuna karar vererek geri döndü ve 15.00'de boğaz önünde kendisine Nümune-i Hamiyet muhribi katıldı. Delphine gemisi de az hızlı olması nedeniyle Mecidiye'ye yetişemedi.

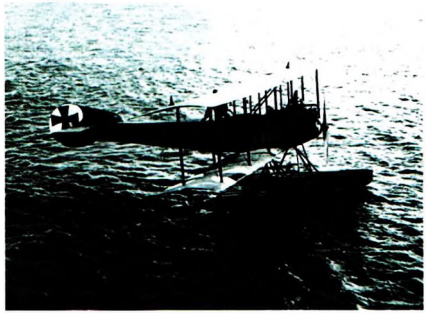

Goeben (Yavuz) Zırhlısına Ait Bir Alman Deniz Uçağı (Karadeniz'de)

İmroz Savaşı
Türk Donanmasının Savaş Hazırlıkları

Donanma Komutan Vekili Albay Ramiz Bey, 14 Aralık'ta Barbaros zırhlısında komodor ve gemi komutanlarından kurulu bir savaş kurultayı topladı. Kurultay, kesin sonuçlu bir savaş kararı aldı.

Ana Güç (Albay Ramiz Bey Komutasında)

4 zırhlı (Barbaros, Turgut Reis, Mes'udiye ve Asar-ı Tevfik), 4 torpidobot (Demirhisar, Sultanhisar, Sivrihisar ve Hamidabat).

Birinci Muhrip Bölümü (ÖnYzb. Rauf Bey Komutasında)

1 torpidokruvazör (Berk-i Satret) + 4 muhrip (Yadigar-ı Millet, Muavenet-i Milliye, Taşoz ve Basra).

İkinci Muhrip Bölümü (Yzb. Hakkı Eşref Bey Komutasında)

Tir-i Müjgan onarım gemisi, Reşit Paşa hastane gemisi, İntibah mayın gemisi, Samsun muhribi ve Akhisar torpidobotu.

Savaşın Gelişmesi

Türk birinci muhrip bölümü saat 7.00'da, ikinci bölümü ise 7.05'de hareket etti. Ana güç ve 3. bölüm bunlardan sonra yola çıktılar.

Yunan donanması 7.00'da İmroz - Gelibolu arasında bulunuyordu ve sis nedeniyle çevresini göremiyordu. Ceryan eden çatışmalarda Averoff zırhlısı saf dışı bırakıldı ve Yunanlılar savaşı kesmek zorunda kaldı.

Tahlisiye Ekibi Eğitim Yaparken (1908).

İmroz Savaşının Sonuçları

Barbaros'a isabet eden bir büyük ve bir küçük mermi dışında Türk donanması başka bir isabet almamıştı. Yunan donanmasındaysa hasar çok büyük olmuştu.

Bu savaşta Türk gemileri daha eski olmalarına karşılık daha iyi savaş yeteneğine sahip olduklarını meydana koymuşlardır.

Türk Donanmasının 10 – 11 Ocak 1913 Operasyonu

Başkomutanlık, Psara adası yöresinde bulunduğu haber alınan Yunan donanmasına karşı bir operasyon yapılmasını emretmişti.

Bildirilen alanda hiçbir düşman gemisi görülmemesi üzerine Hamidiye komutanı keşif operasyonunun İmroz yöresine uzatılmasına karar verdi. Bu karar, gemiyi 2 Yunan muhribinin karakol yaptığı bölgeye götürdü. Bunlar Türk gemilerini görünce Limni adası yönünde çekildiler.

Hava kararınca, alınan emre uyularak Çanakkale'ye dönüldü.

Mondros'u bombalamak ve eğer savaş girerse Yunan ana gücünü yok etmek emrine uyularak 3 zırhlı, 2 kruvazör, 1 torpidokruvazör ve 6 muhripten oluşan Türk ana gücü 11 Ocak 1913 günü 8.25'de Ege denizine açıldı. 1 zırhlı, 1 mayın gemisi ve 4 torpidobot da ana gücün geri emniyetini sağlamakla görevlendirilmişti.

3. muhrip bölümü boğazın 4.5 mil açığında gözetleme ve karakolla görevlendirilip ayrıldıktan sonra ana güç 12mil hızla 252 rotasında seyre başladı.

Bu sırada Yunan donanmasının ana gücü Mondros'ta, muhrip filotillası Bozcaada'da, yalnız 2 muhribi de İmroz'un güneyinde karakoldaydı.

Saat 12.15'de Asar-ı Tevfik zırhlısı Yunan muhripleriyle savaşmakta olduğunu bildirdi; Leon sınıfı 3 muhriple 12 dakika süre topçu düellosu yapılmıştı. Bu muhripler bir süre gözden kaybolduktan sonra dönerek yeniden Asar-ı Tevfik'in karşısına çıktılar. Bunun üzerine Türk kruvazörleri zırhlının yardımına yollandı. Bunlardan yalnız Hamidiye gördüğü 2 muhribe 5 dakika ateş etti.

Saat 14.15'e kadar Yunan ana gücünün ortalıkta görülmemesi karşısında Türk donanması geri döndü ve 16.30'da boğazın içinde demirledi.

Mondros Deniz Savaşı

İki yanın da kesin sonuçlu bir savaş yapmaya kararlı olması nedeniyle 18.01.1913 Mondros savaşı yapılmıştır.

Türk donanması taarruz operasyonunda 3 zırhlı, 1 kruvazör ve 6 muhrip, Yunan donanmasıysa 1 zırhlı kruvazör, 3 eski zırhlı ve 9 muhrip kullanmıştır.

Türk donanması saat 8.20'de Çanakkale'den çıkmış, 12 mil hızla 253 rotasını tutmuştu. Bütün gemiler, seyir düzenindeydi.

Lcon muhribi boğazdan çıkan Türk donanmasını görmüştü.

Türk donanması, Limni adasına kadar aynı düzende geldi. Yunan muhribi 9.10'da Türk donanmasının yerini kendi komutanına bildirdi.

10.43'de filolar, birbirlerinden 15.000m. mesafeye kadar yaklaşmışlardı. Her iki yan da savaş nizamı aldı ve 12.10'a kadar bu rotada sürdürüldü, geçen 35 dakika içinde Barbaros 5 isabet aldı, fakat çıkan yangınlar söndürüldü. Ancak bu sırada Averoff zırhlı kruvazörü, yeterli kadar hız yapamayan eski zırhlılarını geride bırakarak tek başına bulunuyordu. Saat 12.05'de Türk gemilerine iskeleden 180 derece dönüş işareti verildi. Bu manevra yapılırken Barbaros'un orta direğine bir mermi vurdu, bir mermi de sol topu paraladı ve mürettebatın tümü şehit oldu.

Dönüşünü tamamlayan Türk donanması 12.15'de hızını 14mil'e çıkardı. Averoff da hızını 20mil'e çıkarttı. Hızının çok olması nedeniyle Averoff Türk donanmasına yaklaşmaktaydı. Türk komutanı, düşman ateşinin zaten yaralı olan Barbaros'un üzerinde toplanacağını göz önüne alarak Turgut Reis'le Barbaros'un yer değiştirmesi emrini verdi. Bu yer değiştirme sırasında da Barbaros yeniden 4 isabet aldı. Bu isabet nedeniyle zırhlının hızı 2mil azaldı. Zorunlu olarak hızını kesen Turgut Reis'le bu zırhlı, hızla yollarına devam eden kruvazörler tarafından geride bırakılmıştı.

Yunanlılar bu kez Turgut Reis üzerinde toplandılar; Turgut Reis 2 isabet aldı. Saat 13.13'de Türk komutanı, Mes'udiye ve Mecidiye'ye hızlarını azaltarak Turgut Reis ve Barbaros'u beklemelerini emrini verdi. 13.33'de her iki kruvazör Barbaros'un iskele baş-omuzluk yönünde yerlerini aldılar. Bu sırada yeniden Turgut Reis zırhlısına 6 mermi daha isabet etti. Bu isabetler Turgut Reis'in savaş yeteneğine etkilemediği için o da Averoff'a bir mermi isabeti sağladı.

Türk donanması, 14.30'da boğaz rotasına girdi. Yunanlılar Çanakkale'nin top ateşinden korunmak için ateş keserek döndüler.

Bu savaşta Türk donanması ulaşmak istediği stratejik amaca erişememişti. Yunanlıların daha iyi bir sonuç elde etmelerinin nedeni ise Averoff'da bulunan İngiliz Amirali Makker'in bu savaşı yönetmesidir.

Asar-ı Tevfik zırhlısının batışı

Asar-ı Tevfik, ordunun Karadeniz kanadını korumak görevini yerine getirmek için 07.02.1913 günü saat 18.00'da boğazdan çıktı. Esas görevini kanat komutanından alacaktı. Ertesi gün Karaburun'a varıldı

Rus ve Osmanlı Donanmalarının Savaşını Gösteren Temsili Resim

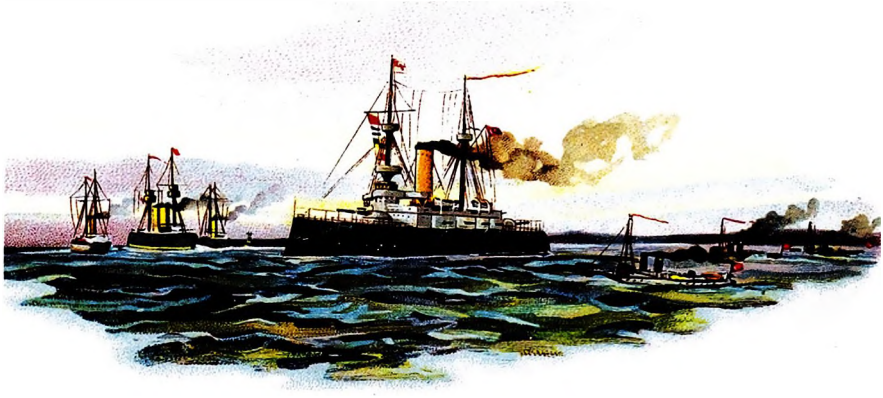

Aziziye Zırhlısı

ve kıyıdaki haberleşme istasyonu aracılığıyla kanat komutanıyla temas kuruldu. Burada görev, sol kanattaki piyadenin top ateşiyle desteklenmesiydi.

Ertesi gün kanat komutanı gemiye gelerek kıyıyı incelemek istedi. Bu bakımdan da geminin, mümkün olduğu oranda karaya yakın geçmesi gerekiyordu. Pondima'dan biraz sonra 12:45'de gemi, Arpaağzı ile demiryolu iskelesi arasında, kıyıdan 1500m. açıkta 200x100m. boyutları olan bir kaya üzerinde oturdu, geminin mahmuzu kayanın üzerine çıktı, tekne arkaya ve iskeleye doğru yattı.

Bu sırada kıyıdan ateşe başlayan Bulgarlara toplarla cevap verildiyse de geminin uygunsuz durumu nedeniyle toplar iyi nişan alamıyordu. Gemi geceyi, rüzgar altında ve düşman torpidobotlarının muhtemel bir saldırısını bekleyerek geçirdi. Ertesi gün saat 12.00'da Taşoz ve Basra muhripleri geldi. Bu arada kurtarma gemisiide gelmişti. Berkefşan torpidobotu da gruba katıldı. Yapılan incelemelerden sonra Asar-ı Tevfik'in kurtarılabileceği kanısına varıldı ve kurtarma gemisi gereken malzemeyi almak için İstanbul'a döndü. Taşoz ve Basra muhripleri gece emektar zırhlının yanında kalarak güvenliğini sağladılar.

12 Şubat'ta öğleden sonra ana buhar borusunun patlaması sonucu tulumbalar işlemez oldu. Gemiye giren su birden arttı: bu durum karşısında orta ve küçük top namluları, büyük topların kamaları, kömür, cephane ve kumanya, tekmil mürettebat bekleyen gemilere taşındı. Geminin sancağı törenle indirildi ve emektar zırhlı bu durumda batırıldı. 13.02.1913'de güneş doğduğunda artık emektar Asar-ı Tevfik sulara gömülmüştü.

Çatalca Cephesindeki Kara Birliklerinin Denizden Desteklenmesi

27.03.1913 günü saat 13.00'da Barbaros ve Turgut Reis zırhlıları, Berk-i Satvet torpidokruvazörü, Yarhisar ve Demirhisar torpidobotları Çöplüceköy önüne gelerek 14.30'dan itibaren Kumburgaz'a doğru destek ateşine başladılar. İki zırhlının 28 lik ve 10,5 luk toplarının ateşi altında Bulgar saldırısı duraklayınca Başkomutanlık donanmayı bu kez Çanakkale'ye, Mesudiye zırhlısını da Bolayır'a yolladı. Böylece Çatalca cephesinin kanadını desteklemek görevi Marmara deniz birliğiyle Berk-i Satvet torpidokruvazörüne kaldı.

Donanmamız, ateş kes konuşmalarının başladığı 31 Mart 1913 tarihine kadar Çatalca Ordusunun kanat desteği olmaya devam etmiştir. Ateşkes'in imzalandığı 16 Nisan günü Nara'ya döndü.

Balkan Savaşında Hamidiye Kruvazörünün Modern Korsan Harekatı

31.13.1912 Pazartesi günü sabahı, Hamidiye kruvazörü komutanı kıdemli Yzb. Rauf (ORBAY) Bey'e korsan harekatının planı ve emri verilmişti. Kruvazör 01.01.1913 sabahı saat 08:00'da Çanakkale boğazından dışarı çıkmaya başlamıştı. Düşmanı aldatmak amacıyla aynı saatlerde gemide bir yangın

çıktığı ve bunun söndürülemediği süsü verilmiş, bu haber şifresiz olarak telsizle İstanbul'a iletilmiş ve Hamidiye kruvazörü yedekte Çanakkale Boğazı'nın Erenköy koyuna getirilip bırakılmıştı. Gece olduktan sonra Hamidiye kruvazörü buradan ayrılmış ve esas görevini almak üzere yola çıkmıştı.

02.01.1913 gün saat 12:00'ı geçerken Şira adasına varılmış, top ateşiyle bu adanın limanında bulunan barut fabrikası ve depoları, limanda tamir için bekleyen Makedonya sınıfı bir yardımcı Yunan kruvazörünü tahrip etmişti.

Fakat bu sırada gemiye iyi kalitede kömür verilmediği için kömür stoklarının tükendiği görülmüş, kömür almak için 05.01.1913'de Beyrut'a gidilmişti.

7 Ocak'ta Süveyş kanalını geçerek Süveyş limanına demirledi. Komutan Rauf Bey, kömür stokunu tamamlamak, yani 600 ton kömür alarak Akdeniz'e açılmak istiyordu. Bir arızayı gidermek için 21 Ocak'ta Cidde limanına girdi. 27 Ocak'ta Süveyş kanalına, 28 Ocak gecesi de Portsaid limanına vardı.

31 Ocak'ta Adriyatik denizine girilecek sıradayken çıkan şiddetli bir yıldız fırtınası yüzünden gemimiz, yeniden kömür ikmali yapmak ve fırtınanın tahribatını onarmak amacıyla 1 Şubat günü Malta'nın La Valetta limanına geldi. Burada 3 gün kalındı ve 480 ton kömür alındı. 9 Şubatta Gazze'ye, sonra da Hayfa'ya geldi. Buradan 150 ton kömür alınabildi ve 10 Şubat'ta Beyrut'a geldi. 23 Şubat'a kadar İskenderun, Antalya, Beyrut ve Anamur çevrelerinde dolaştı.

İngiltere'ye Ismarlanan Sultan Osman Zırhlısı

I. Dünya Savaşı Sırasında Deniz Kuvvetleri Karargah Subayları: Şanlı Hamidiye Suvarisi Rauf Orbay ve Donanma Komutanı Albay Vasfi Bey.

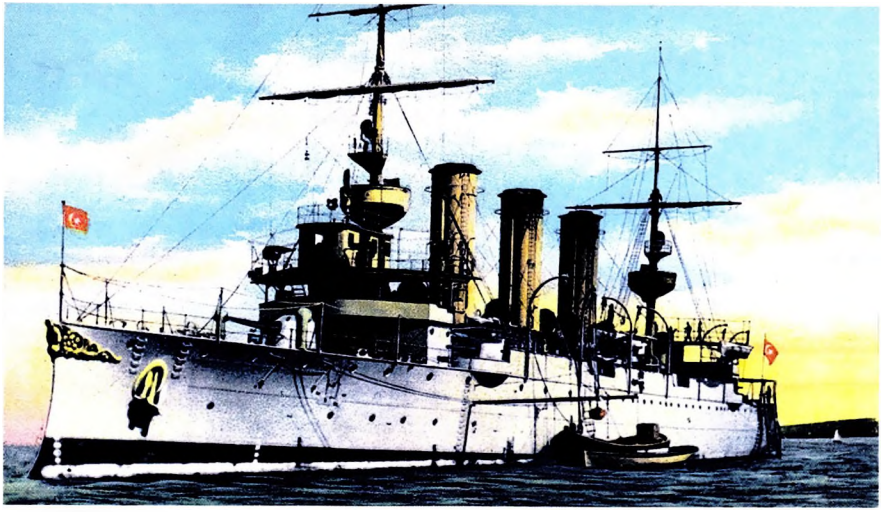

Şanlı Hamidiye Kruvazörü

Hamidiye Zırhlısı ve Süvarisi Rauf Bey (Orbay)

Marmaris'e kadar çıktı. 23 Şubat'ta da, Adriyatik yönünde hareket edildi.

26 Şubat'ta geceleyin Otranto Boğazı'nı geçmeye başladı. 27 Şubat'ta bir Yunan gemisini (Leros) mahmuzlayarak batırdı, mürettebatını esir aldı. Saat 10:30'da Draç limanına varmış, şehrin tepelerinde çadırlı ordugahta bulunan sırp askerleri ve ordugahlarını top ateşiyle tahrip etmiş ve dağıtmıştır. Aynı gün Şingin limanına girildi. Limanda, teçhizatları ve silahlarıyla bir Sırp tümenini karaya çıkarmak için sıra bekleyen 9 şilep batırıldı. Bu şekilde İşkodra kuşatmasına gönderilen bu Sırp kuvveti ortadan kaldırılmış oluyordu.

Hamidiye, Adriyatik'te kendisini avlamak için dört dönen Yunan savaş gemilerinin arasından sıyrılıp 28 Şubat'ta gece Ontranto Boğazı'nı aşarak Yunan Denizi'ne girdi.

3 Mart sabahı, kömür tamamlanması yapılmak için İskenderiye limanına demirlendi. Buradan 450 ton kömür alınarak 4 Mart günü yeniden denize açıldı. 5 Mart günü Gazze'ye demirlendi. 8 Mart'ta Gazze'den yola çıkılarak kömür, su ve cephane ikmali için Hayfa ve Beyrut'a uğrandı. 9 Şubat'ta yeniden denize açıldı. 15 Mart'ta ikmal için Antalya'da bulunuyordu. 16 Mart'ta Mora'nın güney kesimlerine kadar uzandı. Fakat bakımsızlık yüzünden makineler iki defa durdu. bir revizyon yapmak amacıyla zorunlu olarak Doğu Akdeniz'e dönüldü.

19 Mart'ta Meis adası açıklarında bir Yunan barkası ele geçirildi. Gerekli revizyon ve bakım için 24 Mart'ta Portsait'e varıldı, kanal geçilerek 3 Nisan'da Kameron limanına demirlendi. Çanakkale'den çıktığından bu yana 11.500mil yapan kruvazörün bakımı burada da mümkün olmayınca 2 Haziran'da hareket edildi ve Süveyş'e çok zorluklar içinde varıldı.

Burada da revizyona imkan yoktu; 9 Ağustos'ta Portsait'ten Çanakkale'ye doğru yola çıkıldı. Önemli bir parçanın kırılmasıyla hız, 5,5 mile düştü. Çanakkale yerine 13 Ağustos'ta İzmir'e varıldı. Çalışmayan iskele ana makinesi yapıldı. O gece İzmir'den hareket ederek 24 Ağustos sabahı Çanakkale boğazından içeri girdi. 25 Ağustos'ta da İstanbul'a vardı.

Osmanlı Üniforması Giymiş Alman Mürettebatı.
Yerde Oturan Soldaki Şahıs Doneitz; Hitler'den Sonra Yerine Geçen ve II. Dünya Savaşında Almanya'yı İdare Eden Führer.

Donanmaya Ait Bir Zırhlıda Hatıra Fotoğrafı.

7 ay 24 günlük korsan harekatı başarıyla sonuçlanmıştı. Bu harekat sonunda;

1- Yunan donanmasının 3'e ayrılması sağlanmıştır.

2- Akdeniz'deki düşman deniz nakliyatı tam anlamıyla felce uğratılmış, deniz emniyeti ortadan kaldırılmıştır.

Gemide Atış Eğitimi

3- Düşmanın deniz yoluyla takviye kuvvetleri alması ve ikmal yapması geniş ölçüde önlenmiştir.

4- Balkan Harbindeki bir seri yenilgiler nedeniyle maneviyatı sarsılan ülkemiz halkının maneviyatı düzelmiş, biraz da olsa yüzü gülmüştür.

5- Dünya, Türk donanmasının kudretini bir daha görmüş, bu donanmanın bütün zorluklar, mahrumiyetler ve yoksulluklar karşısında olsa bile yüzyıllar boyunca sürüp gelen geleneksel yiğitlik ruhundan, cesaretinden ve özellikle bilgisinden hiçbir şey yitirmediğini anlamıştır.

6- 7 ay süren bu korsan harekatı, kendisinden sonra yapılanlara (Emden, Atlantis...vs.) her bakımdan bir örnek olmuştur.

Hamidiye harekatı şu gerçekleri de ortaya koymuştur.

Türk donanmasının kömür, su ve diğer ihtiyaçlarının ikmali çok kötü, eksik ve hatta hiç yoktur.

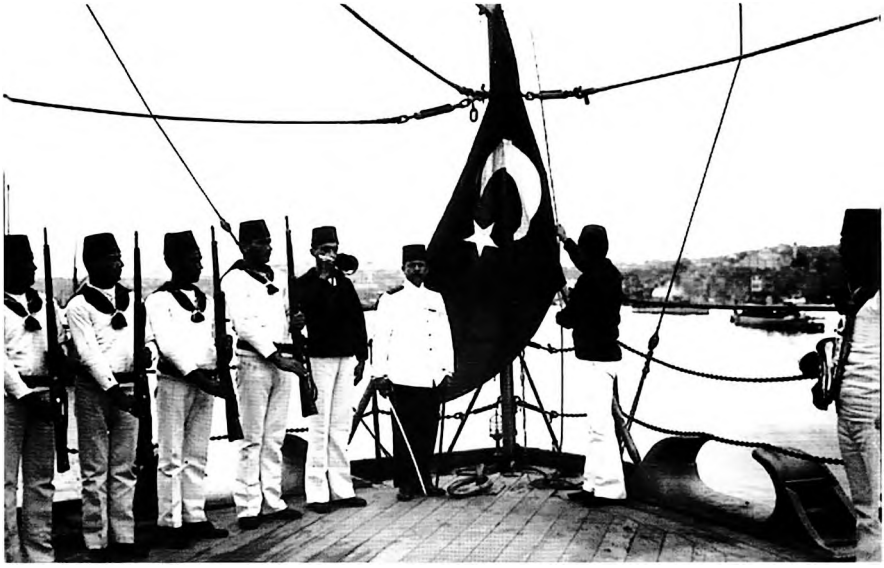

Gemide Bayrak Merasimi

Böyle bir harekatı yönetecek tecrübeden yoksundur.

Hamidiye'nin başarısı, başındaki bilgili, cesaretli ve hesaplı komutanıyla bir avuç subay ve denizcinin çok iyi yetiştirilmiş olmasıyla sağlanmıştır. O çağdaki Türk donanmasında genel talim, terbiye ve bilgi düzeyi, Hamidiye personelininkinden çok aşağıda bulunuyordu.

Düşman Denizaltısı Tarassutunda Bulunan Türk Askerleri.

Bir Osmanlı Torpidobotu ve Eratı.

OSMANLI BAHRİYESİ ve I. DÜNYA SAVAŞI

Bahriye Nezareti

Osmanlı Hükümeti kuruluşu içinde Bahriye Nezareti, Deniz Kuvvetlerinin en büyük yetkili yönetim makamı idi. Devletin genel politikasından sorumlu sadrazamlar, askerlik tekniği bakımından bu kuvvetleri yönetebilecek nitelik ve kudrette değillerdi.

Kara kuvvetlerinin sevk ve idaresinden sorumlu bulunan Harbiye Nezareti, kara orduları için teşkilat, silahlanma ve yönetim yönünden Alman askerlik

Bahriye Zabitleri ve Tören Sırasında Kadrolu Birlik İmamlarıyla.

kural ve metotlarını kabul edip uygulamaya çalışırken, Deniz kuvvetleri de, ayrı bir gelenek ve doktrin içinde bulunan ve dünya egemenliğini yalnız Deniz kuvvetleriyle elinde tutmağa çalışan İngiliz Deniz kuvvetlerinin teşkilat ve sevki idare esaslarına bağlanmıştı. Kara kuvvetleri, Alman Deniz kuvvetleri, İngiliz görüş ve esaslarıyla yürütülmekteydi.

Deniz kuvvetlerinin ıslah ve düzenleme işleri İngilizlere verilmekte ve bunda bir sakınca da görülmemekte idi. Amaç, askeri düşüncelerden ziyade siyasi idi. Siyaset adamları, adı geçen üç yabancı devlete bir sempati beslediklerini göstermek bakımından Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ıslah ve düzenlemesini bunlara vermekle başarılı bir iş yaptıklarına inanmışlardı. Bu suretle de yabancı devletlerden yakınlık ve fayda sağlayabileceklerini sanıyorlardı. Bu görüş ve anlayışla, Türk Deniz Kuvvetleri, İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra, 1909 yılı başlarından itibaren Amiral Gambel başkanlığındaki bir İngiliz heyetinin emri ve kontrolüne verilmişti.

Amiral Gambel, göreve başladıktan sonra ilk iş olarak Bahriye Nezaretini ele almış ve bu nezaretin kuruluşunu hazırlamıştı.

9 Eylül 1914'deki kuruluşa göre;

Birinci Tümen: Yavuz muharebe kruvazörü, Barbaros Hayrettin muharebe gemisi, Turgut Reis muharebe gemisi, Mesudiye muharebe gemisinden oluşuyordu.

İkinci Tümen: Midilli kruvazörü, Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri, Berk-i Satvet torpido kruvazörü, Peyk-i Şevket torpido kruvazöründen kurulmuştu.

Üçüncü Tümen: Muhriplerden iki takım halinde kurulmuştu.

Birinci Takım: Yadigar-ı Millet, Gayret-i Vataniye, Muavenet-i Milliye ve Numune-i Hamiyet;

İkinci Takım: Taşoz, Yarhisar, Samsun ve Basra muhripleri teşkil etmişti.

Amiral Hobart Paşa

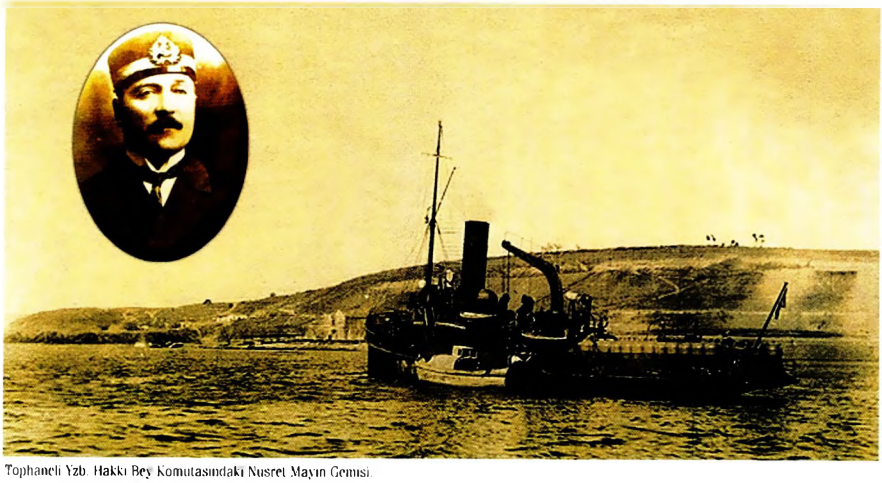

Topçu Yzb. Hakkı Bey Komutasındaki Nusret Mayın Gemisi.

Ayrıca torpidobotlar, Nilüfer mayın dökücü gemisiyle Tir-i Müjgan onarım gemisi bu kuruluşa girmişti.

Donanmada Eğitim

Amiral Gambet'in 1909 yılından itibaren donanmada yaptırmaya başladığı eğitim, başlangıçta gemi görevleri, nöbet hizmetleri, gemicilik disiplini, seyrüsefain hizmetleri gibi temel eğitimden ibaret olmuştu. 30 yıllık duraklamanın doğal bir sonucu olarak işe, temel hizmet ve görevlerden başlamıştı. Bu sırada Girit ve İzmir sularına kadar da uzanılmıştı.

Esas savaş eğitimine geçip bir sonuç almak ise uzun bir zamana bağlıydı. Araya 1911 – 1912 Osmanlı -İtalyan ve 1912 – 1913 Balkan Savaşlarının girmesiyle, savaş eğitiminde istenilen hedefe tam olarak varılamamıştı. Bu hedef ancak Birinci Dünya Savaşı'nda ulaşılmış ve Türk donanması aldığı her türlü görevi başarı ile yapmıştı.

Demirhisar Torpidobotu ve Sûvarisi Lûtfi Bey.

Donanmada Lojistik

Donanmanın silah ve gemi donatımı her bakımdan yetersizdi. Deniz kuvvetleri bütçesi, ancak yiyecek, maaş ve diğer masraflarına yetecek derecedeydi.

Donanmanın hayati derecede önemli bulunan kömür ve su ihtiyacı bile sağlanamamakta idi. Kömür stokları da yoktu.

Deniz Kuvvetlerinin Savaş Kabiliyeti ve Değeri

Ana kuvvetini 20 - 40 yaşındaki gemilerin teşkil ettiği Türk donanması, gerek Trablusgarp ve gerek Balkan Savaşlarında materyal, gereç ve eğitim bakımından zayıf bir durumda bulunmakta idi. Donanma, İmparatorluğun değil deniz aşırı ülkeleri, anavatan kıyılarını dahi savunacak bir halde değildi. Esasen İtalyanları Trablusgarp'a taarruza cesaretlendiren sebeplerden biri de bu idi. İtalya'ya Trablusgarp'ı kazandıran kuvvet, İtalya kara kuvvetlerinden ziyade, üstün deniz kuvvetleri idi. Bu hal, Balkan Harbi'nde de etkisini göstermiştir.

Gerek Trablusgarp ve gerek Balkan Savaşlarının kaybedilme nedenlerinden biri de donanmanın ihmal edilmiş olmasıydı.

Bahriyede Sabah İçtiması Sırasında Temizlik Kontrolü.

Çatalca mevzimdeki kuvvetlerin her iki yandan donanma ateşleriyle devamlı desteklenmesi de, o güne kadar bir kara – deniz işbirliğinin planlanmış ve talim edilmemiş olmasına rağmen, başarılı olmuştu. Dolayısıyla İstanbul üzerine yönelmiş düşman tehdidinin giderilmesinde etkili olmuş. Donanma, Başkomutanlık Vekaletinin ve Bahriye Nezaretinin takdirlerine mahzar olmuştu.

Türk donanmasının İkinci Meşrutiyetin ilanından Balkan Savaşı sonuna kadar durumunu özetleyecek olursak, donanmanın bir muharebeye kudreti olmadığı, daha Meşrutiyetin ilanından itibaren bilinmekte idi. Amiral Gambel'de bu donanmayı ancak bir eğitim donanması olarak ele almıştı. Devletin malı kudreti, donanmayı kaldırmaya yeterli değildi. milletin donanmaya karşı gösterdiği ilginin sonucu olarak bir "Donanma Cemiyeti" kurulmuş ve kuvvetli bir donanmaya sahip olmak herkesde sabit bir fikir olmuştu. Padişahın da himayesine aldığı Cemiyet'in başkanlığına Ayan üyesi Sait Paşa getirilmişti ki bütün memleket, cemiyete elinden gelen yardımı yapmaya başlamıştı. Bu suretle Cemiyetin topladığı paralar 1.710.229 altın lira olmuştu.

Osmanlı Hükümeti, modern muharebe gemisi satın almak yolundaki teşebbüslerin semeresiz kalması sonucu, Alman donanmasının ihtiyata ayrıldığı 20 yaşındaki iki muharebe gemisini Ağustos 1910'da satın almak zorunda kalmıştı. Bu suretle Yunanlılar Averoff gibi yeni bir gemiyi satın alırken, Türk donanması da Barbaros Hayrettin ve Turgut Reis adları verilen, iki eski gemiye sahip olmuştu. Bunu takiben Almanya'dan henüz bir yaşında olan dört muhrip de satın alınmış ve bunlara Yadigar-ı Millet, Gayret-i Vataniye, Numune-i Hamiyyet, Muavenet-i Milliye adları verilmişti. Taşıt gemisi olarak da İngiltere'den üç gemi satın almıştı.

Alınan gemilere rağmen Osmanlı Donanması yeter kudrette bir donanma değildi. Bu sebepten 1911 yılında 23.400 tonilatoluk bu muharebe gemisinin İngiltere'de yaptırılması hususunda anlaşmaya varılmış ve adı Reşadiye konmuştu. Ayrıca bir diğer

muharebe gemisinin satın alınması kararlaştırılmış ve adına Sultan I. Osman denmişti.

28 Şubat 1909 tarihli kanunla Bahriyeye tahsis olunan on yıllık olağanüstü tahsisat ile, yukarıda adı geçen sipariş ve satın almalardan başka İngiltere'ye "Fatih" adında bir muhabere gemisi, iki adet büyük muhrip, altı muhrip ve iki denizaltı; Fransa'ya da altı muhrip ve iki denizaltı ısmarlanmıştı. Fakat bu gemilerin hiç biri Osmanlı Hükümetine teslim edilmemiş ve Birinci Dünya Savaşı arifesinde bunlardan iki muharebe gemisine, (Reşadiye ve Sultan I. Osman) son taksitleri ödenmiş olduğu halde İngilizler tarafından el konmuştu.

Sonuç:

Türk Donanması gemi kapasitesi, personel ve sevk-i idare bakımından, eski haliyle, herhangi bir harbin kaderine olumlu şekilde etki yapabilecek bir kudrette değildi.

Balkan Savaşı'nın deniz cephesinde deniz kuvvetlerinin kalkındırılması için büyük gayret sarf edilmişti. Bu arada şüphesiz, Rus Karadeniz Filosu da göz önüne alınmıştı. Ancak bütün ümitler, "Reşadiye" ve "Sultan I. Osman" gemilerinde idi. Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Savaşı seferberliğinden evvel bu gemileri alamayışı, hayalleri kırmıştı. Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında, Almanların Goeben (Yavuz) ve Breslau (Midilli) adlı harp gemilerinin Türk Donanmasına katılması, bir deniz üstünlüğünün sağlanabileceği fikrini uyandırmışsa da bu gemiler de Rus filosuna karşı tam bir üstünlük sağlayamadı.

Osmanlı Donanmasına Ait Yelkenli Harp Gemisi

Birinci Dünya Savaşı'nda düşman karşısında zayıf durumda olan Türk Donanması, Balkan Savaşı'ndaki duruma nazaran daha olumlu işler görmüş ve varlığını bir çok yerlerde göstermişti. Karadeniz'de ulaştırmayı himaye etmiş, Çanakkale Boğazı'nı savunmuş, düşman kıyılarına akınlar yapmış ve bu arada Rus Filosu ile birkaç defa temasa da geçmişti.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Donanmasının kayıpları ise, oldukça büyük olmuştu. Bu kayıpların bir kısmı savaştan önce düşmanlarımız tarafından el konmak suretiyle olmuş, bir kısmı savaşta batırılmış ve diğer bir kısmı da hasara uğramak suretiyle elden çıkmıştı.

Bundan başka yardımcı harp gemilerinin kayıpları ise, 71.24 tonu bulmuş. Hepsi 26.309 ton tutan yedi savaş gemisi de yaralanmıştı. Buna karşılık, Rus Karadeniz Filosundan 7900 ton tutan üç savaş gemisi batırılmış. Temmuz 1916 ortasına kadar hepsi 66.676 ton tutan 29 vapur ve 20 yelkenli batırılmış ve iki vapur zapt edilmişti.

Birinci Dünya Savaşı sonunda Türk Deniz Kuvvetlerinin kayıpları şöyleydi:

İki muharebe gemisi (Mesudiye ve Barbaros Hayrettin), İki kruvazör (Midilli ve Mecidiye, (Mecidiye kruvazörü, Odesa'ya yapılan bir akın esnasında batmış ve bu gemi Ruslar tarafından çıkarılmış, Rus, Osmanlı mütarekesinden sonra tekrar Türk Donanmasına katılmıştı.), Üç muhrip (Gayreti Vataniye, Yadigarı Millet, Yarhisar), Üç torpidobot (Demirhisar, Hamitabat, Kütahya), Altı gambot (Pelenkiderya, Yozgat, Taşköprü, Nevşehir, Marmaris, Nurülbahir), Sekiz motor gambot, Beyrut hidrografi gemisi.

Türk Deniz Kuvvetleri Birinci Dünya Savaşı'ndan çok yıpranmıştı. Elde kalan deniz kuvvetleri, Mondros Mütarekesi'nden sonra, İtilaf Devletleri tarafından enterne edilmiş ve ancak birkaç küçük gemi, karakol ve emniyet görevlerinde bırakılmıştı.

OSMANLIDA HAVACILIK

Fethi Bey
İsmail Hakkı Bey
Nuri Bey
Sadık Bey İlk Türk Havacıları

HAVACILIĞIN DOĞUŞU

Uçağın ilk defa askeri maksatla kullanıldığı Traplusgarp Harbi'nde, İtalyanların, 1 Kasımı 1912'de havadan Tayyare ile bomba atmaları, Osmanlı askeri idarecilerinin dikkatini tayyarelerin üstüne çekmiş ve onları, havacılıktan askeri bir güç olarak yaralanmanın yollarını aramaya sevk etmiştir.

Osmanlı Devletine havacılığın girmesine ön ayak olan dönemin Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa, ordudan iki kurmay subayı Avrupa'ya ataşe militer olarak göndermiş ve bu subaylar aracılığıyla modern ordular hakkında bilgi edinilmesini istemiştir. Bunun üzerine Enver Bey'de Fransız askeri teşkilatını incelemek üzere Avrupa'ya gönderilmiştir. Bu girişim Osmanlı'da havacılık dönemini başlatmıştır denebilir.

1910 Eylül'ünde Fransa'da yapılan Picardie askeri manevralarını Mustafa Kemal Paşa ile birlikte izleyen Kur. Bnb. Ali Fethi Bey, bu manevralarda uçağın ne kadar etkili olabileceğini görmüş ve derhal Harbiye Nezareti'ne bir rapor göndererek, bu raporda; "Alman, İngiliz, İtalyan ve Rusların Fransa'ya Bleriot Uçak Fabrikasının Uçuş Okuluna subay göndererek pilot yetiştirdiklerini, Osmanlı Ordusu'ndan da iki subayın Fransa'ya gönderilip uçuş eğitimi görmelerini, Bleriot, REP ve Deperdussin tipi uçaklardan satın alınmasını" önermiştir.

Tayyare Komisyonu

Bu gelişmelerin olduğu sırlarda Kur.Yb. Süreyya Bey, havacılık teşkilatını kurmakla görevlendirilmiş ve böylece Türk Ordusu'nun ilk resmi havacılık kuruluşu 1 Haziran 1911'de 'Tayyare komisyonu' adıyla, Harbiye Nezareti Fen Kıtaları Müstahkem Genel Müfettişliğinin 2. Şubesi bünyesinde faaliyete geçmiştir.

Osmanlı Devleti, 28 Haziran 1911'de yapılan sınav sonucunda başarılı olan iki subayını Paris'e havacı-

Çanakkale Cephesi'nde Galata Mevkii'nde Kurulan Tayyare Meydanında Faal Durumda 5 Adet Albatros CIII Uçağı Göreve Hazır Bekliyorlar.

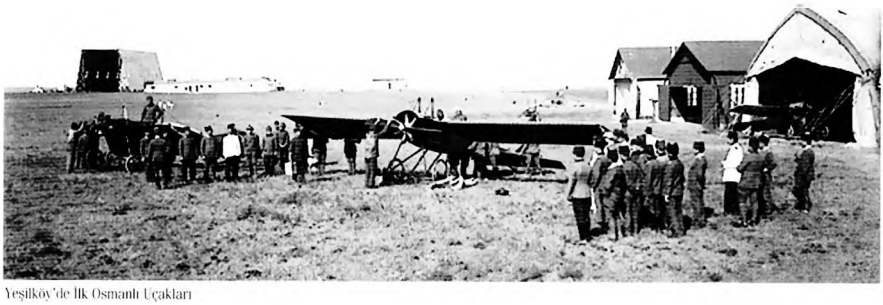

Yeşilköy'de İlk Osmanlı Uçakları

İlk tahsiline göndermiştir. Süvari Yüzbaşısı Fesa ve İstihkam Teğmeni Yusuf Kenan, subay uçuş okulunu bitirerek 1912 Şubat'ın da yurda dönmüşlerdir. Fesa Bey Türk ordusunun 1 nolu pilot brövesini taşıyan kişi olmuştur.

Yeşilköy'de kurulacak okulda kullanılmak üzere Fransa'dan Deperdussin tipi iki adet 2 kişilik, 1 adet tek kişilik uçak satın alınmış ve 15 Mart 1912'de Türkiye'ye getirilmiştir. Yeşilköy'e gelmiş olan Deperdussin tipi uçaklar, bir gece çıkan şiddetli fırtınada uçakların üzerinde bulunan sundurmaların yıkılması sonucu tahrip olmuşlar. Sultan Reşad'ın Tahta çıkış yıldönümü merasimine hazırlanan Deperdüssin uçakların özellikle kanat ve dümenleri hasara uğramıştır.

Padişahın cülus törenine katılmak üzere 20 Nisan 1912 tarihinde Gordon Bell isimli İngiliz pilotu komutasında Yeşilköy'e ulaşan ve daha sonra 'Ordu' adını alacak olan REP uçağı ilk deneme uçuşunu 26 Nisan'da İstanbul üzerinde yapmıştır. Aynı gün Türk Ordusunun 1nolu Pilot brövesini taşıyan Yzb. Fesa Bey'de fırtınada hasara uğrayan Deperdussin uçağı ile uçmuştur. Yurt dışından dönen pilotlarımızın düzenli ve uzun arazi uçuşu yapmaları henüz mümkün değildir.

Yeşilköy'de İlk Osmanlı Uçakları Hakkında Bilgi Verilirken

Osmanlı Havacılık Brövesi

İlerleyen zaman içersinde Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa verdiği bir kararla Tayyare Komisyonu Başkanı Yarbay Süreyya Bey ile İstihkam Binbaşısı Mehmet Ali Bey'i incelemelerde bulunmak üzere bir heyetle Avrupa'ya göndermiştir. 6 Mayıs 1912'de hareket eden heyet, gerekli siparişleri vererek, 5 Temmuz'da İstanbul'a dönmüştür.

Askerlerden oluşan bu heyetin hedefi, tamamen askeri amaca yönelik olmuştur. Birçok Avrupa firması uçak ve balon satmak için Osmanlı heyetine cazip teklifler vermişlerdir. Osmanlı heyeti hangi modelin daha uygun olduğu hakkında tam olarak karar veremediğinden o günün Avrupa'sın da bulunan bütün modellerden birer tane deneme yolunu tercih etmiştir. Neticede 17 uçak ile 50 bin altına güdümlü (kabil-i sevk) bir balon sipariş edilmiştir.

Bu seyahat sonrasında yeni bir pilot makinist kafilesi, eğitim için İngiltere'de Bristol Fabrikasına gönderilmiş ancak Balkan Harbi'nin başlamasıyla bu teğmenler, tahsillerini tamamlayamadan geri dönmüşlerdir.

Osmanlı Devleti söz konusu havacılık faaliyetlerini sürdürürken Trablusgarp Savaşı devam etmekte-

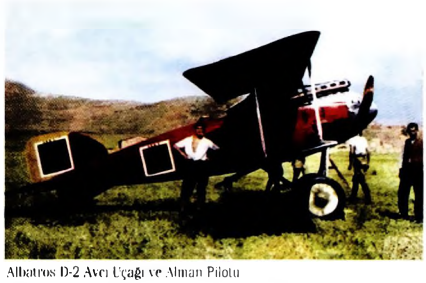

Albatros D-2 Avcı Uçağı ve Alman Pilotu

dir. İstanbul'daki siyasi gelişmeler bir hükümet değişikliği yaşanmasına neden olmuş, Gazi Ahmet Muhtar Paşa başkanlığındaki yeni kabine, Nazım Paşa'yı havacılık hakkındaki fikirlerinin menfi olması Osmanlı ordusundaki havacılık faaliyetlerini sekteye uğratmıştır.

BALKAN SAVAŞI'NDA HAVA GÜCÜ

Balkan Harbi başladığında eldeki uçakların ancak yarısı görev yapabilecek durumdaydı. Tayyarecilerimizden Fransa'dan dönenler temel eğitimlerini tamamlamış, ancak harp uçuşu yapabilmeleri için gerekli olan tekamül eğitimlerini yapamamışlar, İngiltere'den dönenler ise daha temel eğitimlerini dahi tamamlayamamışlardır. Hava gücümüzdeki eksiği tamamlamak üzere Fransız ve Alman tayyareciler ve makinistler getirilmiştir. Havacılarımız iki uçaktan oluşan birer takım şeklinde düzenlenen uçaklarla Batı ve Doğu Rumeli ordularına ve ayrıca Edirne Müstahkem Mevki Komutanlığı emrine verilmişlerdir.

Bu arada İstanbul'da siyasi sıkıntılar devam etmekteydi. 10 Ocak 1913'te Babıali'ye yapılan baskınla Nazım Paşa vurulmuş, yeni kabinede Mahmut Şevket Paşa, Sadaret ve Harbiye Nazırlığı görevlerini üzerine almış ve Süreyya Bey'i yeniden havacılık işlerinin başına geçirerek, ardından mektepte bulunan ve arızalı olan uçakların tamirlerinin tamamlanmasına hız vermiştir.

Tayyare Cemiyeti Bröveleri (Altın, Gümüş ve Bronz).

Balkan Harbi'nin ikinci evresinde de pilotlarımız, icra görevleri icra etmişlerdir. Bulgar hatları üzerinde yaptıkları bir uçuş sırasında 1.5kg'lık bombaları elle atarak havacılığımızda ilk hava bombardımanını gerçekleştirmişlerdir. Bu savaşlarda edinilen deneyimlerle Baş-

Osmanlı Hanedanından Prens Fuat'ın Ayestefanos (Yeşilköy) Tayyare Mektebini Ziyareti.

Osmanlı Havacılığına Büyük Katkıları Olan Erich Serno.

komutanlık, rasıd (gözetleyici) sınıfının özel olarak yetiştirilmesi kararlaştırılmıştır.

Sonuç olarak Balkan savaşı sırasında havacılıkta önemli bir varlık gösterilememiş, sadece pilotlarımız gözlem - keşif görevlerini icra etmeye çalışmışlardır. Bu dönemde Süreyya Bey Tayyare Komisyonu'ndaki görevinden ayrılmış, aynı dönemde Harbiye Nazırı ise Enver Paşa'dır. Balkan Harbi sırasında ordumuz tarafından gündeme getirilen bir ilk de pist olarak 'kaplanmış zemin' kullanılmasıdır.

Eylül - Kasım 1913 tarihlerinde İstanbul'a Fransız havacıların gelişi halk arasında büyük bir coşku yaratmış ve bu karşılamalar sırasında Türk pilotları da Yeşilköy'de yüksek rütbeli Osmanlı askeri ve sivil erkanı uçururken, halkta bu gösterileri izleme fırsatı bulmuştur.

İSTANBUL KAHİRE SEFERİ

Balkan Harbi ardından Osmanlı İmparatorluğu, kuvvetini göstererek sarsılan prestijini takviye etmek ve Fransız havacılarının yarattığı hayranlığı Türk pilotlarına çevirmek amacıyla İstanbul - Kahire arasında bir sefer yapılmasını kararlaştırmıştır. Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın iki ekip halinde yapılmasını

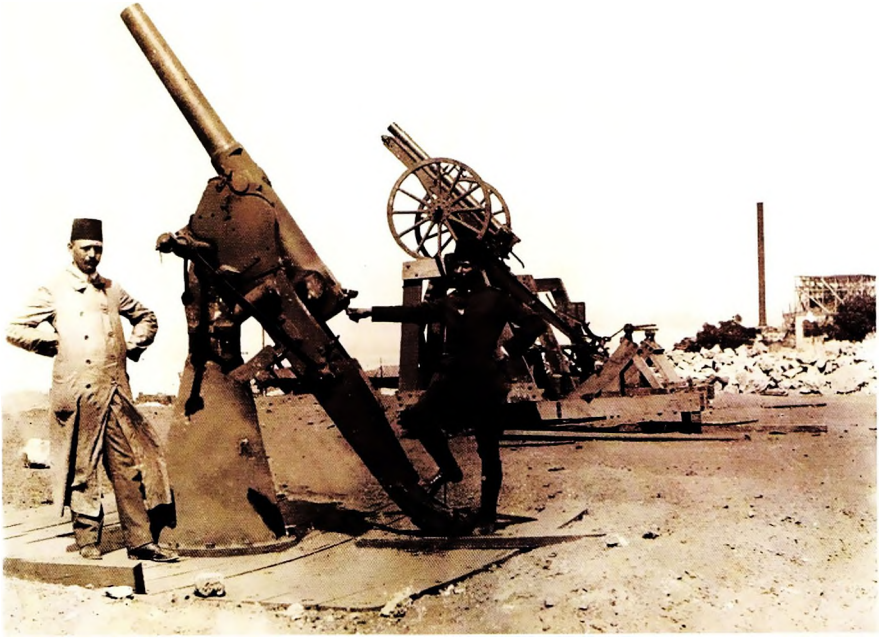

Çanakkale'de Türk Uçaksavarları.

istediği seyahate elde bulunan Bleriot marka 'Muavenet-i Milliye' uçağı ile, Deperdussin marka 'Prens Celaleddin' uçağı katılmıştır. Bleriot uçağı ile Fethi Bey ve yardımcısı (rasıd olarak) Sadık Bey, Deperdussin ile de Nuri Bey ve Rasıd Yzb. İsmail Hakkı Bey'in uçması planlanmıştır.

Türk havacılık tarihinde İstanbul - Kahire uçuşu olarak yer alan bu uçuş, 8 Şubat 1914 günü her iki uçuş ekibinin yağmurlu bir havada Yeşilköy'den havalanmalarıyla başlamıştır. Muavenet-i Milliye adını taşıyan Bleriot tipindeki çift kişilik keşif uçağı ile uçuşa devam eden Plt. Yzb Fethi Bey ve Rasıdı Yzb. Sadık Bey uçuşun beşinci ayağında, 11 Şubat 1914 günü 4000 metre irtifadan Toros Dağlarını aşarak, ilk yüksek irtifa rekorunu elde etmişlerdir.

10. ayağı gerçekleştirmek üzere 27 Şubat günü Şam'dan havalanarak Kudüs'e doğru yola çıkan Fethi Bey ve Rasıdı Sadık Bey, ne yazık ki Taberiye Gölü yakınlarında 'Cehennem Vadisi' denilen ve deniz seviyesinden 212m. alçakta bulunan kayalık bir yere düşmüşler ve Fethi Bey ile Sadık Bey şehit olmuşlardır. Ülke büyük bir üzüntüye kapılmış şehitler Şam'a getirilerek kalabalık bir merasimle Şam Emeviye Camii yakınlarındaki Selahaddin Eyyübi türbesine defnedilmişlerdir.

İkinci ekip Nuri Bey ve Rasıdı İsmail Hakkı bu sırada Şam - Beyrut, 9 Mart'ta ise Yafa'ya ulaşmışlardır. 11 Mart'ta Yafa'dan hareket etmişler, ancak kalkış

Hava Savaşları'nın Destek Personeli Makinistler.

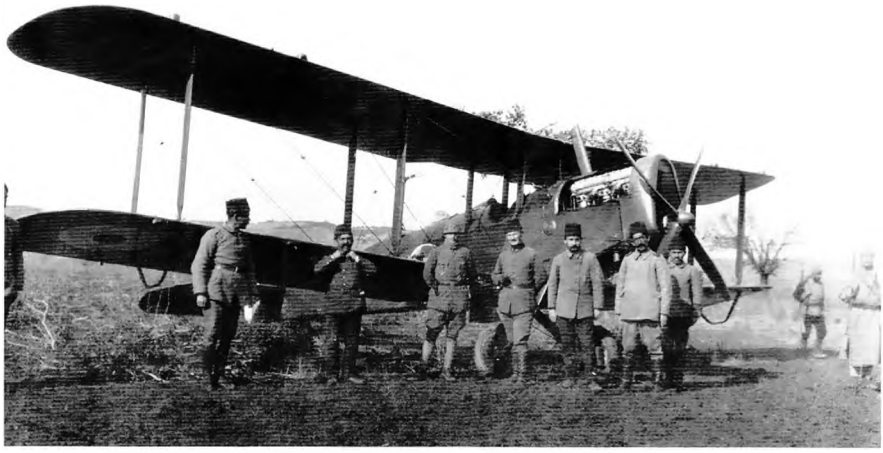

D.H.4 Bombardıman Uçağı Yakıt Sistemindeki Arıza Nedeniyle Çanakkale 1. Tayyare Bölüğünün Havaalanının Yakınlarında Bir Yere İnmişti.

esnasında denize düşen uçakta bulunan Nuri Bey boğularak ölmüş ve Şam'a diğer şehitlerimizin yanına defnedilmiştir. Rasıd İsmail Hakkı Bey ise kurtarılarak İstanbul'a gönderilmiştir.

Kahire seferi: Edremit halkının parasıyla alınan ve 'Edremit' adı verilen Bleriot tipi uçağın ve Müretteb batının vapurla Beyrut'a nakledilmesi ile başlatılan uçuşla tamamlanabilmiştir.

Bu seyahat maksadına ulaşmış ve Osmanlı İmparatorluğu topraklarında yaşayanlar kendilerine ait uçaklar görmüşler, bu da Osmanlının halkına karşı havacılıktaki gücünü gösterme imkanını sağlamıştır.

Ali Fuat Erden'in Osmanlı Havacılarını Filistin'de Teftişi. (Almanlar dan Bilgi Alırken)

Bu dönemde teşkilatta bir değişikliğe gidilerek Tayyare Komisyonu, Kitaat-ı Fenniye Mevaki-i Müstahkeme Müfettişliği 2. Şubesinin emrinden alınarak, Muhabere ve Muvasala şubesine bağlanmıştır. Buraya bağlı Teşkilat-ı Havaiye Şubesi Müfettişliği'ne de Bnb. Veli Bey getirilmiştir.

Avrupa'ya gönderilen Veli Bey, Fransız hükümetinin tavsiyesi üzerine havacılık konusunda tanınmış pilotlardan De Goys ile görüşmüştür. Mayıs 1914'de İstanbul'a gelen De Goys, Harbiye Nezareti'nin emri altında çalışmak üzere iki yıllık sözleşme imzalamıştır.

De Goys, Tayyare Mektebine müdür olarak tayin edildikten sonra ilk olarak İstanbul-Kahire seferinde uğranılan kayıpları telafi etmek için pilot ve uçak sayısını arttırmaya çalışmıştır. Fransızca bilen pilotlardan Fesa, Salim, Mithat ve Fazıl Beyleri uçuş öğretmeni olarak mektebin kadrosunda görevlendirmiştir.

Bu pilotlardan Fazıl Bey, 1914 Mart ayında ilk defa akrobasi denemesine girişmiş ve 'vril' denilen hareketi gerçekleştirmiştir. Haziran 1914'te Osmanlı hava sahalarını kullanma ve seyahatlerin nasıl yapılacağına dair bir kanun çıkartılmıştır. Osmanlı havacıları için bir üniforma tespit edilerek, kalpak üzerine ay yıldızlı kanat takılması usulü getirilmiştir.

I. Dünya Harbi patlak verince Osmanlı İmparatorluğunun Almanya'ya yakınlığını bilen Fransa, kendi pilot ve uzmanlarını geri çağırmış ve Osmanlı Ordusunun Fransa'ya sipariş ettiği 50 adet kara ve deniz tayyarelerine el koymuştur. Fransızlar ülkeyi terk ettikleri için Tayyare Mektebi'ndeki eğitim faaliyetleri en fazla ihtiyaç duyulduğu bir dönemde tamamen durmuştur.

I. DÜNYA SAVAŞI'NDA HAVACILIK

I. Dünya Harbine girildiği zaman Osmanlı Ordusunun uçak mevcudu toplam 11 uçaktır. Birinci Dünya Savaşının başlangıcında, Rusların Karadeniz Filosunun bir hayli etkili olan engellemelerine rağmen Erzurum'da bulunan 3. Orduya Trabzon üzerinden mühimmat, levazım ve asker sevkinden geri kalınmamıştı. Bu sevkiyat özellikle Yavuz, Midilli ve Hamidiye savaş gemilerinin korunmasında yada korumasız nakliye gemileriyle yapılmış; ancak seferler sırasında Rus donanması bir çok gemimizi batırmıştı.

1915 yılı başlarında Almanya'dan ilk olarak 12 uçak, pilot ve teknisyenler gelmiştir. Bu filoyla birlikte gelen Üstğm. Serno, yüzbaşı rütbesiyle Osmanlı

Ali Fuat Erden'in Filistin Teftişi (Alman Personel ile Birlikte)

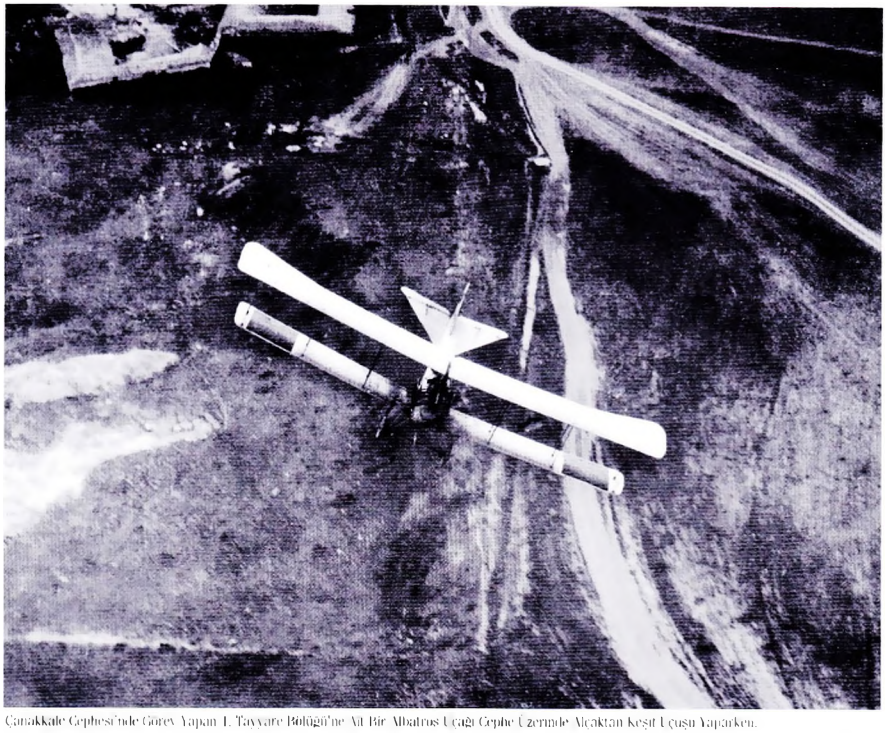

Çanakkale Cephesi'nde Görev Yapan 1. Tayyare Bölüğü'ne Ait Bir Albatros Uçağı Cephe Üzerinde Alçaktan Keşif Uçuşu Yaparken.

Hava Teşkilatının başına getirilmiştir. Serno, 1915 yılı içerisinde Alman Genelkurmayından Osmanlılar adına daha fazla uçak ve malzeme temin etmeyi başarmıştır.

Üstğm. Ali Rıza ve Üstğm. Tahsin Haziran 1915 sonunda birer uçağı Avusturya'dan getirmeyi başarmış. Bir yabancı ülkeden Türkiye'ye uçak getiren bu pilotlara ikişer sene ilave kıdem verilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nda çeşitli cephelerde savaşan Osmanlı Devleti, en büyük başarıyı Çanakkale Savaşları sırasında göstererek savaşın kaderini etkilemiştir. Çanakkale savaşı süresince Türk – Alman hava birliklerinin birinci görevi keşif amaçlı uçuşlar olmuştur.

1915 yılı içersinde Çanakkale cephesinde Pilot Cemal'in idaresindeki Ertuğrul Bleriot'u en önemli hizmeti görecek, Türk kıtalarının gözcülüğünü yapacaktır.

Çanakkale Savaşında, 30 Kasım 1915 tarihinde Üstğm. Ali Rıza ve Rasıdı Orhan, Ak-1 Albatros tayyaresiyle uçuştayken, Kabatepe üzerinde rastladıkları bir Fransız tayyaresini giriştikleri muharebe neticesinde düşürmüşler; bu ekip, kayıtlara savaşta düşman uçağını düşüren ilk pilotlar olarak geçmiştir.

1914 - 1918 birinci Dünya Savaşı döneminde Türk Hava Kuvvetleri, Galiçya'dan Yemen'e, Çanakkale'den Kafkasya'ya çok değişik cephelerde savaşa katılmıştır.

1917 yılında üç uçak istasyonumuz mevcuttur. Bunlar Yeşilköy, Şam ve Bağdat'tır. 25 Ekim 1918'de beş İngiliz Tayyaresinin İstanbul'a yaklaştığı rapor edilmiş. 9. Bölükteki Yzb. Fazıl Filo Komutanı olarak Albatros D-3 ile, Vecihi ise Nieuport 13 ile, diğer üç Alman pilot da Fokker D-7 uçakları ile havalanmışlar ve düşmanı aramaya başlamışlardır. Bir saatten fazla İngiliz uçakları arandıktan sonra tespit edilebilmiş,

Türk Makinistleri Tarafından Özel Olarak Tadil Edilerek Parabellum Makineli Tüfek Takılan Rumpler B-I Uçağımız.

ancak Vecihi uçağının yakıtı bittiği için Yeşilköy'e inmek zorunda kalmış. Yaklaşan ikişer makineli tüfekli beş uçaklı De Havilland-9 uçaklarından oluşan İngiliz filosuna Fazıl Bey arkadan saldırmış, bir İngiliz uçağının rasıdını öldürmüş, bir diğerini yaralamıştır. Fazıl Bey'in kendisi de bu olayda yaralanmış, uçağını Yeşilköy'e indirebilmiştir. Bu çarpışma Kız Kulesi civarında İstanbulluların gözü önünde büyük bir kahramanlık tablosu halinde cereyan etmiştir.

Mütareke hükümlerinin yürürlüğe girmesiyle Ordu'da terhis işlemleri yapılmaya başlanmış. Alman havacı personel de ülkeden ayrılmış, yeniden yapılandırılmaya çalışılan Hava Kuvvetleri kadroları boşalmış, sadece kağıt üzerinde bir ad olarak kalmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde başlayan istiklal mücadelesinde yer almak için Anadolu'ya büyük zorluklarla geçen Türk havacıları, Konya'da bir araya gelmişlerdir. Harbiye Nezareti 25 Haziran 1920 tarihli emirle Hava Kuvvetleri Genel Müfettişliğini lağvetmiş ve böylece Osmanlı dönemi Türk havacılığı sona ermiştir.

ÇANAKKALE HAVA SAVAŞLARI

Şubat 1911'de Avrupa'da pilot eğitimi almak üzere gönüllü adaylar çağrıldığında, bunların fotoğraf çekebilme yeteneğine sahip olması ön şarttı. Bu, havacılığı sadece havadan keşif olarak değerlendiren Avrupa devletlerinin bile henüz pilotlarında aramadığı bir özellikti. Adaylar, teknik yeterliliklerini

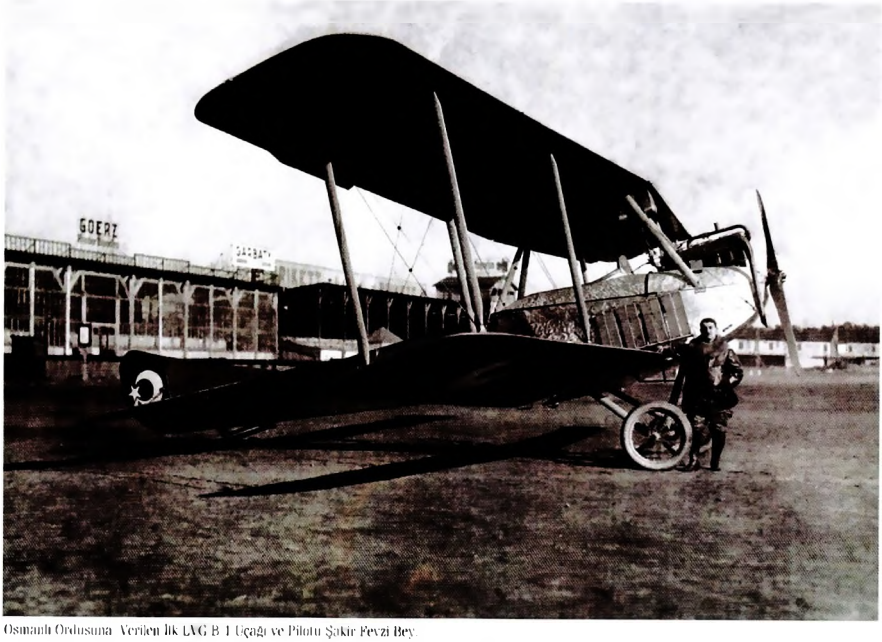

Osmanlı Ordusuna Verilen İlk LVG B.1 Uçağı ve Pilotu Şakir Fevzi Bey

değerlendiren sınavlara ilaveten, fizyolojik ve psikolojik olarak pilot eğitimi almaya elverişli olduklarını değerlendirmek üzere sağlık muayenesinden de geçirildiler. Havacılık tıbbı daha henüz çok uzaklardaydı. Ancak, askeri doktorlarımız uçuşun insan fizyolojisi ve psikolojisi üzerindeki etkilerini öngörerek pilot adayının psikolojik durumunu da dikkatlice değerlendiriyorlardı.

İngiliz doktorlar ise henüz pilotların özel koşulları ve onlara gösterilmesi gereken özenin farkında değildi. Çanakkale Savaşı devam ederken bile pilot seçiminde çok basit bir sağlık muayenesi yapılmakta, adayın psikolojik durumu ise; 'Yalnızlıktan sıkılır mısınız?' gibi oldukça alakasız sorularla son derece yüzeysel olarak ele alınıyordu.

Gerçekten de İngilizler daha sonradan yaptıkları incelemelerde savaşın ilk yıllındaki havacılık kayıplarının yarıdan fazlasının pilotun fizyolojik bir zaafında kaynaklandığını görmüşlerdir. Daha da vahim olanı, adayların neredeyse yarısının uçuş eğitimleri sırasında psikolojik bir bunalım geçirdiğine dair bulgulardır.

Uçaklar savaş sırasında ilk olarak 1911 - 1912 yıllarında Kuzey Afrika'daki Trablusgarp Savaşı'nda kullanıldılar. Burada sadece İtalyan ordusu uçak kullandı ve doğal olarak askeri havacılıkta bir çok ilke imza attılar. Osmanlı ordusu bu savaşta balon veya uçak kullanma imkanı bulamadı ama havacılık alanında bazı katkılarda bulundu. Osmanlı birlikleri uçak-savar savunma sistemlerini geliştirdiler. Eldeki sahra toplarının kundağını bir toprak yığını üzerine çıkartarak namlu açısının yükselmesini ve hava hedeflerine karşı şarapnel mermisi atabilmesini sağladılar. Birinci Dünya Savaşı'nda, Almanya'dan gelmesi beklenen uçak - savar topları gecikince Çanakkale Cephesi'nde aynı çözüm yoluna gidilmiştir.

Balkan Savaşları birbiri ile çatışan tarafların karşılıklı olarak hava gücüne başvurduğu ilk savaştır. Dolayısıyla, askeri havacılık tarihinde bir çok ilk bu savaşta gerçekleşti. Maalesef bazı yabancı araştırmâ makaleleri Balkan Savaşları boyunca Osmanlı Ordusunun uçak kullandığına işaret eden bilgiler yoktur şeklinde ifadeler kullanmaktadır.

Çanakkale Cephesinde Galata Mevkiindeki 1. Tayyare Bölüğü'nün Havadanmında Bir Albatros DIII ve Bir Albatros DIII Uçağı Görev Uçuşuna Hazırlanıyor.

Oysa ki Balkan Savaşları sırasındaki tüm olumsuz koşullar ve yokluklara rağmen bir avuç havacımız uzun menzilli ve uzun süreli bir çok uçuşlarla görevlerini büyük bir başarı ile gerçekleştirmişlerdir. Kullandıkları uçakların çoğu esasen eğitim amaçlı olup, savaş görevine uygun uçaklar değildir. Hayatı tehlike içeren birçok zorlu görevi başarı ile yerine getirirken Balkan Savaşları boyunca bu güç şartlar altında bir tek havacımızın dahi hayatını kaybetmemesi Türk havacıların görev anlayışı ve uçuş yetenekleri konusunda yeterli bilgiyi vermektedir.

Osmanlı havacılığı üzerine daha önceki bir çalışma, Mahmut Şevket Paşa havacılığı kurmak için planlar yaparken havacılık endüstrisi oluşturmayı ihmal etmiştir demektedir. Ancak yapılan yayının aksine, Mahmut Şevket Paşa 5 Mart 1912 tarihli emrinde İmalat-ı Harbiye Müdüriyetine bağlı olarak faaliyet gösterecek bir 'tayyare inşaat firmasının' tesisi için gerekli incelemenin yapılmasını istemiştir. Ancak şartlar, özellikle Osmanlının ekonomik durumu böyle bir girişime hiç uygun değildir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti savaşa girdiğinde askeri havacılıkla ilgili her türlü teçhizat için müttefiki Almanya'nın yardımına muhtaçtı.

Osmanlı Havacılığı'na Başarıyla ve Büyük Özveriyle Hizmet Eden Şakir Fevzi Bey

1917 Yılında 1. Tayyare Bölüğü'nün Galata Kasabası Yakınındaki Havaalanında Albatros DII Uçağıyla Bir Devriye Uçuşuna Çıkmaya Hazırlanan Pilot Üsteğmen Theodor Croneiss. Sol Köşede Makinistler Uçağın Son Kontrollerini Yaparken Bölük İmamı da Pilot ve Uçak Görevlilerine Salimen Dönmeleri için Dua Ediyor.

Alman yardımı ile gelen ilk uçaklar 'B' sınıfı keşif uçaklarıydı. Motor güçleri nispeten düşük olduğu için fazla irtifa alamıyorlar ve oldukça yavaş uçuyorlardı. Uçağın ön tarafında, üst kanadı taşıyan yapının arasında oturmakta olan rasıdın görüş alanı dikmeler, gergi telleri ve alt kanat tarafından kısıtlanmaktaydı. Kendini savunmak için bile silahı bulunmayan bu uçakların yapılarında bazı yerlerde hafif çelik boruların kaynatılmasıyla oluşturulmuş iskelet kullanılıyordu. Bu tür bir yapı, gerek teknoloji ve ekipman mevcut olamadığı için Osmanlı cephelerine hiç uygun değildi.

İlk 'C' sınıfı keşif uçakları Eylül 1915'de gelmeye başladı. Bunlarda rasıd çok daha açık bir görüş alanına sahip arka kısımda bulunmaktaydı. Rasıdın oturduğu yerde aynı zamanda uçağın arkasına ve yanlarına doğru savunma imkanı sağlayan makineli tüfek vardı. Silahlandırılmış uçakların gelmesiyle Osmanlı havacıları havalarda ilk zaferlerini elde ettiler. Ayrıca tamamen ahşaptan imal edilen yapılarıyla mevcut hammadde ve zanaatkarlar tarafından kolayca ve onarımları yapılabildiğinden Osmanlı cepheleri için bu tür uçaklar çok uygundular. Bu nedenle sonradan diğer Osmanlı cephelerine gönderilen uçakların temel olarak ahşap yapıda olunmasına dikkat edildi.

Birbirleriyle savaşan taraflar henüz uçaklara milliyet tanıtım işareti uygulamadığı için yerdeki birlikler havadaki tüm uçaklara ateş ediyorlardı. Havacılarımız dost birliklerin açtığı ateşten şikayetçi olunca Mart 1913'te yayınlanan bir emirle uçaklarımızın kanat altlarına portakal renginde boya ile ay - yıldız işareti konuldu. Uçaklara tanıtım işareti uygulaması konusundaki bu ilk resmi girişimle uçakların milliyetlerinin belirlenmesi ihtiyacı saptanmış oluyordu ama diğer ordular henüz bu ihtiyacın önemini idrak etmemişlerdi. İngiliz uçaklarının kanat altlarına bayrak boyanması emri ancak Birinci Dünya Savaşının başlamasından sonra, 1914 yılının Ağustos ayının sonuna doğru verilmiştir.

Çanakkale Cephesinde Osmanlı Ordusu İçin Görev Yapan Türk ve Alman Havacılardan Bir Grup Albatros CI Uçağının Önünde.

Osmanlı Ordusu Balkan Savaşlarının ilk safhasındaki faaliyetlerden ders çıkartarak uçaklarda gözetleme görevini yürütecek bağımsız bir sınıfın gerekliliğini anlamış. Mayıs 1913'de kurmay subayların rasıd olarak yetiştirilmesi için gerekli emir verilmiş, bir eğitim programı ve hava keşifleri için bir talimatname yayınlamıştır. İngilizler ancak Temmuz 1914'de rasıd eğitimine başlamışlardır.

İngilizler Çanakkale'de savaşa başladıklarında bu cepheye gönderdikleri hava birliklerinde rasıd eğitimi görmüş bir tek kişi yoktur. İngiliz politikacıları ve askeri liderlerinin hava gücünün başarıyla kullanılabilmesi için gerekli unsurları kavramak konusundaki zaafları Çanakkale seferinin büyük bir hezimetle sonuçlanmasına neden olmuştur.

Çanakkale'de uçaklarımız genel keşif görevlerinin yanı sıra düşmanın hava birliklerine saldırıyor, adalardaki üstlerine bombalar, çiviler atıyor, makineli tüfekle tarıyorlardı. Bombardıman harekatlarında düşman uçaklarının yerde imhasında son derece başarılıydılar.

Motorun üzerinden pervanenin arasından öne doğru ateş edebilen makineli tüfekle teçhiz edilmiş 'E' tipi ilk gerçek avcı uçaklarımız olan Fokker uçakları Aralık 1915'te Çanakkale'ye gelmeye başladı. Fokker uçaklarının öne doğru ateş edebilen senkronize makineli tüfekleri ve üstün manevra kabiliyetleri 'Fokker scourge' (Fokker kamçısı) deyiminin doğmasına neden olmuştur. Fokker uçakları Avrupa cephelerinde olduğu gibi Çanakkale cephesinde de düşman sırtında bir kamçı olmuştur.

Kuruluşu Osmanlı Sultanı V. Mehmet Reşat'ın teşviki ve Mahmut Şevket Paşa'nın büyük katkısı ile başlayan Osmanlı havacılığı, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Cumhuriyetimizin kurucusu büyük komutan ve önder Mustafa Kemal ATATÜRK'ün direktifleriyle gelişecek ve Dünya Havacılık Alanında kendine layık üstün bir güç haline gelecekti.

Ceddimiz bir, özümüz Türk'tür bizim,
Asya'dan Avrupa'ya kazınmıştır adımız
Tarihi yazan bu ecdadın torunlarıyız
Kökümüz Oğuz, geçmişimiz Osmanlı,
Vatanımız Türkiye bizim.

Büyük Hun İmparatorluğu'ndan günümüze kadar zaferlerle, şerefle, kahramanlıklarla gelen ve bundan sonra da Türk Milleti'nin bekası için kanlarını dökmekten çekinmeyecek olan şanlı Türk Ordusu; Vatanı bölmek isteyenleri ve hıyanet içinde bulunanları eskiden olduğu gibi bugün de Büyük Komutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı güçle ezecek kudrete sahiptir.

Yurdunu her şeyden çok seven "Asil Türk Milleti", bağrından çıkan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin her zaman yanında olacak ve ATATÜRK'TEN aldığı mirası ebediyen muhafaza edecektir.

KAYNAKÇA

- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi
- Ord. Prof. Enver Ziya Karal: Osmanlı Tarihi Cilt 6 - 9 (1996)
- Necdet Sevinç: Osmanlının Yükselişi ve Çöküşü (2005)
- Tarih Mecmuası: Cilt 1-12 (1965- 1976)
- Resimli Tarih Mecmuası: Cilt 1-6 (1950-1955)
- Mithat Sertoğlu: Türk Zaferleri Ansiklopedisi
- Kur. Yzb. A. Tevfik Gürel: Kırım Savaşı (1935)
- Şükrü Tezer: Atatürk'ün Hatıra Defteri (1972)
- Enver Behnan Şopolyo: Osmanlı Sultanları Tarihi (1961)
- Orhan Koloğlu: Abdülhamid ve Masonlar (2004)
- İsmet Bozdağ: Abdülhamid'in Hatıra Defteri (1975)
- Ziya Şakir: Talat, Enver, Cemal Paşalar (1944)
- Yılmaz Çetiner: Son Padişah Vahideddin (2005)
- Yakın Tarihimiz Cilt 4 (1963)
- Mithat Sertoğlu: Abdülhamid'e yapılan Suikast (1955)
- Mahmut Şevket Paşa'nın Günlüğü (1988)
- Alparslan Kayaltepe: Türk Piyadesinin Tarihçesi (1955)
- Ferudun Kandemir: Enver Paşa'nın Son Günleri (1955)
- Prof. Sina Akşin: Türkiye'nin Yakın Tarihi (1997)
- Mahmud Muhtar: Balkan Harbi (1915)
- Emin Şekip Arslan: Sürgünde Üç Ölüm (2004)
- Enver Behnan Şapolyo: Ziya Gökalp, İttihad Terakki ve Meşrutiyet Tarihi (1943)
- Yılmaz Öztuna: Osmanlı Devleti Tarihi (1986)
- Ebuziya Tevfik: Yeni Osmanlılar Tarihi
- Osman Nuri Topbaş: Abide Şahsiyetleri ve Müesseseleriyle Osmanlı
- Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu: Sultan II. Abdülhamit ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Komitacılar
- Edward J. Erickson, Size Ölmeyi Emrediyorum (Kitap Yayınevi)
- Harp Mecmuası (Eski Türkçe Orjinal Baskısı)
- Doruk Türk Kültürü ve Medeniyeti Dergisi Ordu Özel Sayısı (1976)
- Mehmet Özel: Türk Ordusu (1999)

ERGİN TANER

Tanzimat'tan Kurtuluş'a Osmanlı Ordusu

Osmanlı İmparatorluğu'nda genellikle modernleşme ve reform hareketleri önce Orduda başlamıştır. 18. yüzyıl sonlarında bazı toprakların kaybedilmesi ihtimali karşısında Avrupa'dakilere benzer bir Ordu kurulmak istenmesi başlı başına bir reform hareketidir.

Yükselme Devrinde Osmanlı Ordusunun gurur kaynağı olan Yeniçeri Ocağının daha sonraları bozulması ve işe yaramaz bir hale gelmesi ile yapılmak istenen Ocağın ıslahı çalışmalarından da netice alınamaması üzerine, Nizamı Cedit, arkasından Sekbanı Cedit ve Asakiri Mansure-i Muhammediye ile Redif Askeri Teşkilatlarının kurulması ile başlayan modernleşme hareketleri sürerek gelişmeye devam etmiştir. Mekteb-i Harbiye'nin açılmasıyla askerlik sanatını ilmi metotlarla öğrenen ve kurmay sınıfının da devreye girmesiyle alaylı subaylar yerlerini bu değerli komuta kademelerine bırakarak Kurtuluş Savaşına gelinmiştir.

İşte Mustafa Kemal Paşa önderliğinde eğitim düzeyi yüksek bu komutanlar, Türkiye Cumhuriyetini kurmuşlardır.

Geçmişin tecrübeleriyle bugünkü güçlü ve modern yapısına kavuşan Türk Silahlı Kuvvetleri, Cumhuriyetin diğer kurumlarına da örnek bir teşkilat haline gelmiştir.